

LÄROPLAN FÖR DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN I RASEBORG

Fastställd i bildningsnämnden 8.3.2016

Uppdaterad augusti 2019

Kapitel 6 Bedömning av elevens lärande uppdaterad juni 2020

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. DEN LOKALA LÄROPLANENS BETYDELSE OCH UPPGÖRANDET AV DEN	9
2. DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN SOM GRUND FÖR ALLMÄNBILDNING .	10
2.1 Värdegrund.....	10
2.2 Inläringssyn	11
2.3 Särprägel i årskurshelheterna	11
3. DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGENS UPPDRAG OCH ALLMÄNNA MÅL	15
3.1 Lokalt perspektiv som kompletterar den grundläggande utbildningens uppdrag	15
3.2 Mångsidig kompetens	15
4. VERKSAMHETSKULTUREN I EN ENHETLIG GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING	19
4.1 Utvecklandet av verksamhetskulturen.....	20
4.2 Precisering av mål och utvecklingsarbete i skolorna	21
4.3 Genomförandet av helhetsskapande undervisning	23
4.4 Genomförandet av de mångvetenskapliga lärområdena.....	23
5. SKOLARBETE SOM FRÄMJAR LÄRANDE OCH VÄLBEFINNANDE	25
5.1 Elevdelaktighet	25
5.2 Fostrande samtal och disciplinära åtgärder.....	26
5.2.1 Fostrande samtal och hur de genomförs i praktiken	26
5.3 Årskursintegrerade studier (studier enligt eget studieprogram)	27
5.3.1 Plan för elevens lärande	28
5.3.2 Elevbedömning och betyg	28
5.4 Undervisning i sammansatt klass	28
5.5 Flexibel grundläggande utbildning.....	28
5.6 Undervisning i särskilda situationer	30
5.6.1 Sjukhusundervisning	30
5.6.2 Undervisning i stadens resursklass.....	31
5.7 Övriga insatser till stöd för en bra och trygg skoldag	31

5.7.1 Skolbispisning	31
5.7.2 Skolresor och transporter	32
5.7.3 Klubbverksamhet	33
5.8 Samarbete.....	33
5.8.1 Samarbetet mellan hem och skola.....	33
5.8.2 Samarbetet med förskolan	34
5.8.3 Samarbete med eftermiddagsverksamheten	34
5.8.4 Samarbete med andra instanser.....	34
6. BEDÖMNING AV ELEVEN LÄRANDE OCH KUNNANDE I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN.....	35
6.1. Bedömningens syften i den grundläggande utbildningen	35
6.1.1 Formativ bedömning	35
6.1.2 Summativ bedömning	36
6.2 Allmänna principer för bedömningen.....	36
6.3 Bedömning av lärande och kunnande	38
6.4 Bedömning av arbete	39
6.5 Bedömning av uppförande	39
6.6 Studiegången i den grundläggande utbildningen	41
6.6.1 Studiegången enligt årskurs.....	41
6.6.2 Studier enligt ett eget studieprogram	41
6.7 Gemensamma läroämnena och valfria ämnena som ska bedömas i slutet av läsåret ...	42
6.8 Slutbedömning i den grundläggande utbildningen.....	42
6.8.1 Bildandet av slutvitsord	43
6.8.2 Slutbedömningen av en elev som omfattas av särskilt stöd	43
6.8.3 Gemensamma läroämnena som ska bedömas i slutbedömningen.....	43
6.8.4 Bedömning av lärokurserna i konst- och färdighetsämnena i slutbedömningen	44
6.8.5 Bedömning av valfria ämnena i slutbedömningen.....	44
6.9 Frånvaro och dess inverkan på bedömning	45
6. 10 Ny bedömning och rättelse av bedömning	45

6.11 Betyg	45
6.11.1 Verbala omdömen och siffervitsord i betygen	46
6.11.2 Läsårsbetyg	46
6.11.3 Mellanbetyg	48
6.11.4 Skiljebetyg	48
6.11.5 Avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen	49
6.12 Särskild examen och betyg över studier som avlagts genom särskild examen	51
6.13 Frågor som avgörs på lokal nivå	51
7. STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG	53
7.1 Strategier för förebyggande arbete och tidiga insatser	53
7.2 Principer för samtal som stöd vid övergångarna	54
7.3 Allmänt stöd	56
7.3.2 Stöd för elever med annat modersmål än svenska eller finska	56
7.4 Intensifierat stöd	57
7.4.1 Pedagogisk bedömning inför intensifierat stöd	58
7.4.2 Plan för elevens lärande	58
7.5 Särskilt stöd	59
7.5.1 Pedagogisk utredning inför särskilt stöd	59
7.5.2 Beslut om särskilt stöd	60
7.5.3 Individuell plan för hur undervisningen ska ordnas	60
7.6 Former av stöd för lärande och skolgång	61
7.6.1Handledning	61
7.6.2 Stödundervisning	61
7.6.3 Specialundervisning	62
7.6.4 Undervisning enligt särskilt prioriterade områden	63
7.6.5 Individualiserad lärokurs	64
7.6.6 Befrielse från studier	64
7.6.7 Förlängd läroplikt	64

7.6.8 Tolknings- och biträdestjänster	66
7.7 Undervisning enligt verksamhetsområde	66
7.7.1 Stöd för lärandet.....	67
7.7.2 Motoriska färdigheter	67
8. ELEVVÅRD	77
8.1 Gemensam elevvård	77
8.2 Individuell elevhälsa	78
8.3 Organisering av elevvården.....	78
8.4 Styrgrupp för elevvården	80
8.5 Elevvårdsgrupp i skolan	80
8.6 Samarbete och information	81
8.7 Yrkesövergripande samarbete	81
8.7.1 Ansvarsfördelningen inom elevvårdsarbetet	81
8.8 Diskussioner och konsultationer	84
8.9 Övrigt yrkesövergripande samarbete	84
8.10 Förebyggande arbete i skolans elevvårdsgrupp.....	84
8.11 Det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster	87
8.12 Genomförande av gemensam elevvård	87
8.12.1 Samarbetet i anslutning övergångar och elevhandledning i utbildningen.....	87
8.12.2 Samarbetet i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan.....	89
8.12.3 Samarbetet i anslutning till hälsorådgivning och undervisning i hälsokunskap ..	89
8.12.4 Gemensamma ordningsregler samt skolans egna trivselregler	90
8.12.5 Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro	90
8.12.6 Hur olyckor förebyggs, hur första hjälpen är ordnad och hur eleverna hänvisas till vård	91
8.12.7 Det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel	91
8.12.8 Hur man förebygger och ingriper vid våld, mobbning och trakasserier	91
8.12.9 Krisförebyggande och krisförberedande arbete samt hantering av akuta kriser	93

8.12.10 Principerna för ledningen, samarbetet samt arbets- och ansvarsfördelningen i krissituationer och i krisförebyggande arbete	96
8.12.11 Principerna för information och kommunikation, intern och extern och mellan skolan och utbildningsanordnaren	96
8.12.12 Hur psykosocialt stöd och eftervård ordnas	96
8.12.13 Hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetsparterna ska göras förtroga med och informeras om planen	97
8.12.14 Hur planen utvärderas och uppdateras	97
8.12.15 Uppföljning av krisplanen	97
8.13 Ordlandet av individuell elevvård	97
8.13.1 Elevens rätt att anlita skolkurators- eller psykologtjänster.....	98
8.13.2 Hänvisning till elevhälsans skolkurators- eller psykologtjänster	98
8.13.3 Elevens rätt att anlita elevhälsans skolhälsovårdstjänster	100
8.13.4 Sammankallande av expertgrupp.....	100
8.14 Genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen.....	102
9. SPRÅKPROGRAM, TIMFÖRDELNING, LÄROÄMNE	103
9.2 Språkprogrammet.....	104
9.3 IKT i undervisningen.....	104
9.3.1 Utvecklingsmål	104
9.3.2 Kunskapsmål	104
9.4 Mål och centralt innehåll i läroämnena i åk 1-9	107
9.4.1 Modersmål och litteratur.....	107
9.4.2 Det andra inhemska språket, finska.....	115
A1 finska	115
9.4.3 Det andra inhemska språket, modersmålsinriktad finska	119
Modersmålsinriktad finska årskurs 1-6.....	119
9.4.4 Främmande språk, A2, engelska	123
9.4.5 Matematik	124
9.4.6 Omgivningslära	132
9.4.7 Biologi	140

9.4.8 Geografi	142
9.4.9 Fysik.....	145
9.4.10 Kemi.....	148
9.4.11 Hälsokunskap.....	151
9.4.12 Religion	153
9.4.13 Livsåskådningskunskap	169
9.4.14 Historia.....	175
9.4.15 Samhällslära	178
9.4.16 Musik.....	180
9.4.17 Bildkonst	186
9.4.18 Slöjd	193
9.4.19 Gymnastik	200
9.4.20 Huslig ekonomi.....	207
9.4.21 Elevhandledning.....	208
9.4.22 Valfria ämnen	211

Bilagor

bilaga 1	Ordningsregler
bilaga 2	Förfaringssätt för genomförande av fostrande samtal
bilaga 3	Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro
bilaga 4	Uppskattning av det totala behovet av elevvård i skolan och tillgängliga elevvårdstjänster
bilaga 5	Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel
bilaga 6	Förfaringssätt vid våldsamt beteende
bilaga 7	Åtgärd vid ingripande vid misstanke om mobbning
bilaga 8	Dokumentation av hänvisning till elev/studerande till elev/studerande-hälsotjänster
bilaga 9	Samtycke till att sammankalla en expertgrupp för behandling av elevs ärende

Planer i Raseborgs stad med koppling till läroplanen för den grundläggande utbildningen

Välfärdsplan för barn och unga

Läroplan för förskoleundervisningen i Raseborgs stad

Kris- och säkerhetsplan i Raseborg

Handbok för trestegsstödet i Raseborg

Handbok för elevvården i Raseborg

1. DEN LOKALA LÄROPLANENS BETYDELSE OCH UPPGÖRANDET AV DEN

Grunderna för läroplanen bygger på lagen och förordningen om grundläggande utbildning och på statsrådets förordning som fastställer mål och timfördelning för utbildningen. Den lokala läroplanen görs upp i enlighet med Grunder för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 som utfärdas av Utbildningsstyrelsen. Grunderna är en nationell föreskrift. Syftet med grunderna för läroplanen är att stödja och styra undervisningen och skolarbetet samt främja en enhetlig grundläggande utbildning på lika villkor.

Den lokala läroplanen är en viktig del av styrsystemet. Den beskriver och styr genomförandet av såväl nationella mål som mål och uppdrag som anses viktiga på lokal nivå. Den lokala läroplanen ger en gemensam grund och riktlinje för det dagliga skolarbetet. Den är ett strategiskt och pedagogiskt verktyg som styr utbildningsanordnarens verksamhet och skolornas arbete. Läroplanen förenar skolornas verksamhet med övrig lokal verksamhet som ordnas för att främja barnens och de ungas välbefinnande och lärande.

Vid uppgörandet av lokala läroplaner i Raseborg har vikt fästs vid kontinuiteten i läro-stigen för barnet från förskoleverksamheten, i den grundläggande utbildningen och i gymnasieutbildningen. I de lokala läroplanerna för dessa olika utbildningsstadier ingår därför gemensamt definierade element. Kontinuiteten främjas särskilt i beskrivningen av värdegrunden, synen på lärandet, den pedagogiska miljön och arbetsmetoderna, samt utvecklandet av verksamhetskulturen.

2. DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN SOM GRUND FÖR ALL-MÄNKBILDNING

2.1 Värdegrund

Alla elever är unika och har rätt till en god undervisning. Värdegrunden för den grundläggande utbildningen bygger på principer om humanitet, jämlikhet, demokrati, hållbar livsstil och bildning. Kulturell mångfald är en rikedom

Elevernas åsikter om prioriteringar när det gäller värdegrunden för den grundläggande utbildningens i Raseborg framgår ur bilden nedan.(Storleken på värdeorden anger prioritet.)

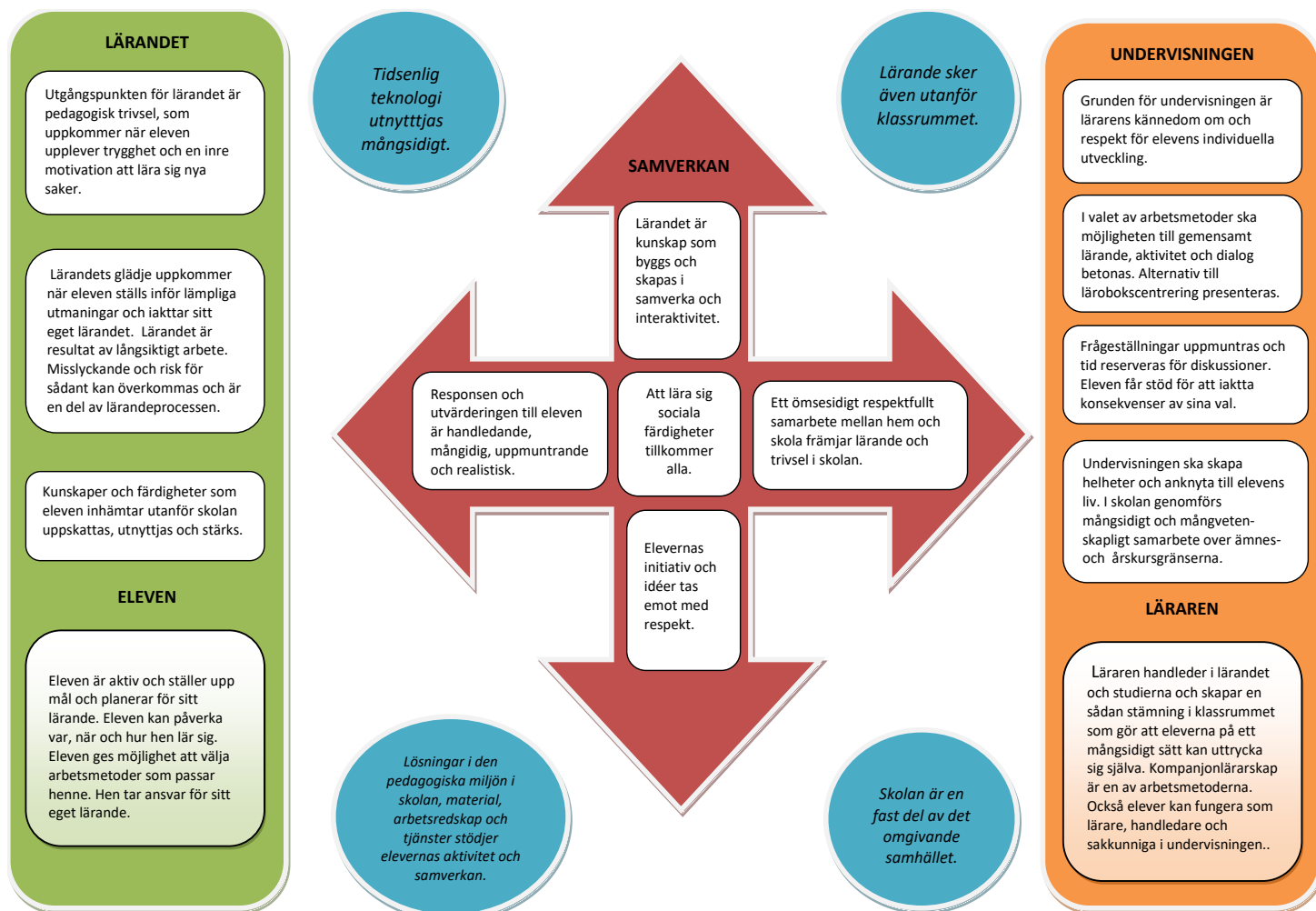
Vårdnadshavarnas åsikter om prioriteringar när det gäller värdegrunden för den grundläggande utbildningens i Raseborg framgår ur bilden nedan.(Storleken på värdeorden anger prioritet.)

Värdegrunden följs årligen upp och utvärderas i skolornas elevkårsgrupper och i enkäter till elever och vårdnadshavare för utvärdering av den grundläggande utbildningen.

2.2 Inläringssyn

Konkretiseringen av synen på lärandet i enlighet med grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen definieras i schablonen nedan:

2.3 Särprägel i årskurshelheterna

Den lokala styrningen för valen, användningen och utvecklingen av lärmiljöer och arbetssätt definieras i översikterna nedan om särprägel i undervisningen i årskurshelheterna 0-2, 3-6 och 7-9. I skolornas läsårsplaner beskrivs arbetssätten och lärmiljöerna i de enskilda skolorna. Även de lokala riktlinjerna för innehållet i undervisning och verksamhet i anslutning till de mångsidiga kompetenserna beskrivs i sammanställningen. Målen för de mångsidiga kompetenserna i varje enskilt läroämne följer grundernas beskrivning. Arrangemangen och åtgärderna med vilka man stödjer och följer upp att målen för mångsidig kompetens uppfylls, genomförs i arbete i enlighet med en matris. Skolorna gör upp beskrivningarna enligt matrisen i läsårsplanen.

INDIVIDEN SOM MEDLEM I GEMENSKAPEN	
	ATT UTVECKLAS TILL SKOLELEV "Det särskilda uppdraget i årskurserna 1-2 är att ge eleverna förutsättningar att utveckla en positiv bild av sig själva som lärande individer och skolelever samt färdigheter för fortsatt arbete och lärande."
MÅL FÖR UTVECKLINGEN AV INLÄRNINGSMILJÖN	- möjlighet till flexibelt utnyttjande av skolans utrymmen, gård och närmiljö i enlighet med olika sätt att lära sig och arbeta - ändamålsenliga arbetsstationer och -ytor i enlighet med olika sätt att lära sig och arbeta - relevant teknisk utrustning - öppen dialog med eleverna för utveckling av inlärningsmiljön, material, arbetsredskap och tjänster
ELEVEN	- bli en del av gruppen - få stärka självkänslan
MÅL FÖR UTVECKLINGEN AV ARBETSMETODER	- arbete tillsammans - åskådligt och konkret - inslag av lek och lekfullhet - spel - fantasi - berättelser
KUNSKAP OCH FÄRDIGHETER	- glädje att lära sig - erfarenhet av att lyckas - tillräckliga utmaningar - egna initiativ - självständigt arbete - fungera tillsammans - grundkunskaper • social kompetens • språkliga färdigheter • motoriska färdigheter • matematiska färdigheter
STÖD OCH HANDLEDNING	- tidigt ingripande
BEDÖMNING	- kontinuerlig uppföljning - uppmuntrande respons

INDIVIDEN SOM MEDLEM I GEMENSKAPEN	
	ATT UTVECKLAS SOM ELEV "Det särskilda uppdraget i årskurserna 3-6 är att utveckla färdigheten att lära sig och att identifiera och utveckla sin studieteknik och sina studiefärdigheter."
MÅL FÖR UTVECKLINGEN AV INLÄRNINGSMILJÖN	- möjlighet till flexibelt utnyttjande av skolans utrymmen, gård och närmiljö i enlighet med olika sätt att lära sig och arbeta - ändamålsenliga arbetsstationer och -ytor i enlighet med olika sätt att lära sig och arbeta - relevant teknisk utrustning - öppen dialog med eleverna för utveckling av inlärningsmiljön, material, arbetsredskap och tjänster - beaktande av inläring som sker utanför skolan
ELEVEN	- acceptera sig själv - uppfatta sina egna gränser och rättigheter och vid behov försvara dem - förstå sina skyldigheter och sitt ansvar - arbeta självständigt - dela kunskap
MÅL FÖR UTVECKLINGEN AV ARBETSMETODER	- funktionellt - praktiskt och undersökande - erfarenhetsbaserat - helhetsskapande undervisning - lära sig tillsammans och på egen hand - egen planering - kommunicera sin kunskap - aktivitet och ansvarstagande
KUNSKAPER OCH FÄRDIGHET	- studiefärdigheter - befästande och utvecklande av läs-och skrivefärdigheter - befästande och utvecklande av matematiska färdigheter - nya läroämnen - etiska och moraliska frågor
STÖD OCH HANDLENING	-uppföljning av och försäkran om framsteg i studierna
BEDÖMNING	- kontinuerlig uppföljning av inläringen - uppmuntrande respons

INDIVIDEN SOM MEDLEM I GEMENSKAPEN	
	ATT VÄXA SOM MEDLEM I GEMENSKAPEN "Det särskilda uppdraget i årskurserna 7-9 är att handleda och stödja eleverna under deras intensiva utvecklingsfas se till att de slutför den grundläggande utbildningens lärokurs och uppmuntra alla elever till fortsatta studier."
MÅL FÖR UTVECKLING- EN AV INLÄRNINGSMILJÖN	- öppen dialog med eleverna för utveckling av inlärningsmiljön, material, arbetsredskap och tjänster - beaktande av inläring som sker utanför skolan - inlärningsmiljöer som möjliggör självständiga studier - ändamålsenliga arbetsstationer och -ytor och relevant teknisk utrustning
ELEVEN	- förstå sin egen utveckling - acceptera sig själv - arbeta målmedvetet - utbyta kunskap - ansvar • för sig själv och sina handlingar • för sina egna studier • för sina kamrater • för närmiljön
MÅL FÖR UTVECKLING- EN AV ARBETSMETODER	- motiverande - interaktiva - självständiga
KUNSKAPER OCH FÄR- DIGHETER	- goda förutsättningar för studier efter den grundläggande utbildningen - kunskaper och färdigheter • fördjupa • berika • bredda • kombinera det som eleven lärt sig på fritiden och i skolan
STÖD OCH HANDLED- NING	- mångsidig handledning - slutföra studier - kunskapsbaserad och realistisk uppfattning om de egna möjligheterna till fortsatta studier inom andra stadiet
BEDÖMNING	- interaktiv - handledande - uppmuntrande

3. DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGENS UPPDRAG OCH ALL-MÄNNA MÅL

3.1 Lokalt perspektiv som kompletterar den grundläggande utbildningens uppdrag

Främjandet av tvåspråkigheten är det lokala perspektivet i Raseborg som kompletterar den grundläggande utbildningens uppdrag är. Vi värnar om tvåspråkigheten som bidrar till kulturell mångfald. Främjandet av tvåspråkigheten syftar till att skapa en stad där eleverna trivs, idkar gott samarbete i positiv anda, handlar ansvarsfullt och visar ömsesidig respekt. Tvåspråkigheten främjar elevernas språkkompetens och stödjer de båda språkgruppernas personliga och lokala identitet.

Främjandet av tvåspråkigheten genomförs i den grundläggande utbildningens obligatoriska språkprogram, som innebär att eleverna får lära sig det andra inhemska språket från och med årskurs 1. Grundskolorna samarbetar aktivt över språkgränsen, bl.a. mellan elevkårerna i närliggande skolor, med elevutbyte och möjlighet att få tillfällen till undervisning på det andra inhemska språket. Den grundläggande utbildningens klubb- och eftermiddagsverksamhet erbjuder eleverna som tvåspråkig verksamhet i den mån det är möjligt och ändamålsenligt.

3.2 Mångsidig kompetens

Särprägel i innehållet i undervisningen enligt mångsidig kompetens genomförs årskursvis enligt följande:

kompetens	förskola	åk 1-2	åk 3-6	åk 7-9
K1 Förmåga att tänka och lära sig	Utveckla förmåga att tillägna sig ny kunskap och att styra sitt lärande, våga pröva för hen krävande saker, att ställa frågor och att ifrågasätta. Tankandet och färdigheten att lära sig utvecklas genom samverkan med andra.	Lära sig göra iakttagelser, grunderna i att lära sig lära, uppmuntran till att ställa frågor, få handledning i att uttrycka sin åsikt	Lära sig att söka, upptäcka och producera kunskap i grupp och självständigt, dra enkla slutsatser och lära sig förhålla sig kritisk till information, få handledning i att iaktta sin egen inlärningsstil och stöd i att utnyttja arbetssätt i enlighet med den, lära sig ställa enkla hypoteser och testa dem.	Lära sig att producera, bedöma, bearbeta och utnyttja kunskap, få uppmuntran att betrakta saker ur olika perspektiv, dra slutsatser och överväga sanningshalten i information tillsammans i grupp och självständigt, reflektera över sin kunskap, analysera och ge uttryck för sina åsikter och stå för dem, utveckla sina färdigheter att ställa hypoteser, testa dem och formulera och presentera slutsatser.

K2 Kulturell och kommunikativ kompetens	Träna förmågan att lyssna, känna igen och förstå olika synsätt. Träna samarbetsförmåga och kommunikation, handledas till vänlighet och gott uppförande. Få bekanta sig med närmiljön och dess kulturella mångfald.	Få kunskaper om närmiljön och den kulturella och åskådningsmässiga traditionen, handledas i empati, respekt och uppskattning av andra och träna sociala färdigheter.	Inhämta kunskaper om den kulturella och åskådningsmässiga traditionen i samhället i Finland, om mänskliga rättigheter och åskådningsätt i andra kulturer, utvecklas i uppskattning av andra mänskogrupper och folkslag och i respekt för andra traditioner och åskådningsätt, ges möjligheter att kommunicera åsikter och diskutera moraliska frågeställningar, visa empati och handla etiskt.	Kunskaper om det internationella kulturarvet; traditionerna och historiska händelserns konsekvenser och spår i de nutida samhällena, ges tillfällen att uppleva, tolka och kommunicera kultur och kulturarv.
K3 Vardagskompetens	Lära sig ta ansvar för sig själva och andra, för sina saker och den gemensamma miljön genom att göra val som stämmer överens med en hållbar livsstil och en positiv förhållning till framtiden.	Få handledning i vardagshygien, måltiders och motionens betydelse för hälsan, iaktta sina handlingar och deras konsekvenser, få handledning i att hantera sina känslor i olika situationer, känna till farosituationer på skolvägen och på skolgården och hur man undviker sådana situationer, lära sig respektera och följa skolans ordnings- och trivseregler och förstå att handlingar har konsekvenser.	Förstå de egna handlingarnas konsekvenser för andra och lära sig agera med hänsyn till det, lära känna och förstå vilka faktorer som inverkar positivt respektive negativt på välbefinnande och hälsa, visa empati och förståelse för medmänskor som inte har hälsa och välbefinnande, hantera tid, identifiera risksituationer i vardagen och få kunskap i att handla i sådana.	Kunskap om teknologin och dess utveckling och effekter på olika områden, kunna göra förnuftiga teknologiska val och reflektera över dem, färdigheter att sköta och planera sin egen ekonomi, känna till sina rättigheter och skyldigheter som konsument och göra etiska och val i enlighet med hållbar livsstil.
K4 Multiliteracitet	Lära sig att tolka och producera skriftliga, verbala, audiovisuella och digitala texter inom grundläggande läsfärdighet, numerisk läskunnighet, bildkunskap och mediekunskap.	Läsa och skriva korta texter, lära sig kombinera information i text och bild i olika läroämnen, lära sig att tolka enkla bilder och känna till vanliga symboler i närmiljön.	Få del av en mångsidig textmiljö och lära sig söka, läsa, tolka och producera texter i olika sammanhang, träna färdigheter i att kombinera och använda text, bild, tal och rörelse i olika slag av framställning och i olika läroämnen, inse	Träna multimodala färdigheter och analysera, utnyttja, hantera och bearbeta dem i olika situationer, känna till olika kulturers multilitterära traditioner och i vilka syften multimodalitet utnyttjas.

			att text, bild och ljud utnyttjas i olika syften och i reklam.	
K5 Digital kompetens	Bekanta sig med olika IKT-verktyg, tjänster och spel som stöder barnets kommunikationsfärdighet, färdighet att lära sig och läs- och skrivfärdigheter.	(Se kunskapsmålen för elevens lärande i utbildningens läroplan för IKT.)	(Se kunskapsmålen för elevens lärande i utbildningens läroplan för IKT.)	(Se kunskapsmålen för elevens lärande i utbildningens läroplan för IKT.)
K6 Arbetslivskompetens och entreprenörskap (gäller inte förskolan)		Känna till olika yrkesgrupper i när-samhället	Känna igen olika yrkesgrupper och deras uppgift och betydelse för ett fungerande samhälle, förstå att yrken skapas av människors olika behov och är beroende av konstant och kreativ utveckling, lära sig ta eget initiativ och få tillfälle att skapa enkla tjänster och produkter enskilt och i grupp samt kommunicera dem i multimodal form.	Känna till behovet av de olika slag av kunskaper och färdigheter som förutsätts i olika yrkesgrupper och få tillfälle att i praktiken bli förtrogen med arbetsuppgifter i samhället, lära sig ett arbets ekonomiska värde och kunna förutse och planera för en individuell ekonomi respektive familjeekonomi, få erfarenhet av att under en längre tid skapa en tjänst eller produkt och saluföra den, samt analysera arbetsprocess och kvalitet på produkten i relation till resultat och framgång.
K6 Förskola Förmåga att delta och påverka K7 Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid	Genom barnets delaktighet i planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten läggs grunden för en demokratisk och hållbar framtid.	Genom elevdelaktighet få insikter i grundläggande demokratiska principer, genom praktisk verksamhet lära sig uppskatta naturen och allt levande, samt lära sig enkla handlingar i vardagen i enlighet med principen om hållbar utveckling.	Genom elevdelaktighet känna demokratiska principer och respektera majoritetsbeslut, få erfarenhet av att inför andra föra fram sin åsikt och motiveringarna för den, lära sig debattera och argumentera på sakligt och med hänsyn till andras åsikter, lära sig ta ansvar för sina studier och sitt skolarbete, lära sig grundläggande principer för återanvändning och	Få tillfälle att förhandla, medla och lösa konflikter, ha insikt i principer för jämlikhet, jämställdhet, rättvisa och hållbart socialt kapital, känna till olika sätt att påverka i medborgarsamhället och medborgarrörelsers verksamhet samt medias roll och påverkan, förstå sambandet med hur tidigare samhällsutveckling och miljöpolitik påverkar da-

			miljöskydd och begreppet hållbar utveckling.	gensamhälle och utvecklingen av naturskydd och global miljöpåverkan.
--	--	--	--	--

I de enskilda skolorna utgår arbetet med den mångsidiga kompetensen från ovanstående översikt. I utvärderingen av läsåret uppföljs arrangemangen och åtgärderna i anslutning till genomförandet av undervisning i enlighet med mångsidig kompetens. Utvärderingen och utvecklingen av undervisning i enlighet med mångsidig kompetens dokumenteras i skolans läsårsplan.

4. VERKSAMHETSKULTUREN I EN ENHETLIG GRUNDLÄGGANDE UT- BILDNING

Verksamhetskulturen formas av både medvetna och omedvetna, och ibland även oavsiktliga, faktorer.

Verksamhetskulturen blir synlig i de gemensamma förfaringssätten och i hur värdegrunden och helhetsundervisningen konkretiseras. De vuxnas sätt att agera överförs till eleverna, som tillägnar sig skolans värden, attityder och vanor.

All verksamhet i den grundläggande utbildningen ska utformas så att den stödjer målen för undervisning och fostran.

En förutsättning för att utveckla verksamhetskulturen är en öppen, interaktiv diskussion där alla är delaktiga och där man uppskattar varandra och skapar förtroende för varandra.

4.1 Utvecklandet av verksamhetskulturen

Principerna för utvecklandet av verksamhetskulturen genomförs inom ramen för följande beskrivningar i läroplanen:

1. En lärande organisation

professionell utveckling, samarbete, arbetsmetoder som ger förutsättningar för medlemmarna att lära sig tillsammans synliggörs bl.a. i arbetet i enlighet med

- inläringssynen
- de mångvetenskapliga lärområdena
- elevdelaktigheten
- beaktandet av riktlinjerna för särprägel i undervisningen i de olika årskurserna

2. Välbefinnande och trygg vardag

handledning, motion, elevvård och anti-mobbningsarbete synliggörs bl.a. i arbetet i enlighet med

- inläringssynen
- handledningen
- elevdelaktigheten
- utvecklingen av arbetsmetoderna
- elevvårdsarbetet

3. Kommunikation och mångsidiga arbetssätt

kommunikation, samarbete och mångsidiga arbetsmetoder i enlighet med kreativa, undersökande och problemlösande förhållningssätt synliggörs bl.a. i arbetet i enlighet med

- inläringssynen
- beaktandet av riktlinjerna för särprägel i undervisningen i de olika årskurserna
- de mångvetenskapliga lärområdena
- elevdelaktigheten

4. Kulturell mångfald och språkmedvetenhet

respekt för olikheter, internationalisering och förståelse mellan individer och grupper synliggörs bl.a. i arbetet i enlighet med

- främjandet av tvåspråkigheten som lokalt perspektiv i Raseborg som kompletterar den grundläggande utbildningens uppdrag
- elevdelaktigheten
- mångsidiga kommunikativa arbetssätt

5. Delaktighet och demokrati

synliggörs bl.a. i arbetet i enlighet med

- inläringssynen
- elevdelaktigheten
- samarbetet med vårdnadshavarna
- samarbetet med aktörer i närmiljön

6. Likabehandling och jämlikhet

likabehandling och jämlikhet synliggörs bl.a. i arbetet i enlighet med

- inlärningssynen
- elevdelaktigheten
- främjandet av tvåspråkigheten som lokalt perspektiv i Raseborg som kompletterar den grundläggande utbildningens uppdrag
- beaktandet av riktlinjerna för särprägel i undervisningen i de olika årskurserna

7. Ansvar för miljön och en hållbar framtid

- eko-social bildning
- beaktandet av riktlinjerna för särprägel i undervisningen i de olika årskurserna
- de mångvetenskapliga lärområdena
- elevdelaktigheten
- samarbetet med vårdnadshavarna
- samarbetet med aktörer i närmiljön

I skolorna främjas och utvärderas principerna för utvecklandet av verksamhetskulturen genom årlig beskrivning i läsårsplanen för målsättningar för utvecklingen.

4.2 Precisering av mål och utvecklingsarbete i skolorna

I skolans läsårsplaner ska mål för utvecklandet av verksamheten, lärmiljöer och arbetssätt, gemensamma verksamhetsprinciper, samarbete och övrigt praktiskt genomförande preciseras enligt översikten av läroplanens innehåll i sammanställningen nedan.

	DEN GEMENSAMMA LOKALA LÄROPLANEN	SKOLANS LÄSÅRSPLAN med skolvis läroplan
KAP 1	Den lokala läroplanens betydelse och uppgörandet av den	
KAP 2	Den grundläggande utbildningen som grund för allmänbildning; värdegrund, inlämningssyn och särprägel i årskurshelheterna	Årlig uppföljning av beskrivning av värdegrunden Arbetsmetoder och pedagogisk miljö i skolan
KAP 3	Den grundläggande utbildningens uppdrag och allmänna mål; lokalt perspektiv som kompletterar den grundläggande utbildningens uppdrag, mångsidig kompetens	Utvärderingen och utvecklingen av undervisning i enlighet med mångsidig kompetens.
KAP 4	Verksamhetskulturen i en enhetlig grundläggande utbildning: utvecklandet av verksamhetskulturen, precisering av mål och utvecklingsarbete i skolorna, genomförandet av helhetsskapande undervisning, genomförandet av de mångvetenskapliga lärområdena	Mål för utvecklandet av verksamheten, gemensamma verksamhetsprinciper, samarbete och övrigt praktiskt genomförande enligt riktlinjerna för utvecklandet av verksamhetskulturen - 1) samarbetet inom arbetsgemenskapen och över årskursgränserna, 2) elevernas delaktighet i planering av undervisning och verksamhet, 3) handledning, 4) undervisningsmetoder och arbetssätt, 5) utvecklingen av inlärningsmiljön 6) principer för samarbetet med vårdnadshavarna kring undervisning och verksamhet, 7) främjandet av mångfald och språkmedvetenhet, 8) principer för genomförandet av en helhetsskapande undervisning
	Principer för förverkligandet av mångvetenskapliga lärområden	Genomförandet av mångvetenskapliga lärområden 1) elevernas delaktighet i att skapa innehållet i lärområdet, 2) målsättning för lärområden, 3) framtida kompetenser och läroämnen som ingår i lärområdet, 4) årskurser som deltar i arbetet med lärområdet, 5) omfattning i tid för varje lärområde, 6) principer för utvärdering samt 7) elevernas utvärdering av arbetet med lärområdet
KAP 5	Skolarbete som främjar lärande och välbefinnande; elevdelaktighet, fostrande samtal och disciplinära åtgärder, årskursintegrerade studier, undervisning i sammansatt klass, undervisning i särskilda situationer, övriga insatser till stöd för en bra och trygg skoldag, samarbete	Genomförandet av elevdelaktighet i praktiken och elevkårens verksamhet Skolans matråd Samarbetet med hemmen, förskolan, eftermiddagsverksamheten, närliggande skolor, andra instanser och aktörer i närsamhället Klubbverksamheten i skolan Klassernas sammansättning och tillämpandet av timfördelningen i växelkurser och för studier i block i skolor med sammansatta klasser
KAP 6	Bedömning av lärande: de allmänna principerna för bedömningen, förfaringsätt vid uppflyttning och kvarstannande, principerna för självbedömning och kamratrespons, praxis för bedömning och respons vid övergången från årskurs 2 till årskurs 3, praxis för bedömning och respons vid övergången från årskurs 6 till årskurs 7, läsårsbetyg, bedömning av elever inom särskilt stöd, slutbedömningen som helhet, avgångsbetyg	Arbetet med bedömningskulturen i skolan, genomförandet av utvärderingssamtal, underlag för genomförande av utvecklingssamtal, bedömningen under läsårets gång samt, genomförande av självbedömning och kamratrespons
KAP 7	Stöd för lärande och skolgång; Strategier för förebyggande arbete och tidiga insatser, principer för samtal som stöd vid övergångarna, allmänt stöd, intensifierat stöd, särskilt stöd, former av stöd för lärande och skolgång, undervisning per verksamhetsområde	
KAP 8	Elevvård: gemensam elevvård, individuell elevhälsa, organisering av elevvården, styrgrupp för elevvården, elevvårdsgrupp i skolan, samarbete och information, yrkesövergripande samarbete, diskussioner och konsultationer, övrigt yrkesövergripande samarbete, förebyggande arbete i skolans elevvårdsgrupp, det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster, genomförande av gemensam elevvård, ordnandet av individuell elevvård, genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen	Beskrivning av Hur elevvårdstjänsterna ordnas och vilken arbets- och ansvarsfördelning de förutsätter samt det yrkesövergripande samarbete som behövs för att genomföra tjänsterna. Hur elevvårdstjänsterna fördelas mellan individuell elevvård, gemensam elevvård och elevvårdssamarbete samt utveckling och uppföljning av elevvården. Planer för den gemensamma och den individuella elevvården i skolan i enlighet med översikt i den gemensamma läroplanen.
KAP 9	Språkprogram, timfördelning, läroämnen timfördelningen i den grundläggande utbildningen 2016, språkprogrammet, IKT i undervisningen, mål och centralt innehåll i läroämnen	Valfria ämnen och principer för elevernas delaktighet i skapandet av innehåll

4.3 Genomförandet av helhetsskapande undervisning

Målsättningen för utvecklandet av skolans verksamhetskultur utgår från principen om helhetsskapande undervisning. Den helhetsskapande undervisningen ska ge eleverna insikt och beredskap i att kombinera kunskaper och färdigheter från olika läroämnedområden och till meningsfulla helheter. Eleverna ska handledas till förståelse för hur det de lär sig i skolan har kopplingar till den egna vardagen och till det omgivande samhället och för sin världsbild som helhet.

Den helhetsskapande undervisningen genomförs och synliggörs i undervisning och arbete med

- kontinuiteten i särdragen i undervisningen
- skolans samverkan med det omgivande samhället
- skolans årskurs- och ämnesöverskridande undervisning och verksamhet
- undervisning i sammansatta klasser
- genomförandet av innehållet i de valfria studierna
- planering och genomförande av prao-perioderna
- temadagar, lägerskolor

4.4 Genomförandet av de mångvetenskapliga lärområdena

Alla elever i stadens grundskolor har möjlighet att ta del av arbete med lärområden och att få undersöka det som de är intresserade av i genomförande av minst ett mångvetenskapligt lärområde per läsår. Den tidsmässiga omfattningen av ett lärområde ska planeras så att eleverna har tid att fördjupa sig i innehållet och att arbeta målinriktat, mångsidigt och uthålligt. De mångvetenskapliga lärområdena ska främja den grundläggande utbildningens mål och i synnerhet utvecklingen av mångsidig kompetens.

Syftet med lärområdena är att konkret behandla sådant som ingår i och som vidgar elevernas erfarenhetsvärld.

Skolorna ska i läsårsplanen inför varje läsår beskriva genomförandet av mångvetenskapliga lärområden. Genomförandet av undervisningen ska beskrivas i enlighet med följande:

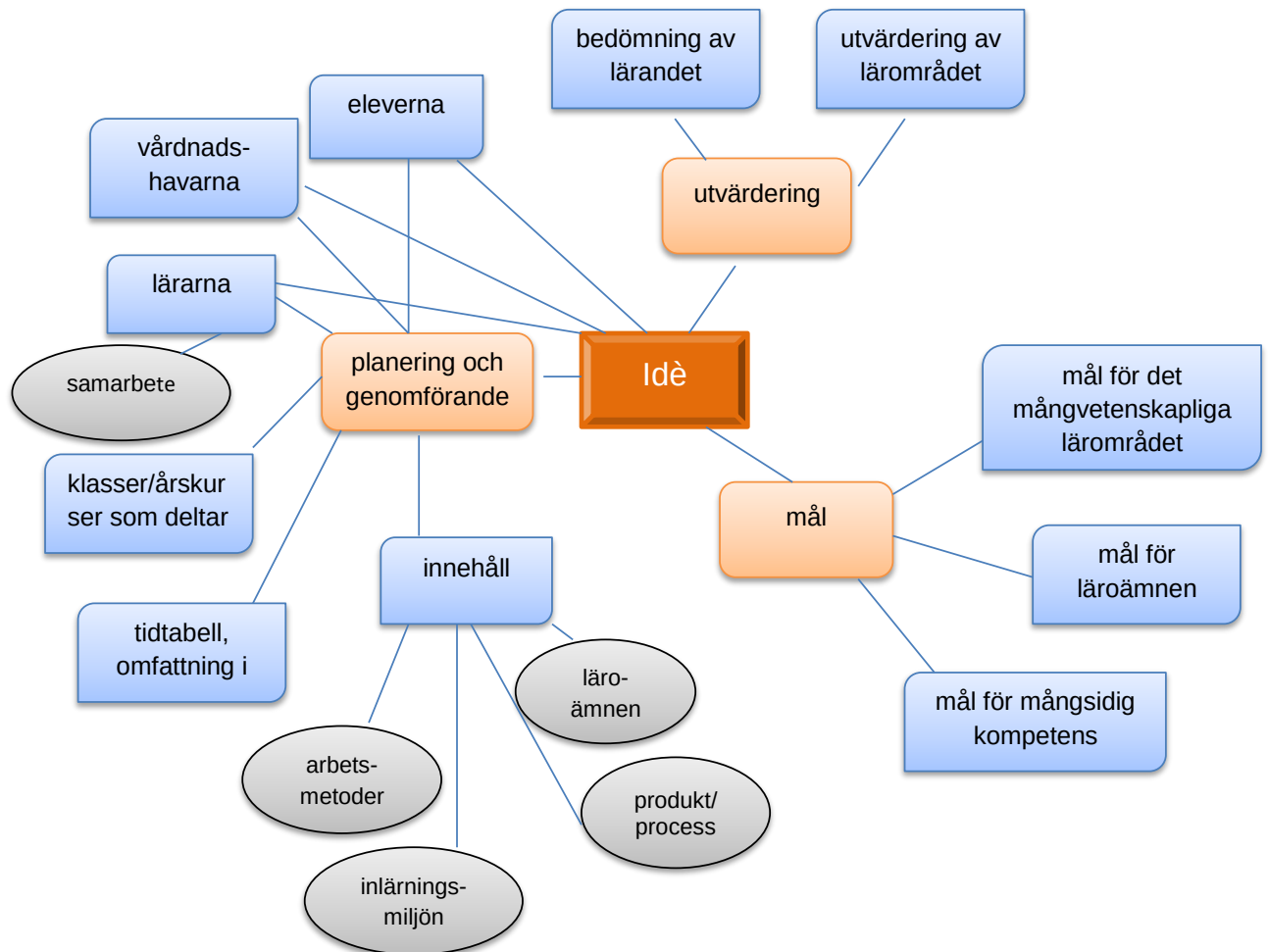
- Hur eleverna är delaktiga i att skapa innehållet i lärområdet
- Målsättning
- Vilka framtida kompetenser och läroämnen ingår i lärområdet.
- Vilka läroämnen ingår i lärområdet
- Vilka klasser, årskurser som deltar i arbetet med lärområdet
- Omfattning i tid för genomförande
- Principer för utvärdering; elevernas utvärdering av arbetet med lärområdet

Planeringen och förverkligandet av mångvetenskapliga lärområden ska innebära samarbete mellan läroämnen som representerar olika perspektiv samt att skolans övriga verksamhet utnyttjas. Alla läroämnen ska i tur och ordning delta i genomförandet av ett lärområde på det sätt som respektive lärområde förutsätter. Innehållet i lärområdena ska väljas enligt principerna för verksamhetskulturen.

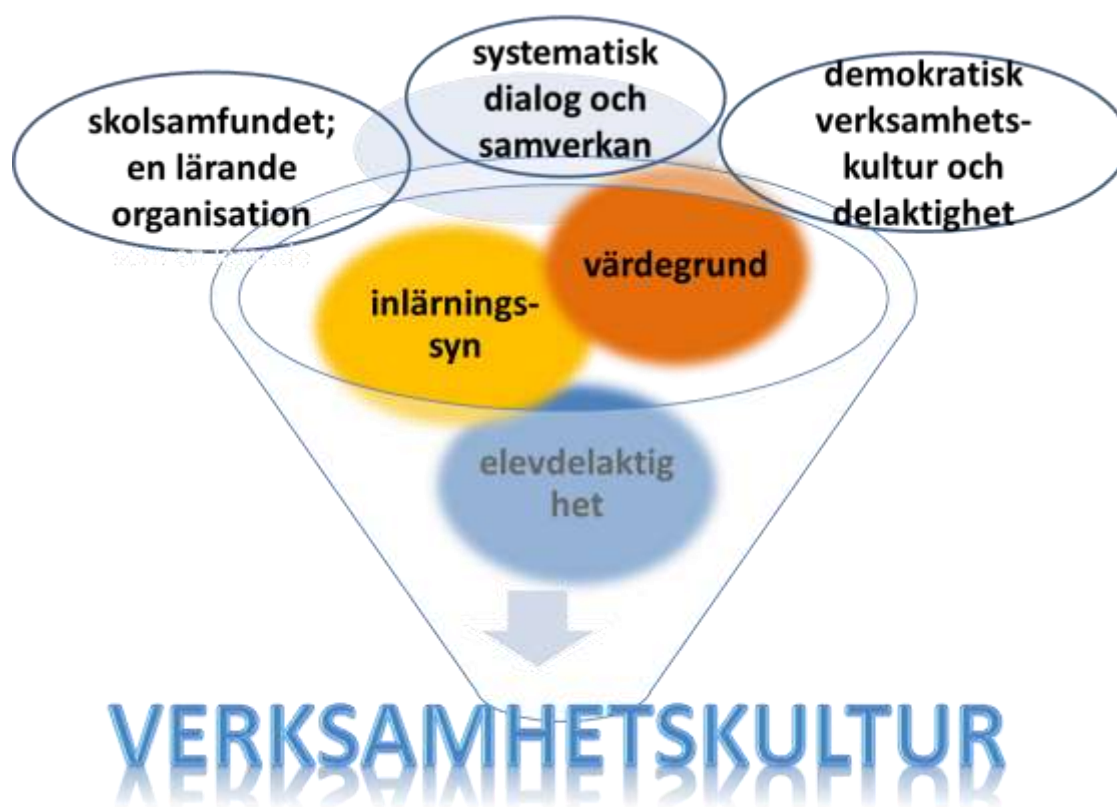
I genomförandet av mångvetenskapliga lärområden beaktas möjligheten till samarbete med förskolan verksamhetens lärområden.

Utgångspunkterna för planeringen ska vara idén om innehållet i enlighet med personalens inbördes samarbete och i enlighet med att beakta elevernas synpunkter och åsikter.

Nedanstående översikt i tankekartan ska fungera som stöd i planeringen av innehåll i och genomförande av mångvetenskapliga lärområden.

5. SKOLARBETE SOM FRÄMJAR LÄRANDE OCH VÄLBEFINNANDE

5.1 Elevdelaktighet

Eleverna ska ges tillfälle att delta med synpunkter på planering och utveckling av verksamhet, lärmiljön och det skolarbete som främjar lärande och välbefinnande.

Elevdelaktigheten genomförs genom

- lärarnas dagliga handledning av och dialog med eleverna,
- elevkårsverksamheten,
- elevernas tillfällen att kontinuerligt utvärdera skolans undervisning och verksamhet genom trivselenkäter och bildningskansliets enkäter inom ramen för den fastställda utvärderingsplanen.

Målet för elevkårsverksamheten är att

- garantera elevernas delaktighet och främja deras möjligheter att påverka,
- stärka elevernas självförtroende,
- träna elevernas färdigheter i att diskutera, förhandla och fatta demokratiska beslut,
- uppmuntra till självständighet och initiativtagande,
- medverka till att skapa en verksamhetskultur som bygger på gemenskap,
- fostra till aktivt medborgarskap.

I alla grundskolor finns en utsedd grupp elever som representerar elevkåren. Uppdraget för eleverna i elevkårsgruppen är att

- delta i de möten som ordnas regelbundet
- meddela läraren som ansvarar för elevkårsverksamheten om ärenden att behandla i elevkårsmöten
- bereda ärenden som behandlas i elevkåren genom frågeställningar och diskussioner i klasser
- i klasser redogöra för ärenden som behandlats i elevkåren
- elevrepresentant i årskurserna 7-9 deltar vid behov i skolans personalmöten

I skolornas läsårsplaner beskrivs hur elevkårsverksamheten organiseras och följs upp i skolan.

5.2 Fostrande samtal och disciplinära åtgärder

Gemensamt fastställda ordningsregler gäller i alla Raseborgs stads grundskolor (*bilaga 1*) ingår i skolornas läsårsplaner. Utöver de gemensamma ordningsreglerna kan man i skolan göra upp särskilda trivselregler att ingå i skolans läsårsplan. Med dessa ordnings- och trivselregler främjas den interna ordningen och en god atmosfär i skolan för studier i lugn och trygg studiemiljö. Ordningsreglerna ska följas under skoltid och under sådan verksamhet som ordnas inom skolan.

Reglerna är uppgjorda med stöd av Lag om grundläggande utbildning. Till övriga delar iaktas gällande lagstiftning. Vid förseelser kan läraren eller rektor tillämpa de disciplinära åtgärder som anges i lag.

Ordningsreglerna och disciplinära åtgärder presenteras och diskuteras inför varje nytt läsår

- inom personalen,
- med eleverna,
- med vårdnadshavarna.

5.2.1 Fostrande samtal och hur de genomförs i praktiken

Fostrande samtal är den första åtgärden att ingripa när en elev bryter mot ordningen i skolan, gör sig skyldig till fusk eller behandlar andra elever eller skolans personal respektlöst eller på ett sätt som kränker deras människovärde (Lag om grundläggande utbildning 35a §). Syftet med fostrande samtal är att förbättra elevens uppförande i skolan och hans välbefinnande. Det fostrande samtalet ska ordnas så snart som möjligt efter händelsen som föranleder samtalet.

Fostrande samtal hålls i det fall att

- en elev brutit mot ordningsreglerna i stadens grundskolor
- en elev upprepade gånger brutit mot skolans trivselregler
- en elev regelbundet missköter sitt skolarbete
- en elev tillfälligt varit olovligt frånvarande från lektion eller skoldag

Fostrande samtal genomförs huvudsakligen i enlighet med följande principer (förfaringssätt och struktur för samtalen beskrivs närmare i bilaga 2).

- Det fostrande samtalet hålls i första hand av klassläraren/klassföreståndaren eller ämnesläraren och den lärare som iakttagit att en elev gjort sig skyldig till en handling som föranleder samtalet. Vid behov deltar skolkuratorn.
- Elevens vårdnadshavare informeras om det fostrande samtalet genomförs och ska ges tillfälle att delta i samtalet eller i en del av det, om detta gagnar specificerandet handlingen och diskussionerna om de åtgärder som står till buds för att förbättra elevens uppförande i skolan och hens välbefinnande.
- Samtalet dokumenteras med PM i Wilma med uppgifter om orsak, närvarande under samtalet och datum för samtalet.

Om eleven efter ett fostrande samtal upprepar samma förseelse hålls ett andra fostrings-samtal enligt samma mönster som vid ett första fostrande samtal. Vid ett eventuellt tredje fostrande samtal om samma förseelse deltar rektor och elevens vårdnadshavare. Om eleven gör sig skyldig till samma förseelse efter ett tredje fostrande samtal tilldelas eleven kvarsittning eller en disciplinär åtgärd i enlighet med vad som bedöms vara nödvändigt och i enlighet med vad som bestäms i lag om grundläggande utbildning om förfaringssätt vid disciplinära åtgärder.

Bedömningen av om ett fostrande samtal ska genomföras för varje enskild elev görs av personalen i skolan. Om situationen så kräver och det bedöms ändamålsenligt, kan disciplinära åtgärder vidtas även om tre fostrande samtal inte genomförts.

Disciplinära åtgärder till övriga delar beskrivs i elevvårdens planer för trygghet och trivsel , planer för att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasserier, verksamheten vid akuta kriser och hotfulla eller farliga situationer. Planerna granskas årligen och innehållet i planerna presenteras och diskuteras inom personalen, med eleverna och vårdnadshavarna.

5.3 Årskursintegrerade studier (studier enligt eget studieprogram)

Undervisningen kan ordnas så att eleven studerar enligt ett uppgjort eget studieprogram i stället för studier uppgjorda i enlighet med årskurs. För varje helhet fastställs undervisningsmål och -innehåll. Studiehelheterna kan utformas så att studierna tar antingen kortare eller längre tid än ett läsår.

Efter att läsårets skolarbete avslutats flyttas eleven till följande årskurs. I nionde årskursen räknas eleven som elev i årskursen ända tills han får avgångsbetyg eller avgår från skolan. Om möjligheten att i ett särskilt prov slutföra en studiehelhet som utgör hinder för att gå vidare i studierna samt om kvarstannande i årskursen på grund av den allmänna framgången i skolan gäller vad som bestäms i förordningen om grundläggande utbildning 11 § 1 och 2 mom.

Rektor fattar beslut om studier i enlighet med eget studieprogram för eleven efter att ärendet behandlats i den yrkesövergripande grupp som ansvarar för den enskilda elevens undervisning och eleven och vårdnadshavaren är hörda.

5.3.1 Plan för elevens lärande

Om beslut fattats att en elev ska studera i enlighet med ett eget studieprogram ska en plan för elevens lärande göras upp. I planen ska bestämmas

- de studiehelheter som ingår i elevens studieprogram,
- studiehelheternas inbördes ordningsföljd,
- tidtabell för genomförande av studiehelheter,
- principer för utvärdering,
- stödet för eleven att genomföra studierna i enlighet med det egna studieprogrammet,
- vårdnadshavarens stöd i elevens studier,
- eventuella särskilda målsättningar.

5.3.2 Elevbedömning och betyg

Vid läsårets slut får eleven betyg över de studiehelheter som hen avlagt med godkända vitsord och flyttas upp till följande årskurs för att fortsätta med de studier som återstår. Eleven kvarstannar i årskurs endast i det fall att den allmänna skolframgången är svag. Eleven får avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen så snart hen har avlagt den grundläggande utbildningens lärokurs i de olika läroämnena med godkänt vitsord.

5.4 Undervisning i sammansatt klass

I stadens skolor kan undervisningen ordnas i sammansatta klasser. En sammansatt klass kan bildas antingen på grund av lågt elevantal eller av pedagogiska skäl.

Undervisning i sammansatta klasser ger goda förutsättningar för helhetsundervisning och genomförandet av mångvetenskapliga lärområden. Möjligheterna till modellinläring och lära med och av varandra utnyttjas som den bärande pedagogiska principen. Elevernas olika ålder, kunskaper, färdigheter och erfarenheter utnyttjas för differentieringen av undervisningen. Möjligheter till integrering i undervisningen underlättas av undervisning i sammansatta klasser. Särskild vikt läggs vid pedagogens dagliga handledning av elevgrupper och enskilda elever.

Undervisningen i sammansatta klasser genomförs i växelkurser. I sammansatta klasser kan även årskursintegrerad undervisning tillämpas. Utgående från möjligheten till delning av undervisningsgrupper undervisas delar av lärokursen i läroämnena årskursenligt.

I skolor som undervisar sammansatta klasser kan tillämpa timfördelningen i enlighet med växelkurser och studier i block. I skolans läsårsplan ska klassernas sammansättning definieras, samt hur timfördelningen tillämpas i växelkurser och för studier i block.

5.5 Flexibel grundläggande utbildning

Syftet med den flexibla grundläggande utbildningen är att minska studieavbrott i den grundläggande utbildningen, förebygga utslagning samt säkra att eleven får ett avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen. Med flexibel grundläggande utbildning avses undervisning som ordnas enligt grunderna för läroplan för den grundläggande utbildningen till stöd för inläring och utveckling. Undervisningen ordnas i smågrupp i skolan och i form av handledda studier på arbetsplatser och i andra inlärningsmiljöer inom ramen för ett yrkesövergripande samarbete samt med hjälp av stöd- och rådgivningstjänster. Verksamheten

inom flexibel grundläggande utbildning styrs av en i skolans läsårsplan definierad styrgrupp, där representanter för skolan och elevvården ingår.

Den flexibla grundläggande utbildningen är avsedd för sådana elever i årskurs 7-9 som underpresterar och har svag studiemotivation och för elever som ser ut att hotas av utslagning från fortsatt utbildning och arbetslivet. I undantagsfall kan även en elev som får särskilt stöd antas till flexibel grundläggande utbildning, om eleven kan följa den läroplan som används i undervisningen och om arrangemanget kan anses vara till fördel för eleven.

Eleven väljs till flexibel grundläggande utbildning på basen av en anhållan som görs av eleven och vårdnadshavaren. Rektorn för skolan där det ordnas flexibel grundläggande utbildning specificerar maximala antalet studieplatser förrän ansökningstiden börjar.

Ansökan och urvalet till flexibel grundläggande utbildning genomförs enligt följande:

1. Skolans personal informerar eleven och vårdnadshavarna om det alternativa sättet att genomföra grundläggande utbildning.
2. Eleven och vårdnadshavarna lämnar in en ansökan till flexibel grundläggande utbildning inom mars månad. Till ansökan bifogas elevens egen fritt formulerade motivering.
3. Efter ansökningstidens slut intervjuas alla sökande samt vårdnadshavare. Intervjuerna genomförs av rektorn för skolan där flexibel grundläggande utbildning ordnas, jopo-klassens lärare samt en representant för elevvården från den skola eleven kommer ifrån.
4. Det slutgiltiga förslaget om elevurvalet görs av nämnda grupp.

Vid valet av elever ska särskild vikt fästas vid att eleven

- är motiverad att ändra riktning i sin skolgång
- är motiverad att få avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen
- vill och har förmåga att delta i studier som genomförs på arbetsplats
- har förmåga att arbeta i olika grupper och mod att möta nya människor och situationer
- vill lära sig nya saker och även studera självständigt
- har förutsättningar att ta emot stöd från instanser utanför skolan om sådana behov uppstår
- får vårdnadshavarens stöd för skolgången

Gruppen som gör förslaget om elevvalet kan vid behov begära expertutlåtanden som stöd för sitt förslag.

5. Alla sökande får ett förvaltningsbeslut av undervisningschefen om valets resultat. Beslutet görs för ett läsår åt gången.

För varje elev som valts till flexibel grundläggande utbildning görs en plan för lärandet. För uppgörandet av planen och dess införande i Wilma ansvarar läraren i klassen för flexibel grundläggande utbildning. I planen ingår tillämpliga delar av den plan som gjorts upp för elevens intensifierade stöd. I planen ska därtill ordnandet av den flexibla grundläggande utbildningen för eleven i skolan och i andra inlärningsmiljöer beskrivas.

Eleverna inom flexibel grundläggande utbildning studerar enligt allmän läroplan och är berättigade till alla elevvårdstjänster.

Finskspråkig flexibel grundläggande utbildning ordnas i Karjaan yhteiskoulu och svenskspråkig i Ekenäs högstadieskola.

5.6 Undervisning i särskilda situationer

5.6.1 Sjukhusundervisning

En allvarlig sjukdom eller en svår livssituation och det stöd eleven behöver förutsätter särskilda arrangemang i ordnandet av undervisningen till stöd för eleven. Den grundläggande utbildningen kan då bl.a. ordnas i form av sjukhusundervisning.

Den kommun där sjukhuset finns är skyldig att för elever som är patienter på sjukhuset ordna undervisning i den omfattning detta är möjligt med hänsyn till patientens hälsa. Den kommun där det sjukhus som svarar för vården finns är skyldig att ordna undervisning och stöd även för andra läropliktiga elever i specialiserad sjukvård i den omfattning detta är motiverat med beaktande av elevens hälsa, pedagogiska specialbehov och terapeutiska och rehabiliterande åtgärder inom den specialiserade sjukvården, om det inte trots stödåtgärder enligt denna eller någon annan lag är till elevens fördel att undervisningen ordnas på något annat sätt. (Lag om grundläggande utbildning 4 a § (30.12.2013/1267). Elevens utbildningsanordnare ska tillsammans med den kommun där det sjukhus eller någon annan verksamhetsenhet inom den specialiserade sjukvården som svarar för vården finns i yrkesövergripande samarbete komma överens om och ordna det stöd för ordnande av undervisningen som är nödvändigt när eleven övergår till sjukhusundervisning och när eleven återgår till undervisningen i närskolan.

Sjukhusundervisningens karaktär

Vid sidan av fostran och undervisning betonas pedagogisk habilitering i sjukhusundervisningen i samarbete och konsultation mellan personal inom undervisningen och vården. I sjukhusundervisningen ska eleven få stöd för kontinuiteten i lärandet. Samarbetet mellan personalen i sjukhusundervisningen och närskolans betonas i övergångsskedet till sjukhusundervisning och tillbaka till undervisning i närskolan. I ordnandet av undervisningen och stödet för eleven ska yrkesövergripande nätverksmöten ordnas i tillräcklig omfattning. Efter avslutad sjukhusundervisning återgår eleven i första hand till undervisning i den egna närskolan.

Sjukhusundervisning för elev på avdelningsvård

Ekparkens skola är Raseborgs stads specialskola, som anordnar undervisning till patienter som är intagna på barn- och ungdomspsykiatriska avdelning vid Ekåsens sjukhus (HUCS). Om en elev förs över till vård på psykiatrisk avdelning, får eleven automatiskt undervisning i sjukhuset utan att någon särskild överenskommelse behöver göras. Undervisningen ordnas i den omfattning det är möjligt med hänsyn till elevens hälsa och specialbehov. I skoldagen kan ingå olika former av vård och stöd för eleven. I regel ska undervisningen ändå ordnas i enlighet med timfördelningen för årskursen. Antalet undervisningstimmar ordnas i enlighet med elevens förmåga att delta i undervisningen.

Undervisningen för elev inom den öppna specialsjukvården

Undervisningen för elev inom den öppna specialsjukvården ordnas i första hand i den egna närskolan. Undervisningen ska ordnas i den omfattning det är möjligt med hänsyn till elevens hälsa och specialbehov. I undervisningen ska eleven ha tillgång till stöd i enlighet med vad som bestäms om stöd för lärande och skolgång (kap. 7). Vid behov kan undervisningen ordnas i enlighet med att frånga timfördelningen för den grundläggande utbildningen, eller genom särskilda undervisningsarrangemang i enlighet med 18 § i lag om grundläggande utbildning. Förvaltningsbeslut ska fattas om arrangemangen och de ska även dokumenteras i elevens IP. Om stödet i närskolan inte bedöms vara tillräckligt, kan undervisningen ordnas i sjukhuskolans resursklass.

5.6.2 Undervisning i stadens resursklass

Resursklassen utgör en form av stöd för skolgången för elever med psykiska och/eller sociala svårigheter och som behöver stöd för känslolivet. Tillsammans med eleven och hans vårdnadshavare, närskolans personal och personal i Ekparkens skola kommer man överens om ordnande av undervisning i resursklassen. Resursklassen lyder administrativt under Ekparkens skola och erbjuder vård och undervisning för både svenskspråkiga och finskspråkiga elever. I resursklassen arbetar en specialklasslärare, ett skolgångsbiträde och en sjukvårdare.

Resursklassen erbjuder undervisning i kombination med vård för en mindre grupp elever, möjliggör inläring för eleverna, stödjer vården och familjen, samt stödjer elevens skolgång i den egna närskolan. Målsättningen för arbetet i resursklassen är att eleven kan tillgodogöra sig den grundläggande utbildningens undervisning och gå framåt i studierna. Eleven kan få undervisning i resursklassen under en del av skolut året i kombination med undervisning i den egna närskolan. Utöver undervisning erbjuder verksamheten i resursklassen individuellt stöd och individuell handledning i att hantera dagliga rutiner och behärska sociala situationer.

5.7 Övriga insatser till stöd för en bra och trygg skoldag

5.7.1 Skolbispisning

Med skolmåltiden kan man främja målen för en hållbar livsstil, kulturell kompetens och närings- och umgängesfostran. Måltidernas hälsosamma och sociala betydelse, målen för närings- och umgängesfostran och måltidsstundens rekreativa uppgift beaktas då man ordnar skolbispisningen.

En trivsam skolmåltid ökar välbefinnandet i hela skolsamfundet. För att stödja delaktigheten och skolgemenskapen ges eleverna möjlighet att delta i planeringen och genomförandet av skolbispisningen. Eleverna ska uppmuntras att delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av skolmåltiden och i synnerhet av måltidssituationerna.

Lärarna, tillsammans med andra vuxna i skolan, bär ansvar för att ge handledning i samband med måltiden och för att målen för fostran nås. Personalens förhållningssätt inför eleverna till måltidssituationerna och matens kvalitet är av avgörande fostrande betydelse. Målen för skolmåltiderna och hur de organiseras diskuteras med hemmen och i samarbete stödjer man elevernas utveckling.

Skolmåltiden ska ordnas och verksamheten utvecklas genom samarbete mellan undervisningspersonalen och personalen som ansvarar för måltiden enligt följande:

<i>skolans matråd</i>	<i>samarbete mellan lärare och måltidspersonal</i>	<i>samarbete på anordnar-nivå</i>
- består av en grupp elever, en ansvarig lärare och representant(er) för måltidspersonalen (respektive köks husmor eller ansvariga kock, en kock från de större köken, personalen i utdelningsköket) - utvecklar och utvärderar organiseringen av måltiderna (matturer, övervakning, möblering, hur maten är utmärkt med dieter o.s.v.) - utvecklar och utvärderar trivseln i matsalen - agerar vid tillfälle smakråd Matrådets sammankomster protokollförs och delges berörda parter. Måltidens kvalitet och trivseln och ordningen under måltidssituationen utvärderas regelbundet bl.a. genom enkäter till alla skolans elever.	- genomförs med hjälp av ett utsett skolans team, bestående av medlemmar i skolans lärarkår och yrkesutbildade personal inom elevvården, med uppgift att utvärdera och utveckla måltidssituationerna, bl.a. genom att - regelbundet följa upp hur många som deltar i skolmåltiden - utvärdera kvaliteten på maten och måltidssituationen - planera genomförandet av samarbetet med vårdnadshavarna kring skolmåltiden	- genomförs med ett möte per termin - mötet sammankallas av kosthållschefen och undervisningscheferna - i mötet deltar rektorer och ekonomiföreståndare

I skolornas läsårsplaner beskrivs organiseringen av måltidssituationerna, hur elevernas specialbehov gällande måltiden beaktas, sammansättningen i skolans matråd och samarbete mellan skolans lärare och måltidspersonalen.

5.7.2 Skolresor och transporter

Stadens principer för ordnande av skoltransporter samt blanketter för att anhålla om avgiftsfria eller avgiftsbelagda skoltransporter finns på stadens hemsidor. På hemsidorna finns också information om transportföretagen och rutterna. I principerna ingår uppgjorda spelregler för elever, vårdnadshavare och chaufförer att följa i anslutning till skoltransporterna.

I de fall tidtabellerna för skoltransporterna ger upphov till väntetider för eleverna före skoldagens början eller efter skoldagens slut ska övervakning ordnas i skolorna.

Om det kommit till skolans kännedom att det förekommit trakasseri, mobbning eller våld under skolvägen, ska skolans personal informera vårdnadshavarna till de skyldiga och de som utsatts och vid behov stödja vårdnadshavarna i att reda ut det som hänt.

5.7.3 Klubbverksamhet

Skolans klubbverksamhet ska vara en i läsårsplanen definierad målinriktad verksamhet som stödjer elevernas fysiska och psykiska växande och utveckling. Klubbverksamheten ökar elevernas delaktighet, främjar den etiska utvecklingen och stödjer elevernas växande till samhällsmedlemmar. En mångsidig klubbverksamhet erbjuder eleverna möjlighet att lyckas och erfarenheter av kunnande. Genom klubbverksamhet stärks samarbetet mellan hem och skola i anslutning till den fostrande uppgiften.

Klubbverksamheten ska inspirera till olika fritidssysselsättningar. Målet är att utveckla skapande verksamhet och kreativt tänkande, uppmuntra till initiativtagande samt öka hälsosamma levnadsvanor och fysisk aktivitet. Klubbverksamheten ska erbjuda mångsidig verksamhet där eleven uppskattas, samt tillfällen till sådan positiv interaktion med vuxna och med andra elever som berikar utvecklingen. Klubbverksamheten kan stärka elevens studiemotivation och stödja elevens allsidiga välbefinnande. Den ger en möjlighet att tillämpa och fördjupa det som lärts under lektionstid. Deltagande i klubbverksamhet kan också planeras som en del av det intensifierade eller särskilda stödet. Klubbverksamheten är frivillig.

Klubbverksamheten ger läraren möjlighet att bättre lära känna olika sidor hos sina elever, vilket gör det lättare för läraren att beakta elevernas styrkor och behov i undervisningen.

Målsättningen är, att klubbverksamhet ordnas vid varje skola. Skolans rektor ansvarar även för klubbverksamheten. Externt finansierad verksamhet kan ingå i utbudet av klubbverksamhet.

5.8 Samarbete

Samarbetets olika former har som mål att främja barnets och den ungas förutsättningar för inläring och att främja trygghet och välbefinnande i skolan. Samarbetet bedrivs på olika plan; internt mellan personalen och externt med olika instanser.

De interna samarbetsformerna organiseras av rektor och lärmötet och berör planering, utveckling och utvärdering av verksamheten. Det externa samarbetet inbegriper stadens övriga enheter, andra utbildningsanordnare, föreningar och institutioner som på olika sätt kan stöda skolan i dess uppgift. Nedan beskrivs några samarbetsformer, som förekommer inom den grundläggande utbildningen i Raseborg.

5.8.1 Samarbetet mellan hem och skola

Vårdnadshavarna har det primära ansvaret för barnets och den ungas fostran. Skolan stödjer hemmets fostringsuppgift och svarar för att fostra och lära eleven som en medlem i skol-samfundet. Skolan ska samarbeta med vårdnadshavarna så att de för sin del kan följa med och stödja sina barns målinriktade lärande och skolgång. Ett gott samarbete mellan hemmet och skolan främjar barnets och den ungas inläring, trygghet och välbefinnande i skolan.

Syftet med samarbetet är att varje elev får undervisning, handledning och stöd enligt sin utvecklingsnivå och sina behov. Interaktionen med hemmet ökar lärarens kännedom om eleven och hjälper läraren att planera och genomföra undervisningen. Det är viktigt att vårdnadshavarna har möjlighet att vara delaktiga i att ställa upp mål för, planera och utvärdera skolans fostrande arbete tillsammans med lärarna och eleverna.

Skolans personal ska informera vårdnadshavarna om läroplanen och dess innehåll och de målsättningar för kunskaper, färdigheter och uppförande som fastställts för eleverna. Vård-

nadshavarna ska få information om hur undervisningen är ordnad i skolan och om elevvården och hur stödtjänster ordnas. Vårdnadshavarna ges möjlighet att tillsammans med lärare och elever utvärdera och delta i utvecklingen av verksamheten i skolan. Detta förutsätter aktivt initiativ av skolans personal, samt ett förtydligande av vårdnadshavarnas, lärarens och eleven roll i samarbetet.

En stor del av den löpande informationen mellan skolan och hemmet sköts via Wilma. Tillfällena då skolans personal och vårdnadshavarna träffas är dels föräldramöten (för klassen eller hela skolan) och dels vid behov individuella möten. Skolan tar initiativ till föräldramöten som ska ordnas tillräckligt ofta, så att vårdnadshavarna får information om aktuella frågor och kan delta i utvecklingen av skolans verksamhet. Klassläraren/klassföreståndaren ordnar föräldramöten som gäller den egna klassen och håller minst ett utvärderingssamtal per elev per läsår. Den individuella kontakten till hemmet är särskilt viktig när det gäller elever som har behov av stöd för skolgången. Vårdnadshavarna ska få information om ordnandet av undervisningen och förändringar i den.

Vårdnadshavarnas arbete inom föräldraföreningar utgör därtill en betydelsefull del av samarbetet mellan hem och skola.

5.8.2 Samarbetet med förskolan

Samarbetet mellan förskolan och nybörjarundervisningen har som främsta målsättning att göra övergången för de blivande eleverna så trygg och så smidig som möjlig.

För förskolebarnen ordnas skolbesök i sin kommande skola samt träffar med sina blivande lärare och klasskamrater. Lärarna bekantar sig med förskolans verksamhet, innehåll och arbetsmetoder. Samarbetet inbegriper även förskolans och nybörjarundervisningens läroplaner.

Se vidare beskrivningar för samarbetet under rubriken Principer för samtal som stöd vid övergångarna (kap 7) samt Samarbetet i anslutning till övergångar och elevhandledning i utbildningen (kap 8).

5.8.3 Samarbete med eftermiddagsverksamheten

Samarbetet mellan skolan och eftermiddagsverksamheten har som målsättning att stödja barnets välbefinnande och trygghet under hela dagen. Samarbetet syftar till att skapa kontinuitet i verksamheten för eleverna och helhet i elevernas dag. Samarbetet bedrivs på olika sätt i enheterna och beskrivs i de skolvisa läroplanerna.

5.8.4 Samarbete med andra instanser

Kommunens övriga enheter såsom biblioteket, museet, simhallen, kulturbyrån och räddningsväsendet är naturliga samarbetspartner för skolan där man tillsammans kan ordna elevaktiviteter. Skolan samarbetar med församlingar och föreningar verksamma inom skolornas närområden. Om skolan har egen föräldraförening utgör den i många sammanhang en ypperlig samarbets- och kontaktlänk mellan skola och hem.

I elevvårdsarbetet samarbetar skolan med personal inom social- och hälsovården.

Skolorna inom den grundläggande utbildningen samarbetar inom ramen för olika projekt med utbildningsenheter från det andra stadiet.

6. BEDÖMNING AV ELEVENS LÄRANDE OCH KUNNANDE I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN

6.1. Bedömningens syften i den grundläggande utbildningen

Enligt lagen och förordningen om grundläggande utbildning har bedömningen av elevens lärande två syften som stödjer varandra. Syftet med bedömningen är att

- handleda och sporra eleven i studierna och att utveckla elevens förutsättningar för självvärdering (formativ bedömning).
- definiera i vilken mån eleven har uppnått målen som ställts upp för läroämnena (summativ bedömning).

Bedömningen i den grundläggande utbildningen fokuserar på lärandet, kunnandet, arbetet och uppförandet. Handledningen och sporrandet i studierna och utvecklingen av elevens färdigheter för självvärdering genomförs med hjälp av formativ bedömning. I vilken mån eleven har uppnått de mål som ställts upp för de olika läroämnena ska bedömas summativt.

Vid genomförandet av bedömningens syften ska de allmänna principerna för bedömningen följas. Skolorna ska ha enhetliga principer och förfaringssätt för bedömningen som blir konkreta i skolans bedömningskultur. Utbildningsanordnaren ska följa upp hur bedömningsprinciperna uppfylls i skolorna samt stödja utvecklingen av en enhetlig bedömningskultur.

6.1.1 Formativ bedömning

Syftet med den formativa bedömningen är att handleda eleven i framstegen i studierna i relation till de uppställda målen. Den formativa bedömningen hjälper eleven att förstå sitt eget lärande, uppfatta sina styrkor och utveckla sina arbetsfärdigheter i syfte att nå de mål som ställts upp för läroämnet. Den formativa bedömningen är en del av undervisningen.

Den formativa bedömningen är respons som stödjer och handleder lärandet. Responsen ska hjälpa eleven att förstå målen för läroämnet, att uppfatta sina egna framsteg i relation till de uppställda målen samt hur prestationerna kan förbättras i förhållande till de uppställda målen och kunskapskraven.

Självvärdering och kamratrespons är en del av den formativa bedömningen. Eleverna tränar under lärarens handledning på sina färdigheter i självvärdering och på att ge och ta emot kamratrespons. Dessa färdigheter ska tränas som en del av studierna i alla läroämnena. Självvärderingen och kamratresponsen inverkar inte på vitsordet eller det verbala omdöme som eleven ska få i läroämnet.

Varje elev ska få veta vad som avses att hen ska lära sig och hur hens lärande, kunnande, arbete och uppförande bedöms. Målen för läroämnena och principerna för bedömningen ska klargöras för eleverna på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på elevernas ålder. Läraren planerar och informerar om bedömningen så att elevens och vårdnadshavarens rätt att få tillräckligt och regelbundet med information om elevens lärande, kunnande, arbete och uppförande uppfylls under läsåret.

Den formativa bedömningen ska alltid genomföras i syfte att uppnå målen för läroämnena som har ställts upp i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och preciserats i den lokala läroplanen.

Den formativa bedömningen förutsätter ingen dokumentation.

6.1.2 Summativ bedömning

Syftet med den summativa bedömningen är att beskriva hur väl och i vilken mån eleven har uppnått de mål som ställts upp för läroämnena i den lokala läroplanen.

Den summativa bedömningen ska genomföras åtminstone i slutet av varje läsår och i slutet av den grundläggande utbildningen. Eleven och hans vårdnadshavare ska ändå även under läsårets gång informeras om elevens framsteg i studierna, och om elevens arbete och uppförande. I slutet av varje läsår ska eleven ges ett läsårsbetyg, för vilket en summativ bedömning ska göras av i vilken mån eleven under det ifrågavarande läsåret har uppnått målen i de läroämnena som ingår i elevens studieprogram. I läsårsbetyget ska även ingå en bedömning av uppförandet.

Den summativa bedömningen ska genomföras i relation till de mål som ställts upp för läroämnena i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som preciserats för varje årskurs i den lokala läroplanen. Bedömningen i slutet av läsåret är en summativ helhetsbedömning av hur eleven presterat under hela läsårets gång. Slutbedömningen ska fokusera på de mål som ställts upp för läroämnena när den grundläggande utbildningens lärokurs avslutas.

Målen för läroämnena och principerna för bedömningen ska klargöras för eleverna på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på elevernas ålder. Varje elev ska kunna bilda sig en uppfattning om vad som avses att hen ska lära sig och hur prestationerna bedöms.

Den summativa bedömningen genomförs av läraren som undervisar eleven, eller, om lärarna är många, av lärarna gemensamt.

Läraren ska dokumentera de omdömen av elevens prov på kunnande som inverkar på den summativa bedömningen.

6.2 Allmänna principer för bedömningen

Följande principer för bedömningen ska följas i varje årskurs.

Bedömningen är jämlik

Bedömningen ska i samtliga årskurser grunda sig på likabehandling. Bedömningen som genomförs vid slutet av varje läsår i årskurserna 1–8 och vid slutbedömningen ska grunda sig på de mål som ställts upp i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som preciserats i den lokala läroplanen. Varje elev ska få veta vad som avses att hen ska lära sig och hur hans lärande och kunnande bedöms. Slutvitsorden ska bildas på lika grunder i hela landet.

Bedömningen förutsätter öppenhet, samarbete och delaktighet

Syftet med bedömningen är att hjälpa eleven att uppfatta hur hen framskrider i studierna. Detta förutsätter kommunikation mellan läraren och eleven och respons för att främja att eleven uppnår målen. Till genomförandet av bedömningen hör att eleverna ges möjlighet att vara delaktiga, att identifiera elevernas styrkor samt att uppmuntra eleverna.

För att genomföra bedömningen förutsätts samarbete både i skolan och mellan skolan och hemmet. Syftet med samarbetet är att klargöra principerna för och förfaringssätten vid bedömningen för vårdnadshavarna. Eleven och vårdnadshavaren ska få tillräckligt med information om elevens lärande, kunnande, arbete och uppförande. Eleven och vårdnadshavaren har rätt att få information om grunderna för bedömningen och hur de har tillämpats i bedömningen av eleven.

Bedömningen är systematisk och ändamålsenlig

Bedömningsförfarandena ska planeras som en logisk helhet och man ska försäkra sig om att principerna för bedömningen är enhetliga i skolan. Bedömningen ska genomföras både under läsårets gång och vid slutet av läsåret. Bedömningen ska endast fokusera på det som har ställts upp som mål i den lokala läroplanen. Läraren ska genomföra bedömningen utgående från prov på kunnande.

Elevernas prestationer ska inte jämföras med varandra. Bedömningen ska inte basera sig på elevernas person, temperament eller andra personliga egenskaper.

Den information som fåtts utgående från bedömningen hjälper läraren att anpassa sin undervisning till elevernas behov. Bedömningen är också ett viktigt verktyg för att identifiera elevens eventuella behov av stöd. Samarbetet mellan lärarna i skolgemenskapen är nödvändigt för att bedömningen ska kunna genomföras ändamålsenligt.

Bedömningen är mångsidig

Elevernas lärande, kunnande, arbete och uppförande ska bedömas mångsidigt. Den mångsidiga bedömningen ska grunda sig på prov på kunnande som samlats in på olika sätt. Läraren ska välja förfaringssätten för bedömningen så att de är ändamålsenliga med tanke på bedömningens syften och målen för läroämnet. Eleven ska ha möjligheter att på olika sätt som är ändamålsenliga med tanke på målen visa vad hen kan och har lärt sig. I valet av bedömningsmetoder ska man beakta att det med endast en bedömningsmetod inte är möjligt att bedöma hur eleven uppnått samtliga mål som ställts upp för läroämnena.

Bedömningen grundar sig på mål och kunskapskrav

Bedömningen av lärande, kunnande och arbete ska grunda sig på de mål för läroämnena som ställts upp i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som preciserats årskursvis i den lokala läroplanen. Bedömningen av uppförandet genomförs i relation till de mål som ställts upp för uppförande i den lokala läroplanen.

I bedömningen av elevens kunnande ska de kunskapskrav som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som härletts ur målen för läroämnena användas. Kunskapskraven har definierats för den bedömning som ska ges i slutet av de olika årskurserna och för slutbedömningen. Kunskapskraven är inte mål som ställts upp för eleverna, utan de beskriver vilken kunskapsnivå som krävs för olika vitsord.

Om en elev som får särskilt stöd studerar ett läroämne enligt den allmänna lärokursen, ska prestationerna bedömas i relation till de gemensamma målen för den allmänna lärokursen och utifrån de ovan nämnda kunskapskraven.

Prestationer av elever som studerar enligt en individualiserad lärokurs i ett eller flera läroämnena ska i dessa läroämnena bedömas i relation till de individuella mål som fastställs i elevens individuella plan för hur undervisningen ska ordnas (IP). Ovan nämnda kunskapskrav

används inte för att fastställa elevens kunskapsnivå. Lärokursen individualiseras först då eleven trots givet stöd inte verkar uppnå den kunskapsnivå som förutsätts för vitsordet 5.

Prestationer av en elev som deltar i undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden ska bedömas i relation till de mål som ställts upp för respektive verksamhetsområde.

Om en elev studerat särskilt prioriterade områden i ett läroämne som definierats i planen för elevens lärande ska hans prestationer bedömas i relation till målen för den allmänna lärokursen utgående från de kunskapskrav som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen.

Bedömningen beaktar elevens ålder och förutsättningar

Förfaringssätten vid bedömningen ska planeras och genomföras med beaktande av elevernas ålder och förutsättningar. Man ska ta i beaktande elevernas olika sätt att lära sig och arbeta samt se till att det inte finns hinder för dem att visa sitt kunnande.

I bedömningen ska man fästa uppmärksamhet vid elevens hälsotillstånd och specialbehov. Behovet av stöd för lärande samt andra orsaker som inverkar på påvisande av kunnande ska beaktas i förfaringssätten vid bedömningen så, att eleven har möjlighet att med hjälp av specialarrangemang och alternativa metoder visa sitt kunnande.

I bedömningen av elever med invandrarbakgrund och elever med ett främmande språk som modersmål ska elevens kunskaper i undervisningsspråket och elevens språkkunskaper inom vetenskapsområdet i läroämnet som är mål för bedömningen beaktas.

6.3 Bedömning av lärande och kunnande

Bedömningen i den grundläggande utbildningen ska fokusera på elevens lärande och kunnande. Bedömningen av lärande anknyter till handledningen av lärprocessen och den respons som ska ges om den. Bedömningen av kunnande ska i sin tur fokusera på nivån av elevens kunskaper och färdigheter. Elevens lärande ska handledas och hans kunnande ska alltid bedömas i relation till de mål som ställts upp för de olika läroämnena i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som preciserats för varje årskurs i den lokala läroplanen.

Vid bedömning av elevens kunnande ska de kunskapskrav användas som definierats i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som härletts ur målen för den bedömning som ska ges i slutet av de olika årskurserna och vid slutbedömningen.

I vilken mån målen för mångsidig kompetens uppnås ska inte bedömas separat från läroämnet. Då läraren genomför bedömningen i enlighet med målen och kunskapskraven för läroämnena bedöms även målområdena för mångsidig kompetens.

Om en elev som får särskilt stöd studerar ett läroämne enligt den allmänna lärokursen, ska prestationerna bedömas i relation till de gemensamma målen för den allmänna lärokursen utifrån de kunskapskrav som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen.

Prestationer av elever som studerar enligt en individualiserad lärokurs i ett eller flera läroämnen ska i dessa läroämnen bedömas i relation till de individuella mål som fastställts i elevens individuella plan för hur undervisningen ska ordnas (IP). De kunskapskrav som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen ska inte användas för att fastställa elevens kunskapsnivå.

6.4 Bedömning av arbete

Bedömningen av arbetet är en del av bedömningen av läroämnet. Arbetet ska alltså inte bedömas separat från läroämnet. Bedömningen av arbetet grundar sig på målen för elevens arbetsfärdigheter som ingår i målen för läroämnena som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och som preciserats årskursvis i den lokala läroplanen. Då läraren genomför bedömningen i enlighet med målen och kunskapskraven för läroämnet blir även arbetet bedömt.

Med arbetsfärdigheter avses färdigheter som eleven under tiden för den grundläggande utbildningen utvecklar i att arbeta självständigt och i grupp, att planera och utvärdera sitt eget arbete, att agera ansvarsfullt och försöka sitt bästa samt att agera konstruktivt i kommunikationssituationer.

Särskilda behov som berör elevens arbete ska om det behövs antecknas i planen för elevens lärande eller i elevens individuella plan för hur undervisningen ska ordnas (IP), så att de kan beaktas då bedömningen planeras och genomförs.

6.5 Bedömning av uppförande

Bedömningen av uppförandet ska genomföras i relation till de mål som ställts upp för uppförande i den lokala läroplanen och hur väl eleven uppnått dem. Målen som ställts upp för uppförande ska grunda sig på skolans verksamhetssätt och ordningsstadga. Uppförandet ska bedömas som en egen helhet i betygen och det vitsord eller verbala omdöme som eleven fått inverkar inte på vitsordet eller det verbala omdömet som ges i ett läroämne.

Särskilda behov som berör elevens uppförande ska om det behövs antecknas i planen för elevens lärande eller i elevens individuella plan för hur undervisningen ska ordnas (IP), så att de kan tas i beaktande när bedömningen av uppförandet planeras och genomförs.

Mål för uppförandet är att eleven

- *uppför sig sakligt, följer uppgjorda ordnings-och trivselregler*
- *tar hänsyn till andra och visar andra respekt*
- *ger andra arbetsro.*
- *hjälper andra*

Kriterier för bedömning av uppförande:

vitsord	kriterier
10	• uppför sig oklanderligt och artigt • visar alla hänsyn och kommer bra överens med alla • hälsar vänligt • vågar på ett konstruktivt sätt ta itu med missförhållanden som hen observerar i sin omgivning • är hjälpsam mot alla • följer utan undantag gemensamma överenskommelser • värdesätter och värnar om inlärningsmiljön och arbetar för att nå gemensamma målsättningar
9	• uppför sig oklanderligt och artigt • visar alla hänsyn och kommer bra överens med alla • hälsar vänligt • vågar på ett konstruktivt sätt ta itu med missförhållanden som hen observerar i sin omgivning • är hjälpsam mot alla • följer gemensamma överenskommelser • värdesätter och värnar om inlärningsmiljön
8 (gott uppförande)	• uppför sig vanligen väl och artigt • kommer bra överens med alla • hälsar vänligt • följer vanligen gemensamma överenskommelser • värnar om inlärningsmiljön
7	• kommer vanligen överens med alla • uppförandet kräver ibland åtgärder • följer delvis gemensamma överenskommelser • värnar om inlärningsmiljön om hen vill
6	• har problem med att komma överens med andra • uppförandet kräver ofta åtgärder • följer delvis gemensamma överenskommelser • bryr sig inte om inlärningsmiljön • har till största del en negativ inställningen till skolarbete • gör dig skyldig till mobbning i skolan
5	• kommer inte överens med andra • uppförandet kräver mycket ofta åtgärder • följer inte gemensamma överenskommelser • förorsakar skador i inlärningsmiljön • har en negativ inställningen till skolarbete • gör dig skyldig till mobbning i skolan • det förekommer stora störningar i skolgången på grund av uppförandet
4	• nonchalerar gemensamma överenskommelser • uppförandet är hotfullt och stör trivseln och tryggheten i skolsamfundet • trots särskilda åtgärder fungerar inte eleven i skolgången

6.6 Studiegången i den grundläggande utbildningen

6.6.1 Studiegången enligt årskurs

En elev uppflyttas till följande årskurs om hen i de olika läroämnena som ingår i årskursens lärokurs har fått ett siffervitsord eller ett motsvarande verbalt omdöme som motsvarar åtminstone hjälpliga kunskaper och färdigheter.

Eleven kan också uppflyttas till följande årskurs, även om hens prestationer skulle vara underkända i något läroämne, om man bedömer att hen kommer att klara av studierna i följande årskurs med godkänt resultat. En elev kan stanna kvar i årskursen, om elevens prestationer under läsåret trots stödåtgärder har underkänts i ett eller flera läroämnena som ingår i årskursens lärokurs.

Om det finns risk för att elevens hela prestation under läsåret underkäns i något läroämne, ska klassläraren/ämnesläraren informera eleven och vårdnadshavaren om saken under läsåret och man ska komma överens om åtgärder för att stödja lärandet. Tidpunkten för informationen ska planeras utgående från att eleven ska ha möjlighet att prestera bättre under återstoden av läsåret i syfte att undvika ett underkänt vitsord. Läraren informerar rektor i god tid om att en elev löper risk att underkännas i något eller några ämnen.

Innan beslut fattas om att en elev stannar kvar i årskursen ska eleven beredas möjlighet att, utan att delta i undervisningen, vid ett särskilt tillfälle visa prov på att hen inhämtat godtagbara kunskaper och färdigheter i läroämnet i fråga. Sådana tillfällen kan ordnas en eller flera gånger under läsåret eller efter läsårets slut på det sätt som bestäms i skolans läsårsplan. I det särskilda tillfället kan olika slags muntliga och skriftliga eller andra prestationer ingå för att eleven på bästa sätt ska kunna visa sitt kunnande.

Om tillfället ordnas efter läsårets slut, kan eleven i läsårsbetyget ges ett villkorligt beslut om kvarstannande. I beslutet ska anges vilka delar av årskursens lärokurs som förutsätter en godkänd prestation i ett särskilt tillfälle för att visa prov på kunnande för att eleven ska uppflyttas till följande årskurs.

En elev kan också stanna kvar i årskursen, trots att hen inte har underkända prestationer, om det anses ändamålsenligt med tanke på elevens allmänna framgång i skolan. Eleven och hens vårdnadshavare ska i ett sådant fall ges möjlighet att höras innan beslutet fattas (rektorsbeslut).

Om en elev stannar kvar på klassen, förfaller elevens prestationer i ifrågavarande årskurs.

6.6.2 Studier enligt ett eget studieprogram

En elev kan studera över årskursgränserna enligt ett eget studieprogram, i stället för enligt en lärokurs som är indelad i årskurser.

En elev som studerar enligt ett eget studieprogram får i slutet av läsåret ett läsårsbetyg över de studier som hen genomfört med godkänt resultat under läsåret i fråga och går efter det avslutade läsåret vidare i sina studier följande läsår.

För elev som studerar enligt eget studieprogram består studiehelheter av obligatoriska och valfria ämnen. De obligatoriska studiehelheterna baserar sig på de årskursvisa mål och centrala innehåll som finns beskrivna i de ämnesvisa delarna i läroplanen. De valfria studiehelheterna baserar sig på de valfria ämnenas innehåll och mål.

I elevens plan för lärande skrivs in vilka studiehelteter som ska vara avklarade för att eleven ska erhålla läsårsbetyg.

Genom studier enligt ett eget studieprogram kan man om det behövas undvika att eleven stannar kvar på klassen och på så sätt undvika att elevens alla prestationer under läsåret i fråga upphör att gälla. En elev som studerar enligt ett eget studieprogram kan stanna kvar på årskursen endast i det fall att den allmänna skolframgången är svag. En elev i årskurs nio räknas som elev i ifrågavarande årskurs ända tills hen avlagt hela den grundläggande utbildningens lärokurs och får ett avgångsbetyg eller avgår från skolan.

6.7 Gemensamma läroämnen och valfria ämnen som ska bedömas i slutet av läsåret

I den grundläggande utbildningen ska alla gemensamma läroämnen som ingår i elevens studieprogram bedömas separat i slutet av varje läsår. De gemensamma läroämnen som bedöms är modersmål och litteratur, det andra inhemska språket, främmande språk, matematik, omgivningslära, fysik, kemi, biologi, geografi, hälsokunskap, religion eller livsåskådningskunskap, historia, samhällslära, musik, bildkonst, slöjd, gymnastik och huslig ekonomi. I läsårsbetyget ska ett verbalt omdöme eller ett vitsord antecknas över i vilken mån eleven under läsåret har uppnått målen för läroämnena som ingår i elevens studieprogram.

Timmarna valfria konst- och färdighetsämnen är en del av den undervisning som ska ges i de gemensamma lärokurserna i konst- och färdighetsämnen. Det innebär att eleven får ett verbalt omdöme eller ett vitsord för varje konst- och färdighetsämne i alla årskurser som eleven studerar ämnena. I betygen ges inget separat verbalt omdöme eller vitsord över timmarna valfria konst- och färdighetsämnen som eleven erbjudits och avlagt.

Målen och innehållen för läroämnena i mångvetenskapliga lärområden och de prov på kunskande som visats i samband med studier i mångvetenskapliga lärområden ska beaktas då man bildar vitsord i respektive läroämne. Bedömningen i de enskilda läroämnena ska planeras och eleverna ska känna till bedömningen innan arbetet med ett lärområde påbörjas. För mångvetenskapliga lärområden ges inga separata verbala omdömen eller vitsord.

De valfria ämnen som bildar en enhetlig lärokurs som omfattar minst två årsveckotimmar ska bedömas med siffror. Lärokurser i valfria ämnen som omfattar mindre än två årsveckotimmar och helheter bestående av sådana lärokurser ska bedömas verbalt med anteckningen "godkänd".

I årskurserna 1–3 bedöms de valfria ämnena som motsvarar timfördelningen i den grundläggande utbildningen verbalt. I årskurserna 4–9 ges siffervitsord för de valfria ämnen som omfattar minst två årsveckotimmar.

6.8 Slutbedömning i den grundläggande utbildningen

Syftet med slutbedömningen är att definiera hur väl och i vilken mån eleven i slutet av den grundläggande utbildningen har uppnått de mål som ställts upp för de olika läroämnena i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Siffervitsordet eller det verbala omdömet som ska ges i slutbedömningen ska beskriva elevens kunskapsnivå i relation till målen för lärokursen i läroämnet och kunskapskraven för slutbedömningen. Avgångsbetyget ska i slutet av den grundläggande utbildningen ges åt en elev som har uppnått målen för hela den grundläggande utbildningens lärokurs på en nivå som motsvarar åtminstone vitsordet 5.

Slutbedömningen ska genomföras på basis av det kunnande som eleven har visat i årskurserna 7–9 i relation till målen för lärokursen i läroämnet, utgående från de kunskapskrav som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen.

6.8.1 Bildandet av slutvitsord

Bildandet av slutvitsord ska grunda sig på den kunskapsnivå som eleven visat i relation till målen för lärokursen i läroämnet och kunskapskraven för slutbedömningen. Då ett slutvitsord bildas ska man ta i beaktande alla mål som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen för lärokursen i läroämnet och de därtill hörande kunskapskraven för slutbedömningen, oberoende av för vilken årskurs 7, 8 eller 9 enskilda mål har ställts upp i den lokala läroplanen. Bedömningen av de mål för läroämnen i vilka eleven visat sitt kunnande i årskurserna 7 och 8 ska beaktas då slutbedömningen genomförs. Den nivå av kunnande som baserar sig på dessa mål ska bedömas utgående från kunskapskraven för slutbedömningen.

Slutvitsordet är en helhetsbedömning som ska bildas utgående från målen och kunskapskraven för läroämnet. Om en elev uppnår en bättre kunskapsnivå i något mål kan det kompensera en underkänd eller svagare prestation i något annat mål.

Bedömningen av elevens arbete ska ingå i vitsordet som ges i ett läroämne i slutbedömningen.

6.8.2 Slutbedömningen av en elev som omfattas av särskilt stöd

Om en elev som får särskilt stöd studerar ett läroämne enligt den allmänna lärokursen, ska hans prestationer bedömas i relation till målen för den allmänna lärokursen och utgående från kunskapskraven för slutbedömningen. Om eleven studerar enligt en individualiserad lärokurs i ett eller flera läroämnen, ska elevens prestationer i läroämnena i fråga bedömas i relation till de individualiserade mål och innehåll som fastställts i elevens individuella plan för hur undervisningen ska ordnas (IP), inte i relation till kunskapskraven för slutbedömningen.

Vid bedömningen av läroämnen som studerats enligt individualiserade lärokurser kan verbalt omdöme användas i stället för siffervitsord också vid slutbedömningen. Lärokursen ska individualiseras först då eleven trots det givna stödet inte verkar uppnå den kunskapsnivå som förutsätts för vitsordet 5.

Slutbedömningen för en elev som omfattas av förlängd läroplikt grundar sig antingen på den grundläggande utbildningens allmänna lärokurser i läroämnen eller på individualiserade lärokurser, beroende på vad som bestämts i elevens beslut om särskilt stöd. Om studierna för en elev som omfattas av förlängd läroplikt genomförs i form av studiehelheter, ska bedömningen i betyget ändå ges per läroämne.

Om elevens studier har ordnats enligt verksamhetsområde, ska slutbedömningen basera sig på de mål som ställts upp i den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas och ett verbalt omdöme ska ges för varje verksamhetsområde.

6.8.3 Gemensamma läroämnen som ska bedömas i slutbedömningen

I slutbedömningen i den grundläggande utbildningen ska följande gemensamma läroämnen bedömas med siffror: modersmål och litteratur, det andra inhemska språket, främmande

språk, matematik, fysik, kemi, biologi, geografi, hälsokunskap, religion eller livsåskådningskunskap, historia, samhällslära, musik, bildkonst, slöjd, gymnastik och huslig ekonomi. Kunskapskraven för slutbedömningen definierar vilken kunskapsnivå som krävs i respektive läroämne för siffervitsorden 5, 7, 8 och 9.

I modersmål och litteratur kan eleven ha studerat enligt två olika för läroämnet fastställda lärokurser. Då ska de båda lärokurserna som eleven har avlagt i läroämnet modersmål och litteratur bedömas.

Om eleven har bytt lärokurs i modersmål och litteratur, det andra inhemska språket eller främmande språk, är det den lärokurs som eleven senast har studerat som ska bedömas i slutbedömningen. Samma sak gäller om eleven har bytt från ett åskådningsämne till ett annat eller från en lärokurs i ett åskådningsämne till en annan.

Om en elev i enlighet med ett beslut som avses i 18 § i lagen om grundläggande utbildning är helt befriad från studier i ett läroämne inom den grundläggande utbildningens lärokurs ska läroämnet i fråga inte bedömas. Det ska finnas särskilt vägande skäl för befrielse från studier i ett läroämne och beslutet ska övervägas individuellt för varje elev.

6.8.4 Bedömning av lärokurserna i konst- och färdighetsämnena i slutbedömningen

Konst- och färdighetsämnena som är gemensamma för alla elever är musik, bildkonst, slöjd, gymnastik och huslig ekonomi. Den lokala timfördelningen och elevernas eventuella egna val inverkar på när en elev ges det vitsord i ett konst- och färdighetsämne som ska antecknas i avgångsbetyget.

Timmarna valfria konst- och färdighetsämnena är en del av den undervisning som ska ges i de gemensamma lärokurserna i konst- och färdighetsämnena. Det innebär att eleven får ett vitsord för varje konst- och färdighetsämne i avgångsbetyget. I avgångsbetyget ges inget separat vitsord över studier i timmarna valfria konst- och färdighetsämnena som eleven erbjudits och avlagt.

Då slutvitsordet bildas ska de kunskapskrav för slutbedömningen som fastställts för dessa läroämnen i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen användas. Slutbedömningen ska genomföras i det skede då hela lärokursen i respektive konst- och färdighetsämne och även eventuella studier i timmarna valfria konst- och färdighetsämnena har avlagts. I avgångsbetyget ska omfattningen av den lärokurs som eleven avlagt antecknas för respektive konst- och färdighetsämne.

6.8.5 Bedömning av valfria ämnena i slutbedömningen

De valfria ämnena som bildar en enhetlig lärokurs som omfattar minst två årsveckotimmar ska bedömas med siffror. Lärokurser i valfria ämnena som omfattar mindre än två årsveckotimmar och helheter bestående av sådana lärokurser ska bedömas verbalt med anteckningen "godkänd". Det kunnande som visats i ett valfritt ämne som hör till ett gemensamt läroämne och som ska bedömas med ett verbalt omdöme, kan höja slutvitsordet i läroämnet i fråga. Principen för att höja vitsordet skrivs i det valfria ämnets läroplan.

6.8.6 Undervisning som betonar ett läroämne eller en särskild utbildningsuppgift och slutbedömning

Om en skola betonar ett visst läroämne eller en läroämneshelhet i sin läroplan eller ordnar undervisning på två språk, är skolans mål för undervisningen i detta ämne eller språk i all-

mänhet högre än målen som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. För likvärdighetens skull ska prestationerna för de elever som deltar i undervisning som betonar ett läroämne eller en läroämneshelhet eller som deltar i undervisning på två språk, i slutet av den grundläggande utbildningen bedömas i relation till målen för läroämnena. För att definiera kunskapsnivån ska kunskapskraven för slutbedömningen som fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen användas.

Om årsveckotimmar för valfria ämnen används till den betonade undervisningen ska bedömningen i fråga om dessa timmar genomföras i enlighet med principerna för bedömningen av valfria ämnen. I undervisning på två språk ska elevens kunskaper i målspråket eller språkbadsspråket som hen studerat bedömas utifrån målen och kunskapskraven för A-lärokursen i främmande språk eller det andra inhemska språket.

Tilläggsuppgifter om den betonade undervisningen och elevens prestationer kan vid behov ges i en separat bilaga till betyget.

6.9 Frånvaro och dess inverkan på bedömning

Eleven ska delta i undervisningen om hen inte tillfälligt beviljats befrielse från undervisningen på grund av sjukdom eller andra särskilda skäl. Studierna för och bedömningen av en elev kan delvis ordnas på annat sätt om det är motiverat av skäl som har samband med elevens hälsotillstånd.

Om eleven är olovligt frånvarande och inte deltar i undervisning, prov eller andra möjligheter som hen erbjudits för att visa prov på sitt kunnande och hen inte har godkända prestationer i relation till de mål som fastställts i den lokala läroplanen, kan eleven i läsårsbetyget få ett underkänt vitsord i läroämnet.

6. 10 Ny bedömning och rättelse av bedömning

Möjligheten till ny bedömning och rättelse av bedömning berör slutbedömningen och beslut som gäller studiegång och kvarstanning. En begäran om ny bedömning ska göras av vårdnadshavaren och den ska tillställas skolan inom två månader efter att vårdnadshavaren tagit del av informationen. Skolans rektor och elevens lärare beslutar tillsammans om den nya bedömningen.

6.11 Betyg

Betyg som ska användas i den grundläggande utbildningen:

1. läsårsbetyg
2. mellanbetyg
3. skiljebetyg
4. avgångsbetyg.

Utbildningsanordnaren beslutar om betygens utformning.

6.11.1 Verbala omdömen och siffervitsord i betygen

I läsårsbetygen och eventuella mellanbetyg i årskurserna 1–3 ska verbalt omdöme eller siffervitsord användas i enlighet med utbildningsanordnarens beslut. Om verbalt omdöme ges ska det framgå av betyget om elevens prestation är godkänd eller underkänd.

I läsårsbetygen och eventuella mellanbetyg i årskurserna 4–8 ska siffervitsord ges. I avgångsbetyget och i ett eventuellt mellanbetyg i årskurs nio ska siffervitsord ges. Siffervitsordet kan kompletteras med ett beskrivande verbalt omdöme som ska ges som bilaga till betyget.

Bedömningen av uppförande ska ges med siffervitsord i läsårsbetyg och i eventuella mellanbetyg i årskurserna 4–8. Om bedömningen av uppförande ges som ett verbalt omdöme i årskurserna 1–3 ska det ges som bilaga till betyget. Också ett verbalt omdöme som kompletterar bedömningen av uppförande som ges med siffervitsord ska ges som bilaga till betyget. I tilläggsuppgifterna i betyget ska antecknas att bedömningen av uppförande ges som ett verbalt omdöme som bilaga till betyget.

Verbalt omdöme kan också, utom vid slutbedömningen, användas vid bedömningen av elever vars modersmål är något annat än undervisningsspråket. I bedömningen av individualiserade lärokurser används verbalt omdöme eller siffervitsord i enlighet med utbildningsanordnarens beslut. I undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde ska verbalt omdöme användas

Formerna för betyg och mellanbetyg i Raseborg :

	mellanrapporter/mellanbetyg	läsårsbetyg
åk 1-3	lärande samtal mellanbetyg med verbal bedömning	verbal bedömning + god- känd/underkänd
åk 4-6	lärande samtal mellanbetyg (med eventuellt kompletterande omdöme)	vitsordsbedömning (med eventuellt kompletterande verbalt omdöme).
åk 7-9	lärande samtal mellanbetyg (med eventu- ellt kompletterande verbalt omdöme)	vitsordsbedömning (med eventuellt kompletterande verbalt omdöme)

6.11.2 Läsårsbetyg

Eleven ska i varje årskurs få ett läsårsbetyg i slutet av läsåret, med undantag av årskurs nio då eleven får ett avgångsbetyg. I läsårsbetyget ska elevens studieprogram antecknas och för varje läroämne ett verbalt omdöme eller ett siffervitsord som beskriver i vilken mån eleven under läsåret har uppnått de uppställda målen. Läsårsbetyget är ett beslut om att eleven uppflyttas till följande årskurs eller stannar kvar på klassen.

Då bedömningen ges med siffror ska också bedömningsskalan anges i betyget.

Verbalt omdöme kan användas i läsårsbetyget i årskurserna 1–3. Också av verbala omdömen ska framgå om eleven har avlagt läsårets studier i varje läroämne som ingår i hens studieprogram med godkänt resultat.

Ett siffervitsord för bedömning av uppförande ska antecknas i läsårsbetyg och eventuella mellanbetyg. Då bedömningen av uppförande ges med ett verbalt omdöme, ska det ges som bilaga till betyget.

Vitsordet eller det verbala omdömet i religion och livsåskådningskunskap ska i läsårsbetyget och eventuella mellanbetyg antecknas i formen "religion/livsåskådningskunskap" utan att särskilja vilket av läroämnena eleven har studerat. Den lärokurs i religion som eleven studerat ska inte antecknas i betyget. Om en elev får undervisning i sin egen religion, ska det verbala omdöme eller siffervitsord som eleven får antecknas i betyget om undervisningen ges av den som ordnar den grundläggande utbildningen. Ett eventuellt verbalt omdöme eller ett siffervitsord som eleven fått från undervisning som ges av något religiöst samfund ska inte antecknas i betyget.

Om eleven har deltagit i undervisning på två språk ska målspråket eller språkbadsspråket antecknas i läsårsbetyget.

Om det i beslutet om särskilt stöd har fastställts att eleven studerar ett eller flera läroämnen enligt en individualiserad lärokurs, ska siffervitsordet eller det verbala omdömet föras med en asterisk (*). I punkten Tilläggsuppgifter i betyget ska antecknas att eleven har studerat dessa läroämnen enligt en individualiserad lärokurs.

I läsårsbetyget ska antecknas:

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- skolans undervisningsspråk
- elevens namn och födelsetid
- datum då betyget ges
- underskrift av läraren som ansvarar för undervisningsgruppen eller av rektor
- elevens studieprogram och verbala omdömen eller siffervitsord av i vilken mån eleven uppnått målen
- studiernas omfattning i årsveckotimmar i ifrågavarande årskurs i varje gemensamt läroämne och valfritt ämne
- en bedömning av elevens uppförande
- den lärokurs eller de lärokurser eleven studerat i följande läroämnen: modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk
- en anteckning om att eleven uppflyttas till följande årskurs eller eventuellt att eleven stannar kvar på klassen
- bedömningsskalan enligt 10 § i förordningen om grundläggande utbildning om siffervitsord används i betyget
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen som Utbildningsstyrelsen fastställt 10.2.2020.

6.11.3 Mellanbetyg

Mellanbetyg ska ges enligt samma grunder som ett läsårsbetyg.

En elev i årskurs nio ska om det behövs ges ett separat mellanbetyg för ansökan till fortsatta studier.

I mellanbetyget ska antecknas:

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- skolans undervisningsspråk
- elevens namn och födelsetid
- datum då betyget ges
- underskrift av läraren som ansvarar för undervisningsgruppen eller av rektor
- elevens studieprogram och verbala omdömen eller siffervitsord av i vilken mån eleven uppnått målen
- studiernas omfattning i årsveckotimmar i ifrågavarande årskurs i varje gemensamt läroämne och valfritt ämne
- den lärokurs eller de lärokurser eleven har studerat i följande läroämnena: modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk
- en bedömning av elevens uppförande (med undantag av mellanbetyg i årskurs nio för ansökan till fortsatta studier)
- bedömningsskalan enligt 10 § i förordningen om grundläggande utbildning om siffervitsord används i betyget
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen som Utbildningsstyrelsen fastställt 10.2.2020.

I skolornas läsårsplan anges när mellanbetyg ges.

6.11.4 Skiljebetyg

En elev som flyttar till en annan skola, avgår från skolan utan att ha inhämtat den grundläggande utbildningens hela lärokurs eller inte har fullgjort läroplikten inom tiden för sin läroplikt ska ges ett skiljebetyg. Till skiljebetyget ska bifogas den timfördelning som skolan följt och en utredning över eventuell betonad undervisning. Om eleven flyttar till en annan skola som upprätthålls av samma utbildningsanordnare, behöver inget separat skiljebetyg ges.

Ett skiljebetyg ska ges utgående från samma principer som ett läsårsbetyg. I skiljebetyget ska ingen bedömning av elevens uppförande antecknas.

I skiljebetyget ska antecknas:

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- skolans undervisningsspråk
- elevens namn och födelsetid
- datum då betyget ges
- rektors underskrift
- elevens studieprogram och verbala omdömen eller siffervitsord av i vilken mån eleven uppnått målen
- studiernas omfattning i årsveckotimmar i ifrågavarande årskurs i varje gemensamt läroämne och valfritt ämne
- den lärokurs eller de lärokurser eleven har studerat i följande läroämnen: modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk
- bedömningsskalan enligt 10 § i förordningen om grundläggande utbildning om siffervitsord används i betyget
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen som Utbildningsstyrelsen fastställt 10.2.2020.

6.11.5 Avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen

Avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen ska vid läsårets slut ges en elev i årskurs nio vars prestationer i relation till målen för lärokurserna i läroämnena är godkända i alla läroämnen som ingår i elevens studieprogram. Det innebär åtminstone vitsordet fem (5) eller det verbala omdömet "godkänd".

I avgångsbetyget ska antecknas

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- skolans undervisningsspråk
- elevens fullständiga namn och personbeteckning
- datum då betyget ges
- rektors underskrift
- bedömningen i de gemensamma läroämnena och i de valfria ämnen som ska bedömas ges med siffror (5–10) och med ord (hjälpiga–utmärkta)
- studiernas omfattning i årskurserna 7–9 i varje gemensamt läroämne och valfritt ämne
- den lärokurs eller de lärokurser eleven har avlagt i följande läroämnen: modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk
- en anteckning om att elevhandledning och praktisk arbetslivsorientering ingått i elevens studieprogram
- bedömningsskalan enligt 10 § i förordningen om grundläggande utbildning
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen som Utbildningsstyrelsen fastställt 10.2.2020
- en anteckning om att den grundläggande utbildningens lärokurs placeras på nivå två i den nationella referensramen för examina och övriga samlade kompetenser samt i den europeiska referensramen för examina.

Bedömning av elevens uppförande ska inte antecknas i avgångsbetyget.

Omfattningen av de gemensamma och valfria läroämnena som en elev avlägger i årskurserna 7–9 ska antecknas i avgångsbetyget som årsveckotimmar.

Om eleven har deltagit i undervisning på två språk ska målspråket eller språkbadsspråket antecknas i avgångsbetyget.

Vitsordet i religion och livsåskådningskunskap ska antecknas i avgångsbetyget i formen "religion/livsåskådningskunskap" utan att särskilja vilket av läroämnena eleven har studerat. Den lärokurs i religion som eleven studerat ska inte antecknas i avgångsbetyget. Om en elev får undervisning i sin egen religion, ska det siffervitsord som eleven får antecknas i avgångsbetyget, om undervisningen ges av den som ordnar den grundläggande utbildningen. Ett eventuellt siffervitsord som eleven fått från undervisning som ges av något religiöst samfund ska inte antecknas i avgångsbetyget.

I avgångsbetyget ska inte det verbala omdömet eller siffervitsord antecknas som eleven eventuellt fått för studier i det egna modersmålet.

Om en elev studerat ett eller flera läroämnena enligt en individualiserad lärokurs, kan också slutbedömningen i dessa läroämnena vara verbal. I avgångsbetyget kan även sifferbedömning användas i dessa läroämnena. Såväl siffervitsordet som det verbala omdömet ska föras med en asterisk (*). I punkten Tilläggsuppgifter i betyget ska antecknas att eleven har studerat de läroämnena som är försedda med asterisk (*) enligt en individualiserad lärokurs.

Avgångsbetyget för en elev vars undervisning har ordnats enligt verksamhetsområde ska vara verbalt.

I avgångsbetyget ska vitsorden i de läroämnena som avlagts i en särskild examen som fullgjorts innan avgångsbetyget utfärdats antecknas.

Avgångsbetyget kan innehålla bilagor, till exempel en bedömning av elevens uppförande och en bilaga som innehåller verbalt omdöme om valfria ämnen som har omfattat mindre än två årsveckotimmar. Varje bilaga ska innehålla elevens identifikationsuppgifter. Avgångsbetygets bilagor ska inte omnämnas i avgångsbetyget.

För de valfria ämnena som utgör en enhetlig lärokurs som omfattar minst två årsveckotimmar ska ett siffervitsord antecknas i avgångsbetyget. Valfria ämnen som hänför sig till och fördjupar ett gemensamt läroämne och som ska bedömas med siffror ska i avgångsbetyget antecknas under det gemensamma läroämnets namn med det valfria ämnets namn, antalet årsveckotimmar och det givna vitsordet. Alla sådana fördjupande valfria ämnen som hänför sig till ett gemensamt läroämne och som eleven har avlagt ska i avgångsbetyget antecknas direkt under läroämnet i fråga. För fördjupande valfria ämnen vars lärokurs understiger två årsveckotimmar och helheter som består av sådana lärokurser ska ett verbalt omdöme antecknas i avgångsbetyget. Under namnet på ett valfritt ämne som ska bedömas verbalt ska antecknas antalet årsveckotimmar och anteckningen "godkänd".

Valfria ämnen som inte hänför sig till ett gemensamt läroämne ska i avgångsbetyget antecknas under rubriken "tillämpade valfria ämnen". I betyget ska anges läroämnets namn, antalet årsveckotimmar och bedömningen antingen med siffervitsord eller med anteckningen "godkänd".

Om eleven byter ut ett valfritt ämne mot ett annat antingen i den egna skolan eller i samband med byte av skola, ska i avgångsbetyget antecknas namnet på båda de valfria ämnena. Ett valfritt ämne som inte har slutförts ska bedömas med siffror ifall eleven har hunnit avlägga minst två årsveckotimmar i ämnet i fråga. Om eleven har studerat ämnet mindre än

två årsveckotimmar och studierna i ämnet inte slutförts ska antecknas "deltagit" vid det valfria ämnet. I betyget ska också antecknas antalet timmar som eleven har studerat i det valfria ämne som inte slutförts. Det nya valfria ämnet ska antingen bedömas med siffervitsord eller med anteckningen "godkänd", beroende på antalet avlagda årsveckotimmar.

Om elevens vårdnadshavare skriftligen anhåller om att ett språk som studeras som valfritt A2- eller B2-språk inte ska antecknas med siffervitsord i avgångsbetyget, ska vitsordet utelämnas och i betyget antecknas "godkänd". Det andra inhemska språket undervisas ändå som ett gemensamt läroämne och ett siffervitsord ska ges.

Skolan kan inte på basis av tilläggsprestationer i efterhand göra ändringar i vitsord som antecknats i ett avgångsbetyg som redan utfärdats. Eleven ska skaffa ett nytt separat betyg över eventuellt förbättrat kunnande. Ett nytt betyg kan fås antingen genom att visa kunnande i en särskild examen eller genom att delta i den grundläggande utbildningens påbyggnadsundervisning eller i grundläggande utbildning för vuxna.

6.12 Särskild examen och betyg över studier som avlagts genom särskild examen

Den grundläggande utbildningens lärokurs eller en del av den kan avläggas genom en sådan särskild examen som avses i lagen och förordningen om grundläggande utbildning. Särskild examen kan ordnas av den som har tillstånd att ordna grundläggande utbildning. En elev som deltar i en särskild examen ska visa att hans kunskaper och färdigheter motsvarar kunskaper och färdigheter i de olika läroämnena enligt den grundläggande utbildningens allmänna lärokurs.

De betyg som ska användas i särskild examen är:

1. Betyg i en ämneslärokurs i den grundläggande utbildningen
2. Betyg över delvis fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen
3. Betyg över fullgjord lärokurs i alla ämnen i den grundläggande utbildningen

Om en elev eller en annan person fullgör lärokursen i något läroämne inom den grundläggande utbildningen i en särskild examen, ska ett betyg ges över fullgjord ämneslärokurs i den grundläggande utbildningen. Av betyget ska framgå vilket läroämne och vilken lärokurs som fullgjorts. Prestationerna i flera läroämnena kan antecknas i samma betyg. Om en elev eller en annan person endast delvis har fullgjort lärokursen i den grundläggande utbildningen, såsom lärokursen i en årskurs, ges ett betyg över delvis fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen.

Om hela den grundläggande utbildningens lärokurs har fullgjorts i en särskild examen, ska ett betyg ges över fullgjord lärokurs i alla ämnen i den grundläggande utbildningen.

I betygen ska samma allmänna uppgifter antecknas som i avgångsbetyget. För de fullgjorda läroämnena ska läroämnets namn, lärokurs och vitsord antecknas.

Den läropliktiga ska fullgöra alla gemensamma läroämnena som ingår i den grundläggande utbildningens lärokurs med godkänt resultat för att få ett betyg över fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen.

6.13 Frågor som avgörs på lokal nivå

Riktlinjerna för bedömningen som definieras i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen ska överföras till den lokala läroplanen och följas som sådana. Också

de nationella kriterierna för bedömningen i slutet av årskurs 6, såväl som kriterierna för slutbedömningen och principerna för bildandet av slutvitsord, ska överföras och följas som sådana från grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen till den lokala läroplanen.

Därtill ska utbildningsanordnaren i den lokala läroplanen precisera följande:

- samarbetet med vårdnadshavarna i anslutning till bedömning
- formerna för information om bedömning
- bedömningen av uppförande och vilka mål bedömningen bygger på
- bedömning av valfria ämnen i den utsträckning utbildningsanordnaren erbjuder sådana
- principer och praxis om studiegången och om uppflyttning och kvarstanning
- principer för hur verbalt omdöme och siffervitsord ges i olika läroämnen och i bedömningen av uppförande
- slutbedömningen av valfria ämnen i den utsträckning utbildningsanordnaren erbjuder sådana
- mellanbetyg, om utbildningsanordnaren beslutar att utfärda sådana
- möjligheterna att avlägga särskild examen och tidpunkten för avläggande av examen.

7. STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG

7.1 Strategier för förebyggande arbete och tidiga insatser

Att stödja lärande och skolgång innebär att ordna undervisningen så att den beaktar förutsättningar, behov och förmågor både hos enskilda elever och hos hela undervisningsgruppen. Varje elev ska ha möjlighet att utifrån sina egna förutsättningar få uppleva framgång i lärandet, utvecklas som en lärande individ och växa och bildas som människa. Utgångspunkten är synen på lärande som en fortlöpande process där tidigare inlärning ligger till grund för ny kunskap, samt att delaktighet, uppmuntran, stöd och stimulans främjar inläringen.

Att differentiera undervisningen är det främsta sättet att i all undervisning beakta behoven i undervisningsgruppen och skillnaderna mellan eleverna. Genom att differentiera undervisningen kan eleverna ges lämpliga utmaningar och erfarenheter av att lyckas samt möjligheter att utvecklas och lära sig utifrån sina egna styrkor. Eleven ska handledas att lära sig på det sätt som passar hen bäst. Differentiering av undervisningen planeras och genomförs till exempel genom att beakta

- innehåll,
- den pedagogiska miljön
- flexibla grupparrangemang
- olika sätt att lära sig,
- olika arbetsrytm,
- olika intressen och färdigheter,
- behov av material och hjälpmedel,

Differentieringen kan innebära olika organisatoriska arrangemang såsom lektionernas parallellplacering, färdiga anteckningar eller stödord, ljudböcker etc. Flexibel gruppindelning är en form av differentiering då grupper bildas för en viss tid eller ett visst avsnitt på basen av inläringssätt eller takt.

Det är viktigt att beakta elevernas delaktighet och deras möjligheter att påverka sitt eget lärande och sina studier. Differentieringen är viktig för att väcka och upprätthålla elevernas studiemotivation och för att utveckla elevernas eget ansvarstagande för sina studier. Läraren ska få stöd i att differentiera sin undervisning inom ramen för samarbete med andra lärare, sakkunniga och elevernas vårdnadshavare.

Lagen om grundläggande utbildning ger eleven rätt att i första hand gå i sin egen närskola och i en sådan undervisningsgrupp, som hen enligt ålder hör hemma i. Det stöd som eleven behöver för att lära sig och utvecklas ska så långt det är möjligt ordnas i den egna närskolan.

Principerna som styr ordnandet av stöd är att

- hela organisationen strävar till förebyggande verksamhet
- behov av stöd upptäcks tidigt
- samarbetet mellan hem och skola ses som en central resurs
- stödet inom allmänundervisningen utvecklas i ett yrkes-övergripande och sektoröverskridande samarbete
- övergångsskedena beaktas då stödformerna planeras
- undervisningsgrupperna är ändamålsenliga

Målet är, att varje elev vid rätt tidpunkt ska få det slag och den omfattning av stöd som hen behöver. Skolans rektor ansvarar för att stödet förverkligas.

Stödet ska planeras i enlighet med att det kan ges systematiskt, på lång sikt och utgående från kontinuitet i stödåtgärderna. Verksamheten förutsätter ett tätt yrkesövergripande samarbete. Koordineringen av verksamheten sker i en sektoröverskridande arbetsgrupp, Raseborgs elevvårdsteam, vars uppgift är att utveckla och koordinera stadens elevvård och dit hörande nätverk samt följa med dagvårds- och skolbarnens hälsa och välmående.

7.2 Principer för samtal som stöd vid övergångarna

De överföringssamtal som genomförs i anslutning till övergången ska genomföras i syfte att den mottagande skolan får sådan information som är nödvändig för att ordna undervisningen på bästa sätt med beaktande av kontinuiteten i barnets lärande. Stödet i överföringen förutsätter målinriktat samarbete mellan personal i förskola och skola.

Överföringssamtal vid barnets övergång från förskoleverksamhet till nybörjarundervisning ska genomföras i enlighet med följande principer:

Diskussioner som gäller **enskilda barns** färdigheter, kunnande och behov av stöd

- förskolans personal fyller i blankett i samråd med vårdnadshavarna som tar ställning till den information som överförs
- förskolans lärare i överföringssamtal med mottagande skolans rektor/ blivande klasslärare i åk 1 och/eller speciallärare

innehåll i diskussionen

- arbets- och studieberedskap samt koncentrationsförmåga
- sociala färdigheter, känslouttryck och arbetsfärdigheter
- motorisk och visuomotorisk gestaltning
- språkliga färdigheter
- matematiska färdigheter, logiskt tänkande och slutledningsförmåga
- beteende i undervisningssituationer
- behov av stöd

Lärarna informerar rektor om gruppen blivande elever för att skapa undervisningsgrupperna åk 1.

Diskussioner **mellan yrkesutbildad personal** inom elevvården som gäller **enskilda barns** behov av stöd

- information överförs från skolkurator till skolkurator, psykolog till psykolog och från rådgivningshälsovårdare till skolhälsovårdare

Om en **expertgrupp** är tillsatt för barnet kontaktar den ansvariga i expertgruppen barnets vårdnadshavare om det fortsatta arbetet i expertgruppen och eventuellt nya medlemmar inför elevens skolgång.

Överföringssamtal om elever som övergår från åk 6 till åk 7 ska genomföras i syfte för den mottagande skolan att få sådan information som är nödvändig för att skapa kontinuitet i undervisningen och stödet för eleven och i syfte att ordna undervisningen på bästa sätt för eleven.

Överföringssamtalen ska genomföras i enlighet med följande principer:

Diskussioner som gäller **enskilda elevers** färdigheter, kunnande och behov av stöd

- elevens klasslärare/speciallärare i överföringssamtal med den mottagande skolans blivande klassföreståndare och/eller speciallärare

innehåll i diskussionen

- arbets- och studiefärdigheter samt koncentrationsförmåga
- sociala färdigheter, känslouttryck och arbetsförmåga
- språkliga färdigheter
- matematiska färdigheter, logiskt tänkande och slutledningsförmåga
- beteende i undervisningssituationer
- behov av stöd

Diskussioner **mellan yrkesutbildad personal** inom elevvården som gäller **enskilda elevers** behov av stöd

- information överförs från skolkurator till skolkurator, psykolog till psykolog och från skolhälsovårdare till skolhälsovårdare

Om en **expertgrupp** är tillsatt för eleven kontaktar den ansvariga i expertgruppen eleven och hans vårdnadshavare om det fortsatta arbetet i expertgruppen och eventuellt nya medlemmar inför elevens fortsatta skolgång.

7.3 Allmänt stöd

Det allmänna stödet omfattar alla elever. Alla elever kan i något skede av sin grundläggande utbildning vara i behov av stöd. Det är varje elevs rättighet att få grundläggande utbildning av god kvalitet och möjlighet att få handledning och stöd för lärandet och skolgången under alla arbetsdagar. I skolarbetet ska alla elevers förutsättningar och behov beaktas. Förfaringssätten och verksamhetskulturen i skolan ska utvecklas så att det stödjer samarbete, delaktighet, respekt och välbefinnande. Engagemang, omsorg och en positiv stämning i skolsamfundet främjar elevernas utveckling och lärande.

Läraren ansvarar för att planera och genomföra sin undervisning med beaktande av förutsättningarna och behoven hos eleverna. Att bedöma behovet av stöd och att erbjuda stöd ingår i lärarens arbete och i alla undervisningssituationer. Läraren följer upp och utvärderar elevernas lärande och utveckling i syfte att i tidigt skede kunna upptäcka ett eventuellt behov av stöd hos enskilda elever. Det är viktigt att i ett tidigt skede upptäcka och identifiera svårigheter för inläringen. Läraren ska sätta in stöd så snart ett behov upptäcks och ingripa i faktorer som utgör hinder för lärandet.

Undervisningen genomförs med att tillämpa mångsidiga arbetssätt och metoder som beaktar elevernas olika sätt att lära sig. Läraren ska handleda eleverna så att de lär sig att identifiera sina egna resurser, sina styrkor i anslutning till lärande och sina utmaningar för utveckling. Då elevens kunskaper och färdigheter utvärderas och bedöms ska metoderna planeras i enlighet med det sätt på vilket eleven på bästa sätt kan visa på sitt kunnande.

7.3.1 Former av allmänt stöd

Det allmänna stödet ges under en begränsad tid för ett visst skede av undervisningen och då elevens behov av stöd är kortvarigt och tillfälligt. Inom det allmänna stödet kan följande stödåtgärder tillämpas:

- differentiering av undervisningen
- samarbetet med hemmet
- handledning
- flexibla grupparrangemang
- plan för elevens lärande
- hjälpmedel och stödmaterial
- stödundervisning
- specialundervisning på deltid
- skolgångsbiträdestjänster
- elevvårdstjänster

Då eleven deltar i skolans klubbverksamhet eller i ordnad eftermiddagsverksamhet kan även den verksamheten utgöra ett allmänt stöd för eleven.

Flera av de ovan nämnda stödformerna beskrivs närmare under rubriken Former av stöd för lärande och skolgång. Stödåtgärderna är en del av skolans dagliga verksamhet.

7.3.2 Stöd för elever med annat modersmål än svenska eller finska

Elever med främmande kulturell bakgrund erbjuds stöd inom ramen för de tre stödformerna. Svaga kunskaper i svenska utgör inte i sig tillräcklig grund för beslut om särskilt stöd, utan

eleven erbjuds vid behov särskild undervisning i skolspråket i sin närskola. För eleven görs vid behov en plan för lärandet upp inom allmänt stöd. Elevens studieförsteg och eventuella behov av intensifierat och särskilt stöd följs upp regelbundet. Eleven får hemspråksundervisning ifall undervisningsgrupper på minst fyra elever kan skapas.

För invandrarelever kan förberedande undervisning ordnas för högst ett läsår. Målsättningen med den förberedande undervisningen är att

- ge eleverna tillräckliga språkliga färdigheter för att delta i allmänundervisningen,
- stöda elevernas integrering i den finländska skolan och samhället samt
- i mån av möjlighet ge kunskaper och färdigheter i enlighet med den allmänna lärokursen.

För elever med annat modersmål än skolspråket kan undervisning ges i svenska som andra språk samt undervisning i elevens eget modersmål (annat än svenska eller finska).

7.4 Intensifierat stöd

Om en elev behöver mer omfattande stöd än det som kan tillgodoses inom det allmänna stödet, ska en bedömning av elevens eventuella behov av intensifierat stöd göras. Bedömningen görs om eleven behöver regelbundet stöd eller om hen behöver flera stödåtgärder samtidigt för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Det intensifierade stödet är ett planerat, regelbundet och mer långvarigt stöd, som ges utgående från de svårigheter eller hinder för inläringen som framkommit i den pedagogiska bedömningen.

Alla former av stödåtgärder är möjliga att tillämpas för elever som omfattas av det intensifierade stödet, utom specialundervisning på heltid och individualisering av lärokurs. I regel ökar betydelsen av följande stödåtgärder:

- differentiering
- specialundervisning på deltid,
- individuell handledning,
- flexibla grupparrangemang,
- särskilt prioriterade områden och
- samarbetet med hemmet.

Det intensifierade stödet innebär att eleven fortsättningsvis i huvudsak studerar i allmän undervisningsgrupp. Som stödåtgärd kan eleven vid behov få undervisning smågrupp i något enskilt läroämne.

En differentiering bör beaktas också i elevbedömningen så att prov- och utvärderingssituationerna ordnas i enlighet med det sätt på vilket eleven bäst kan visa sina kunskaper. Elevens vårdnadshavare ska få information om principerna för hur eleven bedöms.

Det intensifierade stödet skrivs in i en plan för elevens lärande. Om det sker förändringar i elevens situation, ska planen justeras så att den motsvarar elevens behov av stöd. Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för kontakten till vårdnadshavarna med information om principerna för hur eleven bedöms.

7.4.1 Pedagogisk bedömning inför intensifierat stöd

Inledandet av det intensifierade stödet ska utgå från en skriftlig pedagogisk bedömning. I den skriftliga pedagogiska bedömningen beskrivs

- elevens lärande och skolgång som helhet,
- det allmänna stöd som eleven har fått,
- elevens styrkor och intressen, samt förutsättningar och behov av stöd för lärande,
- en bedömning av de stödåtgärder som eleven behöver,
- en bedömning av behovet av intensifierat stöd.

Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt då bedömningen görs. En regelbunden kontakt med elevens vårdnadshavare upprätthålls och är viktig, både med tanke på bedömningen av behoven, men också för planeringen och för ett lyckat genomförande av det intensifierade stödet.

Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för att den pedagogiska bedömningen görs för en elev. Ansvaret innebär att klassläraren/klassföreståndaren håller kontakt till vårdnadshavaren med information om att en bedömning görs och kommer överens om hur vårdnadshavaren deltar med sin sakkunskap.

Bedömningen kan göras av en enskild lärare eller av flera lärare tillsammans. Även yrkesutbildad personal inom elevvården och/eller andra sakkunniga deltar i bedömningen. Den pedagogiska bedömningen ska behandlas i en yrkesövergripande grupp som ansvarar för den enskilda elevens ärenden och som sammankallas av elevens klasslärare/klassföreståndare. Utgående från bedömningen avgör gruppen om ett intensifierat stöd ska inledas för eleven och om det stöd som ska ordnas för eleven.

Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för att rektor får information om att en elev har behov av intensifierat stöd. Rektor ansvarar för sin del för att stödet genomförs. Läraren ansvarar för att stödåtgärder ges i enlighet med planen för elevens lärande och dokumenteras enligt sakenligt

7.4.2 Plan för elevens lärande

Då en elev omfattas av intensifierat stöd ska en plan för elevens lärande göras upp. Planen för elevens lärande är en plan för elevens framsteg i studier och skolgång, de undervisningsarrangemang och det stöd som eleven behöver. Stödåtgärderna som ska iakttas i undervisningen av eleven samt tidpunkten för inledandet och uppföljningen av det intensifierade stödet ska skrivas in i planen. Den kan vid behov användas inom det allmänna stödet och den ska användas inom det intensifierade stödet.

Planen för elevens lärande grundar sig på klasslärarens/klassföreståndarens, ämneslärares och speciallärares gemensamma bedömning av elevens behov av stöd för att tillgodogöra sig undervisningen och gå framåt i studierna. Vårdnadshavaren ska få tillfälle att bidra med sin sakkunskap. Elevens personliga egenskaper ska inte beskrivas i planen för elevens lärande. Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för att planen görs upp och att den förs in i Wilma. De lärare som undervisar eleven och som berörs av innehållet i planen ansvarar för sin del för uppgifter att ingå i planen och att stödåtgärderna iakttas i undervisningen.

Planen för elevens lärande ska granskas minst en gång per läsår.

7.5 Särskilt stöd

Särskilt stöd ska ges elever som inte i tillräcklig utsträckning når målen för tillväxt, utveckling och lärande trots andra former av stöd. Elever med omfattande inlärnings svårigheter eller andra svårigheter som tar sig uttryck på flera olika delområden och i flera olika läroämnen ska få särskilt stöd. Särskilt stöd ordnas inom ramen för allmän eller förlängd läroplikt. Alla former av stöd som är tillgängliga inom grundskolorna i Raseborg kan tillämpas. Det särskilda stödet utgörs av den specialundervisning som anges i beslutet om särskilt stöd samt av andra former av stöd inom den grundläggande utbildningen.

Vid undervisningen av elever inom särskilt stöd kan innehåll i lärokurser individualiseras. Ett beslut om särskilt stöd innebär att undervisningen på hel tid kan ordnas i en smågrupp. Då en elev undervisas i smågrupp kan undervisningen vid behov ordnas genom att avvika från timfördelningen och från olika läroämnen och ämnesshelheter.

7.5.1 Pedagogisk utredning inför särskilt stöd

Inledandet av det intensifierade stödet ska utgå från en skriftlig pedagogisk bedömning. I den skriftliga pedagogiska bedömningen beskrivs

- hur elevens lärande framskrider,
- elevens lärande och skolgång som helhet,
- effekten av det intensifierade eller tidigare särskilda stöd som eleven fått,
- elevens styrkor och intressen, förutsättningar för lärande och särskilda behov i anslutning till lärande och skolgång,
- en bedömning av de stödåtgärder som eleven behöver,
- en bedömning av om eleven behöver en individualiserad lärokurs i ett eller flera läroämnen,
- vilken elevens huvudsakliga undervisningsgrupp ska vara,
- en bedömning av behovet av särskilt stöd.

Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt då utredningen görs. Vårdnadshavaren ska informeras om att en utredning görs och för sin del kunna bidra med sakkunskap till utredningen. En regelbunden kontakt med elevens vårdnadshavare upprätthålls och är viktig, både med tanke på utredningen av behoven, men också för planeringen och för ett lyckat genomförande av det särskilda stödet.

Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för att den pedagogiska utredningen görs för en elev. Ansvaret innebär att klassläraren/klassföreståndaren håller kontakt till vårdnadshavaren med information om att en utredning görs och kommer överens om hur vårdnadshavaren deltar med sin sakkunskap

De lärare som ansvarar för undervisningen av eleven ska göra utredningen. Även yrkesutbildad personal inom elevvården och/eller andra sakkunniga deltar i utredningen. Utredningen kan kompletteras med ett medicinskt eller psykologiskt utlåtande eller med en social utredning.

Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar också för att rektor informeras om att den yrkesövergripande gruppen föreslår att en elev ska få särskilt stöd.

Elevens speciallärare eller specialklasslärare ansvarar för att samla lärarnas utredningar. Den samlade pedagogiska utredningen ska behandlas i en yrkesövergripande grupp som ansvarar för den enskilda elevens ärenden och som sammankallas av elevens klasslä-

rare/klassföreståndare. På basen av utredningen gör gruppen ett förslag om särskilt stöd för eleven.

7.5.2 Beslut om särskilt stöd

Utgående från den pedagogiska utredningen fattar undervisningschefen ett förvaltningsbeslut om särskilt stöd för skolgången för eleven.

I beslutet om särskilt stöd bestäms om frågor som är betydelsefulla för elevens rättsskydd och hur undervisningen ordnas. I beslutet om särskilt stöd bestäms

- vilken elevens huvudsakliga undervisningsgrupp är,
- vilka eventuella tolknings- och biträdestjänster och andra tjänster som eleven behöver
- vid behov om undantagsarrangemang i undervisningen såsom individualisering av lärokurs.

Ett beslut om särskilt stöd kan fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller under tiden för förskoleundervisning eller grundläggande utbildning utan en föregående pedagogisk utredning eller intensifierat stöd för lärandet, om det av en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen för eleven på grund av handikapp, sjukdom försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar särskild orsak inte kan ordnas på annat sätt. Om ett beslut om särskilt stöd fattas under den grundläggande utbildningen utan att eleven fått intensifierat stöd, ska beslutet basera sig på en ny bedömning av elevens situation, till exempel till följd av en olycka eller en svår sjukdom.

Beslutet om särskilt stöd för eleven ska granskas åtminstone efter årskurs två samt inför uppflyttningen till årskurs sju, samt alltid då elevens behov av stöd förändras. Vid granskningen görs en ny pedagogisk utredning. Ett nytt beslut om särskilt stöd ska fattas för eleven om man konstaterar att behovet av stöd kvarstår.

Om man bedömer att eleven inte längre behöver särskilt stöd, ska ett beslut fattas om att stödet avslutas. Utgående från den pedagogiska utredningen fattar undervisningschefen ett förvaltningsbeslut om att det särskilda stödet för eleven avslutas. Eleven övergår då till att få intensifierat stöd.

7.5.3 Individuell plan för hur undervisningen ska ordnas

Om beslut om särskilt stöd fattats för en elev ska en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP) göras upp för eleven. Den undervisning och det övriga stöd som ges eleven i enlighet med beslutet om särskilt stöd ska definieras i planen. Elevens personliga egenskaper ska inte beskrivas i den individuella planen.

Den individuella planen ska göras upp av flera av elevens lärare och i samarbete med eleven och vårdnadshavaren, om det inte finns uppenbart hinder för det. Ansvar för uppgörandet av den individuella planen är

- klasslärarens då eleven på årskurserna 1-6 undervisas i allmän undervisningsgrupp
- ett gemensamt ansvar för klassföreståndaren, elevens övriga lärare som berörs av undervisningsarrangemangen och specialläraren då eleven på årskurserna 7-9 undervisas i allmän undervisningsgrupp
- specialklasslärarens då eleven undervisas i smågrupp

7.6 Former av stöd för lärande och skolgång

7.6.1Handledning

Varje elev har rätt att utöver undervisning få handledning. Det är alla lärares uppgift att handleda eleven i läroämnesstudierna och att förebygga uppkomsten av problem i anslutning till studierna. Varje lärare har som uppgift att stödja elevens personliga tillväxt, utveckling och delaktighet. Syftet med handledningen är att öka elevernas och de studerandes självkännet, så att de upptäcker sina styrkor och utvecklingsbehov. Handledningen ska hjälpa och stödja eleven att känna grupptillhörighet och att verka som medlem i gruppen. Handledningen har en viktig funktion i att öka välbefinnandet och förebygga utslagning.

Syftet med handledningen är att hjälpa eleven att lyckas i olika skeden av den grundläggande utbildningen, stärka studiefärdigheterna och självstyrningen och utveckla elevens förmåga att göra val och avgöranden som gäller studierna under den grundläggande utbildningen och efter den. I ett senare skede av studierna får orientering i arbetslivet och planering av olika alternativ för framtiden ökad betydelse. Handledningen ska utgöra en kontinuitet genom hela den grundläggande utbildningen med uppgift att stödja särskilt sådana elever som har svårigheter i anslutning till studierna och som riskerar att bli utanför utbildning eller arbetsliv efter den grundläggande utbildningen. Handledningen ska beakta de färdigheter som inhämtats i förskoleundervisningen och förbereda för studier på andra stadiet.

Handledningsverksamheten fortgår kontinuerligt under hela den grundläggande utbildningen. Kontinuiteten garanteras genom att de lärare som deltar i handledningsarbetet samarbetar under elevens studietid och i studiernas övergångsskeden.

Eleven och vårdnadshavaren ska ha möjlighet att få information om arbetssätten och valmöjligheterna i den grundläggande utbildningen och om betydelsen av dessa för elevens lärande, studier och framtid. Det är viktigt att vårdnadshavaren vid behov har möjlighet att diskutera frågor som gäller elevens studier och val med skolans personal.

7.6.2 Stödundervisning

En elev som tillfälligt har blivit efter i studierna eller annars behöver kortvarigt stöd för sitt lärande har rätt att få stödundervisning. Stödundervisningen ska inledas genast då inlärningssvårigheterna har upptäckts så att eleven inte varaktigt blir efter i studierna. Stödundervisning kan ges på alla nivåer av stöd. Stödundervisning är en form av differentiering som präglas av individuella uppgifter, individuell tidsanvändning och handledning.

Skolarbetet ska planeras så att varje elev som har behov av stödundervisning har möjlighet att delta i den. Stödundervisning ges antingen under de lektioner i läroämnet där eleven behöver stödundervisning och som eleven har enligt arbetsordningen, eller utanför lektionerna. Den kan ges som kompanjonundervisning inom den ordinarie undervisningsgruppen, i en smågrupp eller individuellt. Stödundervisningen kan också ges under lektionerna genom olika slags flexibla grupparrangemang.

Stödundervisning ges i första hand av elevens egen klass- eller ämneslärare. Så kallad läxhjälp eller –övervakning kan även skötas av personal på eftermiddags-verksamheten eller av ett skolgångsbiträde. Klassläraren/klassföreståndaren eller den lärare som ger stödundervisningen ska informera vårdnadshavaren om att eleven får stödundervisning, omfattningen av stödundervisningen och hur den ordnas.

Stödundervisning ska ges så ofta och i sådan omfattning att det utgående från elevens framgång i skolan är meningsfullt. Stödundervisning ges antingen under lektionstid i enlighet med elevens arbetsordning eller utanför lektionstid. Lärarna ansvarar för bokföring av den stödundervisning som ges eleverna.

7.6.3 Specialundervisning

Specialundervisning på deltid

En elev som har svårigheter i sitt lärande eller i sin skolgång har rätt att få specialundervisning på deltid vid sidan av den övriga undervisningen. Specialundervisning på deltid kan ges på samtliga stödnivåer. Specialundervisning på deltid ges till exempel elever som har språkliga eller matematiska svårigheter, inlärningsssvårigheter i enskilda läroämnena, svårigheter i studiefärdigheter, i sociala färdigheter eller i anslutning till skolgången. Målet med specialundervisningen är att stödja och undervisa eleven i enlighet med studiestrategier i syfte att främja förutsättningarna för inläringen.

Specialundervisningen på deltid ordnas flexibelt som kompanjonundervisning, integrerat i en smågrupp eller som individuell undervisning.

Eleven och vårdnadshavaren ska informeras om hur specialundervisningen på deltid genomförs. Strävan ska vara att ordna specialundervisningen på deltid i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. Vårdnadshavarens stöd är centralt för ett lyckat genomförande av undervisningen.

Specialundervisning på deltid ges som enskild undervisning, undervisning för en mindre grupp elever, kompanjonlärarskap eller flexibelt integrerad smågruppsundervisning. Specialundervisning på deltid ges av skolans speciallärare eller av den ambulerande specialläraren. Vid behov uppgörs en plan för elevens lärande, i samråd med vårdnadshavaren, lärarna och andra sakkunniga. Specialundervisning på deltid kan även ges en elev som omfattas av särskilt stöd.

Specialundervisning på heltid; undervisning i smågrupp

Specialundervisningen är det centrala pedagogiska delområdet inom det särskilda stödet med syfte att stödja elevens lärande. Med beaktande av vad som är till elevens fördel ordnas specialundervisningen i samband med den övriga undervisningen eller delvis eller helt i en smågrupp (specialundervisning på heltid) eller inom ramen för sjukhusundervisning. Inom specialundervisningen i smågrupp eller inom sjukhusundervisningen kan avvikelse göras från läroämnena och den riksomfattande timfördelningen som gäller dem i enlighet med vad som bestäms i beslutet om särskilt stöd.

En individualisering av lärokursen ska övervägas i de fall då eleven inte kan klara lärokursens innehåll med godkänt vitsord. En individualisering av lärokursen förutsätter ett beslut om särskilt stöd. Individualiseringen kan gälla ett eller flera läroämnena. Ifall eleven studerar i enlighet med individualiserade mål, ska siffervitsordet eller den verbala bedömningen i ämnet i fråga föras med en asterisk (*) både under studiernas gång och på avgångsbetyget. Under tilläggsuppgifter i betyget ska antecknas att eleven studerat de ämnen som är försedda med asterisk i enlighet med individualiserade mål enligt vad som bestämts i den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas.

Smågrupper i de svenska grundskolorna finns i Höjdens skola, Österby skola, Seminarie-skolan, Ekenäs högstadieskola, Katarinaskolan och Karis svenska högstadium. Smågrup-

per i de finska grundskolorna finns i Hakarinteen koulu, Kiilan koulu, Kirkonkylän koulu och Karjaan yhteiskoulu.

Då en ändamålsenlig undervisning för eleven behöver ordnas i en smågrupp är förfarings-sättet för placering i smågruppsundervisning följande:

1. Den skriftliga pedagogiska utredningen görs.
2. Utredningen behandlas i ett yrkesövergripande elevvårdsgupp som ansvarar för den enskilda elevens ärenden, i vilken konstateras att eleven har behov av undervisning i smågrupp.
3. Ett möte sammankallas för diskussion om behovet av undervisning i smågrupp.
 - a. I mötet som gäller ett barn i förskola som ska påbörja skolgången deltar barnets förskollärare och specialbarntädgårdsläraren, rektor och/eller specialklassläraren i den skola där smågruppsundervisningen är tänkt att ordnas för eleven samt förskolbarnets vårdnadshavare.
 - b. I mötet som gäller en skolelev deltar elevens lärare och närskolans speciallärare, rektor och/eller specialklassläraren i den skola där smågruppsundervisningen är tänkt att ordnas för eleven, samt elevens vårdnadshavare
4. Undervisningschefen fattar beslut om särskilt stöd i vilket elevens huvudsakliga undervisningsgrupp anges.

7.6.4 Undervisning enligt särskilt prioriterade områden

Särskilt prioriterade områden är en form av differentiering. Att ordna studierna för eleven enligt särskilt prioriterade områden kan hjälpa eleven att få koncentrera sig på bestämda delområden i studierna då han eller hon tillfälligt saknar förmåga att utnyttja sin inlärningskapacitet. Syftet är att hjälpa eleven att tillägna sig de innehåll som är nödvändiga för att gå framåt i studierna och att upprätthålla studiemotivationen och självförtroendet. Särskilt prioriterade områden kan övervägas för elever som har svårt att klara lärokursen med godkända vitsord, t.ex på grund av koncentrationssvårigheter, bristande motivation eller studiekrav som för eleven känns övermäktiga. Det kan också gälla elever som blivit efter i studierna på grund av stor frånvaro av olika orsaker, eller elever som bedöms vara i risk för utslagning. När eleven får koncentrera sig på det väsentliga har han eller hon tillfälle att använda tid och resurser till att stärka sina färdigheter att lära sig. Undervisning som utgår från särskilt prioriterade områden är oftast en temporär lösning och innehållet i undervisningen utökas i takt med elevens framsteg.

Särskilt prioriterade områden i studierna kan tillämpas endast i samband med intensifierat eller särskilt stöd och områdena definieras av den lärare som undervisar eleven. De särskilt prioriterade områdena ska utforma utgående från det centrala innehållet som fastställs för den egna årskursen i läroplanen. Eleven ska alltså fortfarande sträva efter att uppnå målen för sin årskurs, så de prioriterade områdena kan, till skillnad från individualiserade mål, till exempel inte vara mål eller innehåll för lägre årskurser. När de särskilt prioriterade områdena planeras för en elev, ska man närma sig stödåtgärden utgående från vilka elevens styrkor är och vilka områden hos eleven som kan stärkas och utvecklas.

Vid definitionen av prioriterade områden är det viktigt att hitta det innehåll som är centralt med tanke på målen som är fastställda i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och i den lokala läroplanen. Profilerna och kriterierna för goda kunskaper (vitsordet 8) utgör viktiga riktlinjer vid bedömningen, eftersom en elev som studerar utgående från särskilt prioriterade områden bedöms i relation till den allmänna lärokursens mål.

De prioriterade områdena antecknas i planen för elevens lärande eller i den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas (IP) för de ämnen, där lärokursen inte är individualiserad. Vårdnadshavaren och eleven ska veta hur stor del av innehållet i läroämnet de prioriterade områdena täcker och hur kunskaper i dem står i relation till profilerna för goda kunskaper eller kriterierna för slutbedömningen.

Eleven och vårdnadshavaren ska veta hur de kunskaper eleven visar inom de prioriterade områdena påverkar elevens betygsvitsord.

För elever med omfattande och långvariga inlärningssvårigheter är stödåtgärden med individualisering av målen i lärokursen fortsättningsvis den primära formen av stöd för studierna.

7.6.5 Individualiserad lärokurs

Det primära målet för all undervisning är att stödja elevens studier så att hen uppnår målen för den allmänna lärokursen i alla läroämnen. Ifall eleven inte har möjlighet att uppnå målen med godkänt vitsord trots att hen fått stöd, kan lärokursen individualiseras i ett eller flera läroämnen. Målen för elevens studier bestäms då i enlighet med hens förutsättningar samt behov för inläring och utveckling. De individualiserade målen ska ge tillräckliga utmaningar för eleven. En elev som studerar enligt individualiserade mål går framåt i studierna i egen takt. De individualiserade målen ligger till grund då läraren följer upp och bedömer elevens kunskaper.

Målen i lärokursen kan individualiseras endast då beslut om särskilt stöd fattats för eleven. I den pedagogiska utredningen inför särskilt stöd ska ingå en bedömning av om eleven har behov av individualiserade mål och i så fall i vilka lärokursen. I beslutet om särskilt stöd bestäms de lärokursen i vilka eleven studerar enligt individualiserade mål i. Målen och innehållet i lärokursen beskrivs noggrannare i den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas. Eleven och vårdnadshavaren ska få information om de eventuella konsekvenser som de individualiserade lärokurserna kan ha för fortsatta studier.

7.6.6 Befrielse från studier

En elev kan helt befrias från studier i en lärokurs av särskilt vägande skäl. Ett förvaltningsbeslut i enlighet med lag om grundläggande utbildning 18 § ska fattas ifall en elev befrias från studier i en lärokurs. Individualisering av en lärokurs är det primära alternativet innan en elev helt befrias från studierna i en lärokurs.

7.6.7 Förlängd läroplikt

Om ett handikapp eller en sjukdom hos ett barn innebär att de mål som uppställts för den grundläggande utbildningen inte kan nås under nio år blir barnet läropliktigt ett år tidigare än vad som bestäms i lagen om den grundläggande utbildningen. Beslut om förlängd läroplikt fattas i regel innan läroplikten uppkommer.

Den förlängda läroplikten ska utnyttjas före det att barnet påbörjar skolgången. Undervisningen för barn som omfattas av förlängd läroplikt kan ordnas på följande alternativa sätt:

- barnet börjar i frivillig förskoleundervisning det år då barnet fyller 5 år, fortsätter ett år till i förskolan med läroplikt och inleder därefter åk 1
- barnet inleder den läropliktsenliga förskoleundervisningen det år då barnet fyller 6 år och inleder året därefter åk 1

- barnet inleder den läropliktsenliga förskoleundervisningen det år då barnet fyller 6 år och deltar i förskolan i två år och inleder åk 1 ett år senare, då barnet fyller 8 år. Ett separat förvaltningsbeslut om att inleda skolgången ett år senare ska då fattas.

Vårdnadshavaren ska tillräckligt tidigt få information om de olika alternativen vid förlängd läroplikt och om konsekvenserna av olika val.

Det är särskilt viktigt att uppmärksamma samarbetet och informationsgången mellan förskola och skola då det gäller barn med förlängd läroplikt. Undervisningschefen fattar beslutet om förlängd läroplikt. Med vårdnadshavarens samtycke skickas en kopia på beslutet även till rektor i barnets blivande närskola. Vid övergången till den grundläggande utbildningens årskurs 1 ska riktlinjerna för samarbete vid övergången iakttas.

Stöd för elever som omfattas av förlängd läroplikt

Specialundervisning

Då ett beslut om förlängd läroplikt fattas för ett barn ska också ett beslut om särskilt stöd fattas. Under det år barnet genomför sitt första år som läropliktig i förskola är barnet berättigat till specialundervisning. Beroende av barnets behov och förutsättningar för inläring ger specialbarträdgårdsläraren eller den mottagande skolans speciallärare specialundervisningen. En individuell plan för hur förskoleundervisningen ordnas ska göras upp för barnet. I planen beskrivs hur specialundervisningen ordnas under barnets läropliktsår i förskola.

Då barnet inleder skolgången ska en individuell plan för hur undervisningen ordnas göras upp med beskrivning av den specialundervisning som barnet får. Specialundervisningen kan ordnas för barnet antingen på deltid om eleven får undervisning i allmän undervisningsgrupp, eller på heltid i smågrupp. I beslutet om särskilt stöd bestäms om de lärokurser som eleven eventuellt studerar enligt individualiserad lärokurs. Målen för dessa lärokurser beskrivs i den individuella planen. Uppgörandet av planen genomförs i samråd med vårdnadshavaren så som det beskrivs i denna läroplan.

Undervisningsgrupp

Då en elev med förlängd läroplikt integreras i allmän undervisning får gruppen uppgå till högst 20 elever. Om eleven får undervisning i smågrupp tillsammans med elever som omfattas av särskilt stöd får gruppen bestå av högst tio (10) elever. Maximistorleken på en undervisningsgrupp får överskridas, om det är motiverat på grund av elevernas förutsättningar eller det arbetssätt som används i undervisningen, och arrangemanget inte äventyrar elevernas möjligheter att uppnå målen för undervisningen (Förordning om grundläggande utbildning 2 § 2 mom.).

Andra undervisningsarrangemang

Undervisningen för en elev som omfattas av förlängd läroplikt kan vid behov ordnas så att undervisning i det andra inhemska språket och ett främmande språk inte ges som gemensamt ämne. Alla läroämnen kan kombineras till ämnesblock och indelas i delområden i enlighet med beslut om särskilt stöd och den individuella planen för elever som omfattas av förlängd läroplikt (Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 9 §).

7.6.8 Tolknings- och biträdestjänster

Handikappade elever och andra elever i behov av stöd har rätt att avgiftsfritt få sådana lag-enliga tolknings- och biträdestjänster som är en förutsättning för att de ska kunna delta i undervisningen. Syftet med tolknings- eller biträdestjänsterna är att trygga eleven de grund-förutsättningar hen behöver för att kunna lära sig och gå i skola och en så hinderfri inlär-ningsmiljö som möjligt.

Eleven kan få tillfälligt eller mer långvarigt stöd för lärandet med hjälp av ett skolgångsbi-träde. Skolgångsbiträden kan arbeta inom allmänundervisningen med en eller flera elever som behöver stöd.

Lärarens uppgift är att planera, undervisa och utvärdera elevens och hela gruppens lärande och arbete. Skolgångsbiträdet ska stödja och hjälpa eleven att utföra uppgifter i anslutning till lärande och skolgång samt habilitering som stödjer undervisningen enligt lärarens eller terapeuternas anvisningar och vid behov delta i planeringen av stödet. Skolgångsbiträdet handleder också eleven i anslutning till skoltransporter, vid måltider, deltar i rastövervak-ningen och deltar enligt överenskommelse i verksamhet utom klass. Syftet med skolgångs-biträdestjänsterna är att eleven småningom lär sig bli självständig i skolarbetet, främja ele-vens självständighet och initiativförmåga samt öka elevens självförtroende.

En elev kan behöva tolkning, till exempel på grund av en hörselskada eller specifika språk-liga svårigheter. Eleven kan också behöva kommunikationsmetoder som stödjer eller ersät-ter tal, till exempel olika symbolsystem, på grund av brister i kommunikationsfärdigheterna. Elevens möjlighet till och stöd för språklig interaktion under alla skoldagar främjar den soci-ala integreringen och elevens delaktighet i skolsamfundet. Målet är att såväl de andra ele-verna som de vuxna som arbetar och kommer i kontakt med eleven i huvuddrag ska känna till elevens sätt att kommunicera.

De som arbetar med eleven ska tillsammans planera kommunikationsstödet i olika inlär-ningssituationer och vid behov dra nytta av olika sakkunniga. Dessutom ska övriga stödåt-gärder planeras, såsom elevens placering i klassrummet, individuella läromedel och hjälp-medel som eleven eventuellt behöver. Den personal som bistår i tolkningen kan stödja en eller flera elever samtidigt i undervisningssituationen. Också läraren kan med gester eller andra symboler stödja eleverna i kommunikationen.

En elevs behov av sådana tjänster samt tjänsternas omfattning och art bedöms i samarbete mellan elevens lärare och elevvårdspersonalen, med utnyttjande av information av vård-nadshavaren och utlåtanden från eventuella utomstående sakkunniga. Det individuella stö-det kan ges på deltid eller på heltid.

Undervisningschefen beslutar om tolknings- och biträdestjänster.

7.7 Undervisning enligt verksamhetsområde

När undervisningen inte kan anordnas läroämnesvis enligt den uppgjorda lärokursen på grund av att en elev har ett svårt handikapp eller en svår sjukdom och eleven behöver be-frias från den hela lärokursen i den grundläggande utbildningen ska undervisningen ordnas enligt verksamhetsområde. Undervisning enligt verksamhetsområde förutsätter undervis-ningschefens förvaltningsbeslut om särskilt stöd och uppgörandet av en individuell plan för eleven.

Undervisningen ska ordnas enligt följande verksamhetsområden:

- motoriska färdigheter,
- språk och kommunikation,
- sociala färdigheter,
- färdigheter för dagliga rutiner,
- kognitiva färdigheter.

Möjligheten att integrera elever med behov av undervisning enligt verksamhetsområde i allmänundervisningen prövas från fall till fall.

7.7.1 Stöd för lärandet

För elever som undervisas enligt verksamhetsområde behöver flera olika aspekter tas i beaktande vid undervisningen. Lärandet sker stegvis och varje steg förutsätter olika arbetsätt. Eleven har behov av olika stödåtgärder. Många elever med utvecklingsstörning, autism, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, flerfunktionshinder eller språk- och kommunikationssvårigheter har avvikande sinnesfunktioner vilket behöver tas i beaktande vid inläring.

Elever inom undervisning enligt verksamhetsområde omfattas av särskilt stöd för skolgången. I den individuella plan för lärandet (IP) som uppgörs för varje enskild elev, ska det stöd som eleven behöver definieras, samt innehållet i undervisningen beskrivas.

Eleven lär sig enligt:

- Bekantar sig med...
- Övar sig med stöd...
- Övar självständighet...
- Kan/använder/behärskar/förstår...
- Tillämpar.

Stödåtgärder eleven kan behöva:

- fysisk handledning och avgränsning
- verbal handledning eller handledning via tecken
- puff att komma igång och få uppgiften/anvisningen tillräckligt avgränsad
- repetition och modell, alternativa lösningar, skuggning
- strukturerat dagsschema (bilder, steg-för-steg anvisningar)
- öva situationer på förhand, t.ex. via lek, drama, sociala berättelser
- öva uthållighet (var/hur länge/hur avsluta)
- tid att förbereda sig för kommande uppgift/händelse
- begränsad tid för utförandet eller tilläggstid att utföra uppgiften
- stimulansfri lärmiljö (skärmar, hörselskydd, val av arbetsplats)

7.7.2 Motoriska färdigheter

Den motoriska utvecklingen har ett klart samband med all inläring. Utvecklingen av vår motorik är inte bara viktig för vår balans, koordination och muskelstyrka utan även för vår självuppfattning och vår totala utveckling. Motorikens utveckling hänger intimt samman med övriga funktionsområden, framför allt utvecklingen av kognitiva, sociala och dagliga färdig-

heter samt kommunikation. När vi kan röra oss kan vi utforska, agera och få erfarenheter, vilket leder till inläring. Genom att röra oss i världen får vi en bild av vad vi kan göra och hur vi reagerar i olika situationer. När vi rör oss i förhållande till andra får vi också social träning.

Den grovmotoriska utvecklingen sker utifrån två viktiga rörelseaxlar, från huvudet och ner mot fötterna och senare inifrån kroppens mittlinje och utåt. När eleven har en medvetenhet om sin kropp och en god grovmotorisk grund så kan finmotoriken utvecklas. Den finmotoriska utvecklingen går hand i hand med synutvecklingen.

Mål och syfte

Målet för lärandet när det gäller motoriska färdigheter är att stärka elevens uppfattning om sin kropp, att främja utvecklingen av elevens grov- och finmotorik och att ge eleven möjligheter att mångsidigt träna sina färdigheter i olika vardagssituationer. Undervisningen ska innehålla planering och handledning av motoriska funktioner samt element som utvecklar elevens balans, koordination, rytm, uthållighet och muskelstyrka.

Stöd för lärande

För att elevens motorik ska kunna utvecklas optimalt behövs ett samarbete mellan hem och skola. Övriga stödfunktioner som kan ingå i elevens nätverk är tex fysioterapeuter, ergoterapeuter, idrottsföreningar.

Kroppsuppfattning och kroppskontroll:

- fästa blicken och följa blicken i alla riktningar
- hållning (tonus och alerthetsnivå i kroppen), kontrollera kroppens rörelser, förutse rörelser
- kroppsdelarnas förhållande till varandra (vänster, höger)
- kroppen och dess förhållande till omgivningen och andra människor
- huden, sinnesförmågor och beröring (bollmassage, kompismassage)
- härma kroppsrorelser och rörelseserier, grimaser, miner och gester
- avslappning

Grovmotoriska färdigheter:

- stå, gå, sitta, hoppa, springa, krypa, rulla, åla, klättra
- balans
- kontrollera huvudets position
- kast och bollhantering (rulla, kasta, precisionskast, ta lyra och sparka)
- öga-fot-koordination (danssteg, imitation, trappgång, hoppa twist)

Uthållighet och muskelstyrka:

- slutföra lekar
- förmåga att springa, hoppa, skutta under en given tid (cirkelträning och intervallträning)
- förmåga att utföra en motorikbana flera gånger under given tid (t.ex)
- utföra rörelser koncentrerat, reglera styrka

Kroppstrytm:

- gå fysiologiskt rätt (fötterna pekar framåt, god hållning)

• gå i takt, bruka armarna vid gående (jfr stavgång) • kännedom om pulsslagen • röra sig rytmiskt: rytmvariationer (snabbt, långsamt, lätt, klumpigt)
Balans och koordination: • smidighetsövningar: övningar som bevarar elevens naturliga vighet och smidighet • balans (balansera på något, balansera något i handen, balansera genom att hålla olika kroppsdelar i golvet, balans med ögonfixering) • korsa kroppens mittlinjer, snurra, gunga • balansera huvudets rörelser
Spatial förmåga; elevens förmåga att orientera sig i tid och rum: • hitta från en given punkt till en annan inomhus och utomhus • förflytta sig under en given tid • gå på olika material, i olika utrymmen
Finmotoriska färdigheter: • gripa och släppa ett föremål, flytta föremål från hand till hand, använda båda händerna samtidigt (t.ex. använda dragkedjor) • behärska handens olika grepp • höger/vänsterdominans • knyckla ihop och riva sönder, forma, riva ner och bygga upp • rita, färglägga innanför linjer • använda sax

7.7.3 Kommunikativa färdigheter

En fungerande kommunikation är av största vikt. En möjlighet att förstå och göra sig förstådd är avgörande för att kunna fungera tillsammans med andra. Det är viktigt att också andra än elevens närmaste kan förstå vad eleven uttrycker, och att eleven kan använda sin kommunikation i olika miljöer.

Verksamhetsområdet språk och kommunikation delas in i delområdena Att uttrycka sig själv, Imitation, Att förstå uttryck, Ordförråd samt Röstanvändning.

Mål och syfte

Verksamhetsområdet språk och kommunikation syftar till att ge eleverna färdigheter i att uttrycka sig på det sätt som fungerar bäst för var och en. Målet för undervisningen är att utveckla elevens förmåga att uttrycka sig och förstå, utgående från den nuvarande förmågan och elevens förutsättning. Varje elev behöver få ett sätt att uttrycka sig och ta till sig kommunikation som passar just den. Genom att ge eleven större möjligheter att uttrycka sig och kommunicera kan eleven delta mera i aktivitet och omgivning både hemma, i skolan och i övriga samhället.

Stöd för lärande

För undervisningen i språk och kommunikation kan en stor del stödmeter användas. Vid behov kan alternativa och kompletterande kommunikationsmetoder (AKK) tas i bruk, såsom

tecken, bilder, talapparat och digitala hjälpmedel. De olika delmålen inom språk och kommunikation kan tränas och uppnås antingen med talat språk eller med AKK. Det är bra att tydliggöra och visualisera både språkförståelsen och språkligt uttryck för eleven. I det nätverk som finns runt eleven är det viktigt att stödformer för kommunikationen är konsekventa och gemensamma, så att eleven i alla miljöer har tillgång till sin kommunikation.

Att uttrycka sig själv: • känna behov av att kommunicera, uttrycka vilja och önskan (uttrycka åsikt, argumentera), växelverka (frågor och svar) • ta ögonkontakt, påkalla uppmärksamhet (be om hjälp), dela uppmärksamhet • fysisk kontakt • olika sätt att uttrycka sig, använda sitt eget namn, använda sociala uttryck, hälsa och säga tack och varsågod • delta i samtal, uppfatta talturer, inleda och avsluta samtal
Imitation: • upprepa gester, rörelser, rörelseserier, ljud, tecken
Att förstå uttryck: • objektskonstans • uppfatta ljud (auditiv diskriminering) • orienteringsförmåga, förstå tids-, rums- och riktningsbegrepp • reagera på samspel, reagera på sitt eget namn, förstå och följa instruktioner och regler • tolka symboler • förstå gester, miner och kroppsspråk • upprepa och återge
Ordförråd: • använda substantiv, verb och adjektiv • använda pronomen • använda uttryck för tid, plats och riktning • använda synonymer • böja ord
Röstanvändning: • experimentera med röst och ljud • reglera röstvolymen och artikulera

7.7.4 Sociala färdigheter

Till sociala färdigheter hör alla delområden som utvecklar interaktiva färdigheter och som stöder träning i att bemästra känslor som ingår i elevens vardag. Elevens självkänedom

och motivation för inläring ska stödas genom att skapa förutsättningar för att lyckas och genom att förstärka en positiv atmosfär för socialt lärande.

Undervisningen bör skapa grundtrygghet, respekt för andra människor, kärlek till nästan, en balanserad personlighet och fördjupa de grundregler som gäller för samverkan mellan människor.

Mål och syfte

Målet för inläring av sociala färdigheter är att stärka elevens förmåga att interagera, fungera och delta i en social gemenskap. Syftet är att träna de sociala färdigheterna och ge redskap för eleven som den har nytta av i det vardagliga livet.

Stöd för lärande

För undervisningen i de sociala färdigheterna finns en rad olika stödmetoder och åtgärdsprogram som kan användas. För att stöda elevens sociala utveckling kan man t.ex. använda sig av sociala berättelser, olika beteendeprogram samt drama och terapiformer. Stödet bör anpassas enligt elevens individuella behov och vara så mångfasetterat och heltäckande som möjligt. Arbetsgången sträcker sig från att först kretsa kring ett socialt samspel med en vuxen, sedan med en jämnårig och slutligen med gruppen.

Att ta kontakt: • fästa uppmärksamhet och ta ögonkontakt • ta kontakt med vuxna, med kamrater och med gruppen • tolka och använda miner och gester
Turtagning: • delta i gruppaktiviteter och fungera i grupp • ge och ta, vänta på sin tur, godkänna avvikande åsikt • följa instruktioner
Kontroll över sitt beteende: • tålamod, impulskontroll • kunna lugna ner sig • ta och ge positiv och negativ respons, lära sig misslyckas
Uppförande: • hälsa och säga "Hej då". • säga "Tack" och "Var så god". • be om förlåtelse och säga förlåt • uppföra sig väl i olika situationer
Att beskriva känslor: • känna igen olika känslor hos sig själv och andra • uttrycka olika känslor och besvara andras känslor sakligt
Lek och fritid: • leka ensam, tillsammans, i par och i grupp

- spela spel (klara av att vinna och förlora)
- delta i rollspel/rollekar
- skilja mellan fantasi och verklighet
- skapa sig en fritidsverksamhet

Utmanande beteenden:

- känna igen situationer som trevliga eller utmanande
- känna igen det egna utmanande beteendet och signaler för det
- förstå konsekvenser av olika beteenden
- hitta alternativa lösningar till sitt beteende och öva lösningsmodeller

7.7.5 Kognitiva färdigheter

Den kognitiva utvecklingen är ”tänkandets utveckling”. Kognition är en förutsättning för människans fortsatta utveckling och mognad. Utvecklingspsykologer har försökt dela in kognition enligt ålder, utvecklingsnivå eller intelligens. Kognition behandlar de grundläggande psykologiska funktionerna och hör intimt ihop med människans personlighetsutveckling och påverkar hennes självförtroende.

Med de kognitiva funktionerna avser man förmågan att ta emot och skaffa sig kunskap, att bearbeta, minnas och använda sig av denna kunskap samt att vara kreativ. Minne, beslutsfattande, emotion, uppmärksamhet, tänkande, lärande, medvetande, problemlösning och perception är sådana kognitiva funktioner. Den språkliga förmågan hör också ihop med den kognitiva förmågan. Kognition är alltså inte en enskild funktion utan många, mer eller mindre av varandra beroende funktioner. Verksamhetsområdet är indelat i följande delområden: delad uppmärksamhet och kontakt, orsak - verkan, problemlösning, matematiska begrepp, siffror och antal.

Mål och syfte

Inläringen av kognitiva färdigheter ska stimulera och träna sinnen. Målet för lärandet är att eleven aktiveras och lär sig använda sina sinnen för att gestalta sin omgivning. Inlärningsförutsättningarna sammanhänger med elevens mognad och tidigare erfarenheter. Målsättningen med undervisningen är att eleven utvecklar sådana kognitiva färdigheter som eleven kan använda på ett ändamålsenligt sätt i det dagliga livet. Via olika erfarenheter utvecklas kognitionen. Mål för verksamheten är att lära sig sortera, kategorisera, jämföra, ordna i ordningsföljd, lära sig begrepp (former, färger, position, tid, riktning) och logisk slutledningsförmåga. Dessa är grundläggande färdigheter som behövs för fortsatt kognitivt lärande.

Stöd för lärandet

Eleven som får undervisning enligt verksamhetsområde behöver ofta olika kompenserande, kompletterande, konkreta och/eller stödjande hjälpmedel. En del hjälpmedel används vid ny-inläring och en del för att bli bestående i vardagen.

Orsak-verkan kan stödjas med hjälp av olika typer av tidshjälpmedel så som bildscheman, sak-scheman, timglas, kalendrar etc. Problemlösning stöds av begåvningsstödjande hjälpmedel som individuellt anpassas för varje elev. Vid inläring av matematiska begrepp och siffror och antal är det viktigt att utnyttja alla sinnen och arbeta från det konkreta till det abstrakta. Generalisering, repetition och motivation är avgörande för elevens lärande.

Delad uppmärksamhet och kontakt: • rikta blicken och följa med blicken (aktivt följa med sin omgivning) • ta upp och lägga föremål i en låda, söka efter gömt föremål • lyssna; lokalisera ljud och uppfatta ljud från olika riktningar, känna igen ljud i omgivningen
Orsak och verkan: • reagera på då aktiviteter börjar, pågår, slutar • förutse händelser • känna igen dagsrutiner och förstå vad en klocka används till • välja mellan två eller flera alternativ, uppfatta vad som saknas, ordna i logisk ordning • uppfatta följderna/konsekvenserna av sina handlingar (dåtid/framtid) • vänta • förstå tidshjälpmedel • skilja mellan dag och natt, morgon och kväll, vardag och veckoslut, förmiddag och eftermiddag, i går, i dag och i morgon • känna igen viktiga dagar och högtider (sin födelsedag)
Problemlösning: • konstruera (bygga av klossar, etc.); konstruera lika och konstruera föreställande • lägga pussel • försöka lösa problem genom att agera, använda inlärd lösningar, hitta egna lösningar, be om hjälp • använda hjälpmedel
Matematiska begrepp: • förstå symboler (konkret till abstrakt) • hitta likadana (färg, form, storlek, andra egenskaper) • sortera och kategorisera (enligt en eller flera egenskaper) • känna igen färger och former, benämna färger och former • känna igen egenskaper och benämna egenskaper (storlek, längd, etc.) (stor-liten, lång-kort, hög-låg, bred-smal, tjock-tunn, tung-lätt, snabb-långsam, ung-gammal, etc.) • ordna i storleksordning (eller enligt andra egenskaper) • rita former och olika storlekar • känna igen riktnings- och positionsbegrepp (upp, ner, nära, långt borta, etc.) • känna igen lägesprepositioner (i, på, under, framför, bakom, bredvid, etc.) • känna igen grundläggande matematiska begrepp (lika, en, många, få, ingen, flera, hälften, etc.) • uppfatta ordningstal • uppfatta tidsbegrepp (nu, sedan, först, sist, snart, vänta, tidigare/senare, etc.)

Siffror och antal:

- ramsräkna, räkna till tio efter förebild
- förstå och följa en till en-principen
- känna igen antal
- ta bort och lägga till enligt modell, ta rätt antal enligt modell
- ordna siffror i rätt ordningsföljd, känna igen och sortera siffror, benämna och skriva siffror

7.7.6 Dagliga färdigheter

De dagliga färdigheterna är grundläggande för ett självständigt liv. För att klara sig i vardagen behöver eleven behärska många olika färdigheter.

Mål och syfte

Målet är att varje elev allt mera deltar i de dagliga aktiviteterna. Målet är också att varje elev blir så självständig som möjligt. Målen ställs och undervisningen anpassas utgående från elevens färdigheter och förutsättningar. Träningen av de dagliga färdigheterna skapar möjligheter att öva och utveckla elevens motoriska färdigheter, kommunikativa färdigheter, informations- och kommunikationstekniska färdigheter samt sociala och kognitiva färdigheter. De stärker i sin tur färdigheterna i de dagliga rutinerna.

Stöd för lärandet

Elevens mångsidiga utveckling gynnas av att hemmet, skolan och elevens övriga nätverk samarbetar kring gemensamma mål och lika förverkligande av målen. Visuellt stöd kan med fördel användas vid inläring av dagliga färdigheter.

Matvanor

- handhygien
- följa rätt ordningsföljd vid måltid (förrätt, huvudrätt, efterrätt)
- hämta mat själv, lägga upp lämpliga portioner mat åt sig, äta självständigt (använda bestick och glas/mugg, servett, skala, skära, breda smör, hålla ur kanna, behärska munnens rörelser)
- följa gott bordsskick, ta hänsyn till bordskamraten, säga tack och varsågod, bjuda åt andra

Renlighet, personlig hygien

Toalettbesök

- kontrollera behov, koppla ihop behov med att gå på toaletten, uttrycka toalettbehov
- tolka toalettsymboler, självständigt klara av toalettbesök (hantera kläder, sköta hygien)
- använda vattenkranen (reglera temperatur och flöde), använda handduk, hålla rent och snyggt i toalettutrymmet

Tvättning och badvanor

- använda vattenkran och justera vattentemperaturen
- dosera tvål/schampo rätt

• tvätta och torka händerna, ansiktet, kroppen och håret • tandborstning • vårda sitt utseende; torka näsan, snyta sig, tvätta händerna vid behov • kamma och borsta håret
Av- och påklädning • klä av och på sig själv, behärska knappar, dragkedja, kardborreband, knyta skosnören • känna fram- och baksidan och avig och rät sida på kläder, sko på rätt fot • se att kläderna sitter bra (tex. skjortan, mössan) • hänga upp kläder • välja kläder för olika tillfällen (väder, olika tillfällen)
Närmiljö och samhälle <i>Orientering i närmiljön; fungera självständigt och sakligt:</i> • i klassrummet, i skolskjutsen, i skolbyggnaden, på skolgården • fungera på allmänna tillställningar • fungera i trafiken (som fotgängare, cyklist, i kollektivtrafik) • i anrättningar för service och fritid (t.ex. butik, bibliotek, simhall, post mm) <i>Färdigheter i närmiljön och samhället</i> • öppna olika slag av dörrar och klara olika slag av handtag • använda nycklar och olika slag av dörrklockor • köpa biljett • använda pengar • planera vardagen (kalender) • använda telefon • It-färdigheter
Säkerhet • säga/förmedla sitt namn • säga/förmedla egna/vårdnadshavares kontaktuppgifter • skilja mellan bekanta och obekanta personer • hålla sig på anvisat/tryggt område • veta vad man gör om man tappat bort sig • lära sig följa regler för att trygga egen säkerhet, be om hjälp • känna till farliga situationer, föremål och ämnen • känna till varningssymboler (bilder, signaler) • vid behov kunna använda 112

De olika aktiviteterna under skoldagen ska utnyttjas i undervisningen. Målen ställs individuellt så att de är realistiska och meningsfulla för eleven. Mål och innehåll för ett enskilt läroämne kan ingå i verksamhetsområdena om eleven är stark i något enskilt läroämne. Vid genomförandet av undervisningen kan innehållen för olika verksamhetsområden integreras. I undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde ingår också alltid inslag av habilitering och vård. Planeringen och genomförandet av undervisningen förutsätter samarbete mellan elevens lärare, den övriga personalen och olika sakkunniga.

I en undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden ska eleven bedömas per verksamhetsområde. Bedömningen är alltid verbal. Ifall mål och innehåll för ett enskilt läroämne ingår i något verksamhetsområde kan detta beskrivas som en del i den verbala bedömningen eller i en bilaga till betyget.

8. ELEVVÅRD

Med elevvård avses främjande och upprätthållande av elevens goda lärande, goda fysiska och psykiska hälsa och sociala välbefinnande samt verksamhet som ökar förutsättningarna för dessa. Målet är att skapa en sund, trygg och säker inlärnings- och uppväxtmiljö, att värna om den mentala hälsan samt förebygga utslagning och främja välbefinnandet i skolgemenskapen.

Elevvården omfattar elevvård i enlighet med läroplan samt sådana elevhälsotjänster som i Hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) samt Statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (338/2011) avses med skolhälsovård och i barnskyddslagen (417/2007) avses med stöd för skolgången.

I denna läroplan används termen elevvård för den gemensamma elevvården samt lagens begrepp elevhälsa för individuellt riktade tjänster.

8.1 Gemensam elevvård

Med gemensam elevvård avses en verksamhetskultur och åtgärder som innebär att man inom hela läroanstalten främjar de studerandes inläring, välbefinnande, hälsa, sociala ansvarstagande, växelverkan och delaktighet samt en sund, trygg och tillgänglig studiemiljö. Insatser för den gemensamma elevvården genomförs av alla aktörer inom elevvården.

Alla som arbetar med studerande vid läroanstalt ska i sina uppgifter främja de studerandes välbefinnande och välbefinnandet inom läroanstalten samt samarbetet mellan hemmen och läroanstalten. Läroanstaltens personal bär det primära ansvaret för välbefinnandet inom läroanstalten.

Grunden för en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen läggs i relationerna mellan eleverna och de vuxna. Samtliga som arbetar i skolan oavsett primär uppgift har ett elevvårdsansvar och är i första hand själva skyldiga att uppmärksamma behovet av gemensam elevvård respektive tjänster för individuell elevhälsa hos elever.

Elevvården

- hör till alla som arbetar i skolan samt till de myndigheter som ansvarar för elevhälsotjänster,
- genomförs i samarbete med eleven och vårdnadshavaren,
- innebär både kollektivt stöd, men även individuellt stöd i enlighet med det arbete som ingår i den gemensamma elevvården
- ska ordnas genom yrkesövergripande samarbete mellan bildningsväsendet och stadens social- och hälsovårdsväsende

Elevvårdens uppgift är att

- som en del av verksamhetskulturen i skolan utveckla en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen.,
- främja en positiv interaktion och en atmosfär av inbördes omsorg,
- vid behov ingripa i problemsituationer
- utveckla, följa upp och utvärdera välbefinnandet i hela skolgemenskapen,

- följa upp varje elevs helhetsmässiga välbefinnande och att vid behov i samarbete med vårdnadshavaren stödja eleven och ingripa i eventuella förändringar i välbefinnandet,
- sörja för att behov i anslutning till elevens individuella växande, utveckling och hälsa beaktas i skolans vardag.

8.2 Individuell elevhälsa

Med individuellt inriktad elevhälsa avses att en enskild elev tillhandahålls

- 1) skolhälsovårdstjänster,
- 2) psykolog- och kuratorstjänster,
- 3) sektorövergripande individuellt inriktade insatser från elevhälsan; genomförs inom ramen för en expertgrupp.

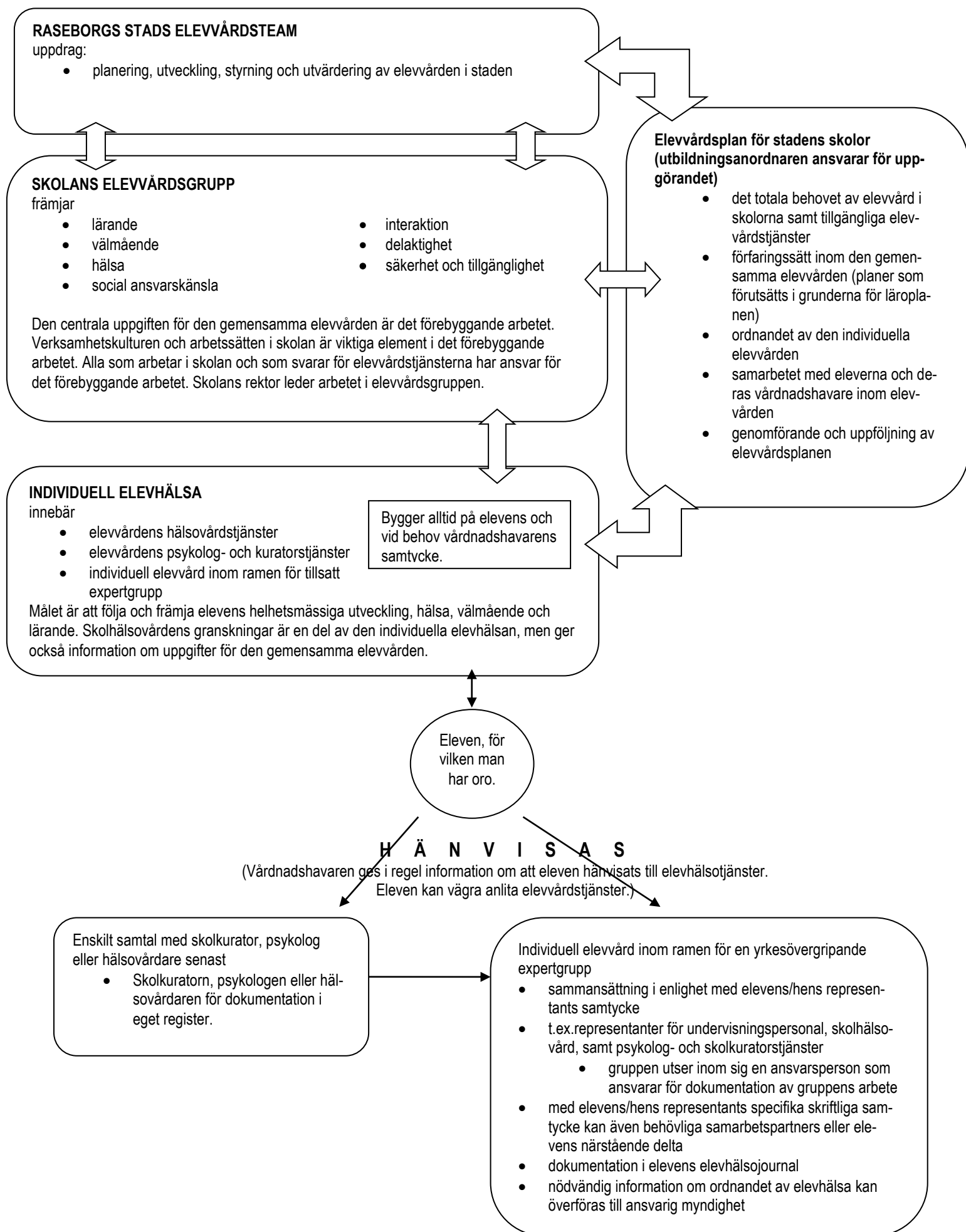
Ärenden som gäller utredning av behovet av elevhälsotjänster och hur tjänsterna ska ordnas för en enskild elev eller en viss grupp av elever behandlas av en sektorövergripande expertgrupp som tillsätts från fall till fall. Experter får utnämnas till medlemmar i gruppen bara med samtycke av eleven eller, om hen inte har förutsättningar att bedöma betydelsen av sitt samtycke, med samtycke av vårdnadshavaren.

8.3 Organisering av elevvården

Det elevvårdande arbetet genomförs inom tre slag av elevhälsogrupper:

1. Raseborgs stads elevvårdsteam utgör den styrgrupp som ansvarar för den allmänna planeringen, utvecklingen, styrningen och utvärderingen av elev- och studerandevården.
2. I varje skola ansvarar skolans elevvårdsgrupp för planeringen, utvecklingen, genomförandet och utvärderingen av elevvården i skolan.
3. Vid behov behandlas individuella elevhälsotjänster inom expertgrupper som sammankallas för enskilda elever.

ORGANISERING AV ELEVVÅRDEN I RASEBORG

8.4 Styrgrupp för elevvården

Raseborgs stads elevvårdsteam är den styrgrupp som handhar det övergripande ansvaret för planering, utveckling, styrning och utvärdering av arbetet med elev- och studerandevården och hälsan i stadens skolor. Arbetet i elevvårdsteamet leds av bildningsdirektören. Till sin sammansättning består elevvårdsteamet av

- bildningsdirektören
- undervisningscheferna
- ledande skolkuratorn
- dagvårdschefen
- fritidschefen
- psykolog (som arbetar i skolorna)
- överskötare
- skolläkaren

Raseborgs elevvårdsteam deltar inte i elevvårdsarbetet i enskilda skolor eller i arbetet med enskilda elever. Elevvårdsteamet följer upp hälsa och välbefinnande hos stadens elever och studerande.

8.5 Elevvårdsgrupp i skolan

I takt med att barnens och de ungas uppväxtmiljö och skolans verksamhetsmiljö förändras, har elevvården blivit en allt viktigare del av skolans kärnverksamhet. Elevvården hänger nära samman med skolans fostrings- och undervisningsuppdrag. Uppgiften för skolans elevvårdsgrupp innebär att främja och upprätthålla en verksamhetskultur som främjar gemenskapen i skolsamfundet och det sociala välbefinnandet för alla i skolan. Elevvården ska vara förebyggande, gemensam elevvård som stödjer hela skolan. Yrkesövergripande samarbete är centralt inom elevvården.

Vid varje skola verkar en yrkesövergripande elevvårdsgrupp,

- som sammankallas och leds av skolans rektor
- som leder och ansvarar för det gemensamma elevvårdsarbetet i skolan,
- som stödjer skolgången och barnets och den ungas fysiska, psykiska och sociala växande och utveckling i vardagen genom förebyggande elevvårdsarbete
- vars medlemmar är bl.a. skolkurator, skolhälsovårdare och psykolog. I elevvårdsgruppen kan därutöver ingå representant för lärarkåren, speciallärarna, elevhändelare, elevrepresentant. Den fasta sammansättningen kan i övrigt variera utgående från skolans storlek och förutsättningar. Gruppens sammansättning bestäms årligen i skolans läsårsplan.

Skolans elevvårdsteam följer allmän mötespraxis och för protokoll över sina möten.

Skolans rektor ansvarar för att personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetsparterna informeras om organiseringen och beskrivningen av elevvårdsarbetet i den lokala läroplanen och tillämpning i skolan. Vårdnadshavarna ska särskilt informeras om hur ett elevhälsoärende, som gäller den enskilda eleven, inleds och bereds.

Rektor ansvarar för att en skolspecifik elevvårdsplan uppgörs och utvärderas. Planen uppgörs i läsårsplanen och granskas årligen.

8.6 Samarbete och information

Kontakten mellan hem och skola sköts i huvudsak inom ramen för föräldramöten, årliga utvärderingssamtal, mellanrapporter och läsårsbetyg samt nättjänsten Wilma. Wilma möjliggör bl.a. daglig uppföljning av framsteg i studier samt frånvaro. Vårdnadshavarna kontaktas alltid när personal upplever oro för en elevs hälsa eller välmående och i samband med att en elev hänvisas till elevhälsotjänster. Vårdnadshavarna kontaktas också alltid personligen om en elev varit olovligt frånvarande, ska tilldelas disciplinärt straff eller förvägras undervisning.

Strukturer och principer för elevvårdsarbetet presenteras årligen för vårdnadshavarna på höstens föräldramöten gemensamma för hela skolan. På stadens hemsidor finns information om elevvårdens organisation och struktur samt kontaktuppgifter till den yrkesutbildade personalen inom elevhälsan.

8.7 Yrkesövergripande samarbete

Elevvården i skolan är en uppgift som hör till alla som arbetar i skolgemenskapen och alla som ansvarar för elevvårdstjänsterna. Elevvården ordnas genom yrkesövergripande samarbete med undervisningsväsendet och social- och hälsovårdsväsendet så att elevvården bildar en fungerande och sammanhängande helhet. Till elevvårdstjänsterna hör psykolog- och kuratorstjänster samt skolhälsovårdstjänster. Dessa experters uppgifter berör både individen, gemenskapen och samarbetet. Vid behov ska man också samarbeta med andra aktörer.

8.7.1 Ansvarsfördelningen inom elevvårdsarbetet

Rektors uppgifter

- ansvara för att elevvårdens planer för trygghet och välmående i skolsamfundet är uppgjorda, att de granskas årligen, samt att de som arbetar i skolan känner till innehållet i planerna
- ansvarar för att den utrustning som finns i t.ex. salar för gymnastik slöjd, fysik, kemi och huslig ekonomi fyller säkerhetskrav
- ansvarar för att information om brister och risker i tryggheten och välmående i skolsamfundet meddelas de parter som delar ansvaret för trygghet och välmående
- förbereder granskningarna i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan i skolans elevvårdsgrupp med att samla in information om tryggheten och välmående i skolsamfundet med synpunkter hos lärare, elever och vårdnadshavare

Klasslärares/klassföreståndarens uppgifter:

i klass och med enskilda elever

- regelbundet diskutera med sin klass om frågor i anslutning till skolvardagen och informera eleverna om sådant som diskuterats på lärarmötet eller som rektor beslutat om
- känna till elevernas eventuella svårigheter förknippade med skolgången
- ansvara för kontakten till vårdnadshavarna då en elev är i behov av allmänt, intensifierat eller särskilt stöd eller elevvårdsinsatser
- i huvudsak ansvara för att pedagogiska bedömningar och utredningar genomförs, samt göra upp planer för elevers lärande samt individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP)

- följa upp elevernas frånvaro och utreda eventuella oklarheter
- kontinuerligt följa med och informera eleven och hens vårdnadshavare om elevernas studieframgång

i samarbetet med hemmet

- informera eleverna och vårdnadshavarna om läsordningar, skolans ordningsregler och aktuella frågor
- upprätthålla kontakten till elevernas vårdnadshavare och regelbundet ordna föräldramöten
- föra utvärderingssamtal med varje elev och hens vårdnadshavare

i samarbete med sakkunniga

- samarbeta med skolhälsovården i synnerhet i anslutning till kring den omfattande hälsoundersökningen i årskurserna 1, 5 och 8
- samarbeta med speciallärare, elevhandledare, skolkurator och övrig yrkesutbildad personal inom elevvården kring elevens studieframgång och utveckling

Skolkuratorns uppgifter

Skolkuratoren är skolans sakkunniga inom socialväsendet. Det centrala målet för skolkuratorarbetet är att stödja elevens helhetsmässiga välmående, lärandet och skolgången samt att främja elevens sociala och psykiska färdigheter. Vidare är målet i arbetet att stödja välmående i hela skolsamfundet samt samarbetet med hemmen och närstående. Arbetet genomförs på individuell nivå och på samfunds nivå. Vanligen arbetar skolkuratoren med problem i anslutning till uppförande, sociala relationer, familjeangelägenheter och känslolivet, samt lärande och undervisningsarrangemang. Eleven kan själv söka sig till skolkuratorns tjänster, eller av vårdnadshavarna, skolpersonalen eller annan part (t.ex. ungdomsarbetet, barnskyddet) hänvisas till skolkuratorstjänster. Skolkuratorns arbete är i första hand förebyggande.

Skolkuratorstjänsterna riktas till förskolebarn, grundskoleelever och till andra stadiets studerande i gymnasium och yrkesläroanstalt. I förskola fokuserar skolkuratorns arbete på arbetet i elevvårdsgruppen, konsultationer och arbete i övergångar.

Skolkuratorns uppgifter består av

- individuellt klientarbete
- arbete för skolsamfundet
- elev- och studerandevårdsarbete i enlighet med läroplan
- nätverksarbete och samarbete med olika myndigheter och andra aktörer
- planerings- och utvecklingsarbete
- konsultationer

Skolhälsovårdarens uppgifter

Skolhälsovården är en del av elevhälsotjänster som avses i lagen om elev- och studerandevård(1287/2013). Till skolhälsovården hör skolhälsovårdarens och skolläkarens tjänster.

Till skolhälsovårdstjänsterna hör

- att följa och främja elevernas uppväxt och utveckling samt deras hälsa och välbefinnande enligt årsklass. Individinriktad hälso- och sjukvård med årliga hälsoundersök-

ningar som i årskurs 1,5 och 8 är omfattande och innefattar även hälsoundersökning av läkare; innehållet i den omfattande hälsoundersökningen täcker mångsidigt elevens fysiska och psykiska välbefinnande och hälsa samt familjens välbefinnande,

- hälsofostran och förebyggande upplysningsverksamhet både individuellt och i grupp
- att främja en sund och trygg skolmiljö och främja välbefinnandet i skolan; skolhälsovården är en del av det yrkesövergripande samarbetet vad beträffar läroanstalternas hälsoundersökningar,
- att stödja elevernas föräldrar och vårdnadshavare i fostringsarbetet,
- att tillhandahålla mun- och tandvård för eleverna, i vilken ingår kontroll av munhälsan,
- att på ett tidigt stadium identifiera och stödja elevens behov av särskilt stöd eller behov av undersökningar, att stödja egenvård av långvarigt sjuka barn i samarbete med de andra aktörerna inom elevvården, samt att vid behov hänvisa barnet till ytterligare undersökningar och fortsatt vård,
- att tillhandahålla de specialundersökningar som är nödvändiga för att fastställa elevens hälsotillstånd.

Psykologens uppgifter

Psykologer anställda inom hälsocentralens mentalvårdsenhet, barn- och ungdomsteamet, ansvarar för skolpsykologservicen. Psykologen deltar på olika nivåer inom elevvården i Raseborg. Till psykologens arbete hör utvecklandet och uppföljningen av det allmänna välmåendet och förebyggande av problem i skolan, men också arbete av reparerande karaktär.

- Psykologen deltar i de enskilda skolornas elevvårdsgrupper. Betoningen i elevvårdsgruppernas, och alltså också i psykologens arbete, är på det förebyggande arbetet. Syftet är att arbeta för välmående och trygghet i hela skolsamfundet.
- Den individuella elevhälsan är en stor del av psykologens arbete. Fokus ligger på den enskilda eleven och hens närmaste nätverk. Ofta samarbetar psykologen med lärare och annan skolpersonal. Arbetet är till karaktären stödjande. Lärare kan konsultera psykologen i frågor som gäller enskilda elever. Psykologen ger också möjlighet åt eleven till stödjande samtal. Psykologen kan också bedöma behovet av vård och vid behov hänvisa eleven/familjen till ytterligare stöd samt delta i elevens nätverksmöten.
- Psykologen gör vid behov undersökningar för att klargöra elevens svårigheter med inläring och skolframgång. Efter undersökningarna deltar psykologen i planerandet och uppföljningen av stödåtgärder för eleven i skolan.
- Psykologen för stödsamtal med eleven när det finns oro för elevens psykiska mående eller förändringar i beteendet. Vid behov och i mån av möjlighet deltar psykologen i planerandet och uppföljningen av stödåtgärder för eleven i skolan.
- Psykologen kan delta i expertgrupper i enskilda elevers ärenden.

8.8 Diskussioner och konsultationer

Läraren får diskutera en elevs ärende med andra lärare eller med experter, till vars arbetsuppgifter hör planering eller genomförande av stöd för elever. Diskussionen ska begränsas till uppgifter som är nödvändiga med tanke på planeringen och det praktiska genomförandet av undervisningen eller stödet. Syftet med diskussionen är att se till att eleven får tillräckligt stöd i rätt tid. Som stöd för sitt arbete kan läraren behöva konsultera t.ex. specialläraren eller skolpsykologen. Konsultationen kan vid behov också gå till så att elevens namn framgår, trots att man i konsultationen behandlar uppgifter som är sekretessbelagda.

Lagen förutsätter inte att ovan beskrivna diskussion dokumenteras. Ifall det handlar om en konsultation, ska till exempel psykologen vid behov anteckna sitt utlåtande till läraren i sitt eget patientregister.

8.9 Övrigt yrkesövergripande samarbete

Inom elevvårdsarbetet samarbetar man i skolorna med flera olika samarbetsparter, så som ungdomsarbetet, barnskyddet, polismyndigheten, specialistsjukvården och tredje sektorn. Då det är ändamålsenligt inkallas samarbetsparter till diskussioner i skolans elevvårdsgrupp.

8.10 Förebyggande arbete i skolans elevvårdsgrupp

Skolans elevvårdsgrupp ansvarar för det förebyggande arbetet för trivsel och trygghet i det egna skolsamfundet.

Till uppgiften för skolans elevvårdsgrupp hör att

- uppskatta det totala behovet av elevvård i skolan och omfattningen av de tillgängliga elevvårdstjänsterna
- utvärdera elevvården i skolan och omfattningen av de tillgängliga elevvårdstjänsterna

Elevvårdsgruppen ansvarar för att göra upp planer för hur den gemensamma elevvården ordnas och hur man i genomförandet främjar hälsa, trygghet, och välbefinnande i skolgemenskapen och skolmiljön. Detta görs genom uppgörandet och uppföljningen av skolans planer för gemensam elevvård, förfaringssätt vid plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer, att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasseri, samt ordnandet av individuell elevvård. Delar av dessa ingår i den gemensamma lokala läroplanen, medan andra delar ska definieras i skolornas läsårsplaner enligt följande:

INNEHÅLL	LP	LÅ
LP = den gemensamma läroplanen LÅ = skolans läsårsplan		
1. Det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster		
• hur elevvårdstjänsterna ordnas och vilken arbets- och ansvarsfördelning de förutsätter samt det yrkesövergripande samarbete som behövs för att genomföra tjänsterna	X	X
• hur elevvårdstjänsterna fördelas mellan individuell elevvård, gemensam elevvård och elevvårdssamarbete samt utveckling och uppföljning av elevvården.	X	X
2. Gemensam elevvård		
• åtgärder som främjar trivsel, trygghet och gemenskapen vid läroanstalten		X
• tillvägagångssätt och praxis i skolans elevvårdsgrupp		X
• samarbetet i anslutning till övergångar och elevhandledning i utbildningen	X	
• samarbetet i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan	X	
• samarbetet i anslutning till hälsorådgivning och undervisning i hälsokunskap	X	
• stadens ordningsregler samt skolans egna trivselregler	X	X
• uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro (lovlig samt olovlig frånvaro)	X	
• hur olyckor förebyggs, hur första hjälpen är ordnad och hur eleverna hänvisas till vård	X	
• det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel	X	X
• organisering av trygg och trivsam skolbespisning	X	X
• organisering av övervakning av väntetider i anslutning till skoltransporter	X	X
<u>a) att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasserier</u>		
• hur man förebygger och ingriper vid mobbning, våld och trakasserier	X	X
• hur ovannämnda frågor behandlas på skol-, grupp- och individnivå		X
• hur individuellt stöd, behövlig vård, övriga åtgärder och uppföljning ordnas, både för förövaren och för den som utsatts		X
• samarbetet med vårdnadshavarna		X
• samarbetet med de myndigheter som behövs	X	X
• hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetspartnerna ska göras förtrogna med och informeras om planen		X
• hur planen uppdateras, följs upp och utvärderas		X

<u>b) förfaringssätt vid plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer</u>		
• krisförebyggande och krisförberedande arbete samt hantering av akuta kriser	X	
• principerna för ledningen, samarbetet samt arbets- och ansvarsfördelningen i krissituationer och i krisförebyggande arbete	X	X
• principerna för information och kommunikation, intern och extern och mellan skolan och utbildningsanordnaren	X	
• hur psykosocialt stöd och eftervård ordnas	X	X
• hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetspartnerna ska göras förtrogna med och informeras om planen	X	
• hur beredskapsövning genomförs		X
• hur planen utvärderas och uppdateras.	X	
3. Ordnandet av individuell elevvård		
• samarbetet med skolhälsovården i samband med de omfattande hälsoundersökningarna	X	
• hur vård, specialdiet eller medicinering som elevens sjukdom kräver ordnas i skolan		X
• samarbetet i samband med intensifierat och särskilt stöd, flexibel grundläggande utbildning och sjukhusundervisning	X	
• elevvårdsstödet för elever som fått ett disciplinärt straff eller förvägrats undervisning	X	
• hur expertgruppen sammankallas och samtycke inhämtas samt gruppens enhetliga rutiner för behandling av en enskild elevs ärende	X	
• hur elevvårdsjournaler utarbetas och förvaras	X	
• samarbetet med utomstående tjänsteleverantörer och samarbetspartner, såsom ungdomsarbetet, barnskyddet, specialistsjukvården och polisen.	X	
4. Ordnandet av samarbete mellan elevvården, eleverna och deras vårdnadshavare		
• hur eleven och vårdnadshavaren tar del i planeringen, genomförandet och utvärderingen av den gemensamma och individuella elevvården		X
• hur elever, vårdnadshavare och samarbetspartner informeras om principerna och praxis för den gemensamma och individuella elevvården.		X
5. Genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen	X	

8.11 Det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster

Rekommendationerna för elevvårdstjänster är 600 elever /skolkurator och högst 3 enheter. För skolpsykologernas del är rekommendationen 600-800 elever/psykolog och högst 3 enheter. Rekommendationerna för skolhälsovården är 2100 elever / skolläkare och 600 elever/skolhälsovårdare. Om skolhälsovårdaren arbetar på 2 eller flera skolor är resursrekommendationen 500 elever/ hälsovårdare.

För att garantera att tjänsterna fördelas jämnt och att verksamheten inriktas på ett ändamålsenligt sätt görs en uppskattning av det totala behovet av elevvård i skolan och tillgängliga elevvårdstjänster en gång per termin på uppgjord blankett (*bilaga 4*). Utgående från samma blankett görs en årlig utvärdering.

8.12 Genomförande av gemensam elevvård

8.12.1 Samarbetet i anslutning övergångar och elevhandledning i utbildningen

Samarbete och elevhandledning i övergångar i utbildningen syftar till att skapa kontinuitet och trygghet i barnets och elevens lärande. Samarbetet innebär både handledning av barnet/elevens inför övergångar samt målinriktat samarbete mellan personal i syfte att kunna ordna undervisningen på bästa sätt för eleverna.

Vid samtliga övergångar eftersträvas en flexibel och trygg förflyttning till följande stadium:

1. övergår från förskoleverksamhet till nybörjarundervisning
2. övergår från årskurs 6 till årskurs 7
3. övergår från den grundläggande utbildningen till utbildning på andra stadiet.

a) Övergång från förskola till nybörjarundervisning

Principer för stöd i övergången för barn som övergår från förskoleverksamhet till nybörjarundervisning syftar till att förbereda och göra barnen bekanta med skolgången så att övergången blir trygg och smidig. Stödet i överföringen förutsätter målinriktat samarbete mellan personal i förskola och skola.

Samarbetet och stödet vid övergången från förskoleverksamhet till nybörjarundervisning genomförs enligt följande:

- förskolebarnen bekantar sig med sin närskola på sätt som förskoleläraren och klassläraren tillsammans planerat
 - regelbunden verksamhet gemensam för förskolebarnen och eleverna
- vänelever stödjer de eleverna i årskurs 1 vid skolstarten
- under vårterminen bekantar sig den blivande klassläraren med förskolebarnen och deras verksamhet genom besök i förskolan
- under en för stadens skolor gemensam dag bekantar sig förskolebarnen med närskolan med besök som planeras förskoleläraren och klassläraren tillsammans
- i skolorna ordnas föräldramöten för vårdnadshavare till blivande elever i åk 1

b) Stöd vid övergången från åk 6 till åk 7

Principer för stöd i övergången för elever som övergår från åk 6 till åk 7 syftar till att förbereda och göra eleverna bekanta med skolgången på åk 7-9 så att övergången blir trygg och smidig. De överföringssamtal som genomförs i anslutning till övergången ska genomföras i syfte att den mottagande skolan får sådan information som är nödvändig för att ordna undervisningen på bästa sätt med beaktande av kontinuiteten i elevens lärande. Stödet i överföringen förutsätter målinriktat samarbete mellan personalen i skolorna.

Samarbetet och stödet vid övergången från åk 6 till åk 7 genomförs enligt följande:

- klassläraren och specialläraren informerar den mottagande skolans lärare om elever i behov av stöd
- om eleven har en expertgrupp så kommer gruppens ansvarsperson överens med eleven/vårdnadshavarna om behovet av gruppens fortsatta arbete
- behovet av stöd bedöms/utreds på nytt innan eleven påbörjar åk 7 och nya beslut om särskilt stöd fattas för elever i slutet av årskurs 6
- den mottagande skolans rektor, elevhandledare (och eventuellt övriga) och vänelever besöker sjätteklassisterna i sin närskola
- under en för stadens skolor gemensam dag bekantar sig eleverna i åk 6 med sin blivande skola åk 7-9
- informationskväll för de blivande eleverna åk 7 och deras vårdnadshavare ordnas i elevens blivande skola i maj
- i början av höstterminen ordnas en dag då sjundeklassisterna lär känna varandra
- vänelevsverksamheten är aktiv och synlig
- inom september ordnas ett föräldramöte för de nya sjundeklassisternas vårdnadshavare

c) Stöd vid övergången från den grundläggande utbildningen till utbildning på andra stadiet

Sekretessbelagda uppgifter kan inte utan vårdnadshavarens samtycke ges ut då eleven övergår till annan undervisningen än undervisning enligt lagen om grundläggande utbildning, till exempel gymnasieutbildning eller yrkesutbildning. Dock ska sådana uppgifter som nödvändiga för ordnande av undervisningen eller utbildningen, trots bestämmelserna om sekretess, utan dröjsmål lämna uppgifter som är till den nya utbildningsanordnaren (Lag om grundläggande utbildning 40 § 4 mom.).

Samarbetet och stödet vid övergången från den grundläggande utbildningen till utbildning på andra stadiet genomförs enligt följande:

- elev- och studiehandledningen är av största vikt i grundskolans slutskede
- elevhandledarna och skolkuratorerna följer upp placeringen i andra stadiets utbildning
- eleven handleds och stöds mångsidigt i val av studieplats på andra stadiet:
 - elevhandledarens lektioner och mottagningstid
 - ämneslärares och klassföreståndarnas handledning
 - studiebesök till skolor och arbetsplatser, PRAO-perioder
 - informationstillfällen för vårdnadshavare
 - provval
 - Arbetskraftsbyråns yrkesvalstjänster
 - utbildningsguider, broschyrer, tidningar

Framtidsdialogmöten kan hållas med elever för vilka beslut om särskilt stöd fattats.

d) Övergång från sjukhusundervisning till undervisning i egen närskola:

Nätverksmöten och skolmöten ordnas till vilka närskolans klassföreståndare/lärare, rektor, kurator och skolhälsovårdare samt elevens vårdnadshavare inbjuds. Nätverksmötena arrangeras av barn- och ungdomspsykiatriska avdelningarna, skolmötena arrangeras av sjukhusskolan. Behovet av stöd diskuteras och information från undersökningar gjorda under sjukhusvistelsen ges vidare. Under tiden eleven är i vård utvärderas behovet av skolträningsperiod i närskolan och träningen planeras.

Målet är att utifrån sjukhusundervisningen också kunna erbjuda den mottagande skolan handledning och stöd i övergångsskedet i form av besök i närskolan.

8.12.2 Samarbetet i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan

I syfte att främja en sund och trygg skolmiljö och främja välbefinnandet i skolan genomförs undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan vart tredje år (Hälso- och sjukvårdslagen, 16 §). De brister och åtgärder som iakttas i granskningen följs årligen upp inom ramen för arbetet i skolans elevvårdsgrupp.

Granskningarna genomförs i möten mellan aktörer med ansvar för skolmiljö och välbefinnande i skolan. Deltagarna i granskningarna är

- arbetarskyddsfullmäktige
- arbetarskyddschef
- enhetens skolhälsovårdare
- representant för företagshälsovården
- representanter för fastigheten (Utrymmesförvaltningen)
- representanter för Sydspetsens miljöhälsa (med ansvar för kontakt till räddningsverket)
- rektor
- elevhälsans personal i enheten
- lärarrepresentant
- elevrepresentant
- representant för enhetens vårdnadshavare

Sammanställare till möten är hälsoinspektör vid Sydspetsens miljöhälsa.

Granskningarna förbereds i skolans elevvårdsgrupp med att samla in information av lärare, elever och vårdnadshavare om den sunda och trygga skolmiljön samt välbefinnandet i skolan.

8.12.3 Samarbetet i anslutning till hälsorådgivning och undervisning i hälsokunskap

Skolhälsovården genomförs på både individnivå och på gruppnivå. I rådgivningsarbetet deltar skolhälsovårdarna, skolornas lärare och andra samarbetsparter. Hälsorådgivningen för eleverna ska stödja hälsosamma levnadsvanor, god kondition och mental hälsa.

Undervisning i hälsokunskap:

Målsättningen för undervisningen är att främja elevernas kunskande när det gäller hälsa, välmående och av stöd för trygghet. Utgångspunkten för undervisningen är insikten om att hälsa ska förstås som fysisk, psykisk och social handlingsförmåga. Yrkesutbildad personal inom elevvården deltar i undervisningen i hälsokunskap och i skolans olika temadagar.

Följande verksamhetsformer tillämpas i alla stadens grundskolor:

- Profylax tandskötare/munhygienisten genomför lektioner i årskurserna 1, 2 4 7 och 9.
- Hygienskötarens lektioner i hygien genomförs i årskurs 5 hygienskötarens lektioner i årskurs 1-6.
- Sexualundervisningen genomförs i samarbete mellan klassläraren/ klassföreståndaren och skolhälsovårdaren.

Lektioner i första hjälpen genomförs som samarbete mellan skolhälsovårdare, läraren och lokala aktörer (t.ex. Röda Korsets avdelningar i regionen).

8.12.4 Gemensamma ordningsregler samt skolans egna trivselregler

Gemensamt fastställda ordningsregler gäller i alla Raseborgs stads grundskolor (bilaga) ingår i skolornas läsårsplaner. Utöver de gemensamma ordningsreglerna kan man i skolan göra upp särskilda trivselregler att ingå i skolans läsårsplan. Med dessa ordnings- och trivselregler främjas den interna ordningen och en god atmosfär i skolan för studier i lugn och trygg studiemiljö. Ordningsreglerna ska följas under skoltid och under sådan verksamhet som ordnas inom skolan.

Reglerna är uppgjorda med stöd av Lag om grundläggande utbildning. Till övriga delar iaktas gällande lagstiftning. Vid förseelser kan läraren eller rektor tillämpa de disciplinära åtgärder som anges i lag.

Ordningsreglerna och disciplinära åtgärder presenteras och diskuteras inför varje nytt läsår

- inom personalen,
- med eleverna,
- med vårdnadshavarna.

8.12.5 Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro

- Den lärare som håller lektionen antecknar elevens frånvaro i Wilma.
- Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för uppföljningen av elevens frånvaro.
- Nödvändiga åtgärder ska vidtas omedelbart när oro för elevens också begränsade frånvaro väcks.

Vid sjukdom

- Vårdnadshavaren är skyldig att före skoldagens början meddela om elevens frånvaro till elevens klasslärare/ klassföreståndare.

Andra orsaker

- Vårdnadshavaren är skyldig att i förväg anmäla om lov från skolan för eleven.
- Den som beviljar frånvaron (klassläraren/ klassföreståndaren för upp till tre (3) dagar, rektor för frånvaro längre än tre (3) dagar) dokumenterar frånvaron i Wilma i förväg.

Olovlig frånvaro

- Klassläraren/ klassföreståndaren ska omedelbart försöka utreda var eleven är om hen inte kommit till skolan och vårdnadshavaren inte meddelat om frånvaro.
- Klassläraren/ klassföreståndaren tar elevens frånvaro till tals med vårdnadshavaren när eleven varit olovligt frånvarande. Ett fostrande samtal genomförs och eleven hänvisas vid behov till skolkuratören.

Förfaringssätt vid elevens frånvaro beskrivs i bilaga 3.

8.12.6 Hur olyckor förebyggs, hur första hjälpen är ordnad och hur eleverna hänvisas till

vård

Olyckor förebyggs genom arbete med interna riskkartläggningar i skolorna och genom de inspektioner och uppföljningar som görs i anslutning till arbetsmiljö och fastigheternas skick. Undersökningarna av skolmiljön och välbefinnandet i skolan som genomförs bidrar till det förebyggande arbetet.

Diskussion och främjandet av skolan som trygg och säker miljö är även en uppgift för den skolans elevkårsverksamhet. Elevernas synpunkter och erfarenheter utgör en grund för förebyggandet av olyckor.

I skolornas skolvisa planer för den gemensamma elevvården beskrivs hur första hjälpen är ordnad och hur eleverna hänvisas till vård.

8.12.7 Det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel

Att betona en sund livsstil med hälsosamma vanor är en betydelsefull del av skolans fostrande uppdrag. Skolan ska genom förhållningssätt, information och andra förebyggande insatser i form av till exempel attityd- och värderingsdiskussioner uppmuntra eleverna att kritiskt granska och reflektera över sin inställning till tobak, alkohol och andra droger.

- Ordnings- och trivselreglerna samt verksamhetskulturen i skolan ska stödja det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel
- Den yrkesutbildade personalen inom elevvården samarbetar med myndigheter och instanser (polis, ungdomsarbetet m.fl.) i det drogförebyggande arbetet.
- Elevernas hälsotillstånd och levnadsvanor följs årligen upp inom skolhälsovårdens granskningar. De omfattande hälsogranskningarna ger uppgifter om bruk av rusmedel hos elever och i familjer.
- När det gäller elevernas bruk av rusmedel utnyttjas resultaten i undersökningen Skolhälsa som underlag för elevvårdsgruppens förebyggande arbete, i undervisningen i hälsokunskap och på lämpligt sätt i samarbetet med vårdnadshavare. Resultaten uppmärksammas när målsättningar och planer för följande läsår planeras.

Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel i bilaga 5.

8.12.8 Hur man förebygger och ingriper vid våld, mobbning och trakasserier

I enlighet med lag om grundläggande utbildning 29 § har den som deltar i utbildning rätt till en trygg studiemiljö.

I lagen om grundläggande utbildning bestäms i 36 § 3. mom att en elev kan förvägras rätt att delta i undervisningen för högst den återstående arbetsdagen, om det föreligger en risk för att en annan elev eller en person som arbetar i skolan eller i ett annat undervisningsutrymme blir lidande av elevens våldsamma eller hotfulla uppförande eller om undervisningen eller därtill hörande verksamhet försvåras orimligt mycket på grund av elevens störande uppförande.

Att knuffa, skuffa, sparka, daska, slå, hindra rörlighet, riva i håret, kasta föremål, skada med vasst föremål eller strypa är fysiskt våld. Fysiskt våld kan ta sig många uttryck.

Det är varje vuxens ansvar att ingripa i våldsamt beteende. Det är av stor vikt att alla i skolan, både elever och vuxna, har samma förhållningssätt till våld, mobbning och trakasserier och förmedlar att sådant inte är tillåtet. Alla i skolan har ett ansvar att aktivt påverka trivselen i skolan. Trygghet, respekt och empati i vuxengruppen och klasserna möjliggör en positiv atmosfär i skolan.

Förfaringssätt vid våldsamt beteende i bilaga 6.

Vid sexuella trakasserier handlar man tills vidare enligt Utbildningsstyrelsens direktiv (Handbok för att förebygga och ingripa vid sexuella trakasserier).

Samarbetet mellan skolornas personal vid studieövergångarna är viktig för att de nya eleverna ska känna sig trygga i den nya skolan. Gemensamma tillställningar i skolan och föräldraföreningarnas insatser stödjer gemenskapen och respekten för olikheter. Eleverna får träna sig i att uttrycka åsikter även i känsliga frågor.

Skolans är skyldig att i alla fall av trakasserier och mobbning samarbeta med vårdnadshavarna ta itu med problem som uppkommer. Mobbning är när en eller fler elever systematiskt trakasserar en annan elev. Det bör betonas att det sker vid upprepade tillfällen under viss tid. Det är upprepningen som är den viktiga faktorn – enstaka trakasserier, slagsmål eller gräl är inte mobbning.

Mobbning kan ta sig uttryck i olika former:

- verbal mobbning
- fysisk mobbning
- psykisk mobbning
- e-mobbning (elektronisk mobbning)

Gemensamt förbinder sig alla till att aktivt motarbeta mobbning. Det förebyggande arbetet mot mobbning görs på olika sätt, bl.a genom:

- fungerande rastövervakning
- vänelevsverksamhet eller kompisstödjare
- regelbunden information och diskussion angående mobbning och vad man kan göra i fall man själv eller någon annan utsätts för mobbning
- program för att motarbeta mobbning
- trivselenkäter
- temadagar och projekt, som stärker samhörigheten
- klasslärares-/föreståndarens samtal med enskilda elever och egen klass
- diskussioner i klass (klassföreståndare, övriga lärare, skolkurator)

I varje skola finns en tillsatt grupp i personalen vars uppgift är att omedelbart vidta åtgärder när ett mobbningsfall eller misstanke om mobbning kommer till gruppens kännedom. I skolans läsårsplan beskrivs hur detta sker på individens, gruppens och hela skolgemenskapens nivå samt hur kontakten till hemmet och samarbetet med vårdnadshavaren och andra myndigheter genomförs.

Åtgärd vid ingripande vid misstanke om mobbning i bilaga 7.

8.12.9 Krisförebyggande och krisförberedande arbete samt hantering av akuta kriser

Eleven har rätt till en trygg undervisningsmiljö. Till en trygg undervisningsmiljö hör fysisk, psykisk och social trygghet och säkerhet. Utgångspunkten för säkerheten och tryggheten i skolsamfundet är kartläggning av risker: identifiering, bedömning och kontroll av riskerna. Den s.k. mänskliga faktorn har huvudrollen i att skapa säkerhet och trygghet. Det allra viktigaste är att skolans personal kan instruktionerna, kan informera om instruktionerna och om säkerheten samt kan agera på det sätt som instruktionerna förutsätter.

Målet för verksamheten vid en eventuell krissituation i skolan är att skadan för skolsamfundet blir så liten som möjligt. I verksamheten betonas omdöme, elevens rättsskydd, säkerhet, informationsgång och finkänslighet. Rektor ansvarar för att de instanser som behöver känna till det skedda får saklig och tillräcklig information. Dessa instanser är t.ex. vårdnadshavarna, klasslärarna och klassföreståndarna, skolans elevvårdsgrupp samt instanser utanför skolan. Skolan ska noggrant dokumentera all verksamhet i anslutning till kriser samt förutsägelser om kriser. Detta är centralt för alla parter rättsskydd.

Alla skolor ska ha en plan för trygghet och säkerhet som en del av denna läroplan. Rektor ansvarar för att planen är uppgjord. Planen ska göras upp i samarbete med räddningsväsendet.

Rektor ansvarar också för att ett tillräckligt antal av skolans personal har fått utbildning i första hjälp samt första åtgärder för att släcka en brand. Rektor ser i samarbete med myndigheter till att skolans utrustning för första hjälp och släckningsutrustning är uppdaterad och i funktionsdugligt skick. Släckningsutrustningen ska kontrolleras årligen.

Skolans personal och elever ska känna till instruktionerna för hur man ska agera i olika situationer som hotar säkerheten. Planerna ska årligen uppdateras och gås genom med personalen. Instruktionerna i planerna ska omsättas i övningar så att alla kan fungera i enlighet med dem i fall av en verklig krissituation.

Verksamheten ska utgå från minimering av risker och hot med tyngdpunkten på preventiva åtgärder i verksamheten. Därtill behövs vissa tekniska färdigheter som vid realisering av en risk eller ett hot möjliggör ett systematiskt, snabbt och effektivt agerande. Utöver de planer som uppgörs inom den gemensamma elevvården är det skäl att se till följande:

- uppdaterade kontaktuppgifter (vårdnadshavare, andra kontakter)
- definierade ansvarsområden för dessa medlemmar i skolans krisgrupp
- markerade utgångar
- verksamhetsplan för arbetsskydd (arbetsskyddslagen 738/2002)
- explosionsskyddsdokument (ATEX)
- säkerhetsmapp (innehåll i enlighet med inrikesministeriets publikation 40/2009)
- tillräckligt antal personal med specialutbildning (primärsläckning, första hjälpen, heta arbeten)
- definierad skyddsinstruktion och ansvarsskyldighet för övervakning av undervisning utanför skolan
- övningar i enlighet med räddnings- och krisplanen ordnas minst en gång per läsår
- ny personal görs förtrogen med dokument och praxis i anslutning till säkerhetsfrämjande.

Utöver grundnivån ska skolan ha

- en kriskommunikationsplan
- ordnad säkerhet och ordnat skydd vid arbetsplatser
- beredskap för mental krishjälp
- miniminivå på anordningar för personsäkerhet

Skolans krisgrupp

I varje skola ska det finnas en krisgrupp vars sammansättning ska vara beskriven i läsårsplanen. Krisarbetet är en självklar del av elevvårdsarbetet. Skolans elevvårds-grupp eller en del av den kan fungera som krisgrupp. Den interna arbets- och ansvarsfördelningen ska definieras i skolans läsårsplan. Rektor ansvarar för arbetet i krisgruppen och för att åtgärder vidtas enligt planer i krissituationer. I rektors frånvaro faller ansvaret på vice rektor.

Uppgiften för skolans krisgrupp är att förbereda sig på eventuella traumatiska situationer som berör hela skolsamfundet eller medlemmar i det. I praktiken innebär det att:

- ansvara för att de planer som gäller skolans beredskap är uppdaterade och att övningar i anslutning till planernas ändamålsenlighet genomförs tillräckligt ofta
- utgående från en riskkartläggning organisera och bedöma omfattningen av verksamheten i en krissituation

I en krissituation ska rektor göra en omedelbar bedömning av allvaret i situationen och vid behov snabbt kontakta bildningssektorns krisgrupp.

Dödsfall i skolan

Ärendet ska omedelbart och som första information ges rektor. Rektor informerar lärarkollegiet.

Då dödsfallet gäller en elev

- informeras alla i skolan om dödsfallet
- hålls en minnesstund i enlighet med vad vårdnadshavarna önskar
- skickar skolsamfundet sin kondoleans till elevens vårdnadshavare
- hålls diskussioner i klasserna om situationen och om de känslor den väckt, om möjligt med hjälp av en sakkunnig inom krisarbete.

Då dödsfallet gäller någon i personalen

- informeras alla i skolan om dödsfallet
- hålls en tyst minut/minnesstund
- hålls enligt behov diskussioner i klasserna, om möjligt med hjälp av en sakkunnig inom krisarbete.

Då dödsfallet gäller en närstående

- tillsammans med de anhöriga och eleverna diskuterar man om hur informationen sköts
- tillfällen ordnas för elever att delta i diskussioner.

Då en elev dör i skolan eller under en skolresa

- skolans rektor kontaktar omedelbart polis och räddningsmyndigheter
- följer man till tillämpliga delar anvisningarna som ges i punkt c)

- senare är rektorn i kontakt med de anhöriga och anpassar anvisningarna ovan som gäller elevs dödsfall enligt situationen.

Situation med våld eller vid hot om våld

Den vuxna som råkar i en situation där en elev uppträder våldsamt

- ber vid behov om hjälp av annan vuxen i skolan, vid behov med hjälp av elever
- avlägsnar de andra eleverna från situationen
- strävar efter att med hjälp av lagliga metoder avsluta våldssituationen
- ansvarar för att rektor informeras
- kontakter vid behov polisen

Då situationen lugnat sig följer man elevvårdsgruppens förfaringssätt.

Vapenhot

- tillkalla omgående polis tfn 112
- informera rektor om hotet och om möjligt medlemmar i stadens krisgrupp
- lås förbindelsekorridorer och stäng fönster
- håll eleverna i klassrummet och lås klassrumsdörren
- hålls med eleverna på golvet i klassrummet borta från dörrar och fönster och följ polisens anvisningar
- förflytta dig med eleverna till samlingsplatsen då situationen lugnat sig

Vid bombhot per telefon

- lyssna och anteckna det som den som ringer säger
- meddela omgående rektor och medlemmarna i skolans krisgrupp
- tillkalla polis tfn 112
- utrym skolan snabbt i enlighet med anvisningarna i skolans krisplan

Vid bombhot per e-postmeddelande eller textmeddelande

- spara hotet och bevara det som bevismaterial
- följ anvisningarna som gäller för bombhot per telefon

Allvarlig olycka eller allvarligt sjukdomsfall

Den vuxna som kommer till situationen bedömer situationen och reda ut vad som hänt. Därtill ska den vuxna

- vid behov be om hjälp utan att riskera sin eller andras säkerhet
- försöka rädda den eller de personer som är i livsfara samt undvika ny olycka
- se till att första hjälp ges
- informera rektor och avlägsna utomstående personer från platsen
- omedelbart ringa nödnummer 112 vid allvarliga olyckor

Skolans personal eller skolhälsovårdare ger första hjälp. Skadade som behöver annan sjukvård förs till hälsovårdscentral eller sjukhus med ambulans eller i taxi.

Brand

Den som upptäcker eller får information om brand informerar i brådska ordning rektor, som vidtar de åtgärder som anvisas i skolans räddningsplan.

Kemikalie- eller gasläcka

Rektor (eller vice rektor) vidtar de åtgärder som anvisas i skolans räddningsplan.

8.12.10 Principerna för ledningen, samarbetet samt arbets- och ansvarsfördelningen i krissituationer och i krisförebyggande arbete

Stadens beredskaps/krisgrupp

I fall av allvarlig krissituation kontaktas någon medlem i stadens beredskapsgrupp.

Till stadens beredskapsledningsgrupp hör stadsdirektören och stadens ledningsgrupp samt chefen för Ekenäs Energi, Chefen för Raseborgs Vatten samt stadens informatör.

8.12.11 Principerna för information och kommunikation, intern och extern och mellan skolan och utbildningsanordnaren

Rektor ansvarar i huvudsak för informationsgången i skolan och till vårdnadshavarna. Rektor anvisar personalen att handla lugnt och bedömer om det är skäl att sammankalla skolans krisgrupp. Hen ska också bedöma vilka andra instanser (eller sakägare) av vilka man omgående behöver få information för att hantera situationen. Sådana är t.ex.

- stadens beredskapsgrupp
- stadens övriga ledning (tjänstemän, förtroendemän)
- vårdnadshavare
- övriga skolor
- arbetshälsovården
- stadens personal

Med hjälp av mobiltelefoner sprids information i regel blixtnabbt mellan elever och till det omgivande samhället. Därför ska den officiella informationen ges snabbt och vara tillförlitlig för att undvika att situationen skapar kaos. I särskilda situationer (närmast allvarliga akuta kriser samt situationer som väcker allmänt intresse) ska informationen också spridas på skolans och stadens hemsidor. Man samarbetar då med stadens informatörer och kommer överens om arbetsfördelningen för spridningen av information. På så sätt garanterar man rektors möjlighet att fungera som ansvarig för säkerheten i skolan.

Polismyndigheten och räddningsväsendet ansvarar för informationen vid olyckor. Man strävar efter att genast sköta informationen systematiskt. Media ska (beroende av situation) anvisas en ändamålsenlig plats där de kan få information.

8.12.12 Hur psykosocialt stöd och eftervård ordnas

I skolans elevvårdsgrupp planeras och ordnas för psykosocialt stöd och eftervård.

8.12.13 Hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetspartnerna ska göras förtroga med och informeras om planen

Planen för förfaringssätt i plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer presenteras och diskuteras inför varje nytt läsår

- inom personalen,
- med eleverna.

Vårdnadshavarna får information om skolans förfaringssätt i plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer och hur kommunikationen och informationsgången till hemmen sköts i sådana situationer.

8.12.14 Hur planen utvärderas och uppdateras

Planen för förfaringssätt i plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer utvärderas och uppdateras årligen i början av varje läsår. Under sina möten följer stadens elevvårdsteam upp att krisplanen är aktuell. Uppgiften för skolans rektor är se till att planerna som gäller den enskilda skolan är uppdaterade, att alla i skolsamfundet görs förtroga med innehållet i planerna och att övningar genomförs. Detta görs i samarbete med brandmyndigheterna och räddningsväsendet. Övningar i anslutning till skolans planer ska genomföras årligen.

8.12.15 Uppföljning av krisplanen

Stadens elevvårdsteam följer upp att krisplaner är aktuella och deltar i arbetet med att utvärdera och utveckla förfaringssätten. Uppgiften för skolans rektor är se till att planerna som gäller den enskilda skolan är uppdaterade, att alla i skolsamfundet görs förtroga med innehållet i planerna och att övningar genomförs. Detta görs i samarbete med brandmyndigheterna och räddningsväsendet. Övningar i anslutning till skolans planer ska genomföras årligen.

8.13 Ordandet av individuell elevvård

Med individuell elevhälsa avses skolhälsovårdarnas, skolkuratorernas och skolpsykologernas tjänster för enskilda elever. De omfattande hälsoundersökningarna och andra återkommande kontroller är en del av den individuella elevhälsan. Utnyttjande av individuella elevhälsotjänster förutsätter alltid elevens och vid behov vårdnadshavarens samtycke.

Grunden för en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen läggs i relationerna mellan eleverna och de vuxna. Samtliga som arbetar i skolan oavsett primär uppgift har ett elevvårdsansvar och är i första hand själva skyldiga att uppmärksamma behovet av gemensam respektive individuell elevvård.

Elevens egen åsikt i planeringen och genomförandet av individuella elevhälsotjänster ska utgöra grunden för elevhälsoarbetet, med beaktande av elevens ålder, utvecklingsnivå och personliga förutsättningar. För att målet för den individuella elevhälsan, att främja elevens hälsa, välmående och lärande som helhet, är det viktigt att eleven känner förtroende för den

grupp som samlas kring hens ärende. Eleven ska därför godkänna sammansättningen av den expertgrupp som samlas. Med specifikt skriftligt samtycke kan även utomstående delta.

Eleven kan neka till att anlita elevhälsotjänster. Vårdnadshavaren ska informeras om att eleven hänvisats till elevhälsotjänster. Vårdnadshavaren kan inte hindra att eleven anlitar elevhälsotjänster eller att en expertgrupp samlas tillsammans med eleven om eleven själv önskar det.

8.13.1 Elevens rätt att anlita skolkurators- eller psykologtjänster

Eleven ska ges möjlighet till ett personligt samtal med skolkuratoren eller -psykologen senast den sjunde arbetsdagen efter det att eleven har bett om det. I brådskande fall ska möjlighet till ett samtal ges samma eller nästa arbetsdag. Eleven ska ges möjlighet till ett personligt samtal också när elevens vårdnadshavare eller någon annan har tagit kontakt, om det inte handlar om att ge den som tagit kontakt råd eller handledning eller om det av någon annan anledning är uppenbart onödigt att ge möjlighet till ett samtal.

Elevhälsopersonalen dokumenterar elevens besök i egna program.

8.13.2 Hänvisning till elevhälsans skolkurators- eller psykologtjänster

Var och en i undervisnings- och elevvårdspersonalen har en skyldighet att vidta åtgärder så snart man upplever oro för en elevs välmående. En elev kan hänvisas till elevhälsans skolkurators- eller psykologtjänster enligt följande.

Exempel på faktorer som kan utgöra oro:

- elevens frånvaro
- eleven är ständigt trött
- problem i kamratrelationerna
- förändringar i familjesituationen
- bristande motivation för skolgången
- förändringar i elevens humör

Grunden för en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen läggs i relationerna mellan eleverna och de vuxna. Samtliga som arbetar i skolan oavsett primär uppgift har ett elevvårdsansvar och är i första hand själva skyldiga att uppmärksamma behovet av gemensam respektive individuell elevvård.

När någon i personalen upplever oro för en elevs välmående, ska hen som regel tala direkt med eleven om sin oro.

Om möjligt kontaktar personen som har oro för eleven tillsammans med eleven skolkuratoren eller psykologen. I samtalet och lämnas de uppgifter som hen känner till och som behövs för bedömning av behovet av stöd.

- Om det inte är möjligt att besöka skolkuratoren eller psykologen tillsammans informerar personen eleven om att hen kommer att informera skolkuratoren eller psykologen om att hen hänvisat eleven till elevhälsotjänster.
- Personen informerar skolkuratoren eller psykologen om orsaken till kontakten.

Läraren informerar elevens vårdnadshavare om att hen hänvisat eleven till elevhälsotjänster.

⇒ Läraren dokumenterar med datum att eleven hänvisats till elevhälsotjänster på avsedd blankett (*bilaga 8*).

Eleven besöker skolkuratorn eller psykologen.	Eleven kan neka till att besöka skolkuratorn eller psykologen. Elevens vårdnadshavare kan inte hindra att eleven utnyttjar elevhälsotjänster.
	Om eleven nekar till kontakt med elevhälsans personal, dokumenterar personen detta på avsedd blankett (<i>bilaga 8</i>).
Skolkuratorn eller psykologen dokumenterar elevens besök i sitt eget klientregister.	Skolkuratorn eller psykologen dokumenterar i sitt eget klientregister om eleven inte kommit för samtal. Hen informerar även personen som hänvisat eleven till elevhälsotjänsten. Tillsammans övervägs behov av vidare andra åtgärder.

8.13.3 Elevens rätt att anlita elevhälsans skolk hälsovårdstjänster

Hälsovårdarens arbetstid inom skolk hälsovården ska ordnas så att eleverna har möjlighet att besöka hälsovårdarens mottagning också utan tidsbeställning. Om skolk hälsovårdaren inte är på plats i skolan ska eleven ha möjlighet att få telefonkontakt med skolk hälsovårdaren.

Lärarens hänvisning av eleven till skolk hälsovårdstjänster behöver inte dokumenteras. Skolk hälsovårdspersonalen dokumenterar elevens besök i egna program.

8.13.4 Sammankallande av expertgrupp

En expertgrupp ska sammankallas för att utreda behovet av stöd och ordna elevhälsotjänster för en enskild elev. Gruppen sammankallas av den person i undervisningspersonalen eller elevvården som ärendet på grund av personens arbetsuppgifter hör till. Gruppens yrkesövergripande sammansättning bestäms från fall till fall och utgående från ärendet som behandlas.

Undervisningspersonal eller personal inom elevhälsan initierar att en expertgrupp utreder elevens behov av elevhälsotjänster.

Personen kontaktar eleven och/eller hans vårdnadshavare för att sammankalla en expertgrupp.

I samråd med eleven och vid behov vårdnadshavaren bestäms om vilka de övriga medlemmarna i expertgruppen ska vara. Med specifikt skriftligt samtycke av eleven och vid behov vårdnadshavaren kan även utomstående behövliga samarbetspartners eller elevens närstående delta.

Vid behov dokumenteras elevens och vårdnadshavarens samtycke på avsedd blankett (*bilaga 9*).

Om eleven nekar till att en expertgrupp tillsätts kan skolpersonalen konsultera elevhälsans personal om råd om stöd för eleven. I sådana fall behöver även behov av barnskyddsanmälan övervägas.

Expertgruppen utser inom sig en ansvarsperson som sammankallar gruppen och dokumenterar gruppens elevhälsoarbete.

Den ansvariga ska representera personal inom skolans elevvård eller elevhälsa. Den ansvariga sammankallar expertgruppen och dokumenterar behandlingen av elevens ärende.

Då ett ärende som gäller en enskild elev behandlas i en expertgrupp ska följande antecknas:

- elevens namn, personbeteckning, hemkommun och vårdnadshavare,
- vem som deltagit i mötet och deras profession/ställning,
- vad ärendet gäller,
- vem som inlett ärendet,
- tidigare stödåtgärder samt beslut om vidare åtgärder med motivering,
- vem som ansvarar för genomförande och uppföljning.

Dokumentationen av den individuella elevhälsan görs i elevens elevhälsojournal i Wilma. Den ansvariga i gruppen ska anteckna de uppgifter som är nödvändiga för att ordna och genomföra den individuella elevhälsan. Den ansvariga i gruppen öppnar dokumentationen endast åt de som är medlemmar i expertgruppen. Elevhälsojournalen ska föras i fortlöpande och kronologisk form. Undervisningschefen är ansvarsperson för elevhälsoregistret.

När eleven övergår till annat utbildningsstadium beslutar expertgruppen på sista möte hur och vem som ingår i den expertgrupp som eventuellt fortsätter arbetet.

8.14 Genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen

Stadens elevvårdsteam följer att elevvårdsplaner görs upp enligt fördelningen mellan beskrivningar i den gemensamma lokala läroplanen respektive i skolornas läroplaner (som dela av läsårsplaner) enligt fördelningen på s 63 - 65 Skolornas läsårsplaner med läroplaner godkänns senast i juni före ett nytt läsår, inför vilket skolans elevvårdsgrupp under ledning av rektor uppdaterar innehåll. Skolans elevvårdsgrupp beslutar om hur information inför uppdateringen samlas in.

9. SPRÅKPROGRAM, TIMFÖRDELNING, LÄROÄMNE

TIMFÖRDELNINGEN I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN 2016										
Ämne/åk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	yht.
Modersmål o litteratur		14				18			10	42
	7	7	5	5	5	4	3	3	4	43
A1-språk						9			7	16
	1	1	2	2	2	2	2	2	3	17
B1-språk						2			4	6
						2	1	1	2	6
Matematik		6				15			11	32
	3	3	4	4	4	4	4	3	4	33
Omgivningslära		4				10				14
	2	2	2	2	3	3				14
Biologi/Geografi									7	7
							2	3	2	7
Fysik, kemi									7	7
							2	3	2	7
Hälsokunskap									3	3
							1	1	1	3
Nat. vet. slgt.						14			17	31
Religion/lä		2				5			3	10
	1	1	2	1	1	1	1	1	1	10
Historia och samhällslära						5			7	12
Historia				1	1	1	2	2		7
Samhällslära					1	1			3	5
Musik		2				4			2	8
	1	1	1	1	1	1	1	1		8
Bildkonst		2				5			2	9
	1	1	2	1	1	1	1	1		9
Slöjd		4				5			2	11
	2	2	2	1	1	2	2			12
Gymnastik		4				9			7	20
	2	2	2	2	2	3	2	3	2	20
Huslig ekonomi									3	3
							3			3
Valfria konst.o.färd.						6			5	11
				2	2	1	1	2	2	10
Konst.o.färd slgt								0	0	62
										62
Elevhandledning									2	2
							1	0	1	2
Valfria ämnen									9	9
					2	2		3	3	10
Minimiantal timmar										222
Timfördeln. Raseborg										234
										226
Valfritt A2-språk									12	12
			2	2	2	2	2	2	2	14
Valfritt B2-språk										0
										0
Timfördeln. Raseborg										0
med A-2	20	20	24	24	28	28	30	30	30	234
med B-1	20	20	22	22	26	28	29	29	30	226
STATSRÅDETS BESLUT										
FÖRDELNING I RASEBORG										
KOMMUNALA TIMMAR										

➤ konst- och färdighetsämnet slöjd ska i åk 1-6 studeras till lika delar teknisk slöjd och textil slöjd

9.2 Språkprogrammet

Språkprogrammet i stadens alla grundskolor är följande:

- A1-språk: det andra inhemska språket
 - studierna inleds från och med årskurs 1
- A2-språk, frivilligt: engelska
- studierna inleds från och med årskurs 3
- B1-språk: engelska
- studierna inleds från och med årskurs 6
- B2-språk, frivilligt: tyska och franska
 - valfria studier som inleds från och med årskurs 8

9.3 IKT i undervisningen

För elever i dag är den digitala tekniken en livsstil och en viktig del av ungdomskulturen. De unga använder sig av digitala verktyg för att skapa nätverk, kommunicera, producera och hämta information. Uppgiften i undervisningen är därmed att skapa förutsättningar för eleverna att använda teknik och verktyg inom IKT, samt att utnyttja dessa för sitt lärande. I undervisningen ska eleverna få möjlighet att utnyttja den moderna tekniken för kommunikation och information, så att de har beredskap att delta i samhällsutvecklingen på lika villkor samt för vidare studier och kommande yrkesliv.

Läraren ska på ett naturligt sätt integrera IKT i den dagliga verksamheten. IKT utnyttjas som ett läromedel och en pedagogik bland andra för att ändamålsenligt stödja och effektivisera inläring och integrering. Tekniken används i undervisningen för presentationer, informationssökning och som elevernas arbetsredskap. Läraren ska handleda eleven och fungera som modell även då det gäller val och användning av olika tekniska hjälpmedel.

9.3.1 Utvecklingsmål

Målet för elevens IKT-färdigheter i slutet av den grundläggande utbildningen är att hen ska ha kunskaper och färdigheter till mångsidig och ändamålsenlig användning av IKT inom alla läroämnen. Eleven uppmuntras att använda utrustning som finns tillgänglig, hantera utrustningen varsamt och ta hand om den gemensamma egendomen. I undervisningen ska läraren samtidigt iaktta och utnyttja sådana kunskaper och färdigheter som eleverna inhämtat i verksamhet utanför skolan och integrera dessa kunskaper som en del av läroplanens kunskapsmål. Medieundervisning och -fostran genomförs i enlighet med de krav som det växande mediefältet ställer och användningen av de sociala medierna som hjälp för inläring stöds.

9.3.2 Kunskapsmål

Ett övergripande mål är att alla elever ska kunna använda IKT som ett redskap för lärande samt att söka, granska, lagra, producera, redovisa och utbyta information, samt för att kommunicera. Eleven ska kunna söka information på nätet samt kritiskt granska, jämföra och bearbeta informationen hen hittar.

Eleven ska ha praktiska arbetsfärdigheter, färdigheter i informationshantering, förmåga till samarbete och växelverkan, känna till datasäkerhet och etik. Informations- och kommuni-

kationsteknikens grundfärdigheter är varje grundskolelevs rättighet och det är varje lärares skyldighet att lära ut dem. För att eleven ska få jämlik undervisning ska eleven lära sig grundfärdigheterna oberoende i vilken skola eleven går eller vilken lärare som undervisar eleven.

Kunskapsmål för elever i åk 1-3

Teknik och arbetssätt

- starta och stänga av enheten och kringutrustning
- behärska användningen av pekskärm
- centrala begrepp
- träna smidig användning av tangentbordet och bekanta sig med tiofingersystemet
- producera text mångsidigt i enlighet med goda ordbehandlingsprinciper
- skriva ut textdokument
- klippa ut, kopiera och klistra in text
- fotografera och använda bilderna mångsidigt i olika arbeten
- använda rörlig bild och ljud mångsidigt i olika arbeten
- bekanta sig med molntjänster

Informationssökning och hantering

- skapa nytt, spara, öppna och radera filer
- öppna webbplatser med hjälp av givna webbadresser
- öva informationssökning genom att använda sökord

Etik och säkerhet

- använda enheter och program i enlighet med skolans regler samt rekommenderade åldersgränser
- lösenord och datasäkerhet

Kunskapsmål för elever i åk 4-6

Teknik och arbetssätt

- fördjupa de kunskaper eleven besitter
- använda tangentbordet smidigt
- producera mångsidiga texter i enlighet med goda ordbehandlingsprinciper
- använda e-posten mångsidigt (sända och ta emot e-post utan och med bilagor, adressboken)
- iaktta ergonomin i arbetet och inser dess betydelse
- använda molntjänster (GAFE)

Informationssökning och hantering

- filhantering
- kopiera/flytta filer från en enhet till en annan
- skapa mappar
- bekanta sig med bibliotekstjänster i anslutning till informationssökning (gärna i samarbete med stadsbiblioteket).
- planera sin informationsanskaffning
- källkritik: jämföra, välja ut och utnyttja information från olika källor

- mediekunskap/mediekritik: förhålla sig kritiskt till innehåll som förmedlas av medierna och begrunda vilka etiska värderingar samt vilken tillförlitlighet och betydelse innehållet har i kommunikationen och sammanhanget

Etik och säkerhet

- följa principerna för datasäkerhet i allt sitt arbete
- bete sig etiskt och iaktta god sed och andra regler på Internet
- känna till upphovsrättsprinciperna
- ha kännedom om tillförlitlighets- och säkerhetsfrågor i anslutning till internet
- gemensamma överenskommelser i användningen av kommunikationsteknik

Kunskapsmål för elever i åk 7-9

Teknik och arbetssätt

- lagra, återge och redigera ljud och rörlig bild
- skriva tekniskt flytande och felfritt och utnyttja textbehandlingsprogrammets egenskaper
- arbeta i en webbaserad inlärningsmiljö
- känna till principerna med vilka man producerar innehåll på nätet, t.ex. bloggar och bloggar
- använda datateknisk utrustning och dataprogram samt datanät mångsidigt och ändamålsenligt för olika ändamål
- känna till gemensamma funktions principer för olika program och utnyttja dem i nya program
- använda de grundläggande egenskaperna i ett kalkylprogram
- datasäkerhet: känner till uppdateringar och det skydd som behövs på enheten man använder, känner till de hot virus förorsakar och sätt att skydda sig mot dem

Informationssökning och hantering

- använda internet självständigt och mångsidigt i anskaffningen av information
- behandla, presentera och tolka samt åskådliggöra information och resultat mångsidigt och ändamålsenligt med hjälp av olika program

Etik och säkerhet

- känna till principerna för källkritik och upphovsrätt
- uttrycka sig mångsidigt och ansvarsfullt i nätmedier (skriftligt, genom att filma (still- och rörlig bild), genom att rita) samt tolka informationen från andra
- förstå olika utgångspunkter och mål för kommunikation och även kunna tolka nätkommunikation utgående från dessa
- aktivt och ansvarsfullt delta i arbetet i olika kollektiva nätmiljöer
- ge respons på nätet och utnyttja respons som eleven får

9.4 Mål och centralt innehåll i läroämnena i år 1-9

9.4.1 Modersmål och litteratur

	år 1	år 2	år 3	år 4	år 5	år 6
Mål	M1 – M14 med betoning på M3 att stödja elevens lust och vilja att uttrycka sig både verbal och icke-verbal och genom drama M5 att sporra och handleda eleven vid läsinläringen och ge eleven möjlighet till övning i att använda strategier för läsförståelse samt uppmuntra eleven att iaktta sin egen läsförståelse M11 att lära eleven att skriva för hand och utveckla skrivförmågan och att använda tangentbord, handleda eleven i att småningom börja planera och strukturera texter samt lära känna de grundläggande färdigheterna i rättstavning och övriga skriftspråk-	M1 – M14 med betoning på M2 att stödja eleven i att utveckla sitt språk och sin fantasi, kommunikations- och samarbetsförmåga genom att erbjuda möjlighet för eleven att delta i olika kommunikations-situationer och bli bekant med normerna för dessa M4 att stödja eleven i att utveckla kommunikativa färdigheter och förståelse för att människor kommunicerar på olika sätt M5 att sporra och handleda eleven vid läsinläringen och ge eleven möjlighet till övning i att använda strategier för läsförståelse samt uppmuntra eleven att iaktta sin egen läsförståelse M8 att sporra eleven	M1- M15 med betoning på M3 att uppmuntra eleven att använda sin kreativitet och uttrycka sig mångsidigt i olika kommunikationssituationer, även genom drama M4 att sporra eleven att stärka sitt självförtroende som kommunikatör och viljan och sin förmåga att delta i olika typer av kommunikations-situationer, även multimediala M9 att uppmuntra eleven att uttrycka upplevelser, tankar och åsikter och stärka elevens positiva bild av sig själv som textproducent	M1 -M15 med betoning på M2 stödja eleven att i sin kommunikation ta hänsyn till mottagarens behov och de egna språkvalens betydelse vid kommunikation i grupp M5 att stödja eleven i att vidareutveckla sin grundläggande läsfärdighet till ett flytande läsande, utveckla strategier för läsförståelse samt stödja eleven i att observera och utvärdera sitt eget läsande M9 att uppmuntra eleven att uttrycka upplevelser, tankar och åsikter och stärka elevens positiva bild av sig själv som text-producent M11 att stödja eleven att vidareutveckla sin förmåga att skriva flytande för hand och digitalt och stärka färdigheterna i rättstavning och de grundläggande strukturerna i skrift-	M1 – M15 med betoning på M6 att stödja eleven i att utveckla elevens färdighet att analysera, tolka och utvärdera texter av flera olika slag, bredda elevens ord- och begrepps-förråd samt stödja tänkandet M7 att handleda eleven att söka information, använda många olika slag av informationskällor och bedöma informationens tillförlitlighet M8 att stödja eleven i att öka sin litteratur-kunskap och att utveckla sitt intresse för barn- och ungdomslitteratur och medietexter samt ge möjlighet till positiva läsupplevelser som eleven kan dela med sig av bland annat i multimediala miljöer M10 att uppmuntra och handleda eleven i att återge och redo-göra för sina tankar och att öva sig att producera berättande, beskrivande, instruerande och enkla argumenterande	M1 – M15 med betoning på M6 att stödja eleven i att utveckla elevens färdighet att analysera, tolka och utvärdera texter av flera olika slag, bredda elevens ord- och begrepps-förråd samt stödja tänkandet M7 att handleda eleven att söka information, använda många olika slag av informationskällor och bedöma informationens tillförlitlighet M8 att stödja eleven i att öka sin litteratur-kunskap och att utveckla sitt intresse för barn- och ungdomslitteratur och medietexter samt ge möjlighet till positiva läsupplevelser som eleven kan dela med sig av bland annat i multimediala miljöer M10 att uppmuntra och handleda eleven i att återge och redo-göra för sina tankar och att öva sig att producera berättande, beskrivande, instruerande och enkla argumenterande

	konventioner	att bli intresserad av (barn)litteratur, medietexter och andra texter genom att skapa positiva läsupplevelser och samtidigt väcka intresse och lust att läsa och lära sig samt dela med sig av sina läsupplevelser M13 att uppmuntra eleven att lyssna till och själv läsa litteratur för barn, att hitta intressant läsning och utveckla sitt läsintresse och använda sig av bibliotek		språket	beskrivande, instruerande och enkla argumenterande texter, även i multi-mediala lärmiljöer M12 att sporra eleven att lära sig textproduktionsprocesser och förmåga att utvärdera sina egna texter, erbjuda möjligheter att ta emot och ge konstruktiv respons samt lära eleven att ta hänsyn till textmottagaren och att tillämpa etiska regler, sekretess och normer för upphovsrätt på internet	texter, även i multi-mediala lärmiljöer M12 att sporra eleven att lära sig textproduktionsprocesser och förmåga att utvärdera sina egna texter, erbjuda möjligheter att ta emot och ge konstruktiv respons samt lära eleven att ta hänsyn till textmottagaren och att tillämpa etiska regler, sekretess och normer för upphovsrätt på internet
Centralt innehåll	- kunna uttrycka sig i olika kommunikationssituationer och textmiljöer - kunna berätta egna upplevelser, återberätta, delta i diskussioner och lyssna aktivt - uttrycka sig genom drama - ha kommunikationsövningar i olika textmiljöer	- kunna uttrycka sig i olika kommunikationssituationer och textmiljöer - kunna berätta egna upplevelser, återberätta, delta i diskussioner och lyssna aktivt - uttrycka sig genom drama - ha kommunikationsövningar i olika textmiljöer t.ex. barnlitteratur	- kunna uttrycka sina åsikter och delta i diskussioner - kunna ta hänsyn till andra barns behov, kunna ge positiv respons på andras texter - vara kreativa och mångsidiga i olika situationer - uttrycka sig genom drama och multimedialt	- att uttrycka sin egen åsikt, ställa frågor, öva sig i att lyssna. - att uttrycka sig genom drama - att hålla korta, muntliga presentationer (ex. berätta om en bok) - att använda sig av multimodala metoder: fotografi, animation, rörliga bilder	- uttrycka sina egna åsikter och kunna motivera dem. - delta och be om ordet i diskussioner - lyssna till andras tankar och synpunkter - delta aktivt i drama - hålla en förberedd, klar muntlig presentation (text och/eller bild som stöd)	- öva sig i att skapa ett positivt kommunikationsklimat - föra en dialog mot ett bestämt mål - öva sig i att kommunicera enligt situationens krav på stilnivå och språkvariant - öva muntliga färdigheter genom intervju, föredrag, berättelser - kommunicera genom att dramatisera - bekanta sig med kroppsspråk i olika kul-

	t.ex. barnlitteratur, sagor, berättelser, ramsor, fakta-texter, medie-texter och spel kunna redovisa uppgifter enskilt, i par och i grupp	tur, sagor, berättelser, ramsor, faktatexter, medietexter och spel kunna redovisa uppgifter enskilt, i par och i grupp				turer
Att tolka texter	- förstå sambandet mellan bokstav och språkljud - bekantar sig med språkljud, stavelse, ord, mening, punkt, rubrik, text och bild - att analysera texter bl.a. bilder, berättelser, sagor, dikter, enkla fakta texter och olika slag av medietexter t.ex. reklam - lär sig förstå berättelsens grundbegrepp så som huvudperson, plats, tid och händelseförlopp - att kunna söka information på	- förstå sambandet mellan bokstav och språkljud - bekantar sig med språkljud, stavelse, ord, mening, punkt, rubrik, text och bild - att analysera texter bl.a. bilder, berättelser, sagor, dikter, enkla fakta texter och olika slag av medietexter t.ex. reklam - lär sig förstå berättelsens grundbegrepp så som huvudperson, plats, tid och händelseförlopp - att kunna söka information på - att väcka intresse för litteratur,	- utveckla läsfärdigheten till att läsa flytande - övar sin läsförståelse och utvidgar sitt ordförråd - kunna analysera, tolka och utvärdera texter t.ex. dikter, ramsor, barnlitteratur och sagor - uppmuntra till läsning genom rikligt med barn- och ungdomslitteratur samt lära sig välja böcker som engagerar	- återberätta och sammanfatta en enkel text med egna ord - lära sig förutse innehåll i en text - lära sig göra enkla tankekartor - fördjupa sin läsförståelse och vidga sitt ordförråd - söka information med hjälp av alfabetisk ordning - träna den auditiva och visuella informationshämtningen - känna till regler för sekretess och upphovsrätt	- se skillnaden mellan helheter och detaljer - förutse innehåll och strukturer i en text - att omforma och bearbeta text: Skriva faktarutor, sammanfattningar, frågor till text - läsa flytande och använda sig av fler lässtrategier (ex. läsa högt, läsa med att understryka i text m.m.) - öva sig att söka information på internet och förhålla sig kritiskt till information - slå upp ord i ordböcker - dela med sig av läsupplevelser bland annat i multimodala miljöer	- att kort kunna sammanfatta en längre text - känna igen olika typer av text: annonser, recensioner, faktatexter mm. - öka sin medvetenhet kring texters syften (budskap, makt, påverkan) - reflektera över det egna läsandet (läsdagbok) - fördjupa sin ordkunskap - att planera sin informationssökning och öva sig i att göra anteckningar

	- många olika sätt - att väcka intresse för litteratur, medie- och andra texter - att väcka lust att läsa	- medie- och andra texter - att väcka lust att läsa				
Att producera texter	- kunna berätta och uttrycka sina åsikter och beskriva sina upplevelser i tal, bild och skrift - kunna producera enkla berättelser, beskrivningar och andra texter - skriva för hand och använda tangentbord - börja planera och strukturera texter - grunderna i rättskrivning	- kunna berätta och uttrycka sina åsikter och beskriva sina upplevelser i tal, bild och skrift - kunna producera enkla berättelser, beskrivningar och andra texter - skriva för hand och använda tangentbord - börja planera och strukturera texter - grunderna i rättskrivning	- planera sin egen text - producerar både fiktiva och faktatexter även multimodalt - producerar texter berättande, beskrivande, instruerande och argumenterande - skriver textade bokstäver för hand och övar sig att skriva digitalt - lär sig språkliga begrepp och strukturer, så som rättskrivning, ordklasser och ordböjning - öva grundläggande stavning	- skriva flytande för hand och digitalt - planera och producera sina egna texter, samt att ta del av andras texter - använda sig av rubriker och styckeindelning - repetera och öva rättsstavning: lång- och kort vokal, e-ä, ng-ljudet, j-ljudet, sj-ljudet, tj-ljudet - känna till och hitta ordklasser i enkla texter (substantiv, adjektiv och verb), träna meningsbyggnad - använda sig av multi-modala metoder: text	- skriva flytande för hand och digitalt - stärka färdigheter i rättsstavning - hitta ordklasser (räkneord, pronomen) - känna till satsdelar (subjekt, predikat, objekt) i enkla satser - planera, producera och omarbeta sin egen text	- att planera och producera egen text för hand, i textbehandlingsprogram och virtuellt (multimodalt) - arbeta processinriktat med sina texter - behärska de vanligaste skrivreglerna - öva sig i att hitta ordklasser (substantiv, adjektiv, verb, räkneord, pronomen, prepositioner, adverb) - repetera satsdelar (subjekt, predikat, objekt) och träna enkel satsbyggnad

Att förstå språk, litteratur och kultur	• laborerar med talat språk • läser och lyssnar till skrivna texter • bearbetar texter, sagor, berättelser, dikter och serier • besöker biblioteket • bekantar sig med kulturutbudet i närområdet och högtidstraditioner	• laborerar med talat språk • läser och lyssnar till skrivna texter • bearbetar texter, sagor, berättelser, dikter och serier • besöker biblioteket • bekantar sig med kulturutbudet i närområdet och högtidstraditioner	• tar del av olika litterära genrer, berättelsen, sagan, dramat, lyrik och serier • besöker aktivt biblioteket • uppmuntras till att hitta intressant läsning • bekantar sig med kultur-utbudet i närområdet och högtidstraditioner • redogör för sina gemensamma och personliga läserfarenheter • läser finländsk, svensk, nordisk och internationell barn- och ungdomslitteratur inom olika genrer	• bekanta sig med nordisk barnlitteratur och de nordiska språken • besöka bibliotek regelbundet • känna till olika avdelningar på biblioteket • lära sig om den egna kulturen	• besöka bibliotek regelbundet och hitta böcker enligt egen läsnivå, samt annat material • vidga sin textvärld och bekanta sig med texter från andra europeiska länder • söka information i dagstidningen • att via läsning och läsförståelse bekanta sig med olika genrer (ex. lyrik, sagor, myter) • söka information från söktjänster på internet (wikipedia) eller appar (svenska akademien)	• bekanta sig med ungdomslitteratur, enligt egen läsnivå • läsa gemensam och valfri litteratur (myter, sagor, fakta) • läsa dagstidning och förstå dagstidningens uppbyggnad • lyssna till olika dialekter • att bekanta sig med olika språkfamiljer - släktskap, likheter, olikheter. Främmande språk som talas i närmiljön. • förstå språkkulturen i Finland -språkhistoria och dialekter
--	--	--	---	--	--	--

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1 – M17 med betoning på M2 att uppmuntra eleven att utveckla sin förmåga att kommunicera i grupp och utveckla förmågan att motivera sina åsikter och sina språkliga och kommunikativa val M4 att uppmuntra eleven att vidareutveckla sina kommunikativa färdigheter så att hen lär sig observera sin egen kommunikation och identifiera sina styrkor och svagheter i olika kommunikationsmiljöer, även multimediala M5 att handleda eleven i att utveckla de lässtrategier och metakognitiva färdigheter som behövs för att läsa, förstå, tolka och analysera texter och för att utvärdera sin läsfärdighet och bli medveten om hur den behöver utvecklas M8 att sporra eleven att utveckla sin förmåga att utnyttja flera olika källor för att få information och att använda denna information på ett ändamålsenligt sätt M12 att stödja eleven i att utveckla sina textproduktionsprocesser och erbjuda eleven möjligheter att producera text tillsammans med andra, uppmuntra eleven att stärka förmågan att ge och ta emot respons samt hjälpa eleven att utvärdera sig själv som textproducent M14 att erbjuda eleven tillfälle att träna sin förmåga att söka, bedöma och använda information och att använda sig av flera olika källor samt göra källhänvisningar i sin egen text och följa upphovsrättsliga regler	M1 – M17 med betoning på M6 att erbjuda eleven många olika möjligheter att välja, använda, analysera och tolka många olika slag av skönlitterära, fakta- och medietexter och därvid använda lämpliga begrepp M9 att väcka elevens intresse för nya slag av fiktiva texter och litteratur, bredda elevens erfarenheter av att lyssna till och läsa texter samt bearbeta dessa och samtidigt fördjupa elevens förståelse av fiktion M11 att erbjuda eleven möjligheter att producera berättande, beskrivande, instruerande och speciellt förklarande och argumenterande texter, även i multimediala miljöer och att välja det uttryckssätt som är lämpligast för ifrågasvarande textgenre och situation M15 att stödja elevens möjlighet att fördjupa sin språkliga medvetenhet och väcka intresse för språkliga fenomen, stödja eleven i att känna igen språkets strukturer, olika språkvarianter, stildrag och nyanser och i att förstå betydelsen av språkliga val och följderna av dem	M1 – M17 med betoning på M15 att stödja elevens möjlighet att fördjupa sin språkliga medvetenhet och väcka intresse för språkliga fenomen, stödja eleven i att känna igen språkets strukturer, olika språkvarianter, stildrag och nyanser och i att förstå betydelsen av språkliga val och följderna av dem M16 att handleda eleven i att öka sin litteratur- och kulturkunskap, bidra till att eleven lär känna litteraturens historia och modern litteratur samt olika litterära genrer och ge eleven möjlighet att reflektera över litteraturens och kulturens betydelse både i sitt eget liv och i en mångkulturell omvärld M17 att bidra till att eleven lär känna svenska språket och dess historia och utveckling, de nordiska grannspråken och nordisk kultur samt får en helhetsbild av övriga språk och kulturer i Finland och stödja eleven i att reflektera över det egna modersmålets betydelse och sin språkliga och kulturella identitet samt sporra eleven att aktivt producera och konsumera kultur i olika former

Centralt innehåll	åk 7	åk 8	åk 9
Att kommunicera	- att kunna begära om ordet och diskutera i grupp - att förstå hur syftet och mottagaren påverkar uttrycksformen - att leka med ord och verbalisera - muntliga och skriftliga anföranden samt drama - att uttrycka sig multimodalt	- att ge uttryck för sina egna åsikter och känslor, t.ex. genom drama - diskussioner om aktuella ämnen - massmediakunskap, såsom tidningskunskap och nätanvändning	- att hålla strukturerade muntliga anföranden - att kunna anpassa sitt språk och uttryck till situationerna - att utveckla en flytande standardsvenska och även bli medveten om andra varianter av svenskan och andra språk - diskussioner och argumentation
Att tolka texter	- att öva sig på lässtrategier och att sträva mot ett bättre läsflyt - att diskutera särdrag hos genrer såsom <i>sagan</i>, <i>legenden</i>, <i>myten</i> och <i>fantasy</i> - att läsa och jämföra olika texter och funderar på t.ex. Textens innehåll och avsikt - att läsa både fakta och fiktion, samt bli medveten om olika sätt att läsa såsom sökläsning, djupläsning och lustläsning - att utvidga ordförrådet och få smidighet i arbetet med nya ord - att öva textens uppbyggnad i stycken	- att läsa och tolka ytterligare genrer såsom deckaren, ungdomsromanen och dikter - att öva sig i analys och att se skillnader mellan olika slags texter - att så småningom vänja sig vid sakprosa-genrer som t.ex. rapport, recension, referat, analys och essä - att se skillnaden mellan berättarjag och författare - att kunna läsa mellan raderna - att diskutera textens funktion	- läsa skönlitterära verk och analysera/tolka dem - att referera texter - att uttrycka åsikter om litterära texter
Att producera texter	- att skriva längre fiktiv text och bearbeta den, t.ex. en saga - att bli bekant med respons till texter - att repetera skrivregler i ett funktionellt sammanhang, t.ex. stavning och interpunktion - Att dela in texterna i stycken - Övning i olika specifika skrivmoment, t.ex. miljö- och personbeskrivning	- fokus på textens tidsform och att uttrycka sig standardspråkligt - att kunna skilja på referat och recension - repetition av satsdelar och medvetandegörande av svenskans ordföljd, huvudsats och bisats - indirekt anföring - producera stilenlig sakprosatext	- producera egna texter, med tyngdpunkt på faktatexter, samt söka fakta och bekanta sig med upphovsrätt och göra källhänvisningar och källkritik - använda ett stilenligt standardspråk - språkriktighet och att öva den fullständiga meningen

Att förstå språk, litteratur och kultur	• besök av kulturevenemang • att väcka lusten att läsa och uttrycka sig själv i skrift • repetition av ordens indelning i ordklasser • användning av dagstidningen och biblioteket • att vänja sig vid ett standardspråkligt uttryck	• besök av kulturevenemang • diskussioner om kultur i Svenskfinland • att känna till de vanligaste finlandismerna och motsvarande standardspråkliga begrepp • att bekanta sig med kultur på internet	• besök av kulturevenemang • diskussioner om den finlandssvenska litteraturen, kulturen och finlandssvenskan som språk • att bli medveten om den nordiska gemenskapen och språkens gemensamma ursprung samt t.ex. svenskans lånord • särdrag för svenska språkets ordföljd, ordklasser och satsdelar • att ha läst noveller och kunna diskutera dem • att se vad i texten som ger upphov till ett intryck, att kunna argumentera för sin åsikt • finlandssvensk litteratur • klassiker
--	--	---	---

Lokala betoningar, särdrag och uppdrag för årkursen: Skolorna i Raseborg betonar läsningen i samtliga ämnen under vissa s.k. läsveckor och/eller tidningsveckor

9.4.2 Det andra inhemska språket, finska

A1 finska

	åk 1	åk 2	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Mål	Motivera eleven att genom texter av olika slag, sång, lek, spel och rörelse stifta bekantskap med det finska språket.	Motivera eleven att genom texter av olika slag, sång, lek, spel och rörelse stifta bekantskap med det finska språket.	M1-11 med betoning på M3 -vägleda att lägga märke till vad som förenar respektive skiljer olika språk åt samt stödja hen att utveckla språklig nyfikenhet och medvetenhet M6 -handleda eleven att ta ansvar för sina språkstudier och modigt öva sina kunskaper i finska, också med hjälp av digitala verktyg, samt att få insikt i vilket sätt att lära sig språk som bäst passar var och en.	M1- 11 med betoning på M1 -uppmuntra eleven att lägga märke till finskan och dess kulturella mångfald i omgivningen, väcka intresse för finska och motivera hen att värdesätta svenskans och finskans ställning som nationalspråk M3 -vägleda att lägga märke till vad som förenar respektive skiljer olika språk åt samt stödja hen att utveckla språklig nyfikenhet och medvetenhet	M1 - 11 med betoning på M8 -handleda eleven i att använda sig av språkliga kommunikationsstrategier M9 -hjälpa eleven att öka sin kännedom om uttryck som kan användas i och som hör till artigt språkbruk	M1 -11 med betoning på M2 - motivera eleven att värdesätta sin egen språkliga och kulturella bakgrund och den språkliga och kulturella mångfalden i världen samt att bemöta människor fördomsfritt M9 - hjälpa eleven att öka sin kännedom om uttryck som kan användas i och som hör till artigt språkbruk
Centralt innehåll	- hälsningsfraser - räkneord, talen 010 - färger - kroppen - kläder - hus och rum - skolsaker	Repetera stoff från åk 1 - presentera dig själv och din familj - räkneord, talen 020 - färger - i klassrummet	- hälsnings- och artighetsfraser - jag och familjen - hemmet - skolan - räkneord, 0- 20 - färger - högtider	- årstiderna - månader - veckodagarna - klockan - telefonsamtal, textmeddelanden - kläder - skolämnen	- väderstreck - kroppsdelar - i affären/ att handla, muntliga samtal kring detta - högtider och temadagar - sällskapsdjur	- mat - idrott - länder i Europa - högtider och temadagar - samvaro med jämnåriga så som disco, biobesök,

	• djur • frukt, bär och grönsaker • dygnet • verb, betoning på "minä" formen • sånger som anknyter till den finska kulturen • aktuella högtider så som jul och påsk	• hus och interiörer • klockan, hela och halva timmar • veckodagar • väder • enkla frågor, och svar • verb, betoning på "minä" formen • personliga pronomen • mat • motsatsord • sånger och lekar som anknyter till den finska kulturen • aktuella högtider		• rum och interiörer • fritid • Finland och Norden • räkneord, 20-10000 • högtider		klassfest • djur och natur • enkla samtal om vardagliga situationer
Strukturer	Minä och hän formen betonas då verb behandlas.	Minä och hän formen betonas då verb behandlas.	• personliga pronomen • nominativ singularis och pluralis • genitiv singularis • adessiv och inessiv singularis • kongruens mellan bestämning och huvudord • jakande presens • räkneord, grundtal 020 • frågor - ko,-kö	Repetition av tidigare inlärt • partitiv singularis • nekande och frågande presens • objekt i nekande sats • objekt i partitiv singularis • adessiv, inessiv och essiv, vid tidsuttryck • ablativ • imperativ jakande och nekande • räkneord, grundtal 20 – 10000	Repetition av tidigare inlärt • inre och yttre lokalkasus • infinitiv 1 vid hjälpverb • jakande imperfekt • objektsform av personliga pronomen • partitivobjekt, obestämmd mängd • possesiv suffix • räkneord, ordningstal 15 • essiv, vid högtider	Repetition av tidigare inlärt • nekande imperfekt • jakande och nekande perfekt • partitivobjekt vid pågående handling, delobjekt, känsoverb, räkneord flera än 1 • translativ

Arbetssätt	Arbetet ska ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans. Eleverna ska med hjälp av muntliga och praktiska övningar, samtal, diskussion, drama, rollspel, sång och musik samt rörelse pröva sina språkkunskaper. Kommunikativa övningar föredras. Olika digitala verktyg ska användas mångsidigt. Eleverna och elevgrupperna ska erbjudas olika nätverk och kommunicera muntligt med finskspråkiga elever och grupper. Bedömningen ska ske så att eleven mångsidigt kan visa sina kunskaper. Europeiska språkportfolion eller andra liknande utvärderingsverktyg kan användas.	Arbetet ska ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans. Eleverna ska med hjälp av muntliga och praktiska övningar, samtal, diskussion, drama, rollspel, sång och musik samt rörelse pröva sina språkkunskaper. Kommunikativa övningar föredras. Olika digitala verktyg ska användas mångsidigt. Eleverna och elevgrupperna ska erbjudas olika nätverk och kommunicera muntligt med finskspråkiga elever och grupper. Bedömningen ska ske så att eleven mångsidigt kan visa sina kunskaper. Europeiska språkportfolion eller andra liknande kan användas	Arbetet ska ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans. Eleverna ska med hjälp av muntliga och praktiska övningar, samtal, diskussion, drama, rollspel, sång och musik samt rörelse pröva sina språkkunskaper. Kommunikativa övningar föredras. Olika digitala verktyg ska användas mångsidigt. Eleverna och elevgrupperna ska erbjudas olika nätverk och kommunicera muntligt med finskspråkiga elever och grupper. Bedömningen ska ske så att eleven mångsidigt kan visa sina kunskaper. Europeiska språkportfolion eller andra liknande utvärderingsverktyg kan användas.	Arbetet ska ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans. Eleverna ska med hjälp av muntliga och praktiska övningar, samtal, diskussion, drama, rollspel, sång och musik samt rörelse pröva sina språkkunskaper. Kommunikativa övningar föredras. Olika digitala verktyg ska användas mångsidigt. Eleverna och elevgrupperna ska erbjudas olika nätverk och kommunicera muntligt med finskspråkiga elever och grupper. Bedömningen ska ske så att eleven mångsidigt kan visa sina kunskaper. Europeiska språkportfolion eller andra liknande utvärderingsverktyg kan användas.	Arbetet ska ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans. Eleverna ska med hjälp av muntliga och praktiska övningar, samtal, diskussion, drama, rollspel, sång och musik samt rörelse pröva sina språkkunskaper. Kommunikativa övningar föredras. Olika digitala verktyg ska användas mångsidigt. Eleverna och elevgrupperna ska erbjudas olika nätverk och kommunicera muntligt med finskspråkiga elever och grupper. Bedömningen ska ske så att eleven mångsidigt kan visa sina kunskaper. Europeiska språkportfolion eller andra liknande utvärderingsverktyg kan användas.	Arbetet ska ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans. Eleverna ska med hjälp av muntliga och praktiska övningar, samtal, diskussion, drama, rollspel, sång och musik samt rörelse pröva sina språkkunskaper. Kommunikativa övningar föredras. Olika digitala verktyg ska användas mångsidigt. Eleverna och elevgrupperna ska erbjudas olika nätverk och kommunicera muntligt med finskspråkiga elever och grupper. Bedömningen ska ske så att eleven mångsidigt kan visa sina kunskaper. Europeiska språkportfolion eller andra liknande utvärderingsverktyg kan användas.
-------------------	---	--	---	---	---	---

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1-10 med betoning på M3 handleda eleven att lägga märke till regelbundenheter i finska språket och att använda sig av språkvetenskapliga begrepp som stöd för lärandet M5 stödja elevens egen aktivitet och förmåga att kreativt tillämpa sina språkkunskaper samt utveckla sina färdigheter för livslångt språklärande M6 uppmuntra eleven att öva sig i att aktivt delta i olika slag av vardagliga kommunikationssituationer	M1-10 med betoning på M2 uppmuntra eleven att upptäcka möjligheter att vidga sin syn på omvärlden genom att använda sig av sina kunskaper i finska i olika grupper och sammanhang M8 hjälpa eleven att i kommunikationssituationer gällande åsikter och ställningstaganden fästa uppmärksamhet vid kulturellt lämpligt språkbruk M9 erbjuda eleven möjligheter att tolka olika slags texter för informationssökning, även tydliga faktatexter och att uppmuntra hen att i tolkandet använda sig av slutledningsförmåga och förståelse av texternas centrala innehåll	M1-10 med betoning på M1 utveckla elevens förmåga att ge akt på och reflektera över företeelser som är förknippade med nationalspråkets ställning i Finland samt stärka elevens förmåga och vilja att komma till rätta i finska och flerspråkiga miljöer M7 handleda eleven att vara aktiv i kommunikationssituationer och att fördjupa sin förmåga att på finska använda olika kommunikationsformer, stående uttryck, omskrivningar, utfyllnader och andra kompensationsstrategier M10 erbjuda eleven möjligheter att producera tal och skrift som berör en tilltagande mängd temaområden och med beaktande av centrala strukturer och grundregel för uttal
Centralt innehåll	• släkt • fritidsintressen • skola • fakta om Finland • sevärdheter och närmiljö • alldagliga servicesituationer • - språkfunktioner som att fråga, svara och befalla	• natur och fritid, Lappland • resor • väderlek • hälsa, sjukdom och kroppsdelar • kommunikation och massmedia • språksituationer som att berätta om och beskriva sin omgivning	• idrott • arbete och yrken • finsk litteratur och kultur, Kalevala • betydelsefulla finländare • olika språkformer, skillnader mellan tal- och skriftspråk • språkfunktioner som att redogöra om innehållet i skönlitterära verk och faktatexter samt att uttrycka sin åsikt om dem
Strukturer	• temaformer av nomen och verb • enkla och sammansatta verbformer i jakande och nekande satser • kasusformerna i singularis och pluralis • possessivsuffix • imperativ singularis med objekt	• adjektivens komparation • infinitiv II och III • presens och perfekt konditionalis • introduktion av presens och perfekt potentialis • imperativ pluralis • grundtal	• ordningstalen • passiv • adverbens komparation • grundreglerna för subjekt och objekt • unipersonella uttryck • introduktion av participen

9.4.3 Det andra inhemska språket, modersmålsinriktad finska

Modersmålsinriktad finska årskurs 1-6

	åk 1	åk 2	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Mål	Ge eleven möjlighet att stifta bekantskap med finska texter av olika slag Motivera eleven att genom sång, lek, spel och rörelse utveckla sitt språk och kunskande i finska. handleda eleven att reflektera över och fördjupa sig i det finska språket och den finska kulturens särdrag	Ge eleven möjlighet att stifta bekantskap med finska texter av olika slag Motivera eleven att genom sång, lek, spel och rörelse utveckla sitt språk och kunskande i finska. handleda eleven att reflektera över och fördjupa sig i det finska språket och den finska kulturens särdrag	M1-10 med betoning på M1 -uppmuntra eleven att lägga märke till och intressera sig för mångfalden och utbudet av finskspråkigt material som stödjer det egna lärandet och att hjälpa eleven att bli förtrogen med karaktäristiska drag i den finskspråkiga kulturen M3 -vägleda eleven att lägga märke till likheter och olikheter i språk och väcka hens nyfikenhet för sin två/flerspråkighet och sin dubbla kulturbakgrund M5 -handleda eleven att med hjälp av digitala verktyg ta ansvar för sina språkstudier och mångsidigt och aktivt använda sina kunskaper	M1- 10 med betoning på M2 -motivera eleverna att värdesätta sin egen och andras språkliga och kulturella bakgrund, svenskans och finskans ställning som nationalspråk samt bemöta människor fördomsfritt M3 - vägleda eleven att lägga märke till likheter och olikheter i språk och väcka hens nyfikenhet för sin två/flerspråkighet och sin dubbla kulturbakgrund M5 - handleda eleven att med hjälp av digitala verktyg ta ansvar för sina språkstudier och mångsidigt och aktivt använda sina kunskaper i både finska och svenska t.ex. genom att söka information på	M1 - 10 med betoning på M7 -uppmuntra eleven att visa initiativförmåga i kommunikationssituationer och att utveckla språkliga kompensationsstrategier, t.ex. i samband med nya ord och begrepp M8 -hjälpa eleven att känna igen kulturella drag i interaktionen på målspråket finska och svenska och att stödja hens växande förmåga i interkulturell kommunikation	M1 -10 med betoning på M7 - uppmuntra eleven att visa initiativförmåga i kommunikationssituationer och att utveckla språkliga kompensationsstrategier, t.ex. i samband med nya ord och begrepp M8 - hjälpa eleven att känna igen kulturella drag i interaktionen på målspråket finska och svenska och att stödja hens växande förmåga i interkulturell kommunikation

			er i både finska och svenska t.ex. genom att söka information på båda språken	båda språken		
Centralt innehåll	• presentera dig själv och din familj • räkneord, talen 020 • färger • i klassrummet • hus och interiörer • klockan, hela och halva timmar • veckodagar • väder • enkla frågor, och svar • verb, betoning på minä formen • personliga pronomen • mat • motsatsord • sånger och lekar som anknyter till den finska kulturen • aktuella högtider • enkla samtal • redogörelser ur verkligheten	Repetera stoff från åk 1 • presentera dig själv och din familj • räkneord, talen 020 • färger • i klassrummet • hus och interiörer • klockan, hela och halva timmar • veckodagar • väder • enkla frågor, och svar • verb, betoning på minä formen • personliga pronomen • mat • motsatsord • sånger och lekar som anknyter till den finska kulturen • aktuella högtider • läsa korta texter och sagor • skriva högfrekventa ord • skriva korta texter till bilder	Hälsnings- och artighetsfraser • jag och familjen • hemmet • skolan • räkneord, 0- 20 • färger • högtider • berätta om sig själv, sin familj och sin närmiljö • berätta med stöd av bilder och bildserier • läsa korta skönlitterära texter och sagor • skriva ord med dubbeltecknade konsonanter och vokaler samt diftonger • skriva bildtexter och korta berättelser • finska traditioner i anknytning till högtider	• årstiderna • månader • veckodagarna • klockan • telefonsamtal, textmeddelanden • kläder • skolämnen • rum och interiörer • fritid • Finland och Norden • räkneord, 20-10000 • högtider • berätta om egna upplevelser • samtal med frågor, svar och berättande • drama och improvisering • läsa enkla faktatexter • skriva bildtexter och korta berättelser • finsk kultur i samband med högtider	• väderstreck • kroppsdelar • i affären/ Att handla, muntliga samtal kring detta • högtider och temadagar • sällskapsdjur • skillnad mellan talspråk och slang och vårdad finska • föredrag • enkla teaterpjäser • läsa längre berättelser och faktatexter • skriva meddelanden, brev, dagbok och dikter • skriva egna texter • finsk kultur i samband med högtider och temadagar	• mat • idrott • länder i Europa • högtider och temadagar • samvaro med jämnåriga så som disco, biobesök, klassfest • djur och natur • enkla samtal om vardagliga situationer • intervju • föredrag och bokreferat • argumentera, uttrycka känslor och åsikter • kommunikation och massmedia • skillnaden mellan talspråk, slang, dialekt och skriftspråk • finsk kultur i samband med högtider och temadagar

		• samtal med frågor, svar och berättande				
Strukturer			• personliga pronomen • nominativ singularis och pluralis • genitiv singularis • adessiv och inessiv singularis • kongruens mellan bestämning och huvudord • jakande presens • räkneord, grundtal 0-20 • frågor -ko,-kö • lokalkasus i jämförelse med svenskans prepositioner	Repetition av tidigare inlärt • partitiv singularis • nekande och frågande presens • objekt i nekande sats • objekt i partitiv singularis • adessiv, inessiv och essiv, vid tidsuttryck • ablativ • imperativ jakande och nekande • räkneord, grundtal 20 - 10000 • böjning av svårare ordtyper	Repetition av tidigare inlärt • inre och yttre lokalkasus • infinitiv 1 vid hjälpverb • jakande imperfekt • objektsform av personliga pronomen • partitivobjekt, obestämd mängd • possessiv suffix • räkneord, ordningstal 15 • essiv, vid högtider • objektsböjning • rektionsfrågor	Repetition av tidigare inlärt • nekande imperfekt • jakande och nekande perfekt • partitivobjekt vid pågående handling, delobjekt, känslöverb, räkneord flera än 1 • translativ • aktiva och passiva form

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1-10 med betoning på M3 att -handleda eleven att lägga märke till regelbundenheten i finska språket, på vilket sätt man i olika språk uttrycker samma saker samt att använda sig av språkvetenskapliga begrepp som stöd för lärandet M5 att stödja elevens egen aktivitet och förmåga att kreativt tillämpa sina språkkunskaper samt utveckla sina färdigheter för livslångt språklärande M6 att uppmuntra eleven att vara aktiv i olika kommunikationssituationer, vilkas teman också kan vara relativt krävande	M1-10 med betoning på M2 att uppmuntra eleven att upptäcka möjligheter att använda finska i olika grupper och sammanhang M8 att handleda eleven att i kommunikationen fästa uppmärksamhet vid hur formell situation är, att öva sig i att använda olika slags texter (t.ex. bloggar, intervjuer) och att i sin kommunikation bli förtrogen med kraven på kulturell växelverkan M9 att erbjuda eleven och tillsammans med hen söka mångsidiga och betydelsefulla texter vilka kräver slutledningsförmåga och textförståelse	M1-10 med betoning på M1 att utveckla elevens förmåga att reflektera över värderingar och företeelser som är förknippade med nationalspråkens ställning i Finland samt stärka elevens förmåga och vilja att ta del av och veka i flerspråkiga och mångkulturella miljöer M7 att handleda eleven att öva sig i att föra ordet, att aktivt gå in och ta del i muntlig och skriftlig kommunikation och att förhandla om betydelser M10 att handleda eleven att producera, tolka och dela texter vars tema också kan vara något mer krävande och att i sammanhanget fästa uppmärksamhet vid texternas mångsidighet (föredrag, insändare, fiktiva berättelser) och användandet samt behärsknigen av varierande strukturer
Centralt innehåll	• släkt • fritidsintressen • skola • fakta om Finland • sevärdheter och närmiljö • alldagliga servicesituationer • språkfunktioner som att fråga, svara och befalla	• natur och fritid, Lappland • resor • väderlek • hälsa, sjukdom och kroppsdelar • kommunikation och massmedia • språksituationer som att berätta om och beskriva sin omgivning	• idrott • arbete och yrken • finsk litteratur och kultur, Kalevala • betydelsefulla finländare • olika språkformer, skillnader mellan tal- och skriftspråk • språkfunktioner som att redogöra om innehållet i skönlitterära verk och faktatexter samt att uttrycka sin åsikt om dem
Strukturer	• temaformer av nomen och verb • enkla och sammansatta verbformer i jakande och nekande satser • kasusformerna i singularis och pluralis • possessivsuffix • imperativ singularis med objekt	• adjektivens komparation • infinitiv II och III • presens och perfekt konditionalis • introduktion av presens och perfekt potentialis • imperativ pluralis • grundtal	• ordningstalen • passiv • adverbens komparation • grundreglerna för subjekt och objekt • unipersonella uttryck • introduktion av participen

9.4.4 Främmande språk, A2, engelska

Engelska							
Årkurs	3	4	5	6	7	8	9
Mål	M1, M2, M5, M6	M1, M2, M5, M6, M11	M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M11	M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, m11	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M9	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M9	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10
Innehåll	Personliga pronomen, enkelt presens, singularis – pluralis, räkneord 0-10, bestämd – obestämd artikel Jag och min familj, hälsningsfraser, artighetsfraser, basordförråd Bekanta situationer inlärs genom lek och sång	Demonstrativa pronomen, imperativ(jakande och nekande), prepositioner, s-genitiv, räkneord från tio och uppåt Utvidgat ordförråd, bl.a fritidsintressen, hobbyn, högtider och traditioner. Klockan, månaderna	Ordningstal och datum. Futurum och be going to – konstruktion. Adjektivets komparation, ing-formen, imperfekt. tidsadverb. Nya ord bl.a. årstider och väderlek, yrken.	Perfekt och pluskvamperfekt, some och any, oregelbunden pluralis, reflexiva och relativa pronomen, objektsformerna Nytt ordförråd, bl. a. resor, mat, hälsningsfraser, att uträtta ärenden i affären, apoteket	Repetition av tidsformerna Meningsbyggnaden, ordföljden Ordförrådet utvidgas, bl. a. boende och olika livsmiljöer.	Adverbens komparation, question tags,, infinitiv och ing- form. reflexiva pronomen Ordförrådet utvidgas med bl. a olika områden inom kulturen.	Futurum, Konditionalis 1 och 2. passiv verb+adverb, partikelverb, indefinita pronomen Ordförrådet utvidgas med innehåll från bl. a miljöskydd media, studier och arbetslivet. Internationella kulturskillnader.
	S1, S2, S3	S1, S2, S3	S1, S2, S3	S1, S2, S3	S1, S2 delvis också S3	S1, S2, delvis också S3	S3, delvis också S1 och S2

9.4.5 Matematik

	åk 1	åk 2
Mål	M1 stödja elevens iver och intresse för matematik samt utvecklingen av en positiv självbild och ett gott självförtroende M3 uppmuntra eleven att framföra sina lösningar och slutledningar med konkreta hjälpmedel, figurer, muntligt och skriftligt, även med hjälp av digitala verktyg M4 handleda eleven att utveckla förmågan att dra slutsatser och lösa problem M5 handleda eleven att förstå matematiska begrepp och beteckningar M6 stödja eleven att utveckla förståelsen av talbegreppet och principen för tiosystemet M7 introducera eleven i principerna för de grundläggande räkneoperationerna och deras egenskaper M11 introducera eleven i tabeller och diagram	Samtliga mål med betoning på M2 handleda eleven att utveckla färdigheten att göra matematiska observationer samt tolka och utnyttja dem i olika situationer M8 handleda eleven att utveckla flytande grundläggande räknefärdigheter med naturliga tal samt använda olika huvudräkningsstrategier M9 introducera eleven i geometriska former och handleda eleven att uppfatta deras egenskaper M10 handleda eleven att förstå principen för mätning M12 lära eleven att skapa stegvisa instruktioner och att följa dem
Centralt innehåll		
Matematiskt tänkande	- förmågan att se mönster i tal- och figurföljder - jämföra och ordna tal - se matematiska situationer ur olika perspektiv och inse att det finns flera Lösningsmodeller	- se samband mellan orsak och verkan - få kunskap om programmeringens grunder genom att skapa stegvisa instruktioner som också testas
Tal och räkne-operationer	- sambandet mellan antal, talnamn och sifferbeteckning - observera och uppskatta antal - skriva siffror och ange antal - ordningstal - addition och subtraktion inom talområdet 0-20 - börjar addera och subtrahera inom talområdet 0-100 - öva huvudräkning - undersöka egenskaper hos tal, såsom jämna tal, multiplar och halvering samt lär sig uppdelningarna av talen 1-10 - utforska tiosystemet med konkreta modeller	- börja addera och subtrahera inom talområdet 0-1000 - addition och subtraktion med uppställning inom talområdet 0-100, också med minnessiffra och lån - övar de matematiska begreppen inom addition, subtraktion och multiplikation - läser ut och ordnar naturliga tal upp till 100 - multiplikationsbegreppet med konkreta exempel - multiplikationstabellerna för talen 1-5 och 10 - grunden för förståelse av division - kommutativitet vid multiplikation

	• kommutativitet och associativitet i addition • jämföra tals storlek	• associativitet vid multiplikation introduceras • grunden för begreppet bråk läggs genom att dela det hela i lika stora delar med konkreta hjälpmedel • enkla bråk t.ex. $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$
Geometri och mätning	• öva sig på hel-och halvtimmes klockslag • rita av enkla figurer	• begrepp och enheter: mm, cm, m, km, g, kg, dl, l, min, h, cent, euro • förvandling av måttenheter • lära sig längd, massa, area, volym, tid och pengar • känna igen och namnge punkt, linje, stråle, sträcka, rät linje, vinkel, cirkel, triangel, kvadrat och rektangel
Informations-behandling och statistik	avläsa enkla tabeller och diagram	• uppsöka och registrera information • utarbeta enkla tabeller och stapeldiagram
	åk 3	åk 4
Mål	M1 bibehålla elevens inspiration och intresse för matematik samt stödja elevens positiva självbild och självförtroende M2 handleda eleven att uppfatta samband i det hen lär sig M4 uppmuntra eleven att presentera sina lösningar och slutledningar för andra med konkreta hjälpmedel, figurer, muntligt och skriftligt, även med hjälp av digitala verktyg M5 handleda och stödja eleven i utvecklingen av förmågan att lösa problem M7 handleda eleven att förstå och använda matematiska begrepp och symboler M8 stödja och handleda eleven att förstärka och bredda förståelsen av tiosystemet	M1 bibehålla elevens inspiration och intresse för matematik samt stödja elevens positiva självbild och självförtroende M2 handleda eleven att uppfatta samband i det hen lär sig M4 att uppmuntra eleven att presentera sina lösningar och slutledningar för andra med konkreta hjälpmedel, figurer, muntligt och skriftligt, även med hjälp av digitala verktyg M5 handleda och stödja eleven i utvecklingen av förmågan att lösa problem M6 handleda eleven att utveckla förmågan att bedöma hur ändamålsenlig en lösning är och om resultatet är rimligt M7 handleda eleven att förstå och använda matematiska begrepp och symboler M8 stödja och handleda eleven att förstärka och bredda förståelsen av tiosystemet M9 stödja eleven att utveckla talbegreppet till positiva rationella tal och negativa tal M11 handleda eleven att observera och beskriva geometriska egenskaper hos kroppar och figurer samt introducera eleven i geometriska begrepp

		M12 handleda eleven att uppskatta storleken av ett mätobjekt, välja lämpliga mätredskap och lämplig enhet samt bedöma mätresultatets rimlighet
Centralt innehåll		
Matematiskt tänkande	• utveckla sin förmåga att finna likheter, • skillnader och mönster • bekanta sig med enkla programmeringsmiljöer	• utveckla förmågan att jämföra och klassificera • enkla programmeringar
Tal och räkne-operationer	förståelsen av tiosystemet fördjupas och förankras • utföra grundläggande räkneoperationer som • huvudräkning • behärska additions- och subtraktionsalgoritmer • multiplikationstabellerna 1-10 • innehålls- och delningsdivision • multiplicera med uppställning då ena faktorn är ensiffrig • multiplicera och dividera med 1,10 och 100 • undersöka bråk och jämföra bråkens storlek. • räkna med tidsenheter	utveckla uppfattningen om talens uppbyggnad, samband och delbarhet genom att undersöka och klassificera tal • utnyttja sambandet mellan räkneoperationerna • multiplicera och dividera • med 10, 100 och 1000 • multiplicera med uppställning, flersiffriga • faktorer • dividera med uppställning, ensiffrig nämnare • addition och subtraktion av bråk och tal i blandad form • begreppet decimaltal • addition och subtraktion av decimaltal • bekanta sig med begreppet negativa tal • uppskattning och avrundning av räkneoperationernas resultat
Algebra	• undersöka talföljder och fortsätta en talföljd enligt en regel • bekanta sig med begreppet uttryck	• bekanta sig med begreppet obekant • skriva uttryck • undersöka ekvationer
Geometri och mätning	• fördjupa geometriska begrepp; punkt, linje, stråle, sträcka, vinkel, • triangel, kvadrat, rektangel, cirkel • undersöka tredimensionella • kroppar med konkret material	• rita cirklar samt rita och namnge medelpunkt, diameter, radie och • korda • repetera viktiga geometriska begrepp; vinklar och trianglar • undersöka parallella och vinkelräta linjer

	• räkna och utföra enhetsbyten med euro och cent • öva tidsenheter och utföra enkla enhetsbyten • rita figurer samt utföra mätningar; längd, massa, volym • uppskatta mätresultat	• undersöka tredimensionella kroppar; kub, rätblock, cylinder, pyramid, kon, och klot • undersöka figurers och kroppars geometriska egenskaper • beräkna omkrets av trianglar och fyrhörningar • enhetsomvandlingar
Informationsbehandling och statistik	• avläsa tabeller och diagram • använda talpar och bestämma position	• utveckla förmågan att systematiskt söka information • presentera data i tabeller och diagram

	åk 5	åk 6
Mål	Samtliga mål med betoning på M3 att handleda eleven att utveckla sin förmåga att ställa frågor och dra motiverade slutsatser utifrån sina observationer M 10 att handleda eleven att uppnå flytande räknefärdigheter både i huvudräkning och skriftligt genom att utnyttja räkneoperationernas egenskaper	Samtliga mål med betoning på M13 att handleda eleven att utarbeta och tolka tabeller och diagram samt använda statistiska nyckeltal samt erbjuda eleven upplevelser och sannolikhet M14 att inspirera eleven att utarbeta instruktioner som datorprogram i en visuell programmeringsmiljö
Centralt innehåll		
Matematiskt tänkande	• orsakssammanhang och samband i matematiken • programmering	• planera och utarbeta datorprogram i en visuell programmeringsmiljö
Tal och räkneoperationer	• dividera med uppställning med en- och tvåsiffrig nämnare • multiplicera och dividera bråk med naturliga tal • multiplicera decimaltal med uppställning • dividera tal i decimalform med heltalsnämnare • sambandet mellan bråk, decimaltal och procent • addition och subtraktion med negativa heltal	• dividera och multiplicera decimaltal och bråk • addera och subtrahera bråk med olika nämnare • förkorta och förlänga bråk • omvandlingar mellan procent, decimaltal och bråk • procenträkning • laborera med tals delbarhet • potenser med heltalsexponenter, tiopotenser
Algebra	• lösa ekvationer och olikheter med slutledning och prövning • åskådliggöra ett talpar i koordinatsystem	• undersöka aritmetiska och geometriska talföljder • lösa linjära ekvationer genom slutledning • upptäcka förhållande mellan två talmängder och uttrycka

		det med hjälp av variabler tolka och rita enkla grafer i koordinatsystem
Geometri och mätning	- repetera geometriska begrepp - göra speglingar i linje och punkt - symmetri och kongruens med konkreta hjälpmedel - mäta och konstruera vinklar med gradskiva - beräkna vinkelsumman i triangel och fyrhörning - beräkna area av fyrhörningar	- göra förstorningar och förminskningar - använda skalor vid kartläsning - öva enheter och enhetsomvandlingar för area och volym - beräkna rektangelns, parallelogrammens och triangelns area - klassificera de enkla tredimensionella kropparna
Informationsbehandling och statistik	- avläsa största och minsta värde - beräkna medelvärde	- undersöka sannolikhet utgående från vardagliga situationer genom att resonera sig fram till om en händelse är omöjlig, möjlig eller säker - bekanta sig med begreppen typvärde och median - arbeta i koordinatsystemet med talpar i alla fyra kvadranter

Mål	åk 7	åk 8	åk 9
Betydelse, värderingar och attityder	M1 stärka elevens motivation, positiva självbild och självförtroende som elev i matematik M2 uppmuntra eleven att ta ansvar för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i grupparbete	M1 stärka elevens motivation, positiva självbild och självförtroende som elev i matematik M2 uppmuntra eleven att ta ansvar för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i grupparbete	M1 stärka elevens motivation, positiva självbild och självförtroende som elev i matematik M2 uppmuntra eleven att ta ansvar för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i grupparbete
Arbetsfärdigheter	M3 handleda eleven att upptäcka och förstå samband mellan det som hen lär sig M4 uppmuntra eleven att få rutin i att uttrycka sig exakt och matematiskt både muntligt och skriftligt M5 stödja eleven då hen löser uppgifter som kräver logiskt och kreativt tänkande och utvecklar de färdigheter som behövs för detta	M3 handleda eleven att upptäcka och förstå samband mellan det som hen lär sig M4 uppmuntra eleven att få rutin i att uttrycka sig exakt och matematiskt både muntligt och skriftligt M5 stödja eleven då hen löser uppgifter som kräver logiskt och kreativt tänkande och utvecklar de färdigheter som behövs för detta	M3 handleda eleven att upptäcka och förstå samband mellan det som hen lär sig M4 uppmuntra eleven att få rutin i att uttrycka sig exakt och matematiskt både muntligt och skriftligt M5 stödja eleven då hen löser uppgifter som kräver logiskt och kreativt tänkande och utvecklar de färdigheter som behövs för detta M6 handleda eleven att utvärdera och utveckla sina matematiska lösningar och att

	M6 handleda eleven att utvärdera och utveckla sina matematiska lösningar och att kritiskt granska resultatens rimlighet M7 uppmuntra eleven att tillämpa matematik också i övriga läroämnen och det omgivande samhället M8 handleda eleven att utveckla sin förmåga att hantera och analysera information samt vägleda eleven att granska information kritiskt M9 vägleda eleven att tillämpa informations- och kommunikations-teknik i matematikstudierna och för att lösa matematiska problem	M6 handleda eleven att utvärdera och utveckla sina matematiska lösningar och att kritiskt granska resultatens rimlighet M7 uppmuntra eleven att tillämpa matematik också i övriga läroämnen och det omgivande samhället M8 handleda eleven att utveckla sin förmåga att hantera och analysera information samt vägleda eleven att granska information kritiskt M9 vägleda eleven att tillämpa informations- och kommunikations-teknik i matematikstudierna och för att lösa matematiska problem	kritiskt granska resultatens rimlighet M7 uppmuntra eleven att tillämpa matematik också i övriga läroämnen och det omgivande samhället M8 handleda eleven att utveckla sin förmåga att hantera och analysera information samt vägleda eleven att granska information kritiskt M9 vägleda eleven att tillämpa informations- och kommunikations-teknik i matematikstudierna och för att lösa matematiska problem
Begreppsliga och ämnesspecifika mål	M10 handleda eleven att stärka sin slutlednings- och huvudräkningsförmåga samt uppmuntra eleven att använda sin räknefärdighet i olika sammanhang M11 handleda eleven att utveckla förmågan att utföra grundläggande räkneoperationer med rationella tal M12 stödja eleven att utvidga förståelsen av talbegreppet reella tal M13 stödja eleven att utveckla förståelse för procenträkning M14 handleda eleven att förstå begreppet obekant och utveckla förmågan att lösa ekvationer M15 handleda eleven att förstå variabelbegreppet och introducera funktionsbegreppet, samt öva sig i att tolka och producera funktionsgrafer M16 stödja eleven att förstå geometriska begrepp och samband mellan dem	M10 handleda eleven att stärka sin slutlednings- och huvudräkningsförmåga samt uppmuntra eleven att använda sin räknefärdighet i olika sammanhang M11 handleda eleven att utveckla förmågan att utföra grundläggande räkneoperationer med rationella tal M12 stödja eleven att utvidga förståelsen av talbegreppet reella tal M13 stödja eleven att utveckla förståelse för procenträkning M14 handleda eleven att förstå begreppet obekant och utveckla förmågan att lösa ekvationer M15 handleda eleven att förstå variabelbegreppet och introducera funktionsbegreppet, samt öva sig i att tolka och producera funktionsgrafer M16 stödja eleven att förstå geometriska begrepp och samband mellan dem	M10 handleda eleven att stärka sin slutlednings- och huvudräkningsförmåga samt uppmuntra eleven att använda sin räknefärdighet i olika sammanhang M11 handleda eleven att utveckla förmågan att utföra grundläggande räkneoperationer med rationella tal M12 stödja eleven att utvidga förståelsen av talbegreppet reella tal M13 stödja eleven att utveckla förståelse för procenträkning M14 handleda eleven att förstå begreppet obekant och utveckla förmågan att lösa ekvationer M15 handleda eleven att förstå variabelbegreppet och introducera funktionsbegreppet, samt öva sig i att tolka och producera funktionsgrafer M16 stödja eleven att förstå geometriska begrepp och samband mellan dem M17 vägleda eleven att förstå och utnyttja egenskaper hos rätvinkliga triangeln och

	M17 vägleda eleven att förstå och utnyttja egenskaper hos rätvinkliga triangeln och cirkeln M18 uppmuntra eleven att utveckla sin färdighet att beräkna areor och volymer M19 vägleda eleven att bestämma statistiska nyckeltal och beräkna sannolikheter M20 handleda eleven att utveckla sitt algoritmiska tänkande och sina färdigheter att tillämpa matematik och programmering för att lösa problem	M17 vägleda eleven att förstå och utnyttja egenskaper hos rätvinkliga triangeln och cirkeln M18 uppmuntra eleven att utveckla sin färdighet att beräkna areor och volymer M19 vägleda eleven att bestämma statistiska nyckeltal och beräkna sannolikheter M20 handleda eleven att utveckla sitt algoritmiska tänkande och sina färdigheter att tillämpa matematik och programmering för att lösa problem	cirkeln M18 uppmuntra eleven att utveckla sin färdighet att beräkna areor och volymer M19 vägleda eleven att bestämma statistiska nyckeltal och beräkna sannolikheter M20 handleda eleven att utveckla sitt algoritmiska tänkande och sina färdigheter att tillämpa matematik och programmering för att lösa problem
Centralt innehåll			
Matematiskt tänkande och matematiska metoder	Det centrala innehållet ur matematiskt tänkande och matematiska metoder har integrerats med de övriga innehållsområdena. Eleverna tränar aktiviteter som kräver logiskt tänkande, som att hitta regler och beroendeförhållanden och presentera dem på ett exakt sätt. Eleverna funderar på och bestämmer antalet alternativ. De stärker sin förmåga att motivera och dra slutsatser. De övar att tolka och producera matematisk text. Eleverna får insikt i bevisföringens grunder och övar att avgöra sanningsvärdet för påståendesatser. De fördjupar sitt algoritmiska tänkande. De programmerar och tränar samtidigt god programmeringspraxis. Eleverna tillämpar egna eller färdiga datorprogram i matematikstudierna.		
Tal och räkneoperationer	• talområden • negativa tal • bråkräkning • motsatt tal, inverterat tal och absolutbelopp • delbarhet och primtalsfaktorer • potenser • problemlösning	• decimaltal • exakt värde och närmevärde • procenträkning • potenser • kvadratrot • problemlösning	• bekanta sig med grunderna i bevis • repetition och fördjupning av procenträkning • repetition av talområden och räknesätten
Algebra	• talföljder • begreppet variabel • ekvationer av första grad	• analogi • förenkling av potensuttryck • polynombegreppet • ofullständig andragradsekvation • olikheter av första grad	• förenkling av polynomuttryck • problemlösning och textuppgifter • bilda uttryck • algebraisk lösning av ekvationspar • repetition av algebra

Funktioner	• uttryck	• räta linjen • direkt och omvänd proportionalitet	• funktioner • grafen av första och andragsradsfunktioner • tolkning av funktionskurvor • funktionens nollställen • grafisk lösning av ekvationspar • repetition av funktionsbegreppet
Geometri	• plangeometris grundbegrepp • vinklar • enhetsbyten • polygoner • koordinatsystem	• likformighet och kongruens • cirkeln • Thales sats • månghörningars omkrets och area • areaenheter	• Pythagoras sats • trigonometri • rymdgeometri • area- och volymenheter • repetition av geometri
Informationsbehandling, statistik och sannolikhet	• logik och programmering	• statistik • sannolikhetslära • digitaliska verktyg	• algoritmiskt tänkande • logik

9.4.6 Omgivningslära

Åk 1

Mål	M 1 Nyfikenhet M 2 Egna framsteg M 5 Ställa frågor	M 2 Egna framsteg M 8 Säkerhet, följa anvisningar M 10 Fungera i grupp M 14 Uttrycka och motivera	M 5 Ställa frågor M 7 Ordna och beskriva M 8 Säkerhet, följa anvisningar M 12 Använda begrepp M 15 Reflektera	M 1 Nyfikenhet M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva M 11 Använda IKT M 12 Använda begrepp
Delområden i läroämnet	Min utveckling 0-7 år Min kropp Mina sinnen	Respektera sig själv och andra	Trafik och närmiljö	Väder
Centralt innehåll	Den egna utvecklingen Kroppens uppbyggnad Sinnena	Att respektera fysisk integritet och att förhindra mobbning.	Öva sig att röra sig på ett säkert sätt. Regler i skolan och omgivning	Temperatur, symboler, klädsel

M 1 Nyfikenhet M 2 Egna framsteg M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva	Mål M 2 Egna framsteg M 7 Ordna och beskriva M 11 Använda IKT M 12 Använda begrepp M 13 Tolka bilder och modeller	M 1 Nyfikenhet M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva M 8 Säkerhet, följa anvisningar M 14 Uttrycka och motivera	M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 14 Uttrycka och motivera M 15 Reflektera
Växter och djur i deras livsmiljö	Rumskarta	Undersökningar	En hållbar livsstil
T.ex. Träd, insekter i närmiljön. Egna odlingar och förutsättningar för liv	Att skapa och orientera med en rumskarta	Undersökningar med anknytning till naturen, den egna kroppen och sinnena Experiment med luft och vatten Egna odlingar	Kompostering

Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Mål M 1 Nyfikenhet M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 10 Fungera i grupp M 12 Använda begrepp M 13 Tolka bilder och modeller M 14 Uttrycka och motivera M 15 Reflektera	Att bekanta sig speciella byggnader i närmiljön. Att bekanta sig med olika naturområden i närmiljön, t.ex. strand, vattendrag, naturstig, berg, skog, åker och äng.
--	---

Åk 2

Mål	M 1 Nyfikenhet M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva M 12 Använda begrepp M 13 Tolka bilder och modeller M 15 Undersöka naturen	M 2 Egna framsteg M 10 Fungera i grupp M 14 Uttrycka och motivera M 15 Reflektera	M 10 Fungera i grupp M 13 Tolka bilder och modeller M 14 Uttrycka och motivera M 15 Reflektera	M 2 Egna framsteg M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva	M 1 Nyfikenhet M 2 Egna framsteg M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva M 12 Använda begrepp M 15 Undersöka naturen
Delområden i läroämnet	Människokroppen	Att träna emotionella färdigheter	Att främja psykiskt och fysiskt välbefinnande	Årstiderna	Växter och djur i deras livsmiljö
Centralt innehåll	Människokroppens olika delar och livsfunktioner.		Att känna igen signaler, motion, hygien, mat, vila, rutiner, hälsa, hobby och fritid, lek och rörelse Att klara grundläggande egenvård i vardagen.	Att iaktta och undersöka naturen, t.ex. med hjälp av en naturruta	T.ex. fåglar på fågelbrädet, smådjur i närmiljön

Mål M 1 Nyfikenhet M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 7 Ordna och beskriva M 11 Använda IKT M 12 Använda begrepp M 13 Tolka bilder och modeller M 16 Geografiskt tänkande	M 1 Nyfikenhet M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 8 Säkerhet, följa anvisningar M 9 Teknik M 11 Använda IKT M 12 Använda begrepp M 13 Tolka bilder och modeller M 15 Reflektera	M 1 Nyfikenhet M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 9 Teknik M 12 Använda begrepp M 15 Reflektera	M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 5 Ställa frågor M 6 Iaktta och experimentera M 7 Ordna och beskriva M 12 Använda begrepp M 14 Uttrycka och motivera M 15 Reflektera
Gårdskarta	Undersökningar	Mat och vatten	Hållbar livsstil
Att skapa och orientera med en gårds-karta	Människan och människans verksamhet (den byggda miljön) Vardaglig teknik, t.ex. magneter, teknik i hemmet (lampor, kylskåp, pennvässare, säkerhetsnål, fjädrar) Rörelse, t ex rörliga leksaker	Varifrån kommer maten vi äter och vatten vi dricker?	Återvinning och sortering En hembygd att trivas i
Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Mål M 1 Nyfikenhet M 3 Känsla för miljön M 4 Undersöka och göra utflykter M 10 Fungera i grupp M 11 Använda IKT M 12 Använda begrepp		Att bekanta sig med speciella byggnader i närmiljön. Att bekanta sig med olika naturområden i närmiljön, t.ex. strand, vattendrag, naturstig, berg, skog, åker och äng. Att presentera lokala föreningar och möjliga sunda fritidsaktiviteter i hembygden. Samarbete mellan olika åldersgrupper i hembygden, t.ex hålla program hos en pensionärsförening.	

Åk 3

Mål	M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 4 Formulera frågor M 5 Göra undersökningar M 6 Dra slutsatser	M 10 Fungera i grupp M 19 Hälsa	M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp	M 1 Intresse M 3 Miljömedvetenhet M 4 Formulera frågor M 5 Göra undersökningar	M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 3 Miljömedvetenhet M 6 Dra slutsatser M 8 Säkerhet och	M 3 Miljömedvetenhet M 10 Fungera i grupp M 12 Observera omgivningen och använda begrepp
------------	---	------------------------------------	--	---	--	--

	M 7 Tekniska tillämpningar M 8 Säkerhet och ansvar M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 17 Fysikaliska fenomen		M 14 Söka information	M 6 Dra slutsatser M 9 Inläring utomhus M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara	ansvar M 9 Inläring utomhus M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara	
Delområden i läroämnet	Teknik och säkerhet	Jag som människa	Världen	Undersökningar	Växter och djur i deras livsmiljö	Rättigheter och skyldigheter
Centralt innehåll	Apparater och konstruktioner t ex cykeln Trafiksäkerhet Åskan	Att fungera och trivas i grupp	Finland undersöks med hjälp av mångsidiga regionala exempel och nyheter. Mångfald i natur och kultur Kartor och andra geomedier.	Växternas tillväxt och växtsamling Egna odlingar	Vanliga växter och djur i Finland.	Allemansrätten

Mål M 2 Egen målsättning M 3 Miljömedvetenhet M 4 Formulera frågor M 6 Dra slutsatser M 14 Söka information	M 1 Intresse M 3 Miljömedvetenhet M 12 Observera omgivningen och använda begrepp	M 3 Miljömedvetenhet M 4 Formulera frågor M 6 Dra slutsatser M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 19 Hälsa	Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen. Mål M 10 Fungera i grupp M 11 Använda IKT M 14 Söka information	Studiebesök i närmiljön Att följa med aktuell kultur som passar för åldersgruppen
Människans verksamhet	Strukturer, principer och kretslopp	Hållbar livsstil		
Människans verksamhet och påverkningsmöjligheter i olika	Näringskedjor	Att öva miljövänlig verksamhet i närmiljön		

delar av Finland, Kulturlandskap				
----------------------------------	--	--	--	--

Åk 4

Mål M 2 Egen målsättning M 8 Säkerhet och ansvar M 10 Fungera i grupp M 11 Använda IKT M 14 Söka information M 19 Hälsa	M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 7 Tekniska tillämpningar M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 14 Söka information M 16 Geografiskt tänkande	M 1 Intresse M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 8 Säkerhet och ansvar M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 15 Undersöka naturen M 17 Fysikaliska fenomen M 18 Kemiska fenomen	M 3 Miljömedvetenhet M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 14 Söka information M 16 Geografiskt tänkande
Jag som människa	Världen	Undersökningar	Människans verksamhet
Hälsovanor, att förebygga sjukdomar och egenvård, olyckor och förgiftningar, förebyggande av mobbning, fysisk och mental integritet Första hjälp	Det övriga Norden undersöks med hjälp av mångsidiga regionala exempel och aktuella nyheter. Mångfald i natur och kultur Kartor och geomedier	Växter Jordmån och berggrund Magnetism och elektricitet	Människans verksamhet och påverkningsmöjligheter i olika delar av Norden

Mål M 2 Egen målsättning M 9 Inläring utomhus M 11 Använda IKT M 14 Söka information M 15 Undersöka naturen	M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 7 Tekniska tillämpningar M 9 Inläring utomhus M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp	M 3 Miljömedvetenhet M 9 Inläring utomhus M 10 Fungera i grupp M 14 Söka information	Lokal betoning: Mål M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 3 Miljömedvetenhet M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 8 Säkerhet och ansvar M 9 Inläring utomhus	Studiebesök, t.ex. Vid ett reningsverk eller en återvinningsstation, sandås, berg. Samarbete med personer inom räddning och första hjälp. Studiebesök hos en näringsproducent.
--	---	---	--	---

	M 14 Söka information M 18 Kemiska fenomen		M 10 Fungera i grupp M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 15 Undersöka naturen M 19 Hälsa	
Växter och djur i deras livsmiljö	Strukturer, principer och kretslopp	Hållbar livsstil		
Växter och djur i Norden	Näringskedjor, näringsproduktion, matens och vattnets kretslopp	Hållbar användning av naturresurser		

Åk 5

Mål	M 2 Egen målsättning M 8 Säkerhet och ansvar M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 19 Hälsa	M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 14 Söka information M 16 Geografiskt tänkande	M 1 Intresse M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 7 Tekniska tillämpningar M 8 Säkerhet och ansvar M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara	M 3 Miljömedvetenhet M 14 Söka information M 16 Geografiskt tänkande	M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 9 Inläring utomhus M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 14 Söka information M 15 Undersöka naturen
Delområden i läroämnet	Jag som människa	Världen	Undersökningar	Människans verksamhet	Växter och djur i deras livsmiljö
Centralt innehåll	Människans uppbyggnad, utveckling, fortplantning, hälsa, mentala färdigheter, det egna lärandet Att åtgärda risk- och nödsituationer.	Europa och Syd- och Nordamerika undersöks med hjälp av mångsidiga regionala exempel och aktuella nyheter. Mångfald i natur och kultur Kartor och geomedier	Närmiljön, parken Fenomen som Ljus och ljud. Tekniska tillämpningar i omgivningen, t.ex. hävstänger, skruvar	Människans verksamhet och påverkningsmöjligheter i olika delar av Europa och Syd- och Nordamerika	Europas klimat- och vegetationszoner. Djur och växter i Europa. Växters och djurs fortplantning.

Mål M 2 Egen målsättning M 9 Inläring utomhus M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 15 Undersöka naturen M 17 Fysikaliska fenomen M 18 Kemiska fenomen	M 3 Miljömedvetenhet M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 16 Geografiskt tänkande	Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Mål M 8 Säkerhet och ansvar M 9 Inläring utomhus M 10 Fungera i grupp M 11 Använda IKT M 19 Hälsa	Samarbete med skolhälsovårdare och andra aktörer inom hälsa, hygien och utveckling. Studiebesök t ex i ett växthus.
Strukturer, principer och kretslopp	Hållbar livsstil		
Fotosyntes och förbränning Näringsväv Årstider, växling mellan dag och natt	Att värna om naturens mångfald		

Åk 6

Mål	M 8 Säkerhet och ansvar M 18 Kemiska fenomen M 19 Hälsa	M 1 Intresse M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 11 Använda IKT M 14 Söka information M 16 Geografiskt tänkande	M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 7 Tekniska tillämpningar M 8 Säkerhet och ansvar M 10 Fungera i grupp M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 17 Fysikaliska fenomen M 18 Kemiska fenomen	M 3 Miljömedvetenhet M 14 Söka information M 16 Geografiskt tänkande	M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 14 Söka information M 15 Undersöka naturen M 16 Geografiskt tänkande
Delområden i läroämnet	Jag som människa	Världen	Undersökningar	Människans verksamhet	Växter och djur i deras livsmiljö

Centralt innehåll	rusmedel	Afrika, Australien, Asien och polartrakterna undersöks med hjälp av mångsidiga regionala exempel och aktuella nyheter. Mångfald i natur och kultur Kartor och geomedier	Kraft och rörelse, tekniska tillämpningar i omgivningen. Material, t.ex. papper, tyg, plast och glas, metaller Så går en vetenskaplig undersökning till.	Människans verksamhet och påverkningsmöjligheter i olika delar av övriga världen.	Olika karakteristiska växter och djur som förekommer på olika områden i övriga världen. Klimat- och vegetationszoner i världen. Näringsväv
--------------------------	----------	---	--	---	--

Mål M 1 Intresse M 2 Egen målsättning M 3 Miljömedvetenhet M 9 Inläring utomhus M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 14 Söka information M 15 Undersöka naturen M 16 Geografiskt tänkande M 17 Fysikaliska fenomen M 18 Kemiska fenomen	M 3 Miljömedvetenhet M 4 Formulera frågor M 5 Undersöka M 6 Dra slutsatser M 10 Fungera i grupp M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara M 14 Söka information M 15 Undersöka naturen M 16 Geografiskt tänkande M 17 Fysikaliska fenomen M 18 Kemiska fenomen M 19 Hälsa	Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Mål M 7 Tekniska tillämpningar M 8 Säkerhet och ansvar M 9 Inläring utomhus M 10 Fungera i grupp M 11 Använda IKT M 12 Observera omgivningen och använda begrepp M 13 Tolka och förklara	Studiebesök till energianläggningar och industrier Studera stjärnhimlen Samarbete med skolpolisen. Samarbete med lokala skogsfackmän Gemensamt påverkningsprojekt
Strukturer, principer och kretslopp	Hållbar livsstil		
Energiformer, omvandling av energi och energins bevarande Ämnens egenskaper Närrymden Jordens uppbyggnad Skogen	Det egna kulturarvet och en mångkulturell värld Klimatförändring Gemensamt påverkningsprojekt		

9.4.7 Biologi

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1 hjälpa eleven att förstå grundstrukturen i ekosystemet och hur det fungerar samt att jämföra olika ekosystem och identifiera arter M2 hjälpa eleven att beskriva organismers struktur och livsfunktioner samt att förstå organismsamhällets struktur M3 handleda eleven att undersöka hur organismer anpassar sig till olika livsmiljöer och att förstå vilken betydelse olika livsmiljöer har för naturens mångfald M4 hjälpa eleven att förstå grundprinciperna för ärftlighet och evolution M5 hjälpa eleven att förstå människans utveckling och kroppens grundläggande funktioner M6 vägleda eleven att bedöma förändringar i naturen och människans påverkan på miljön samt att förstå betydelsen av ekosystemtjänster M7 hjälpa eleven att utveckla naturvetenskapligt tänkande och att förstå samband mellan orsak och verkan M8 handleda eleven att använda utrustning som behövs vid biologisk undersökning samt informations- och kommunikationsteknik M9 vägleda eleven att sammanställa en samling organismer och att odla växter för att förstå biologiska fenomen M10 handleda eleven att genomföra undersökningar både i och utanför skolan M11 uppmuntra eleven att tillämpa kunskaper och färdigheter i biologi i sitt eget liv samt i samhällsdebatten och -beslutsfattandet M12 inspirera eleven att fördjupa sitt intresse för naturen och naturfenomen samt stärka elevens förhållande till naturen och hens miljömedvetenhet M13 vägleda eleven att göra etiskt motiverade val M14 inspirera eleven att påverka och bygga en hållbar framtid		
Centralt innehåll			
Biologisk undersökning	få insikt i de olika faserna i biologisk undersökning genom eget arbete	få insikt i de olika faserna i biologisk undersökning genom eget arbete	få insikt i de olika faserna i biologisk undersökning genom eget arbete
Exkursioner i naturen och närmiljön	- röra sig ansvarsfullt i naturen - artkännedom - undersöka och jämföra skogen och andra ekosystem - i fältarbete iaktta och bedöma miljön, förändringar i den och människans andel i detta	- röra sig ansvarsfullt i naturen - artkännedom - undersöka och jämföra skogen och andra ekosystem - i fältarbete iaktta och bedöma miljön, förändringar i den och människans andel i detta.	
Ekosystemets grundstruktur och funktion	- det finländska skogsekosystemets struktur och funktion och hur det påverkas av mänsklig verksamhet - baskunskap om vatten-, fjäll och		

	• stadsekosystem • arternas ekologi och samspelet mellan dem • sammanställa en organismsamling • vikten av ekosystemens mångfald		
Vad är liv?		• undersöka livets grundfenomen med hjälp av undersökningsmetoder som är typiska för biologin • odla växter • organismsamhällets struktur och mångfald, jämföra organismens uppbyggnad, livsfunktioner och livsmiljöer • grunderna i ärftlighet och evolution • bioteknikens möjligheter och utmaningar	
En hållbar framtid		• bevarande av naturens mångfald • klimatförändringen • hållbar användning av naturresurser • förändringar i närmiljön • ekologiska, sociala, ekonomiska och etiska principer för hållbar användning av naturresurser • hållbar näringsproduktion • djurens välmående • bioekonomi och ekosystemtjänster ur hållbarhetsperspektiv. • naturskyddsmål och – metoder och hur målen uppnåtts	
Mänskan			• mänskokroppens uppbyggnad och funktioner • mänskokroppens livsfunktioner och regleringssystem • grunderna för biologiska faktorer som påverkar tillväxt, utveckling och hälsa • hur arv och miljö påverkar utvecklingen av olika egenskaper hos mänskan

9.4.8 Geografi

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1 stödja eleven att skapa en strukturerad kartbild av jordklotet M2 vägleda eleven att undersöka naturgeografiska fenomen samt att jämföra naturlandskap i Finland och på andra håll i världen M3 vägleda eleven att undersöka kulturgeografiska fenomen och kulturlandskap samt att förstå olika kulturer, näringsgrenar och människors liv i Finland och på olika håll i världen M4 uppmuntra eleven att reflektera över samspelet mellan människan och naturen samt att förstå betydelsen av en hållbar användning av naturresurser M5 vägleda eleven att utveckla sin förmåga att tänka geografiskt och att ställa geografiska frågor M6 hjälpa eleven att utveckla sin rumsuppfattning samt förståelsen för symboler, proportioner, riktningar och avstånd M7 handleda eleven att träna geomediala färdigheter i vardagen och att läsa, tolka och sammanställa kartor och andra modeller över geografiska fenomen M8 hjälpa eleven att utveckla geografiska undersöknings-färdigheter M9 lära eleven att iaktta miljön och förändringar i miljön samt aktivera eleven att följa med aktuella händelser i sin närmiljö, i Finland och i hela världen M10 stödja eleven att utveckla sin förmåga att kommunicera och arbeta i grupp, att argumentera och tydligt presentera geografiska data M11 vägleda eleven att värna om naturen, den byggda miljön och mångfalden i dem samt stärka elevens förmåga att delta och påverka M12 stödja eleven att växa till en aktiv och ansvarsfull medborgare som tillägnar sig en hållbar livsstil M13 vägleda eleven att värdesätta sin regionala identitet samt naturens, mänsklig och kulturell mångfald och att respektera mänskliga rättigheter överallt i världen		
Centralt innehåll			
Kartbild över området på jordklotet	- förståelse för grundläggande kartbegrepp och för olika terräng- och temakartor - uppfatta världen samt tillägna sig de centrala ortnamnen i Finland, Europa och världen - regelbunden användning av kartor, geodata och andra geomedier	- förståelse för grundläggande kartbegrepp och för olika terräng- och temakartor - uppfatta världen samt tillägna sig de centrala ortnamnen i Finland, Europa och världen - regelbunden användning av kartor, geodata och andra geomedier	- förståelse för grundläggande kartbegrepp och för olika terräng- och temakartor - uppfatta världen samt tillägna sig de centrala ortnamnen i Finland, Europa och världen - regelbunden användning av kartor, geodata och andra geomedier
En aktuell, föränder-	följa med aktuella nyheter från olika områden i världen och placera nyheterna på kar-	följa med aktuella nyheter från olika områden i världen och placera nyheterna på kar-	följa med aktuella nyheter från olika områden i världen och placera nyhet-

lig värld	tan. - reflektera kritiskt över bakgrunden till och den regionala innebörden av nyhetshändelser. - - kombinera nyhetsbevakningen med andra innehåll i geografi. - bekanta sig med geografisk kunskap som behövs i arbetslivet och i olika delar av samhället	tan. - reflektera kritiskt över bakgrunden till och den regionala innebörden av nyhetshändelser. - - kombinera nyhetsbevakningen med andra innehåll i geografi. - bekanta sig med geografisk kunskap som behövs i arbetslivet och i olika delar av samhället	erna på kartan. - reflektera kritiskt över bakgrunden till och den regionala innebörden av nyhetshändelser. - - kombinera nyhetsbevakningen med andra innehåll i geografi. - bekanta sig med geografisk kunskap som behövs i arbetslivet och i olika delar av samhället
Grundläggande förutsättningar för liv på jorden	- jordklotets planetarism och hur den påverkar jorden - dygns- och årstidsväxlingar samt klimat- och vegetationszoner - de grundläggande förutsättningarna för liv, som t.ex. ren luft, vatten och näring, deras förekomst och hållbar användning av dem.		
Mänskor och kulturer i världen		- bekanta sig med kulturer, hur människor lever och bor samt med näringsgrenar i Finland, Europa och på olika håll i världen. - hur miljön påverkar näringsgrenar, boende och annan mänsklig verksamhet - de mänskliga rättigheterna - förutsättningar för ett gott liv i synnerhet ur barns och ungas perspektiv.	
En hållbar livsstil och hållbar användning av naturresurser		- hållbar användning av naturresurser - bioekonomins möjligheter i Finland och på andra håll i världen - produkters livscykel - reflektera över egna konsumtionsval och hur man lever som en ansvarsfull medborgare. - miljöförändringar, i synnerhet klimatförändringen och hur naturens mångfald försvagas. - miljöns tillstånd	

		• utforska möjligheter att samarbeta inom Östersjöområdet • globaliseringens effekter. • regionala utvecklingsfrågor	
Föränderliga landskap och livsmiljöer			• granska särdrag i sin egen hembygd samt olika landskapsområden i Finland • fältundersökningar i närmiljön • värna om mångfalden i närmiljön samt planera och öka dess trivsel och säkerhet • undersöka natur - och kulturlandskap i olika områden i världen.

9.4.9 Fysik

	åk 7	åk 8	åk 9
Betydelse, värderingar och attityder			
M1	Uppmuntra och inspirera eleven att studera fysik.	Uppmuntra och inspirera eleven att studera fysik.	Uppmuntra och inspirera eleven att studera fysik.
M2	Vägleda och uppmuntra eleven att ställa upp mål för sitt arbete.	Vägleda och uppmuntra eleven att ställa upp mål för sitt arbete.	Vägleda och uppmuntra eleven att identifiera sina kunskaper i fysik och arbeta långsiktigt.
M3	Vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i fysik och i sitt eget liv.	Vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i fysik och i livsmiljön.	Vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i fysiken och i samhället.
M4			Handleda eleven att använda sina kunskaper i fysik för att bygga en hållbar framtid samt att bedöma sina val med tanke på en hållbar användning av energiresurser.
Forskningsfärdigheter			
M5	Uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas.	Uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och vidareutveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet.	Uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och vidareutveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet.
M6	Handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.	Handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.	Handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.
M7	Vägleda eleven att presentera resultat från egna undersökningar.	Vägleda eleven att behandla och tolka, resultat från egna undersökningar.	Vägleda eleven att behandla, tolka, och presentera resultat från egna undersökningar samt utvärdera dem och hela undersökningsprocessen.

M8		Vägleda eleven att förstå betydelsen av tekniska tillämpningar.	Vägleda eleven att förstå betydelsen av tekniska tillämpningar och hur de fungerar samt inspirera eleven att vara med och skapa, planera, utveckla och tillämpa enkla tekniska lösningar tillsammans med andra.
M9	Vägleda eleven att använda informations- och kommunikations-teknologi för att söka information samt stödja elevens lärande med hjälp av åskådliga simuleringar.	Vägleda eleven att använda informations- och kommunikations-teknologi för att söka och presentera information från undersökningar samt stödja elevens lärande med hjälp av åskådliga simuleringar.	Vägleda eleven att använda informations- och kommunikations-teknologi för att söka, behandla och presentera information och mätresultat från undersökningar samt stödja elevens lärande med hjälp av åskådliga simuleringar.
Kunskaper i fysik och användningen av dem			
M10	Vägleda eleven att använda fysikaliska begrepp.	Vägleda eleven att använda fysikaliska begrepp på ett exakt sätt samt forma sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier.	Vägleda eleven att använda fysikaliska begrepp på ett exakt sätt samt forma sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier.
M11	Lära eleven att använda olika modeller för att beskriva fenomen.	Lära eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara fenomen.	Lära eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara fenomen samt göra prognoser.
M12	Handleda eleven att använda olika informationskällor.	Handleda eleven att kritiskt bedöma olika informationskällor.	Handleda eleven att använda och kritiskt bedöma olika informationskällor och att uttrycka och motivera olika åsikter på ett för fysiken typiskt sätt.
M13	Vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär.	Vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling.	Vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling samt vetenskapliga sätt att producera kunskap.
M14		Vägleda eleven att nå tillräckliga teoretiska kunskaper för att fortsätta studier i fråga om växelverkan och rörelse samt elektricitet.	Vägleda eleven att nå tillräckliga teoretiska kunskaper för att fortsätta studier i fråga om växelverkan.
M15	Handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i fysik inom mångvetenskap-	Handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i fysik inom mångvetenskapliga lär-	Handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i fysik inom mångvetenskapliga lärområden

	liga lärområden.	områden samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur fysik tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen.	samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur fysik tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen, i näringslivet, i organisationer eller i vetenskapliga samfund.
Centralt innehåll	åk 7	åk 8	åk 9
	Naturvetenskapliga forskningsmetoder, I1 - hypoteser - mätningar (storheter, enheter) - tabeller & grafer	Rörelse & kraft, I5 - likformig rörelse - accelererad rörelse - växelverkan mellan kroppar och krafter - densitet & lyftkraft - tryck	Samband mellan elektricitet & magnetism, I3 - magnetiska fenomen - elektrisk induktion och dess användningsområden - el i samhället
	Vågrörelser, I3 - vågens egenskaper - ljusets & ljudets egenskaper och tillämpningar	Rörelse & energi, I4, I5 - arbete (enkla maskiner) - mekanisk energi - effekt och verkningsgrad	Astronomi & Kärnfysik, I2 - solsystemet - universums struktur - radioaktivitet & joniserande strålning
	Värme, I2, I3 - uppvärmning & avkylning av materia - värmefenomenens betydelse & tillämpningar - värmeenergi	Elektricitet, I6 - statisk elektricitet - likströmskretsens användning och teknik - elektrisk energi & effekt	

9.4.10 Kemi

	åk 7	åk 8	åk 9
Betydelse, värderingar och attityder			
M1	Uppmuntra och inspirera eleven att studera kemi.	Uppmuntra och inspirera eleven att studera kemi.	Uppmuntra och inspirera eleven att studera kemi.
M2	Vägleda och uppmuntra eleven att ställa upp mål för sitt arbete.	Vägleda och uppmuntra eleven att ställa upp mål för sitt arbete.	Vägleda och uppmuntra eleven att identifiera sina kunskaper i kemi och arbeta långsiktigt.
M3	Vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i kemi och i sitt eget liv.	Vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i kemi och i livsmiljön.	Vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i kemi och i samhället.
M4		Handleda eleven att använda sina kunskaper i kemi för att bygga en hållbar framtid.	Handleda eleven att använda sina kunskaper i kemi för att bygga en hållbar framtid samt att bedöma sina val med tanke på en hållbar användning av naturresurser och produkters livscykel.
Forskningsfärdigheter			
M5	Uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas.	Uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och vidare utveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar.	Uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och vidare utveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar.
M6	Handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.	Handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.	Handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.
M7	Vägleda eleven att presentera resultat från egna undersökningar.	Vägleda eleven att behandla och tolka, resultat från egna undersökningar.	Vägleda eleven att behandla, tolka, och presentera resultat från egna undersökningar samt utvärdera dem och hela undersökningsprocessen.
M8		Vägleda eleven att uppfatta hur kemi tillämpas	Vägleda eleven att uppfatta hur kemi tillämpas inom

		inom teknologi.	teknologi samt att vara med och skapa, planera, utveckla och tillämpa lösningar som omfattar tillämpningar av kemi i samarbete med andra.
M9	Vägleda eleven att använda digitala verktyg för att söka, information och resultat från undersökningar samt stödja elevens lärande med hjälp av simuleringar.	Vägleda eleven att använda digitala verktyg för att söka och presentera information och resultat från undersökningar samt stödja elevens lärande med hjälp av simuleringar.	Vägleda eleven att använda digitala verktyg för att söka, behandla och presentera information och resultat från undersökningar samt stödja elevens lärande med hjälp av simuleringar.
Kunskaper i kemi och användningen av dem			
M10	Vägleda eleven att använda kemiska begrepp.	Vägleda eleven att använda kemiska begrepp på ett exakt sätt samt utveckla sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier.	Vägleda eleven att använda kemiska begrepp på ett exakt sätt samt utveckla sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier.
M11	Handleda eleven att använda olika modeller för att beskriva ämnets struktur.	Handleda eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara ämnets struktur och kemiska fenomen.	Handleda eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara ämnets struktur och kemiska fenomen.
M12	Handleda eleven att använda olika informationskällor.	Handleda eleven att kritiskt bedöma olika informationskällor.	Handleda eleven att använda och kritiskt bedöma olika informationskällor och att uttrycka och motivera olika åsikter på ett för kemin typiskt sätt.
M13	Vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär.	Vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling.	Vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling samt vetenskapliga sätt att producera kunskap.
M14		Handleda eleven att förstå de grundläggande principerna för ämnens egenskaper, struktur och omvandlingar som dessa genomgår.	Handleda eleven att förstå de grundläggande principerna för ämnens egenskaper, struktur och omvandlingar som dessa genomgår.
M15	Handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i kemi inom mångvetenskapliga lärområden.	Handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i kemi inom mångvetenskapliga lärområden samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur kemi tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen.	Handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i kemi inom mångvetenskapliga lärområden samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur kemi tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen, i näringslivet, i organisationer eller i vetenskapliga sam-

			fund.
Centralt innehåll	åk 7	åk 8	åk 9
	Naturvetenskapliga forskningsmetoder, I1, I2, I4 • säkerhet • hypoteser • mätningar • tabeller & grafer	Periodiska systemet och bindningar, I4, I5 • periodiska systemet • joner & jonföreningar • molekyler	Organisk kemi, I1, I2, I3, I4, I5, I6 • enkla organiska föreningar (kolväten, alkoholer, karboxylsyror) • organiska föreningars egenskaper & användning • organiska föreningars användning i vardagen
	Atomen och grundämnena, I4, I5, I6 • atommodellen • grundämnena • kemiska symboler • atomer i föreningar	Syror, baser och miljö, I4, I6 • pH-värde • baser & Syror • neutralisation • sura & basiska oxider i miljön	
	Ämnen, I4, I5, I6 • rena ämnen • blandningar (heterogena, homogena) • separationsmetoder	Metallernas kemi, I2, I3, I4 • metallernas egenskaper & förädling • elektrokemiska spänningsserien • galvaniska element & elektrolys • redoxreaktioner	
	Kemiska reaktioner, I2, I4, I6 • kemiska reaktioner & föreningar • reaktionshastighet • förbränning • brandsäkerhet		

9.4.11 Hälsokunskap

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1 att vägleda eleven att förstå bredden av begreppet hälsa och att främja hälsan samt människans levnadslopp, växande och utveckling ur ett resursperspektiv M2 att handleda eleven att utveckla sina emotionella och sociala färdigheter samt sin förmåga att hantera olika konflikter M3 att handleda eleven att utveckla sin självkännedom och att ge akt på sina värderingar och attityder som stöder det egna beteendet, lärandet och studierna M7 att vägleda eleven att känna igen och utvärdera sina egna vanor, val och motiv som berör hälsa och säkerhet samt uppmuntra eleven att reflektera över resurser som är relevant för den egna hälsan M9 att vägleda eleven att förstå samhällets, omgivningens, kulturens och den digitala utvecklingens betydelse för hälsa och välfärd. M11 att vägleda eleven att förstå och bedöma uppfattningar om hälsa i den egna familjen och den närmaste omgivningen, samt att hjälpa eleven att skapa sig en bild av på vilket sätt hen lär sig bäst	M7 att vägleda eleven att känna igen och utvärdera sina egna vanor, val och motiv som berör hälsa och säkerhet samt att uppmuntra eleven att reflektera över resurser som är relevanta för den egna hälsan M8 att lära eleven att identifiera och kritiskt granska företeelser som anknyter till hälsa och sjukdom samt till värderingar och normer som är förknippade med dem och att bedöma tillförlitligheten och relevansen i tillgänglig information M9 att vägleda eleven att förstå samhällets, omgivningens, kulturens och den digitala utvecklingens betydelse för hälsa och välfärd M12 att stödja elevens förmåga att kritiskt bedöma information som berör hälsa och sjukdom samt att beskriva individens rättigheter, ansvar och möjligheter att påverka i frågor som gäller hälsa och trygghet i den egna lärmiljön och den närmaste omgivningen	M2 att handleda eleven att utveckla sina emotionella och sociala färdigheter samt sin förmåga att hantera olika konflikt- och krissituationer M5 att vägleda eleven att fördjupa sin förståelse av fysisk, psykisk och social hälsa, faktorer och mekanismer som stärker och hotar hälsan samt att stödja elevens förmåga att använda relaterade begrepp på ett korrekt sätt M8 att vägleda eleven att identifiera och kritiskt granska företeelser som anknyter till hälsa och sjukdom samt värderingar och normer som är förknippade med dem och att bedöma tillförlitligheten och relevansen i information M9 att vägleda eleven att förstå samhällets, omgivningens, kulturens och den digitala utvecklingens betydelse för hälsa och välfärd M10 att vägleda eleven att lägga grunden för den egna studie-, funktions- och arbetsförmågan och att upprätthålla den samt att beskriva hur man använder hälsotjänster på ett ändamålsenligt sätt M12 att stödja elevens förmåga att kritiskt bedöma information som berör hälsa och sjukdom samt att beskriva individens rättigheter, ansvar och möjligheter att påverka i frågor som gäller hälsa och trygghet i den egna lärmiljön och den närmaste omgivningen

	åk 7	åk 8	åk 9
Centralt innehåll	Innehållet i undervisningen bygger på att eleven ska inse betydelsen av fysisk, psykisk och social hälsa som helhet. I undervisningen betonas människans levnadslopp, växande och utveckling. Frågor kring identitet, självbild, självkänsla och självförtroende, självkänedom samt känslor diskuteras. Även frågor om hur mobbning kan förebyggas liksom frågor kring pubertet och sexuell utveckling behandlas. I undervisningen diskuteras även betydelsen av familj, kamratskap och omsorg. Tyngdpunkten i undervisningen läggs på vardagsrytm, sömn, kost och kostvanor, motion samt hygien. Eleven inhämtar kunskap genom värderingsövningar, reflektioner, diskussioner och genom att kritiskt granska olika källor.	Innehållet i undervisningen bygger på att eleven ska inse sitt eget ansvar och sin egen makt över den egna hälsan. Tanken är att eleven ska uppmuntras till att göra ändamålsenliga beslut i förhållande till sin egen hälsa. Eleven lär sig om närings- och sömnproblem och dess inverkan på hälsan genom att reflektera, diskutera och kritiskt granska fakta. I undervisningen behandlas temaområdet rusmedel och beroendeframkallande medel och deras inverkan på kroppen. Huvuddelen av sexualkunskapen går igenom i årskurs 8. Eleven diskuterar och reflekterar även kring motion och de hälsoeffekter motionen medför och inser förhoppningsvis vilka hälsoeffektiva risker en stillasittande och passiv livsstil medför.	Innehållet i undervisningen fokuserar på säkerhetskunskap och kommunikativa färdigheter. Eleven presenteras konstruktiva konfliktlösnings- och stresshanteringsmetoder i olika problem- och krissituationer. Undervisningen tar fasta på hur man bygger upp den psykiska hälsan. Undervisningen lägger tyngdpunkt på första hjälp och hur man tillkallar hjälp i nödsituationer. Eleven ska stärka det källkritiska tänkandet vid utnyttjande av olika slags information och göras uppmärksam på olika marknadsförings- och påverkningsmetoders tillförlitlighet. I undervisningen fördjupar sig eleven i folksjukdomar. Meningen är att eleven genom diskussion och reflektion ska kunna inse möjligheten att göra egna val som främjar den egna hälsan. I årkurs 9 behandlas den sexuella hälsan och frågor kring sexualundervisning repeteras från årskurs 8. Undervisningen lägger tyngdpunkt på hållbar livsstil och ansvarsfull konsumtion.

9.4.12 Religion

evangelisk-luthersk tro

	åk 1	åk 2
Mål	Väcka intresse och förståelse Bekanta sig med centrala begrepp, berättelser och symboler Utforska det religiösa året, högtider och seder Uppmuntra att identifiera och uttrycka tankar och känslor Vägleda att handla rättvist och respektera andra Skapa möjligheter att framföra, lyssna på och förstå olika åsikter	Väcka intresse och förståelse Lära känna den religiösa närmiljön Uppmuntra att identifiera och uttrycka tankar och känslor Vägleda att handla rättvist och respektera andra Handleda till etiskt tänkande och ansvarstagande Skapa möjligheter att framföra, lyssna på och förstå olika åsikter
Centralt innehåll		
Förhållandet till den egna religionen	• familjens och släktens religion eller livsåskådning, olika slags familjer • jul och påsk och de berättelser och i Bibeln som är förknippade med dessa • andra centrala bibliska berättelser, kristliga traditioner och seder • högtider och helger, deras innehåll, innebörd och hur de firas • psalmer och musik i anknytning till kyrkoåret och barndomen •	• centrala begrepp och symboler inom kristendomen och församlingen • jul och påsk och de berättelser i Bibeln som är förknippade med dessa • andra centrala bibliska berättelser, kristliga traditioner och seder • den kristna gudsbilden • kyrkobyggnaden
Religionernas värld	• religioner som förekommer i elevens närmiljö samt dessa religioners viktigaste seder och högtider	• religioner som förekommer i elevens närmiljö samt dessa religioners viktigaste seder och högtider • kristendomens mångfald • kristendomens irreligiositet
Ett gott liv	• respekt för livet och mänskovärde • egna handlingar och konsekvenser av dessa • ansvar för andra människor, miljön och natur • empati	• acceptera olikheter • reflektion över livsfrågor • den gyllene regeln • FN:s konvention om barnens rättigheter

	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Mål	Fördjupa sig i heliga skrifter och berättelser samt den centrala läran Bekanta sig med ritualer och seder samt heliga platser och byggnader Känna igen karakteristiska drag och symbolik i religiöst språk Handleda till mediekunskap Utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen idag Respektera det som är heligt för en själv och andra Utforska etiska normer och principer som förenar olika religioner Möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att motivera egna synpunkter	Känna igen karakteristiska drag och symbolik i religiöst språk Handleda till mediekunskap Utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen idag Ge insikt i monoteistiska världsreligioner, deras inflytande och historia i Europa Respektera det som är heligt för en själv och andra Utforska etiska normer och principer som förenar olika religioner Förståelse för de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnens rättigheter Vägleda till att göra etiska värderingar Möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att motivera egna synpunkter Stödja till en positiv världssyn och självkänsla	Känna igen karakteristiska drag och symbolik i religiöst språk Handleda till mediekunskap Utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen idag Ge insikt i monoteistiska världsreligioner, deras inflytande och historia i Europa Respektera det som är heligt för en själv och andra Utforska etiska normer och principer som förenar olika religioner Förståelse för de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnens rättigheter Vägleda till att göra etiska värderingar Möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att motivera egna synpunkter Stödja till en positiv världssyn och självkänsla	Känna igen karakteristiska drag och symbolik i religiöst språk Handleda till mediekunskap Utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen idag Ge insikt i monoteistiska världsreligioner, deras inflytande och historia i Europa Respektera det som är heligt för en själv och andra Utforska etiska normer och principer som förenar olika religioner Förståelse för de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnens rättigheter Vägleda till att göra etiska värderingar Möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att motivera egna synpunkter
Centralt innehåll				
Förhållandet till den egna religionen	- kristendomens lära - kristendomens seder - kristendomens ritualer - det kristnasamfund - Bibelns centrala berättelser och sambandet mellan dessa och konst, vetenskap och kultur			

Religionens värld		• religiösa samfund • religionernas mångfald	• judendomen • kristendomen • islam	• bakgrunden till religionen i Europa och Finland • kristendomens utveckling fram till vår tid
Ett gott liv		• mänskovärdet • respekt för livet • att värna om naturen • livskompetens	• självkännedom • välmående • centrala etiska normer och uppfattningar • FN:s konvention om barnets rättigheter	

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	Vägleda till insikt om religionens och kulturens samband och mångfald Handleda att undersöka religioner, livsåskådningar och irreligiositet Handleda att känna igen seder och symboler i olika religioner och livsåskådningar samt ge akt på religiösa teman i medier, världspolitiken, inom konst och populärkultur Uppmuntra att fundera över mänskliga livsfrågor och aktuella etiska frågor och egna värderingar i förhållande till dem Inspirera till egna val och hur de påverkar välbefinnandet Sporra eleverna att möta olika människor	Vägleda till insikt om religionens och kulturens samband och mångfald Fördjupa sina kunskaper Handleda att känna igen seder och symboler i olika religioner och livsåskådningar samt ge akt på religiösa teman i medier, världspolitiken, inom konst och populärkultur laktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan religiöst och vetenskapligt språk Hjälpa att reflektera kring religioners och livsåskådningars globala betydelse som grund och rättesnöre för människors val Uppmuntra att fundera över mänskliga livsfrågor och aktuella etiska frågor och egna värderingar i förhållande till dem Sporra eleverna att möta olika människor	Handleda att känna igen seder och symboler i olika religioner och livsåskådningar samt ge akt på religiösa teman i medier, världspolitiken, inom konst och populärkultur laktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan religiöst och vetenskapligt språk Utforska etiska begrepp, de mänskliga rättigheterna och de etiska principerna i den egna och i andra religioner samt i livsåskådningar Hjälpa att reflektera kring religioners och livsåskådningars globala betydelse som grund och rättesnöre för människors val Uppmuntra att fundera över mänskliga livsfrågor och aktuella etiska frågor och egna värderingar i förhållande till dem Inspirera till egna val och hur de påverkar välbefinnandet Sporra eleverna att möta olika människor

Centralt innehåll			
Förhållandet till den egna religionen		• det egna förhållandet till religionen • de kristna kyrkorna, deras lära och eku- menik med beaktande av de lokala aspekterna • Bibelns och kulturellt inflytande	
Religionernas värld	• djupare förståelse för religion och livsåskådning • religionens kulturella inflytande • aktuella religiösa företeelser • religioner i Fjärran östern		
Ett gott liv			• ett gott liv och etiska aspekter • kristendomens etik • FN:s deklaration om mänskliga rättigheter • aktuella livsfrågor

	åk 1	åk 2
Mål	• att väcka elevens intresse och förståelse • att eleven bekantar sig med begrepp, berättelser och symboler • att eleven bekantar sig med kyrkoåret, högtider och seder • att eleven uppmuntras att uttrycka tankar och känslor • att fostra eleven till rättvisa och respekt för andra • att ge möjlighet att fritt uttrycka åsikter och lyssna på andras åsikter	• att väcka elevens intresse och förståelse • att bekanta sig med religionsutövningen i den egna närmiljön • att eleven uppmuntras att uttrycka tankar och känslor • att fostra eleven till rättvisa och respekt för andra • att fostra eleven till etiskt handlande och ansvarstagande • att ge möjlighet att fritt uttrycka åsikter och lyssna på andras åsikter
Centralt innehåll		
Förhållandet till den egna religionen	Familjens och barnets eget liv, olika slags familjer, andra kyrkor och åskådningar • att vara ortodox kristen • den egna familjen, olika slags familjer Den egna religionens särdrag, centrala begrepp, terminologi och symboler • Den heliga Treenigheten, Gud, Jesus Guds Son, Jungfru Maria, Bibeln • heliga människor, t.ex. den helige Nikolaos • kyrkliga seder: korstecknet, ikoner, kyrkoljus, oljelampan • korset • änglar, skyddsänglar • Ikoner av Kristus och Gudaföderskan • nattvarden • "Monia vuosia" Bönen • Skrivna böner såsom Himmelske konung, Herre förbarma dig, Helige Gud, påsktroparion	Jag som ortodox och medlem i kyrkan, den egna identiteten Bibeln som kyrkans bok Kyrkobyggnaden: kyrkans element och innehåll Olika slags gudstjänster: liturgi, begravning Helg och vardag Herrens bön och Jesusbönen Kyrkoåret • teofani och Kristi inridande i Jerusalem • julfastan och stora fastan Heliga förrättningar • sakramenten, dopet, myrrasmörjelsen, faddrar

	Den egna församlingen och det ortodoxa kyrkoårets viktigaste högtider • präster, kantorer, ponomarer • uppförande i kyrkan Kyrkoåret • Kristi Födelse och Kristi Uppståndelse, påskan • "virpominen"	Ikoner Evangelisterna och apostlarna Gudaföderskan, Gudsmoern Skyddshelgon, himmelska förebedjare, min egen namnsdag
Religionernas värld	• ekumeniska familjer, den kristna tron i familjen • olika slags familjer • religioner i min egen skola, religionslöshet • högtider som firas i den egna skolan, såväl religiösa som traditionella	• judendomens, islams och kristendomens särdrag • religioner i skolans närområde, religionslöshet • högtider som firas i den egna skolan, såväl religiösa som traditionella • olika ortodoxa traditioner
Ett gott liv	• omsorg, att bry sig om andra • livet och döden • samvetet, förlåtelsen, frihet och ansvar • osjälviskhet, ärlighet kyrkoårets inledning: skapelsedagen, skapelseberättelsen, vårt ansvar för miljön • kärlek: t.ex. den förlorade sonen, berättelserna om Josef • jag som ortodox och medlem i kyrkan, den egna identiteten	• ansvaret för miljön • välmående, mitt ansvar för min egen hälsa • fastan, goda gärningar • ojämlikhet, jämlikhet, hjälpsamhet • den barmhärtige samariern • ett gott liv: "Jag var hungrig och ni gav mig..." • omsorg, att bry sig om andra, • förlåtelse, kärlek: t.ex. den förlorade sonen • konventionen om barnets rättigheter i mitt eget liv

	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Mål	• att eleven bekantar sig med heliga skrifter, berättelser och centrala lärosatser • att eleven bekantar sig med ritualer och seder samt heliga platser och byggnader • att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser	• att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda eleven till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge	• att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda eleven till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge	• att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda eleven till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge

	• att vägleda eleven till media-läskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge • att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra • att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för egna åsikter	• att eleven bekantar sig med de monoteistiska religionernas betydelse och historia i Europa • att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra • att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att vägleda till förståelse för mänskliga rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter • att fostra till att gör val utifrån etiska värderingar • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för egna åsikter • att stöda en positiv världssyn och självkänsla	• att eleven bekantar sig med de monoteistiska religionernas betydelse och historia i Europa • att fostra till respekt för det man själv eller andra håller heligt • att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att vägleda till förståelse för mänskliga rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter • att fostra till att gör val utifrån etiska värderingar • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för egna åsikter • att stöda en positiv världssyn och självkänsla	• att eleven bekantar sig med de monoteistiska religionernas betydelse och historia i Europa • att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra • att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att vägleda till förståelse för mänskliga rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter • att fostra till att gör val utifrån etiska värderingar • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för egna åsikter
Centralt innehåll				
Förhållandet till den egna religionen	Kyrkoåret • växlingen mellan högtid och vardag • Kristushögtider och Guds Morders högtider • högtidernas troparier och händelseikoner Bönen • begynnelseböner, fasteböner, hymner: Sannerligen är det värdigt; Gläd dig, Guds Moder	Kyrkoåret • påsken, julen Botens och de sjukas smörjelses sakrament, biktfadern, principen om andlig vägledning Bibeln som kyrklig skrift och trons källa Jesu liv, lära och underverk	Kyrkoåret • Kristi himmelsfärds dag och pingst Trosbekännelsen och Den heliga Treenigheten Kyrkans uppkomst och urkyrkans liv apostlarna, aposteln Paulus, kyrkofäderna Prästämberet	Kyrkoåret • helgandet av tiden och kyrkoåret med fastetiderna • påsktidens händelser från Laskarus lördag till påsk och gudstjänster i som har samband med dem Bönen • bönen före nattvarden Sakramenten

	Olika slags helgedomar och kyrkobyggnader • kyrkliga artefakter Hemvälsignelse, bönestunder i olika situationer, panihida Församlingens verksamhet och olika aktörer	Kyrkobyggnaden • ikonostasen • min egen församlings kyrkobyggnader Olika slags gudstjänster • rökelse • processionsljus • intåg • ringande i kyrkklockor Elevens skyddshelgon och	Mission och diakoni Den finländska ortodoxa kyrkans särdrag Kyrkomusiken och ikonkonsten	• nattvarden Kyrkan som eukaristisk gemenskap Gudstjänstlivet • vigilia, liturgin och fasteliturgin Klostren
Religionernas värld	Helg och vardag i olika religioner och kulturer Andra lokala religioner Aktuella ämnen i media som har samband med religion	Katolicitet och apostolicitet i kristendomen Ekumenik Den ortodoxa kristendomen i Finland, Europa och världen	Judendomen Kristendomen Islam	Martyrerna, klostren, fastorna inom kristendomen och andra religioner Religionslöshet, ateism, sekularisering Religionerna i Europa idag
Ett gott liv	Att ta hand om sig själv De tio budorden Liknelser i Nya testamentet Livets gåva, jämlikhet Mina handlingars konsekvenser och mitt vardagliga handlande ur ett hållbarhetsperspektiv Att respektera andras åsikter och att leva mig in i andras situationer	En hållbar livsstil och att värna om naturen Människovärde • det dubbla kärleksbudet • den ortodoxa människosynen • jämlikhet Konventionen om barnets rättigheter i mitt eget liv Fastan	Etiska regler • Bönen Fader vår De mänskliga rättigheterna i religionerna Respekt mellan olika religioner och åskådningar Filantropi och globalt ansvar, ett ekologiskt tänkande	Etiska regler • bergspredikan Mänskliga rättigheter Martyrerna och trons försvarare

	ation			
--	-------	--	--	--

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	Att eleven - vägleds till att iaktta religionens och kulturens växelverkan och många former, - fostras att fördjupa sig i världsreligionerna, olika åskådningar och religionslöshet, - lär känna seder och symboler inom olika religioner och åskådningar samt att känna igen religiösa frågor i media, världspolitiken, konsten och populärkulturen, - lär sig reflektera över livsfrågor och etiska frågor samt de egna värderingarnas förhållande till dem, - lär sig reflektera över de egna valen och deras effekter på välmående och en hållbar livsstil, och - uppmannas att möta andra människor	Att eleven - vägleds till att iaktta religionens och kulturens växelverkan och många former, - vägleds till att fördjupa sina kunskaper, - lär känna seder och symboler inom olika religioner och åskådningar samt att känna igen religiösa frågor i media, världspolitiken, konsten och populärkulturen, - lär sig iaktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan ett religiöst och ett vetenskapligt språkbruk, - får hjälp att reflektera över hur religioner och åskådningar globalt motiverar och styr människors val, - lär sig reflektera över livsfrågor och etiska frågor samt de egna värderingarnas förhållande till dem, och - uppmannas att möta andra människor	Att eleven - lär känna seder och symboler inom olika religioner och åskådningar samt att känna igen religiösa frågor i media, världspolitiken, konsten och populärkulturen, - lär sig iaktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan ett religiöst och ett vetenskapligt språkbruk, - vägleds till att fördjupa sig i den egna religionens samt andra religioners och åskådningars etiska begrepp, mänskliga rättigheter och etiska principer, - får hjälp att reflektera över hur religioner och åskådningar globalt motiverar och styr människors val, - lär sig reflektera över livsfrågor och etiska frågor samt de egna värderingarnas förhållande till dem, - lär sig reflektera över de egna valen och deras effekter på välmående och en hållbar livsstil, och - uppmannas att möta andra människor
Centralt innehåll			
Förhållandet till den egna religionen	Kyrkans tillkomstskeden urförsamlingen, apostlarnas missionsarbete, martyrkirken, den odelade kyrkan, den stora schismen, kyrkans delning Kyrkans läras uppkomst, trosbekännelsen och traditionen	Den finländska ortodoxa kyrkan, dess historia och nutid Församlingar, stift, kyrkosamfund, patriarkat Kloster och asketism	Helgandet av tiden i en ortodox kristens liv, kyrkoåret, bönen Kyrkokonsten som en uttrycksform för läran

	Bibeln som en del av kyrkans tradition • tillkomsthistoria och användning Diakonin • förkunnelse och kärlek till nästan	Den globala ortodoxa kristenheten Kyrkliga aktörer och organisationer Religiösa frågor i media, konsten och populärkulturen	
Religionernas värld	En fördjupad kännedom om religioner och åskådningar • judendomen • islam • de kristna kyrkorna De ortodoxa patriarkaten Den orientala ortodoxa kristendomen	En fördjupad kännedom om religioner och åskådningar • hinduismen • buddhismen Olika vardagliga fenomen som har sina rötter i religioner • yoga, meditation Kloster och asketism i andra religioner Övergångsriter i olika religioner och åskådningar	En fördjupad kännedom om religioner och åskådningar • Religioner i Kina och Japan • naturreligioner • fornfinnsk religion • nyare religioner • religionslöshet, ateism Trosbekännelsen som fenomen i religionerna Konsten i olika religioner Ekumenik Religionerna i världspolitiken
Ett gott liv	Ortodoxa kristna, döpta och smorda Osjälviskhet, förbindelse, förtroende, martyrernas liv som förebild Rätt och fel, synd Boten Att reflektera över och motivera egna etiska val och deras konsekvenser Att hjälpa andra, diakoni	Andlig vägledning i den ortodoxa traditionen och i andra religioner Mänskliga rättigheter ur ett kristet perspektiv Att reflektera över och motivera egna etiska val och deras konsekvenser	En kristen etik FN:s konvention om mänskliga rättigheter Aktuella etiska frågeställningar i allmänhet och för åldersgruppen

Mål	1	2
	• Väcka intresse och förståelse • Bekanta sig med centrala begrepp, berättelser och symboler • Utforska det religiösa året, högtider och seder • Uppmuntra att identifiera och uttrycka tankar och känslor • Vägleda att handla rättvist och respektera andra • Skapa möjligheter att framföra, lyssna på och förstå olika åsikter	• Väcka intresse och förståelse • Lära känna den religiösa närmiljön • Uppmuntra att identifiera och uttrycka tankar och känslor • Vägleda att handla rättvist och respektera andra • Handleda till ett etiskt tänkande och ansvarstagande • Skapa möjligheter att framföra, lyssna på och förstå olika åsikter
Centralt innehåll	1	2
Förhållandet till den egna religionen	Den egna familjen • seder och traditioner • högtider • den islamiska kalendern • rättigheter och skyldigheter Den islamiska lärans grunder • Allah (Gud) • profeternas berättelser • profeten Muhammeds liv och exempel • Koranen som helig bok • islams pelare • bönen • moskén	Den egna familjen • seder och traditioner • högtider • den islamiska kalendern • människans livscykel Den islamiska lärans grunder • Allah (Gud) • profeternas berättelser • profeten Muhammeds liv och exempel • Koranen som helig bok • islams pelare • bönen • moskén Muslimens religiösa skyldigheter

Religionernas värld	Närmiljöns religiositet • seder • högtider • religiösa byggnader Tolerans	Närmiljöns religiositet • seder • högtider • religiösa byggnader Muslimer i övriga världen. Islams mångfald
Ett gott liv	Respekt för liv, omgivning och natur	Respekt för liv, omgivning och natur FN:s deklaration om barnets rättigheter Respektera olikheter

Mål	3	4	5	6
	• att eleven bekantar sig med heliga skrifter, berättelser och centrala lärosatser • att eleven bekantar sig med ritualer och seder samt heliga platser och byggnader • att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda eleven till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge	• att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda eleven till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge • att eleven bekantar sig med de monoteistiska religionernas betydelse och historia i Europa • att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra	• att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda eleven till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge • att eleven bekantar sig med de monoteistiska religionernas betydelse och historia i Europa • att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra	• att eleven känner igen religiöst språkbruk och användning av liknelser • att vägleda till medialäskunnighet • att eleven fördjupar sig i finländska och europeiska religioners och åskådningars rötter och nuläge • att eleven bekantar sig med de monoteistiska religionernas betydelse och historia i Europa • att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra • att eleven fördjupar sig i de

	• att fostra till respekt för det som är heligt för en själv och andra • att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för egna åsikter	• att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att vägleda till förståelse för mänskliga rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter • att fostra till att göra val utifrån etiska värderingar • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för sina åsikter • att stöda en positiv världssyn och självkänsla	• att eleven fördjupar sig i de etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att vägleda till förståelse för mänskliga rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter • att fostra till att göra val utifrån etiska värderingar • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för sina åsikter • att stöda en positiv världssyn och självkänsla	etiska principer som är gemensamma för olika läror och religioner • att vägleda till förståelse för mänskliga rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter • att fostra till att göra val utifrån etiska värderingar • att ge möjlighet att diskutera etiska frågor, uttrycka tankar och känslor samt öva att argumentera för egna åsikter
--	--	---	---	---

Centralt innehåll	3	4	5	6
Förhållandet till den egna religionen	• Koranens berättelser, under och suror • Profeten Muhammads liv och läror • Profeternas berättelser • Islams pelare • Islams heliga platser • Den egna familjens	• Koranens berättelser, under och suror • Profeten Muhammads liv och läror • Profeternas berättelser • Islams pelare • Islams heliga platser	• Islam i världen • Islams grunder • Profeten Muhammads läror och karaktär • Koranens suror, sammanställning och innehåll • Profeternas berättelser	• Islam i världen • Islams grunder • Profeten Muhammads läror och karaktär • Koranens suror, sammanställning och innehåll • Profeternas berättelser • Bönen

	religiösa seder		• Bönen	
Religionernas vardag	Skolans och närmiljöns religioner	Förhållandet mellan skolans och närmiljöns religioner och den egna religionen	Kristendomen Judendomen Islams mångfald En ateistisk världsbild Tolerans	Religionernas inverkan på Europas kultur Finlands religiösa samfund
Ett gott liv	Det islamiska livets värden • Respekt för liv • Tolerans gentemot olika människor • Barnens rättigheter (FN)	Den islamiska etikens grunder • Förhållningen till rasism och tolerans • FN:s deklaration om mänskliga rättigheter • Människor omkring oss och förhållandet till dem • Äktenskapets betydelse inom islam • Gott sätt i islam • Förbud inom islam	Islamisk etik och moral Islamisk lag Förbjudna och tillåtna saker i islam Islamiskt uppförande och kontroll över det egna beteendet Behandlandet av djur	Islamisk etik och moral Islamsk lag Förbjudna och tillåtna saker i islam Islamiskt uppförande och kontroll över det egna beteendet Behandlandet av djur

Mål	7	8	9
	Att eleven • vägleds till att iaktta religionens och kulturens växelverkan och många former, • fostras att fördjupa sig i världsreligionerna, olika åskådningar och religionslöshet • lär känna seder och symboler inom olika religioner och åskådningar samt att känna igen religiösa frågor i media, världspolitiken, konsten och po-	Att eleven • vägleds till att iaktta religionens och kulturens växelverkan och många former, • vägleds till att fördjupa sina kunskaper, • lär känna seder och symboler inom olika religioner och åskådningar samt att känna igen religiösa frågor i media, världspolitiken, konsten och populärkulturen	Att eleven: • lär känna seder och symboler inom olika religioner och åskådningar samt att känna igen religiösa frågor i media, världspolitiken, konsten och populärkulturen • lär sig iaktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan ett religiöst och ett vetenskapligt språkbruk • vägleds till att fördjupa sig i den egna religionens samt andra religioners och åskådningars etiska begrepp, mänskliga

	pulärkulturen • lär sig reflektera över livsfrågor och etiska frågor samt de egna värderingarnas förhållande till dem • lär sig reflektera över de egna valen och deras effekter på välmåendet och en hållbar livsstil, och • uppmanas att möta andra människor	• lär sig iaktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan ett religiöst och ett vetenskapligt språkbruk • får hjälp att reflektera över hur religioner och åskådningar globalt motiverar och styr människors val • lär sig reflektera över livsfrågor och etiska frågor samt de egna värderingarnas förhållande till dem, och • uppmanas att möta andra människor	rättigheter och etiska principer • får hjälp att reflektera över hur religioner och åskådningar globalt motiverar och styr människors val • lär sig reflektera över livsfrågor och etiska frågor samt de egna värderingarnas förhållande till dem • lär sig reflektera över de egna valen och deras effekter på välmåendet och en hållbar livsstil, och • uppmanas att möta andra människor
--	--	--	---

Centralt innehåll	7	8	9
Förhållandet till den egna religionen	• Islams pelare • Islams trosartiklar • Islams profeter • Profeten Muhammeds liv • Koranens sammanställning • Islams historia efter Muhammed • Islamisk kultur • Islams mångfald	• Islams pelare • Islams trosartiklar • Islams profeter • Profeten Muhammeds liv • Koranens sammanställning • Islams historia efter Muhammed • Islamisk kultur • Islams mångfald	• Islams pelare • Islams trosartiklar • Islams profeter • Profeten Muhammeds liv • Koranens sammanställning • Islams historia efter Muhammed • Islamisk kultur • Islams mångfald
Religionernas värld	• Religionernas födelse och behovet av dem • Ursprungsbefolkningens religioner • Religioner i Finland förr och nu • Judendomen • Kristendomen • Islam i Finland, Europa och världen • Hinduismen • Buddismen • Ateism • Skillnad och samband mellan religion	• Religionernas födelse och behovet av dem • Ursprungsbefolkningens religioner • Religioner i Finland förr och nu • Judendomen • Kristendomen • Islam i Finland, Europa och världen • Hinduismen • Buddismen • Ateism • Skillnad och samband mellan religion	• Religionernas födelse och behovet av dem • Ursprungsbefolkningens religioner • Religioner i Finland förr och nu • Judendomen • Kristendomen • Islam i Finland, Europa och världen • Hinduismen • Buddismen • Ateism • Skillnad och samband mellan religion och

	och vetenskap	ion och vetenskap	vetenskap
Ett gott liv	• Tolerans • Islams etik • Islamisk lag • Respekt för liv • Kvinnans ställning	• Tolerans • Islams etik • Islamisk lag • Respekt för liv • FN:s deklaration om mänskliga rättigheter • Kvinnans ställning • Högtider	• Tolerans • Islams etik • Islamisk lag • Respekt för liv • FN:s deklaration om mänskliga rättigheter • Kvinnans ställning • Högtider • Islamisk konst

9.4.13 Livsåskådningskunskap

	åk 1	åk 2
Mål	M1 vägleda eleverna att lyssna på andra elevers åsikter och tankar M2 uppmuntra eleven att uttrycka sina egna tankar och känslor på olika sätt M3 vägleda eleven att värdesätta sina egna och andras tankar M4 främja elevens förmåga att ställa frågor och framföra motive- rande argument M5 vägleda eleverna att uppfatta orsak och verkan samt etiska aspekter i vardagliga situationer M6 uppmuntra eleven att reflektera över skillnaden mellan rätt och fel samt godhet M7 handleda eleven att lära känna seder och bruk i närmiljön M8 handleda eleven att förstå grundläggande faktorer föra att män- skor ska kunna leva tillsammans M9 vägleda eleven att respektera och uppskatta naturen och sin närmiljö	M1 vägleda eleverna att lyssna på andra elevers åsikter och tankar M2 uppmuntra eleven att uttrycka sina egna tankar och känslor på olika sätt M3 vägleda eleven att värdesätta sina egna och andras tankar M4 främja elevens förmåga att ställa frågor och framföra motive- rande argument M5 vägleda eleverna att uppfatta orsak och verkan samt etiska aspekter i vardagliga situationer M6 uppmuntra eleven att reflektera över skillnaden mellan rätt och fel samt godhet M7 handleda eleven att lära känna seder och bruk i närmiljön M8 handleda eleven att förstå grundläggande faktorer föra att män- skor ska kunna leva tillsammans M9 vägleda eleven att respektera och uppskatta naturen och sin närmiljö
Centralt innehåll		
Att växa till ett gott liv	• genom att använda sig av lekar, sagor och berättelser lära sig bemöta och förstå • gott handlande, rätt och fel • diskutera det moraliska budskapet i sagorna	• genom att använda sig av lekar, sagor och berättelser lära sig bemöta och förstå • gott handlande, rätt och fel • diskutera det moraliska budet i sagorna
Olika sätt att leva	• familj och släkt • olika livsstilar • religionens traditioner (årets växlingar och högtider som hör till människans livsskeden)	• bekanta sig med den egna skolans kultur och festligheter • barnens ställning i andra länder • fornfinnska sagofigurer • religionens traditioner (årets växlingar och högtider som hör till människans livsskeden)
Grunderna för ett gemensamt liv	• regler och överenskommelser hemma och i skolan • rättigheter och skyldigheter hemma och i skolan • en bra kamrat	• samarbete och samarbetsövningar • en bra kamrat • vänner och vänskapens betydelse

	• strid och försoning • samarbete och samarbetsövningar	• förtroende, ärlighet och uppriktighet
Naturen och en hållbar framtid	• människans ansvar för naturen • hållbar framtid i hemmet och skolan ur barnets synvinkel • en levande och livlös natur	• uppkomst, liv och död i naturen • människans ansvar för naturen • hållbar framtid i hemmet och skolan ur barnets synvinkel

	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Mål	M1 skapa förutsättningar för eleverna att utveckla sitt etiska tänkande och sporra eleverna att tillämpa etiska principer i vardagliga situationer M2 handleda eleven att känna igen och bedöma ett argument och motiveringar till det M3 främja elevens förmåga att uppfatta samband mellan olika företeelser och att utveckla sitt tänkande M4 vägleda eleven att ta ansvar för sig själv, andra människor och naturen M5 vägleda eleven att lära känna Finlands, Europas och världens kulturarv och att förstå kulturell mångfald som fenomen M6 stödja eleven att utveckla sin allmänbildning inom livsåskådning och kultur M7 vägleda eleven att planera och utvärdera sitt eget lärande i livsåskådning M8 uppmuntra eleven att uttrycka sin livsåskådning och att lyssna på andras ställningstaganden i livsåskådningsfrågor M9 vägleda eleven att bekanta sig med mänskorättsetiken som baserar sig på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnens rättigheter M10 uppmuntra eleven att ta initiativ och agera på ett ansvarsfullt sätt i sin omgivning			
Centralt innehåll				
Att växa till ett gott liv	- rätt och fel - värderingar: ett gott liv,	- att möta andra, acceptera och tolerera olikheter - förklara och motivera sina synpunkter, lyssna och ta i beaktande andras - jämlikhet i det dagliga livet samt i världen	- godhet i tankar och gärningar - människans förmåga till ondska (granska exempel i närmiljön och i världen) - grunderna i etik - egna val (motivering, följder och ansvar) - sexuell identitet och dess	- världsbild, världsåskådning och livsåskådning - att forma sin egen livsåskådning - Vem är jag? Vad är ett gott liv? Vilka frågor tycker jag är viktiga? Hur blir jag lycklig? - Mitt förhållande till framtiden

			inverkan på val i livet	den: optimism, realism, pessimism mina egna möjligheter att påverka framtiden
Olika sätt att leva	- familjer i olika delar av världen - eget land, egen kultur, traditioner förr och nu	- mångkultur, olika människor, olika sätt att tänka och fungera - olika former av marginalisering, - fördomar, vilka förekommer?	- olika länders, kulturers och människors syn på livet och världen - världskulturarvet, UNESCO - Livets ursprung, vetenskaplig förklaring i jämförelse med legender, myter och även religiösa förklaringar	- begreppet kultur - bekanta sig med den finländska kulturen; finländska stormän - grunderna till kulturanalys med utgångspunkt ur fenomenen i elevens närmiljö
Grunderna för ett gemensamt liv	- fungera tillsammans med andra, egna önskemål i förhållande till gemensamma mål - kamratrelationer - vem bestämmer och varför?	motivera egna synpunkter, lyssna och ta i beaktande andras synpunkter	- internationalism i den egna skolans och i närmiljön - diskutera begrepp och följder; flyktingar, invandring, folkvandring - uttrycka åsikter och motivera dessa (granska sätt att påverka; fakta, känslor, auktoritet, erfarenhet, forskning, manipulation)	- FN:s verksamhet, speciellt de mänskliga rättigheterna - rättigheter och skyldigheter hemma och i skolan - mänskan som en tänkande varelse enligt grunderna i filosofin
Naturen och en hållbar framtid	- en levande natur, - skönhet och fulhet å grund av människans inverkan	- människans ansvar för naturen samt hållbar utveckling i vardagen - världen och världsbilden - Vad betyder världen för mig och hur kan man undersöka den? - Vad är verklighet?	- naturen som inspiration för konstnärer - evolutionen	- människans utvecklingsfaser - konsumtion, pengar och levnadsstandard

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	Vägleda eleven att identifiera, förstå och använda begrepp som hör samman med livsåskådning. Handleda eleven att lära känna olika religiösa och icke-religiösa livsåskådningar. Vägleda eleven att se åskådningsfrihet som en mänsklig rättighet. Uppmuntra eleven att acceptera och förstå världens mångfald och jämlikt bemötande av alla människor. Handleda eleven att iaktta etiska aspekter i sitt liv och sin omgivning och att utveckla sitt etiska tänkande. Vägleda eleven att lära sig uttrycka sina känslor och åsikter.	Vägleda eleven att se åskådningsfrihet som en mänsklig rättighet. Vägleda eleven att identifiera, förstå och använda begrepp som hör samman med livsåskådning. Uppmuntra eleven att acceptera och förstå världens mångfald och jämlikt bemötande av alla människor. Vägleda eleven att lära sig uttrycka sina känslor och åsikter. Främja elevens kulturella allmänbildning handleda eleverna att lära känna olika religiösa och icke-religiösa livsåskådningar samt växelverkan mellan dem. Vägleda eleven att inse betydelsen av och den etiska grunden för mänskovärdet, de mänskliga rättigheterna och människors jämlikhet.	vägleda eleven att se åskådningsfrihet som en mänsklig rättighet . vägleda eleven att förstå olika livsåskådningar och deras bakgrund. Uppmuntra eleven att acceptera och förstå världens mångfald och jämlikt bemötande av alla människor. Vägleda eleven att lära sig uttrycka sina känslor och åsikter. Vägleda eleven att utforska grunden för religiöst tänkande och religionskritik. Vägleda eleven att inse betydelsen av och den etiska grunden för mänskovärdet, de mänskliga rättigheterna och människors jämlikhet. Uppmuntra eleven att reflektera över hur de egna valen påverkar en hållbar framtid lokalt och globalt.
Centralt innehåll			
Åskådning och kultur	• livsåskådningens historia och åskådningsfrihet • världsbild, världsåskådning och livsåskådningsbegrepp • stöda elevens livsåskådnings- och identitetsutveckling • att växa som människa • kulturidentitet och internationalism -världsbildens olika synsätt -uppfattningen om världsbilden under olika epoker -olika begrepp att identifiera kultur -kulturens uttryck bland annat i media och inom konst • teistiska och ateistiska trosuppfattningar i dagens värld	• livsåskådningens historia och åskådningsfrihet • åskådningsfrihet i olika samhällen • världsbild, världsåskådning och livsåskådningsbegrepp • stöda elevens livsåskådnings- och identitetsutveckling • att växa som människa • hur personligheten föds, ungdomsbegreppet och relationer till andra människor • mänsklighet och omänsklighet • kulturidentitet och internationalism • världsbildens olika synsätt	• livsåskådningens historia och åskådningsfrihet • åskådningsfrihet i olika samhällen • världsbild, världsåskådning och livsåskådningsbegrepp • stöda elevens livsåskådnings- och identitetsutveckling • att växa som människa • hur personligheten föds, ungdomsbegreppet och relationer till andra människor • mänsklighet och omänsklighet • kulturidentitet och internationalism • världsbildens olika synsätt

	➤ olika religioner	• trosuppfattningarnas historia och vilka förändringar de genomgått • Världens kultur- och naturarv som skyddas av Unesco • teistiska och ateistiska trosuppfattningar i dagens värld • olika minoritets- och majoritetsgrupper • mänskan och samhället	• trosuppfattningarnas historia och vilka förändringar de genomgått • trosuppfattningarnas historia och vilka förändringar de genomgått • världens kultur- och naturarv som skyddas av Unesco • orsaken till olika trosuppfattningar (orsaker, praxis) • jag- en aktiv och ansvarsfull person
Etikens grunder	• etikens grundläggande frågor och huvudriktningar ➤ utgångspunkt -ett gott liv	• etikens grundläggande frågor och huvudriktningar • utgångspunkt – ett gott liv • allmänmänskliga värden: sanning, godhet, skönhet, rättvisa • etisk bedömning av handlingar • gärningens avsiktlighet, gärningsmannens syfte och konsekvenserna av gärningarna • aktuella frågor som uppstår i sociala medier och andra massmedier ur ett etiskt perspektiv	• etikens grundläggande frågor och huvudriktningar • utgångspunkt – ett gott liv • allmänmänskliga värden: sanning, godhet, skönhet, rättvisa • etisk bedömning av handlingar • eget etiskt tänkande • gärningens avsiktlighet, gärningsmannens syfte och konsekvenserna av gärningarna • aktuella frågor som uppstår i sociala medier och andra massmedier ur ett etiskt perspektiv • den etiska grunden för mänskovärdet, mänskliga rättigheter och mänskors jämlikhet
De mänskliga rättigheterna och en hållbar framtid	• mänskovärdet • de mänskliga rättigheterna – förr och nu • jämlikhet mellan mänskorna • barns och ungas rättigheter • möjlighet till en hållbar framtid • miljöetik ➤ djurens rättigheter	• mänskovärdet • de mänskliga rättigheterna – förr och nu • jämlikhet mellan mänskorna • kränkning av mänskliga rättigheter • apartheid • förintelsen • möjlighet till en hållbar framtid • eget ansvar för att främja en hållbar framtid	• mänskovärdet • de mänskliga rättigheterna – förr och nu • jämlikhet mellan mänskorna • kränkning av mänskliga rättigheter • apartheid • förintelsen • förhållandet mellan mänskan och naturen

			• olika uppfattningar; humanistiska, utilistiska, mystiska, naturcentrerade • möjlighet till en hållbar framtid • eget ansvar för att främja en hållbar framtid • framtiden • naturens och samhällets framtid • världsarvet • min framtid
--	--	--	---

9.4.14 Historia

åk 4

Mål : Målet för historieundervisningen i årskursen 4 är att göra eleverna förtrogna med den historiska kunskapens natur, hur man söker historisk information och vilka grundbegrepp som används. Syftet är att väcka elevernas intresse och förståelse för historia och för betydelsen av mänsklig aktivitet.

	Vad är historia?	Förhistorisk tid	Höggulturer
Centralt innehåll	• tidsepoker • historiska begrepp • den egna familjen	• hur livet började • sten-, brons- och järnåldern	• jordbrukskulturens uppkomst • Egypten
Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Hembygdens historia			

åk 5

Mål : Målet för historieundervisningen i årskursen 5 är att göra eleverna förtrogna med den historiska kunskapens natur, hur man söker historisk information och vilka grundbegrepp som används. Syftet är att väcka elevernas intresse och förståelse för historia och för betydelsen av mänsklig aktivitet.

	Gamla tiden och arvet från antiken	Medeltiden	Medeltiden i Norden
Centralt innehåll	• det antika Grekland • det romerska riket	• den medeltida världsbilden och samhället	• vikingatiden • korstågen
Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Hembygdens historia			

åk 6

Mål: Målet för historieundervisningen i årskursen 6 är att göra eleverna förtrogna med den historiska kunskapens natur, hur man söker historisk information och vilka grundbegrepp som används. Syftet är att väcka elevernas intresse och förståelse för historia och för betydelsen av mänsklig aktivitet.

	Nya tiden fram till franska revolutionen	Finland som en del av Sverige fram till 1808
Centralt innehåll	• renässansen • reformationen • ny världsbild och upptäcktsresor • enväldet • upplysningen	• Gustav Vasa och reformationen • Sveriges stormaktstid • ståndssamhället • den gustavianska tiden
Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Hembygdens historia		

åk 7

Mål: I årskurserna 7 är historieundervisningens uppdrag är att fördjupa elevernas uppfattning om den historiska kunskapens natur. Undervisningen ska stödja elevernas identitetsutveckling och göra dem förtrogen med hur olika kulturer påverkat individer och samhällen. I historieundervisningen ska eleven lära sig att kritiskt behandla information från olika aktörer och hur man handskas med olika slag av historiska källor. Eleverna ska vägledas att inse att historia kan tolkas på olika sätt och ur flera olika perspektiv och de ska få stöd för att kunna förklara förändring och kontinuitet i den historiska utvecklingen. Historieundervisningen ska bidra till att göra eleverna medvetna om olika värderingar i samhället och om hur värderingar förändras över tid.

	Samhället förändras	Finland under autonomin	Imperialismens tid
Centralt innehåll	• franska revolutionen och Napoleontiden • ideologierna • industrisamhällets uppkomst och utveckling	• Finland blir en del av Ryssland • autonomin • livet i 1800-talets Finland • den nationella identiteten skapas • förryskningen • vägen till självständighet	• stormakter • kolonialism • vägen till första världskriget
Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Brukshistoria i Västnyland			

åk 8

Mål: I årskurserna 8 är historieundervisningens uppdrag är att fördjupa elevernas uppfattning om den historiska kunskapens natur. Undervisningen ska stödja elevernas identitetsutveckling och göra dem förtrogen med hur olika kulturer påverkat individer och samhällen. I historieundervisningen ska eleven lära sig att kritiskt behandla information från olika aktörer och hur man handskas med olika slag av historiska källor. Eleverna ska vägledas att inse att historia kan tolkas på olika sätt och ur flera olika perspektiv och de ska få stöd för att kunna förklara förändring och kontinuitet i den historiska utvecklingen. Historieundervisningen ska bidra till att göra eleverna medvetna om olika värderingar i samhället och om hur värderingar förändras över tid.

	Storkrigens tid	Det kalla kriget	Finland på 1900-talet	En delad värld eller en enda värld?
Centralt innehåll	• första världskrigets följder • diktaturerna • andra världskriget, dess orsaker och följder • människan i kriget	• konflikt mellan öst och väst • kriser och kapprustning • Sovjetunionens fall och dess följder • Östeuropas demokratisering	• självständighet och inbördeskrig • 1920- 1930-talet • Finland i andra världskriget • välfärdssamhället byggs upp • Finland mellan öst och väst	• industriländer och utvecklingsländer • internationellt samarbete • konflikt mellan väst och tredje världen • globalisering
Lokala betoningar särdrag och uppdrag för årskursen: Krigens inverkan i Västnyland				

9.4.15 Samhällslära

åk 5

Mål: Uppdraget i undervisningen i samhällslära är att stödja elevernas utveckling till aktiva, ansvarsfulla och företagsamma medborgare. Eleverna ska vägledas att iaktta demokratiska värden och principer i ett samhälle som har förståelse för olikhet och respekterar jämlikhet och mänskliga rättigheter. I undervisningen i samhällslära ska eleverna handledas att följa med aktuella frågor och händelser och att inse vilket samband de har med det egna livet. Det centrala är att eleverna lär sig att söka och kritiskt bedöma information producerad av olika slags aktörer och att tillämpa informationen i olika situationer. Eleverna ska uppmuntras att delta aktivt och konstruktivt i olika situationer och grupper. Eleverna ska också lära sig förstå att samhälleliga beslut grundar sig på ett val mellan alternativa möjligheter. Undervisningen ska stärka elevernas intresse för olika arbeten, arbetsliv, företagsamhet och olika yrken. Eleverna ska även få grundläggande kunskaper om hur de bör handskas med sin egen ekonomi och om ansvarsfull konsumtion.

	Vardagskompetens och ekonomi	Demokrati	Medborgaraktivitet
Centralt innehåll	• bekanta sig med arbetslivet • mediakunskap	• barnens rättigheter • tryggheten i närmiljön • beslutsfattande	• fritids- och föreningsverksamhet • debatt och diskussion

åk 6

Mål: Uppdraget i undervisningen i samhällslära är att stödja elevernas utveckling till aktiva, ansvarsfulla och företagsamma medborgare. Eleverna ska vägledas att iaktta demokratiska värden och principer i ett samhälle som har förståelse för olikhet och respekterar jämlikhet och mänskliga rättigheter. I undervisningen i samhällslära ska eleverna handledas att följa med aktuella frågor och händelser och att inse vilket samband de har med det egna livet. Det centrala är att eleverna lär sig att söka och kritiskt bedöma information producerad av olika slags aktörer och att tillämpa informationen i olika situationer. Eleverna ska uppmuntras att delta aktivt och konstruktivt i olika situationer och grupper. Eleverna ska också lära sig förstå att samhälleliga beslut grundar sig på ett val mellan alternativa möjligheter. Undervisningen ska stärka elevernas intresse för olika arbeten, arbetsliv, företagsamhet och olika yrken. Eleverna ska även få grundläggande kunskaper om hur de bör handskas med sin egen ekonomi och om ansvarsfull konsumtion.

	Vardagskompetens och ekonomi	Demokrati	Medborgaraktivitet
Centralt innehåll	• begrepp • ansvarsfull konsumtion • pengar och företagande • mediakunskap	• mänskliga rättigheter • jämlikhet • minoriteter i Finland	• fritids- och föreningsverksamhet

åk 9

Mål: Uppdraget i undervisningen i samhällslära är att stödja elevernas utveckling till aktiva, ansvarsfulla och företagsamma medborgare och ekonomiska aktörer. Eleverna ska vägledas att iaktta demokratiska värden och principer i ett samhälle som har förståelse för olikhet och respekterar jämlikhet och mänskliga rättigheter. I undervisningen i samhällslära ska eleverna handledas att följa med aktuella frågor och händelser på såväl lokal, nationell som global nivå och att inse vilket samband de har med det egna livet. Det centrala är att eleverna lär sig att söka och kritiskt bedöma information producerad av olika slags aktörer och att tillämpa informationen i olika situationer. Eleverna ska uppmuntras att delta aktivt och konstruktivt i olika situationer och grupper. Eleverna ska också lära sig förstå att samhälleliga beslut grundar sig på ett val mellan alternativa möjligheter. I årskursen 9 ska man betona elevernas möjligheter och kompetens att påverka i ett demokratiskt samhälle samt elevernas ansvar i fråga om egna livsval. I undervisningen ska man fästa vikt vid samhällets strukturer samt begrepp i anslutning till dessa.

	Vardagskompetens	Demokrati	Medborgaraktivitet	Ekonomi
Centralt innehåll	• arbetsliv • familjeliv • mediakunskap	• medborgerliga rättigheter och skyldigheter • lag och säkerhet • minoriteter • kommun • stat • EU	• medborgarorganisationer • demokratiska påverkningsmöjligheter	• vardagsekonomi • hållbar konsumtion • nationalekonomi • företag och företagande • globalisering

9.4.16 Musik

	åk 1	åk 2
Att sjunga		
Mål	Att använda sin röst naturligt i musikaliska sammanhang	Att använda sin röst i musikaliska sammanhang
Centralt innehåll	• att använda sin röst naturligt, enskilt och i grupp • många olika slags barnsånger • sånger som hänför sig till årstider och högtider • sånger som passar till teman i andra läroämnen och till skolans övriga verksamhet	• att använda sin röst naturligt, enskilt och i grupp • många olika slags barnsånger • sånger som hänför sig till årstider och högtider • sånger som passar till teman i andra läroämnen och till skolans övriga verksamhet
Att spela		
Mål	Att bekanta sig med olika instrument	Att bekanta sig med olika instrument
Centralt innehåll	• spela med enkla melodi- och rytminstrument, ensam och i grupp • använda kroppen som instrument • utveckla rytmkänsla • egen komposition genom att använda kroppen eller instrument	• att spela med enkla melodi- och rytminstrument, ensam och i grupp • använda kroppen som instrument • utveckla rytmkänsla • hitta på egna musikaliska idéer med hjälp av kroppen eller med instrument
Att lyssna		
Mål	Aktivt musiklyssnande	Aktivt musiklyssnande
Centralt innehåll	• genom att lyssna till olika musikstilar, fantisera, rita och röra sig, • musiksagor	• genom att lyssna till olika musikstilar, fantisera, rita och röra sig • musiksagor
Mål	Att röra sig i takt till musik	Att röra sig i takt till musik
Centralt innehåll	○ sånglekar ○ utföra rörelser till rytmer och melodier: olika takt- och	○ sånglekar ○ utföra rörelser till rytmer och melodier: olika takt- och

	tonarter, musikens dynamik	tonarter, musikens dynamik
Musikteori		
Mål	Bli bekant med musikens grundbegrepp	Bli bekant med musikens grundbegrepp
Centralt innehåll	• stavelser, grundrytm, rytmvariationer: långsam –snabb, accelerando-ritardando • höga-låga toner • dur - moll • variation på röststyrka: piano-forte, diminuendo-crescendo • solo, tutti • taa-a, taa, ti-ti, paus • repris	• stavelser, grundrytm, rytmvariationer: långsam –snabb, accelerando-ritardando • höga-låga toner • dur - moll • variation på röststyrka: piano-forte, diminuendo-crescendo • solo, tutti • taa-a, taa, ti-ti paus • repris • bekanta sig med C-dur och g-klav

	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Att sjunga				
Mål	Använda sin egen röst naturligt i musiksammanhang Bekanta sig med andra kulturers musik.	Använda sin egen röst naturligt i musiksammanhang Bekanta sig med andra kulturers musik.	Använda sin röst naturligt och mångsidigt inom musiken Utveckla sin sångteknik Bekanta sig med andra kulturers musik.	Använda sin röst naturligt och mångsidigt inom musiken Utveckla sin sångteknik Bekanta sig med andra kulturers musik.
Centralt innehåll	• använda sin röst naturligt • kanon och stämsång • barnsånger • traditionella och nyare sånger • sånger som passar till teman i andra läroämnena , årstiderna samt till skolans övriga verksamhet	• använda sin röst naturligt • barnsånger • kanon och stämsång • traditionella och nyare sånger • sånger som passar till teman i andra läroämnena , årstiderna samt till skolans övriga	• mångsidig inhemsk- och utländsk sångrepertoar • jazz-, pop- och rockmusik • stämsång	• mångsidig inhemsk- och utländsk sångrepertoar • jazz-, pop- och rockmusik • stämsång

	• egen och andra kulturers folkmusik	verksamhet • egen och andra kulturers folkmusik		
Att spela				
Mål	Spela olika skolinstrument Fungera som medlem i en musicerande grupp och samarbeta med de andra medlemmarna i gruppen.	Spela olika skolinstrument. Fungera som medlem i en musicerande grupp och samarbeta med de andra medlemmarna i gruppen.	Spela olika skolinstrument. Fungera som medlem i en musicerande grupp och samarbeta med de andra medlemmarna i gruppen.	Spela olika skolinstrument. Fungera som medlem i en musicerande grupp och samarbeta med de andra medlemmarna i gruppen.
Centralt innehåll	• öva att spela i grupp • spela korta melodier • improvisation som redskap för musikaliska idéer • möjlighet att utnyttja musikteknologi • lokalt tyngdpunktsområde: Kiilan koulus Steelband	• övning i att spela tillsammans i orkester • ackordspel • spela korta melodier • improvisation som redskap för musikaliska idéer • möjlighet att utnyttja musikteknologi • lokalt tyngdpunktsområde: Kiilan koulus Steelband	• spela tillsammans med repertoar som representerar olika musikgenrer – och kulturer • ackordspel, baston, • elektroniska instrument • orkesterspel • möjlighet att utnyttja musikteknologi • lokalt tyngdpunktsområde: Kiilan koulus Steelband	• spela tillsammans med repertoar som representerar olika musikgenrer – och kulturer • ackordspel, baston, • elektroniska instrument • orkesterspel • möjlighet att utnyttja musikteknologi • lokalt -: Kiilan koulus Steelband
Att lyssna				
Mål	Aktivt lyssna på musik och tolka sin musikupplevelse	Aktivt lyssna på musik och tolka sin musikupplevelse	Kritiskt lyssna och analysera musik.	Kritiskt lyssna och analysera musik.
Centralt innehåll	• Finländsk musik • genom att lyssna till olika musikstilar fantisera, rita och röra sig till musik • att lyssna till och analysera egen och andras producerade musik	• Nordisk musik • scenmusik • genom att lyssna till olika musikstilar, fantisera, rita och röra sig • att lyssna till och analysera egen och	• Europeisk musik • scenmusik • genom att lyssna till olika musikstilar, fantisera, rita röra sig till musik • att lyssna till och analysera egen och	• västerländsk musik: antiken, medeltiden, renässansen, barock, klassicismen, romantiken, 1900-talet, 2000-talet • scenmusik: opera, operett, musikal, balett • symfoniorkester

	känna till de viktigaste instrumenten i en orkester, (utseende, ljud)	andras producerade musik känna till de viktigaste instrumenten i en orkester, (utseende, ljud)	andras producerade musik känna till symfoniorkesterns instrument (utseende, ljud)p	- världsmusik - genom att lyssna till olika musikstilar fantisera, rita, röra sig , hitta på berättelser - att lyssna till och analysera egen och andras producerade musik - känna till orkesterinstrument (utseende, ljud)
Att röra sig till musik				
Mål	Att röra sig i takt till musik.	Att röra sig i takt till musik.	Att röra sig och uttrycka sig till musik	Att röra sig och uttrycka sig till musik .
Centralt innehåll	- sånglekar - dans - kroppsrhythmik	- sånglekar - dans - kroppsrhythmik	- dans - kroppsrhythmik	- dans - kroppsrhythmik
Musikteori				
Mål	Att behärska musikens grundbegrepp.	Att behärska musikens grundbegrepp.	Förstå musikens uppbyggnad: rytm, melodi, harmoni, dynamik, klangfärg och form och använda dessa begrepp Bekanta sig med musik från olika tidsperioder.	Förstå musikens uppbyggnad: rytm, melodi, harmoni, dynamik, klangfärg och form och använda dessa begrepp Bekanta sig med musik från olika tidsperioder
Centralt innehåll	- stavelser, grundrytm, rytmvariationer: långsam- snabb, ritardando- accelerando, a tempo - p, pp, f, ff, diminuendo- crescendo - formen AB, ABA, ABC, rondo - noter, paus ja rytmtryck	- stavelser, grundrytm, rytmvariationer: långsam- snabb, ritardando- accelerando, a tempo - p, pp, f, ff, diminuendo- crescendo - formen AB, ABA, ABC, rondo	- taktarter - p, pp, f, ff, - noter och notnamn, pauser och rytmnamn - punkterad not - rytmdiktat - kadens I, IV, V - tempobyte	- taktarter - p, pp, f, ff, - noter och notnamn, pauser och rytmnamn - punkterad not - rytmdiktat - kadens I, IV, V - tempobyte

	• repristecken, fermat • g-klav, C-dur, dur och moll • upptakt, olika taktarter	• noter ,paus och rytmtryck, enkla rytmer, rytmiskt • repris, fermat • g-klav, C-dur, dur och moll • upptakt, olika taktarter	• Europeisk musik	• antiken, medeltiden, renässansen, barock, klassicismen, romantiken, 1900-tals ja 2000-tals musik
--	---	--	---	--

	åk 7	åk 8
Mål	Förmågan att använda sin röst Gemensam Medverka konstruktivt i en musicerande grupp Ansvar för egen och kamraternas hörsel Olika musikkulturer samt lära sig visa respekt för olika musikerskaper. Stärka förmågan att musicera Komponera musik med hjälp av dator/ musikteknologi	Repetition av tidigare inlärt stoff Bekanta sig med aktuell musik samt skapa egen musik Hjälpa eleven att förstå upphovsrättens betydelse i praktiken
Musikalisk praxis		
Centralt innehåll	• grunderna i röst användning och sångförmåga • målbröttet inverkan samt sång i olika sångregister • hörsel och trygg ljudmiljö. • grunderna för spel med rytm-, melodi- och ackordinstrument • grunderna i musikteknologi	• fördjupad kunskap i röst användning • bekanta sig med kör- och stämsång • spela i orkester • grunderna i att komponera
Musikens beståndsdelar		
	• begreppen: melodi, harmoni, rytm, klangfärg, dynamik, takt, A-del, B-del, C-del, intro, coda, repris, • grundläggande noteringssätt	• improvisera, komponera och arrangera musik

Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället		
	• musikens betydelse i olika livsskeden • musikens betydelse för den enskilda eleven och i samhället	• bekanta sig med musik ur filmvärlden samt skapa ljud till stumfilm • upphovsrätt
Repertoar		
	• musik från olika kulturer och tidsepoker(från folkmusik till klassisk musik) • spela, sjunga, lyssna och röra sig till modern musik	• spela, sjunga, lyssna och röra sig till modern musik

9.4.17 Bildkonst

	åk 1	åk 2
Att iaktta och tänka visuellt		
Mål	Sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att skapa bilder. Uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar. Uppmuntra eleven att ge uttryck för sina iakttagelser och tankar genom olika sätt att skapa bilder.	Sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att skapa bilder. Uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar. Uppmuntra eleven att ge uttryck för sina iakttagelser och tankar genom olika sätt att skapa bilder.
Centralt innehåll	• undersöka elevens egna bilder och diskutera dem • under handledning aktivt undersöka konst i vidare bemärkelse (arkitektur, naturliga miljöer, konst) • uppmuntra och handleda elever att diskutera sina iakttagelser • producera egna bilder på basen av iakttagelser och tankar.	• undersöka elevens egna bilder och diskutera dem • under handledning aktivt undersöka konst i vidare bemärkelse (arkitektur, naturliga miljöer, konst) • uppmuntra och handleda elever att diskutera sina iakttagelser • producera egna bilder på basen av iakttagelser och tankar.
Att skapa bilder		
Mål	Uppmuntra eleven att pröva olika material och tekniker samt träna olika visuella uttryckssätt. Uppmuntra eleven till långsiktigt bildskapande arbete, både självständigt och tillsammans med andra. Uppmuntra eleven att iaktta hur man kan påverka visuellt genom att studera sina egna och andras bilder.	Uppmuntra eleven att pröva olika material och tekniker samt träna olika visuella uttryckssätt. Uppmuntra eleven till långsiktigt bildskapande arbete, både självständigt och tillsammans med andra. Uppmuntra eleven att iaktta hur man kan påverka visuellt genom att studera sina egna och andras bilder.
Centralt innehåll	• bekanta sig med olika arbetssätt och tekniker samt använda sig av mångsidiga uttryckssätt (bl.a. akvarell, lera- eller andra tredimensionella material, fotografering) • träna att jobba långsiktigt 1. planering av arbetet 2. bli bekant med arbetsredskap och tekniker 3. utföra arbetet enligt instruktioner 4. städa undan efter arbetspasset • utveckla förmågan att uttrycka sig	• bekanta sig med olika arbetssätt och tekniker samt använda sig av mångsidiga uttryckssätt (bl.a. akvarell, lera- eller andra tredimensionella material, fotografering) • träna att jobba långsiktigt 1. planering av arbetet 2. bli bekant med arbetsredskap och tekniker 3. utföra arbetet enligt instruktioner 4. städa undan efter arbetspasset • utveckla förmågan att uttrycka sig

	• närmiljön (naturen och den byggda miljön) • i mån av möjlighet skapa konst i naturen enligt årstiderna. • arbete som integreras med andra läroämnen teman.	• närmiljön naturen och den byggda miljön • i mån av möjlighet skapa konst i naturen enligt årstiderna. • arbete som integreras med andra läroämnen teman. • sträva till att i något arbete samarbeta över klassgränserna , eventuellt samarbeta med andra skolor även över språkgränsen., samarbeta med aktörer utanför skolan inom mångvetenskapliga lärområden
Att tolka visuell kultur		
Mål	Handleda eleven att använda begrepp inom bildkonsten och att undersöka olika typer av bilder. Uppmuntra eleven att känna igen olika konstföremål och annan visuell kultur i näromgivningen. Uppmuntra eleven att göra bilder utgående från att granska sin egen omgivning, olika tider och olika kulturer.	Handleda eleven att använda begrepp inom bildkonsten och att undersöka olika typer av bilder. Uppmuntra eleven att känna igen olika konstföremål och annan visuell kultur i näromgivningen. Uppmuntra eleven att göra bilder utgående från att granska sin egen omgivning, olika tider och olika kulturer.
Centralt innehåll	• bekanta sig med grundbegrepp inom bildkonst ✓ grunderna i att blanda färger ✓ arbetsredskap och dess skötsel. ✓ olika arbetssätt • barnkultur i den egna närmiljön (bl.a. fritidsintressen, bildkonstklubbar, läger) • egna arbeten med beaktande av miljön	• bekanta sig med grundbegrepp inom bildkonst • grunderna i att blanda färger • arbetsredskap och dess skötsel. • olika arbetssätt • bekanta sig, i mån av möjlighet, med konst i närmiljön • barnkultur i den egna närmiljön (bl.a. fritidsintressen, bildkonstklubbar, läger) • egna arbeten med beaktande av miljön
Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden		
Mål	Handleda eleven att känna igen olika värden i konsten, i sin omgivning och i den övriga visuella kulturen. Stödja eleven att beakta kulturellt mångfald och hållbar utveckling i sitt bildskapande.	Handleda eleven att känna igen olika värden i konsten, i sin omgivning och i den övriga visuella kulturen. Stödja eleven att beakta kulturellt mångfald och hållbar utveckling i sitt bildskapande.
Centralt innehåll	• dra nytta av natur- och återvinningsmaterial inom bildkonsten • värdediskussion utgående från den visuella omgivningen	• dra nytta av natur- och återvinningsmaterial inom bildkonsten • värdediskussion utgående från den visuella omgivningen

	åk 3	åk 4	åk 5	åk 6
Att iaktta och tänka visuellt				
Mål	Sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder. Uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och genom andra uttryckssätt.	Sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder. Uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och genom andra uttryckssätt.	Sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder. Uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och genom andra uttryckssätt.	Sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder. Uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och genom andra uttryckssätt.
Centralt innehåll	• använda den egna miljön samt den bebyggda omgivningen som utgångspunkt för att uttrycka sig inom bildkonst • begreppet konst; utforska elevens egna bildkulturer i förhållande till andra bildkulturer • att finna sina egna visuella uttrycksmetoder	• använda den egna miljön samt den bebyggda omgivningen som utgångspunkt för att uttrycka sig inom bildkonst • begreppet konst; eleven utforskar egna bildkulturer i förhållande till andra bildkulturer • att finna sina egna visuella uttrycksmetoder	• utvärdera eget och andras arbete • öva att naturligt använda konstbegrepp i samtal om konst • uppmuntra eleven att diskutera konst	• utvärdera eget och andras arbete • öva att naturligt använda konstbegrepp i samtal om konst • uppmuntra eleven att diskutera konst
Att skapa bilder				
Mål	Handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.	Handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.	Handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.	Handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.

	Handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder.	Handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder.	Handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder.	Handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder.
Centralt innehåll	• mångsidig användning av material, tekniker och uttryckssätt • närmiljön som inspirationskälla • samarbete med lokala konstnärer och med andra skolor i närheten • fotografering och film	• mångsidig användning av material, tekniker och uttryckssätt • närmiljön som inspirationskälla • samarbete med lokala konstnärer och med andra skolor i närheten • fotografering och film	• digitala verktyg och webbmiljöer • ämnesövergripande projekt	• mediefostran och -kritik • besök på museer och konstupställningar • konst, formgivning och arkitektur (europeisk, världen) • egen konst med inspiration från te.x. historia, internationalism
Att tolka visuell kultur				
Mål	Vägleda eleverna att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konst-närens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder. Uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina	Vägleda eleverna att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konst-närens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder. Uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina	Vägleda eleverna att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konst-närens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder. Uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina	Vägleda eleverna att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konst-närens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder. Uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina

	bilder.	bilder.	bilder.	bilder.
Centralt innehåll	• bekanta sig nordisk och europeisk konst • besöka konstutställningar • arbeta med teman i anslutning till högtider och fester	• bekanta sig nordisk och europeisk konst • besöka konstutställningar • arbeta med teman i anslutning till högtider och fester	• mediefostran – och kritik • besöka museer och andra kulturevenemang • bekanta sig med konst , form och arkitektur (Europa, övriga världen) • producera egna bilder med inspiration från te.x. historia ,internationalism	• uppmuntra eleven att tolka konst • uppmuntra eleverna att iaktta visuella former för påverkan i egna och andras bilder • mediefostran – och kritik • besöka museer och andra kulturevenemang • bekanta sig med konst , form och arkitektur (Europa, övriga världen • granska den visuella kulturens inverkan på åsikter och uppfattningar om skönhet
Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden				
Mål	Vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen. Handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt.	Vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen. Handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt.	Vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen. Handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt.	Vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen. Handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt.
Centralt innehåll	• använda material från naturen, återanvändning • värdediskussion kring fenomen som kommer till uttryck i omgivningen och i den visuella kulturen	• använda material från naturen, återanvändning • värdediskussion kring fenomen som kommer till uttryck i omgivningen och i den visuella kulturen	• använda material från naturen, återanvändning • värdediskussion kring fenomen som kommer till uttryck i omgivningen och i den visuella kulturen • ekologisk och etisk • ur estetiskt, ekologiskt och	• återvinning och nyttjande av naturmaterial • värdediskussioner i anslutning till observationer i den visuella omgivningen • ur estetiskt, ekologiskt och etiskt perspektiv fundera över, planera och

			etiskt perspektiv fundera över, planera och producera miljökonst	producera miljökonst
--	--	--	--	----------------------

	åk 7	åk 8
Att iaktta och tänka visuellt		
Mål	Att sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och mångsidigt använda metoder i bildframställning. Uppmuntra eleven att diskutera om sina egna och andras iakttagelser och tankar och motivera sina åsikter. Inspirera eleven att be uttryck för sina iakttagelser och tankar i bild genom att använda olika tekniker och metoder för att uttrycka sig i olika miljöer.	Att sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och mångsidigt använda metoder i bildframställning. Uppmuntra eleven att diskutera om sina egna och andras iakttagelser och tankar och motivera sina åsikter. Inspirera eleven att be uttryck för sina iakttagelser och tankar i bild genom att använda olika tekniker och metoder för att uttrycka sig i olika miljöer.
Centralt innehåll	eleven observerar omgivningen och den visuella kulturen på många olika sätt och inser att observationerna påverkar den egna kulturen	eleven handleds och uppmuntras att begrunda värdet av konsten, omgivningen och övrig visuell kultur
Att skapa bilder		
Mål	Handleda eleven att använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att fördjupa sin förmåga att skapa bilder. Handleda eleven att tillämpa ett undersökande arbetssätt när hen skapar bilder självständigt eller tillsammans med andra. Uppmuntra eleven att uttrycka åsikter och att tillämpa visuella kommunikations- och uttryckssätt för att påverka i sina egna bilder.	Handleda eleven att använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att fördjupa sin förmåga att skapa bilder. Handleda eleven att tillämpa ett undersökande arbetssätt när hen skapar bilder självständigt eller tillsammans med andra. Uppmuntra eleven att uttrycka åsikter och att tillämpa visuella kommunikations- och uttryckssätt för att påverka i sina egna bilder.
Centralt innehåll	- olika tekniker för att uttrycka sig visuellt - uppmuntra eleven att inom bildkonsten uttrycka sina tankar och fantasier	inspirera eleven att använda sig av olika tiders och kulturers sätt att skapa bilder i sitt bildskapande

Att tolka visuell kultur		
Mål	Vägleda eleven att använda olika visuella , verbala och andra metoder för att tolka bilder. Handleda eleven att granska vilken betydelse konst och annan visuell kultur har för individen, gruppen och samhället ur ett historiskt och kulturellt perspektiv. Inspirera eleven att använda sig av olika tiders och kulturers sätt att skapa bilder i sitt bildskapande.	Vägleda eleven att använda olika visuella , verbala och andra metoder för att tolka bilder. Handleda eleven att granska vilken betydelse konst och annan visuell kultur har för individen, gruppen och samhället ur ett historiskt och kulturellt perspektiv. Inspirera eleven att använda sig av olika tiders och kulturers sätt att skapa bilder i sitt bildskapande.
Centralt innehåll	• olika mediers betydelse och kritisk granskning av dessa	• fördjupande av den egna relationen till bildkonst och visuell kultur • studiebesök till museum
Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden		
Mål	Handleda eleven att ta ställning till värden som finns i konsten, omgivningen och i annan visuell kultur. Uppmuntra eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sitt bildskapande samt påverka genom bilder.	Handleda eleven att ta ställning till värden som finns i konsten, omgivningen och i annan visuell kultur. Uppmuntra eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sitt bildskapande samt påverka genom bilder.
Centralt innehåll	• stödja utvecklingen av kritiskt tänkande hos eleven, samt stödja hen i att påverka sin egen livsmiljö och samhället	• uppmuntra eleven till att beakta hållbar utveckling i sin egen bildproduktion och i en vidare visuell kultur, samt att påverka med hjälp av bilder

9.4.18 Slöjd

	åk 1	åk 2
Mål med tyngdpunkt på de svårtade målen	M1 väcka elevens intresse och inspiration för att arbeta med händerna samt elevens nyfikenhet för kreativt och experimentellt slöjdarbete. M2 handleda eleven att genomföra en hel slöjdprocess, presentera sina idéer visuellt och berätta om slöjdarbetet och den färdiga produkten. M3 handleda eleven att planera och framställa slöjdprodukter eller -alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar. M4 introducera olika material för eleven och handleda eleven att bearbeta materialen samt arbeta på ett ansvarsfullt och säkert sätt. M5 stödja eleven att utveckla sin självkänsla genom att ge eleven möjlighet att känna att hen lyckas, förstår och hittar på lösningar i slöjden.	M1 väcka elevens intresse och inspiration för att arbeta med händerna samt elevens nyfikenhet för kreativt och experimentellt slöjdarbete. M2 handleda eleven att genomföra en hel slöjdprocess, presentera sina idéer visuellt och berätta om slöjdarbetet och den färdiga produkten. M3 handleda eleven att planera och framställa slöjdprodukter eller -alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar. M4 introducera olika material för eleven och handleda eleven att bearbeta materialen samt arbeta på ett ansvarsfullt och säkert sätt. M5 stödja eleven att utveckla sin självkänsla genom att ge eleven möjlighet att känna att hen lyckas, förstår och hittar på lösningar i slöjden.
Centralt innehåll		
Idé och plan	• Eleven planerar en slöjdprodukt utgående från sina egna känslor, historier, fantasivärldar, den byggda miljön och naturen. • Eleven övar att ge sina arbeten form, färg och yta. • Eleven övar sig i att verbalt och/eller visuellt beskriva planen och produkten. • Planen kan vara elevens egen eller gemensam med andra elever.	• Eleven planerar en slöjdprodukt utgående från sina egna känslor, historier, fantasivärldar, den byggda miljön och naturen. • Eleven övar att ge sina arbeten form, färg och yta. • Eleven övar sig i att verbalt och/eller visuellt beskriva planen och produkten. • Planen kan vara elevens egen eller gemensam med andra elever.
Tillverkning och experiment	• Eleven arbetar koncentrerat med att tillverka slöjdprodukten eller alster utgående från planen.	• Eleven arbetar koncentrerat med att tillverka slöjdprodukten eller alster utgående från planen.

	• Eleven använder olika tekniker samt olika slöjdredskap, apparater och verktyg för att klippa, fästa, sätta ihop, forma och bearbeta material på ett ändamålsenligt och säkert sätt. Ex. på redskap och material: nål, sax, lim osv. Ex på tekniker: träda, tvinna, fläta, virka, väva, riva, vika, spika, såga, ytbehandla, slipa, sy, knyta knutar, göra tofsar, dekorera tyg med stygn eller färg osv. • Eleven får pröva på olika material, tex. trä, metall, plast, fiber, tråd, garn, tyg, naturmaterial och återanvändningsmaterial	• Eleven använder olika tekniker samt olika slöjdredskap, apparater och verktyg för att klippa, fästa, sätta ihop, forma och bearbeta material på ett ändamålsenligt och säkert sätt. Ex. på redskap och material: nål, sax, lim osv. Ex på tekniker: träda, tvinna, fläta, virka, väva, riva, vika, spika, såga, ytbehandla, slipa, sy, knyta knutar, göra tofsar, dekorera tyg med stygn eller färg osv. • Eleven får pröva på olika material, tex. trä, metall, plast, fiber, tråd, garn, tyg, naturmaterial och återanvändningsmaterial
--	--	--

	textilslöjd åk 3	teknisk slöjd åk 3	textilslöjd åk 4	teknisk slöjd åk 4
Mål med tyngdpunkt på de svårtade målen	M1 stärka elevens intresse för arbete med händerna samt väcka elevens nyfikenhet för kreativt, experimentellt och lokalt förankrat slöjdarbete. M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar samt sitt eget arbete och utvärdering. M4 handleda eleven att bli bekant med olika termer, använda många olika material samt kunna bearbeta material på ett ändamålsenligt sätt. M5 uppmuntra eleven att arbeta ansvarsfullt och med hänsyn till trygghet och säkerhet samt att lära eleven att välja och använda ändamålsenliga redskap.	M1 stärka elevens intresse för arbete med händerna samt väcka elevens nyfikenhet för kreativt, experimentellt och lokalt förankrat slöjdarbete. M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar samt sitt eget arbete och utvärdering. M4 handleda eleven att bli bekant med olika termer, använda många olika material samt kunna bearbeta material på ett ändamålsenligt sätt. M5 uppmuntra eleven att arbeta ansvarsfullt och med hänsyn till trygghet och säkerhet samt att lära eleven att välja och använda ändamålsenliga redskap.	M1 stärka elevens intresse för arbete med händerna samt väcka elevens nyfikenhet för kreativt, experimentellt och lokalt förankrat slöjdarbete. M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar samt sitt eget arbete och utvärdering. M4 handleda eleven att bli bekant med olika termer, använda många olika material samt kunna bearbeta material på ett ändamålsenligt sätt. M5 uppmuntra eleven att arbeta ansvarsfullt och med hänsyn till trygghet och säkerhet samt att lära eleven att välja och använda ändamålsenliga redskap.	M1 stärka elevens intresse för arbete med händerna samt väcka elevens nyfikenhet för kreativt, experimentellt och lokalt förankrat slöjdarbete. M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar samt sitt eget arbete och utvärdering. M4 handleda eleven att bli bekant med olika termer, använda många olika material samt kunna bearbeta material på ett ändamålsenligt sätt. M5 uppmuntra eleven att arbeta ansvarsfullt och med hänsyn till trygghet och säkerhet samt att lära eleven att välja och använda ändamålsenliga redskap.

Centralt innehåll				
Ide och plan	• Eleven gör en visuell plan av en produkt som går att tillverka. • Planen innehåller mått, mängder och enheter. • Materialval och teknik diskuteras tillsammans och avgörs genom handledning och/eller experiment. • Grunderna i mönsterförståelse och –användning av enklare mönster. • Nyfikenhet för lokalt förankrad textilslöjd väcks genom tex. studiebesök, besök på bibliotek, muséer, utställningar osv.	• Eleven planerar och beskriver slöjdprodukter. • Planen innehåller mått, mängder och enheter • Eleven ska tryggt kunna använda arbetsredskap och känna till säkerhetsfrågor i arbetsutrymmet • Grundläggande arbetsredskap och arbetssätt • Kännedom om slöjdade föremål, arbetsredskap, material och arbetssätt • Kännedom om olika hantverks-traditioner .	• Eleven gör en visuell plan av en produkt som går att tillverka. • Planen innehåller mått, mängder och enheter. • Materialval och teknik diskuteras tillsammans och avgörs genom handledning och/eller experiment. • Grunderna i mönsterförståelse och –användning av enklare mönster. • Nyfikenhet för lokalt förankrad textilslöjd väcks genom tex. studiebesök, besök på bibliotek, muséer, utställningar.	• Eleven planerar och beskriver slöjdprodukter. • Planen innehåller mått, mängder och enheter • Eleven ska tryggt kunna använda arbetsredskap och känna till säkerhetsfrågor i arbetsutrymmet • Grundläggande arbetsredskap och arbetssätt • Kännedom om slöjdade föremål, arbetsredskap, material och arbetssätt • Kännedom om olika hantverks-traditioner.
Tillverkning och experiment	• Eleven får kunskap om och färdighet att använda, på ett säkert sätt, olika material samt de vanligaste maskinerna och redskapen inom textilslöjden tex. symaskinen och strykjärnet. • Arbetet med materialen och teknikerna (tex. sömnad, virkning, stickning, tovning, broderi eller annan tygdekorerings, tryck, färgning) som används kan vara experimentellt betonat. Tex. stickning med olika material blir miljögraffiti. • Eleven lär sig att använda rätta begrepp inom textilslöjden. Tex. sömsmån, stadkant, rät maska, synål, sytråd osv.	• Använda pelarborr, handmaskiner (skruvdragare, slipmaskin) linjal, vinkeljärn, handverktyg, fogning, • Arbete i trä och alternativa material (tex. styrofoam, fiber-skiva, akryl)	• Eleven får kunskap om och färdighet att använda, på ett säkert sätt, olika material samt de vanligaste maskinerna och redskapen inom textilslöjden tex. symaskinen och strykjärnet. • Arbetet med materialen och teknikerna (tex. sömnad, virkning, stickning, tovning, broderi eller annan tygdekorerings, tryck, färgning) som används kan vara experimentellt betonat. Tex. stickning med olika material blir miljögraffiti. • Eleven lär sig att använda rätta begrepp inom textilslöjden. Tex. sömsmån, stadkant, rät maska, synål, sytråd osv.	• Använda pelarborr, handmaskiner (skruvdragare, slipmaskin) linjal, vinkeljärn, handverktyg, fogning, • Arbete i trä och alternativa material (tex. styrofoam, fiber-skiva, akryl)

	textilslöjd åk 5	teknisk slöjd åk 5	textilslöjd åk 6	teknisk slöjd åk 6
Mål med Tyngdpunkt på de svårtade målen	M2 handleda eleven att lära sig ge- stalta, behärska och dokumentera en slöjdprocess i sin helhet. Eleven förstår betydelsen av planeringen och visualiseringen M4 fördjupa och vidga kännedomen vad gäller termer, material och tekniker. M6 handleda eleven att använda in- formations- och kommunikations- teknik för att planera och tillverka slöjdprodukter samt för att doku- mentera slöjdprocessen. M7 handleda eleven att utvärdera, uppskatta och granska både sin egen och de andras slöjdprocess på ett interaktivt sätt. M8 uppmåna eleven att börja granska olika konsumtionsvanor och pro- duktionssätt kritiskt	M2 handleda eleven att lära sig ge- stalta, behärska och dokumentera en slöjdprocess i sin helhet. Eleven förstår betydelsen av planeringen och visualiseringen M4 fördjupa och vidga kännedomen vad gäller termer, material och tekniker. M6 handleda eleven att använda in- formations- och kommunikations- teknik för att planera och tillverka slöjdprodukter samt för att doku- mentera slöjdprocessen. M7 handleda eleven att utvärdera, uppskatta och granska både sin egen och de andras slöjdprocess på ett interaktivt sätt. M8 uppmåna eleven att börja granska olika konsumtionsvanor och pro- duktionssätt kritiskt	M2 handleda eleven att lära sig ge- stalta, behärska och dokumentera en slöjdprocess i sin helhet. Eleven förstår betydelsen av planeringen och visualiseringen M4 fördjupa och vidga kännedomen vad gäller termer, material och tekniker. M6 handleda eleven att använda in- formations- och kommunikations- teknik för att planera och tillverka slöjdprodukter samt för att doku- mentera slöjdprocessen. M7 handleda eleven att utvärdera, uppskatta och granska både sin egen och de andras slöjdprocess på ett interaktivt sätt. M8 uppmåna eleven att börja granska olika konsumtionsvanor och pro- duktionssätt kritiskt	M2 handleda eleven att lära sig ge- stalta, behärska och dokumentera en slöjdprocess i sin helhet. Eleven förstår betydelsen av planeringen och visualiseringen M4 fördjupa och vidga kännedomen vad gäller termer, material och tekniker. M6 handleda eleven att använda in- formations- och kommunikations- teknik för att planera och tillverka slöjdprodukter samt för att doku- mentera slöjdprocessen. M7 handleda eleven att utvärdera, uppskatta och granska både sin egen och de andras slöjdprocess på ett interaktivt sätt. M8 uppmåna eleven att börja granska olika konsumtionsvanor och pro- duktionssätt kritiskt
Idé och plan	• Eleven tar initiativ till idé och plan för sin egen slöjdprodukt eller för planering av en gemensam produkt. • Eleven tillämpar sin kunskap om olika material och tekniker vid planeringen • Föremål eller alster av mjuka material används för att under-	• Eleven planerar sina egna arbeten som innefattar de delområden som ska befästas • Arbetsordning och arbetsbeskrivning • Ändamålsenlig formgivning och funktionalitet • Kännedom om materialegenskaper	• Eleven tar initiativ till idé och plan för sin egen slöjdprodukt eller för planering av en gemensam produkt. • Eleven tillämpar sin kunskap om olika material och tekniker vid planeringen • Föremål eller alster av mjuka material används för att under-	• Eleven planerar sina egna arbeten som innefattar de delområden som ska befästas • Arbetsordning och arbetsbeskrivning • Ändamålsenlig formgivning och funktionalitet • Kännedom om materialegenskaper

	söka olika textila konstruktioner och strukturer som grund för planeringen. • Arbetet med planeringen kan vara experimentellt betonat. Tex. eleven testar utseendet och funktionen hos olika material, stygn, tekniker osv. Planen revideras utgående från experimenten och arbetet genomförs enligt planen. (Estetik och funktion) • Ändamålsenlig användning av material och teknik eftersträvas. • Återanvändningsmöjligheter tas i beaktande (konsumentkunskap och hållbar utveckling). • Grunderna i mönster-förståelse och användning av enklare mönster för kläd-sömnad. • Arbetsordning • Eleven uppmuntras att självständigt söka information för att lösa problem.		söka olika textila konstruktioner och strukturer som grund för planeringen. • Arbetet med planeringen kan vara experimentellt betonat. Tex. eleven testar utseendet och funktionen hos olika material, stygn, tekniker osv. Planen revideras utgående från experimenten och arbetet genomförs enligt planen. (Estetik och funktion) • Ändamålsenlig användning av material och teknik eftersträvas. • Återanvändningsmöjligheter tas i beaktande (konsumentkunskap och hållbar utveckling). • Grunderna i mönster-förståelse och användning av enklare mönster för kläd-sömnad. • Arbetsordning • Eleven uppmuntras att självständigt söka information för att lösa problem.	
Tillverkning	• Eleven tillverkar egna eller gemensamma slöjdprodukter och tar ansvar för att arbetet fortskrider och sker målinriktat • Positiv attityd till arbete och teknik upprätthålls. • Om möjligt används programmerbara maskiner i tillverkningen. • Nya tekniker introduceras och tidigare inlärd teknik och	• Eleven tillverkar egna eller gemensamma slöjdprodukter och tar ansvar för att arbetet fortskrider och sker målinriktat • Positiv attityd till arbete och teknik upprätthålls. • Om möjligt används programmerbara maskiner i tillverkningen. • Nya tekniker introduceras och tidigare inlärd teknik och	• Eleven tillverkar egna eller gemensamma slöjdprodukter och tar ansvar för att arbetet fortskrider och sker målinriktat • Positiv attityd till arbete och teknik upprätthålls. • Om möjligt används programmerbara maskiner i tillverkningen. • Nya tekniker introduceras och tidigare inlärd teknik och	• Eleven tillverkar egna eller gemensamma slöjdprodukter och tar ansvar för att arbetet fortskrider och sker målinriktat • Positiv attityd till arbete och teknik upprätthålls. • Om möjligt används programmerbara maskiner i tillverkningen. • Tillverka produkter enligt ritning • Planera och tillverka fria arbe-

	områden fördjupas. Tex. enkla klädsömnad. - Rätta begrepp används för nya material, tekniker , redskap och maskiner som nu tas ibruk./ - Begreppsanvändningen är väsentlig tex. stadkant, sömsmån, tråddriktning, tråddriktningsspil.	områden fördjupas, t.ex. elektronik, enkla strömkretsar, enkla elektronikbyggsatser	områden fördjupas, t.ex. enkla klädsömnad. - Rätta begrepp används för nya material, tekniker , redskap och maskiner som nu tas ibruk./ - Begreppsanvändningen är väsentlig tex. stadkant, sömsmån, tråddriktning, tråddriktningsspil	ten Begreppsanvändningen är väsentlig
Dokumentation	- Eleven är medveten om arbets olika faser, idé, plan och tillverkning, och kan presentera och dokumentera dessa. - Elevens arbete dokumenteras med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.	- Eleven är medveten om arbets olika faser, idé, plan och tillverkning, och kan presentera och dokumentera dessa. - Elevens arbete okumenteras med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.	- Eleven är medveten om arbets olika faser, idé, plan och tillverkning, och kan presentera och dokumentera dessa. - Elevens arbete dokumenteras med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.	- Eleven är medveten om arbets olika faser, idé, plan och tillverkning, och kan presentera och dokumentera dessa. - Elevens arbete dokumenteras med hjälp av informations- och kommunikationsteknik.
Lokal särprägel	bekanta sig med lokal verksamhet som anknyter till läroämnet	bekanta sig med lokal verksamhet som anknyter till läroämnet	bekanta sig med lokal verksamhet som anknyter till läroämnet	bekanta sig med lokal verksamhet som anknyter till läroämnet

Slöjd åk 7

Mål	M1 handleda eleven att planera sitt arbete samt att utveckla idéer, undersöka och experimentera på ett företagsamt sätt. M2 vägleda eleven att ställa upp mål för sitt lärande och arbete och att utgående från målen genomföra en slöjdprocess i sin helhet samt utvärdera sitt lärande. M3 handleda eleven att undersöka och mångsidigt använda olika redskap, material och ändamålsenliga metoder samt att utveckla innovationer. M4 handleda eleven att lära sig använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler och att stärka elevens visuella, materiella och tekniska uttrycksförmåga. M5 handleda eleven att uppfatta, förutse och reagera på riskfaktorer i arbetet och att arbeta på ett tryggt och säkert sätt under slöjdprocessen. M6 handleda eleven att utnyttja informations-och kommunikationsteknikens möjligheter för planering, framställning och dokumentation samt för att producera och distribuera gemensam information.
------------	--

	M7 vägleda eleven att förstå betydelsen av praktiska färdigheter, slöjd och teknik i det egna livet, samhället, i företagsverksamhet och i det övriga arbetslivet. M8 vägleda eleven att tänka ekonomiskt och att i anslutning till slöjdprocessen göra val som främjar en hållbar livsstil.
Formgivning och plan	• I formgivningen söker eleven inspiration från människan och hennes livsmiljö samt naturen. Både lokala och andra kulturtraditioner kan utnyttjas. Nutid, dåtid och framtid inspirerar. • Färg, form, struktur, funktion, material och teknik ingår i formgivning och planering. • Idén och planen visualiseras och presenteras. Presentationen innehåller numeriska och/eller begreppsliga förklaringar samt tecken och symboler. • Konsumtion och hållbar utveckling beaktas i produktplaneringen och tillverkningen tex. genom inhemska- eller lokalt förädlade råvaror samt återanvändningsmaterial. • Informations- och kommunikationsteknik används vid planering och informationsdistribuering vid behov.
Tillverkning	• Positivt tänkande och positiv attityd till praktiska färdigheter, slöjdarbete och teknik upprätthålls. • Analys av praktiska färdigheter i olika sammanhang med tyngdpunkt på tankeprocesserna. • Teknologi utnyttjas vid tillverkningen och programmerbar utrustning används i tillverkningen om möjligt. • Eleven arbetar på ett tryggt sätt och lär sig grundläggande arbetsskydd inom den miljö slöjdundervisningen sker. • Eleven fördjupar sina kunskaper och färdigheter i tidigare inlärd teknik och/eller i nya tekniker. T.ex. klädsömnad eller sömnad av miljötextilier och accessoarer, garntekniker, tovning, broderi eller annan tygdekorerad, tryck eller – färgning, svets- och lödteknik, elektronik och kretskortstillverkning. • Eleven arbetar målinriktat och tar själv initiativ till utvärdering av arbetsresultat och problemlösning. • Eleven är medveten om sin inläring. • Eleverna hjälper och stöder varandra i det individuella eller gemensamma slöjdarbetet • Kommunikation med rätta begrepp • Skötsel, felsökning och underhåll • Materiallära, återanvändning och reparationer • Valgjort arbete eftersträvas.
Dokumentation	• Eleven gör dokumentationer av delar i slöjdprocessen och den färdiga produkten med informations- och kommunikationsteknik.
Lokal särprägel	• Lokala råvaror prioriteras i mån av möjlighet

9.4.19 Gymnastik

	åk 1	åk 2
Fysisk aktivitet, individuellt och i grupp		
Mål	M1 uppmuntra eleven att röra på sig och att självständigt och tillsammans med andra pröva nya, olika gymnastikuppgifter samt våga uttrycka sig själv genom gymnastiken M6 vägleda eleven att bete sig säkert och sakligt under gymnastiklektionerna M 8 stödja samarbetsfärdigheterna, t.ex. att följa gemensamt överenskomna regler genom att vägleda eleven att ta ansvar för att gemensamma spel och lekar lyckas	M1 uppmuntra eleven att röra på sig och att självständigt och tillsammans med andra pröva nya, olika gymnastikuppgifter samt våga uttrycka sig själv genom gymnastiken M6 vägleda eleven att bete sig säkert och sakligt under gymnastiklektionerna M 8 stödja samarbetsfärdigheterna, t.ex. att följa gemensamt överenskomna regler genom att vägleda eleven att ta ansvar för att gemensamma spel och lekar lyckas
Centralt innehåll	• öva på att röra på sig individuellt och i grupp • lära sig förstå och accepterar mångfald • öva på att tolerera att vinna och förlora	• öva på att röra på sig individuellt och i grupp • lära sig förstå och accepterar mångfald • öva på att tolerera att vinna och förlora • öva på att ge konstruktiv feedback till andra
Motoriska basfärdigheter		
Mål	M1 uppmuntra eleven att röra på sig och att självständigt och tillsammans med andra pröva nya, olika gymnastikuppgifter samt våga uttrycka sig själv genom gymnastiken M2 hjälpa eleven att utveckla sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. att iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer M3 stärka de grundläggande motoriska färdigheterna (balans- och rörelseförmåga, förmåga att hantera redskap) så att eleverna lär sig att anpassa dem i olika lärmiljöer, i olika situationer och under olika årstider M4 lära eleven att röra sig tryggt i olika miljöer, med olika redskap och på olika ställningar M5 vänja eleven vid att röra sig i vatten och träna grundläggande simkunnighet	M1 uppmuntra eleven att röra på sig och att självständigt och tillsammans med andra pröva nya, olika gymnastikuppgifter samt våga uttrycka sig själv genom gymnastiken M2 hjälpa eleven att utveckla sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. att iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer M3 stärka de grundläggande motoriska färdigheterna (balans- och rörelseförmåga, förmåga att hantera redskap) så att eleverna lär sig att anpassa dem i olika lärmiljöer, i olika situationer och under olika årstider M4 lära eleven att röra sig tryggt i olika miljöer, med olika redskap och på olika ställningar M5 vänja eleven vid att röra sig i vatten och träna grundläggande simkunnighet

Centralt innehåll	- öva balansen genom att böja, vrida och sträcka på kroppen - öva på att hålla balansen både statiskt(stilla) och dynamiskt(i rörelse) - öva att röra på kroppen genom att hoppa, springa, gå, klättra, rulla osv. - öva på grundfärdigheter i gymnastik(kast, rullningar, sparkar, mottagningar osv.) - vänja sig vid vattnet, öva grundfärdigheter (doppa sig, prova på att simma både på mage och rygg)	- öva balansen genom att böja, vrida och sträcka på kroppen - öva på att hålla balansen både statiskt(stilla) och dynamiskt(i rörelse) - öva att röra på kroppen genom att hoppa, springa, gå, klättra, rulla osv. - öva på grundfärdigheter i gymnastik(kast, rullningar, sparkar, mottagningar osv.) - förbättra sina simkunskaper
Meningen med gymnastik i skolan		
Mål	M7 vägleda eleven att reglera sina handlingar och känslouttryck i sociala situationer i gymnastiken M9 stödja eleven att stärka sin positiva självbild och sin förmåga att arbeta självständigt och att uttrycka sig på olika sätt M10 se till att eleven får positiva upplevelser av gymnastik och uppmuntra eleven att testa gränserna för sin förmåga	M7 vägleda eleven att reglera sina handlingar och känslouttryck i sociala situationer i gymnastiken M9 stödja eleven att stärka sin positiva självbild och sin förmåga att arbeta självständigt och att uttrycka sig på olika sätt M10 se till att eleven får positiva upplevelser av gymnastik och uppmuntra eleven att testa gränserna för sin förmåga
Centralt innehåll	- lära sig att använda och ta ansvar för en ändamålsenlig utrustning - lära sig att ta hand om sin personliga hygien	- lära sig att använda och ta ansvar för en ändamålsenlig utrustning - lära sig att ta hand om sin personliga hygien

	åk 3	åk 4
	Mångsidig fysisk aktivitet	Förbättra sina fysiska egenskaper
Mål	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter d.v.s. iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årtider och i olika situationer M4 handleda eleven att både stärka och anpassa sin förmåga att hantera redskap på ett mångsidigt sätt genom att använda olika	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter d.v.s. iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årtider och i olika situationer M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka

	redskap i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer	M6 lära ut simkunnighet så att eleven kan röra sig och rädda sig ur vattnet M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen
Centralt innehåll	• utöva fysisk aktivitet i olika miljöer. • bekanta sig med lekar, spel och motionsformer • rytm och rörelse • utöva fysisk aktivitet som är knutna till våra årstider	• öva på statisk och dynamisk balans, snabbhet, rörelseförmåga, styrka och reaktionsförmåga • öka förståelsen för sina egna färdigheter genom lekar och spel • rytm och rörelse, dans och musikgymnastik • förbättra baskunskaperna i simning och bekanta sig med olika simtekniker
	Motorisk utveckling	Motorisk utveckling
Mål	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka M6 lära ut simkunnighet så att eleven kan röra sig och rädda sig ur vattnet M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka M6 lära ut simkunnighet så att eleven kan röra sig och rädda sig ur vattnet M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen
Centralt innehåll	• träna olika basmotoriska färdigheter mångsidigt • användning av olika redskap på ett tryggt sätt • lära sig ta hand om sin personliga hygien • basfärdigheter i simning (50m simning, 5m dykning)	• träna olika basmotoriska färdigheter mångsidigt • användning av olika redskap på ett tryggt sätt • lära sig ta hand om sin personliga hygien • basfärdigheter i simning (50m simning, 5m dykning)
	Lära sig uppskatta idrott och motion	Fair play
Mål	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga

	M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt under gymnastiklektionerna M8 handleda eleven att samarbeta med andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årtider och i olika situationer M4 handleda eleven att både stärka och anpassa sin förmåga att hantera redskap på ett mångsidigt sätt genom att använda olika redskap i olika lärmiljöer, under olika årtider och i olika situationer M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt under gymnastiklektionerna M8 handleda eleven att samarbeta med andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt
Centralt innehåll	• skapa möjligheter för eleverna att känna att de lyckas • utöva fysisk aktivitet i par, små och stora grupper. • lära sig att ta hänsyn till andra • lära sig att kunna vinna och förlora i samband med lek och spel	• öva småspel och spel med anpassade regler • bekanta sig med olika idrottsgrenar • lära sig att följa gemensamma spelregler • öva på att ge positiv feedback till varandra • utöva fysisk aktivitet i heterogena grupper • lära sig ta ansvar för gemensamma redskap

	åk 5	åk 6
	Hälsoaspekter för fysisk aktivitet	Livslångt intresse för fysiska egenskaper
Mål	M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen

Centralt innehåll	• öka förståelsen för hur fysisk aktivitet påverkar hälsan(fysiskt, psykiskt, socialt) • bekanta sig med grunderna i styrke-, snabbhets- och uthållighetsträning • bekanta sig med olika sätt att mäta den fysiska prestationsförmågan	• bekanta sig olika motionsformer • bekanta sig med de hälsofrämjande effekterna av fysisk aktivitet • lära sig att använda digitala hjälpmedel som en del av gymnastiken
	Lagspel och idrottsgrenar	Lagspel "individ och grupp"
Mål	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga M2 handleda eleven att träna sina sensmotoriska färdigheter, d.v.s. iakttä sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer M4 handleda eleven att både stärka och anpassa sin förmåga att hantera redskap på ett mångsidigt sätt genom att använda olika redskap i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer M6 lära ut simkunnighet så att eleven kan röra sig och rädda sig ur vattnet M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt under gymnastiklektionerna M8 handleda eleven att samarbeta med andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter	M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt under gymnastiklektionerna M8 handleda eleven att samarbeta med andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen
Centralt innehåll	• bekanta sig med olika lagspel och individuella grenar • samarbeta med lokala föreningar • öka förståelsen för sportsmannaanda och fair play • utvecklas som simmare • öva på livräddning	• fördjupa sig i teknik och taktik inom lag spel(anfall försvar) • öva på speluppfattning • lära sig njuta av sina egna och andras lyckade prestationer • lära sig att uttrycka sig själv genom idrott och gymnastik

	Självständig motionär	Personlig motorisk utveckling
Mål	M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka M6 lära ut simkunnighet så att eleven kan röra sig och rädda sig ur vattnet M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen
Centralt innehåll	• sporra till självständig organiserad och oorganiserad fysisk aktivitet • bekanta sig med idrotts- och träningsformer som går att genomföra på fritiden	• öva på specifika motoriska färdigheter(maxhastighet, acceleration, rörelsehastighet mm) • öva på muskelkondition(statiska, dynamiska övningar) • förbättra sina simkunskaper

	åk 7	åk 8	åk 9
Mål	M1 Uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva olika gymnastikformer och att träna enligt bästa förmåga M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer M3 handleda eleven att utveckla och träna sin balans- och rörelseförmåga, så att hen kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika gymnastikformer M4 handleda eleven att utveckla och träna sin förmåga att hantera redskap, så att hen kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika gymnastikformer M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka M6 stärka simkunnigheten och livräddningsfärdigheterna så att eleven kan simma och rädda sig själv och andra ur vattnet M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt M8 handleda eleven att samarbeta med alla andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principer om rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen M12 hjälpa eleven att förstå betydelsen av tillräcklig fysisk aktivitet och en motionsinriktad livsstil för det totala välbefinnandet M13 göra eleven bekant med olika motionsmöjligheter samt ge eleven kunskaper och färdigheter som hör samman med vanliga motionsformer så att hen ska kunna hitta egna lämpliga motionsformer som ger glädje och rekreation		

Centralt innehåll				
Fysisk funktionsförmåga	• varierande aktiviteter i form av lekar, bollspel, gymnastik och övningar med och utan redskap • undervisning i olika lärmiljöer (naturen, bollplan, skolgården, gymnastiksalen) och under olika årstider • sensomotoriska färdigheter tränas genom orientering, bollspel, dans, styrketräning m.m • balans och rörlighet (redskapsgymnastik, konståkning och spel på is, bollspelcirkelträning samt om möjligt utförsåkning samt parkour) • uthållighet (basmotion, gymnastik till musik, bollspel, simning) • styrka (styrketräning med egen kroppsvikt samt med lätt motstånd) • snabbhet (basmotion, bollspel) • vattenaktiviteter, simteknik och livräddning	• varierande aktiviteter i form av lekar, bollspel, gymnastik och övningar med och utan redskap • undervisning i olika lärmiljöer (naturen, bollplan, skolgården, gymnastiksalen) och under olika årstider. • sensomotoriska färdigheter tränas genom orientering, bollspel, dans, styrketräning m.m • balans och rörlighet (redskapsgymnastik, konståkning och spel på is, bollspelcirkelträning, samt om möjligt utförsåkning, frisbee golf samt parkour) • uthållighet (basmotion, gymnastik till musik, bollspel, simning) • styrka (styrketräning med egen kroppsvikt samt med lätt motstånd) • snabbhet (basmotion, bollspel) • vattenaktiviteter, simteknik och livräddning	• varierande aktiviteter i form av lekar, bollspel, gymnastik och övningar med och utan redskap undervisning i olika lärmiljöer (naturen, bollplan, skolgården, gymnastiksalen) och under olika årstider. • sensomotoriska färdigheter tränas genom orientering, bollspel, dans, styrketräning m.m • balans och rörlighet (redskapsgymnastik, konståkning och spel på is, bollspelcirkelträning, samt om möjligt utförsåkning, frisbee golf samt parkour) • uthållighet (basmotion, gymnastik till musik, bollspel, simning) • styrka (styrketräning med egen kroppsvikt samt med lätt motstånd) • snabbhet (basmotion, bollspel) • vattenaktiviteter , simteknik livräddning	
Social funktionsförmåga	• kunna jobba självständigt, uppföra sig vänligt och ansvarsfullt • spel och lekar med varierande innehåll där eleven accepterar regler • iaktta fair-play, sportsmanna-anda samt trygghetsaspekter	• kunna jobba självständigt, uppföra sig vänligt och ansvarsfullt • spel och lekar med varierande innehåll där eleven accepterar regler • iaktta fair-play, sportsmanna-anda samt trygghetsaspekter • eleven ges möjlighet att planera och leda delmoment i undervisningen	• iaktta fair-play, sportsmanna-anda samt trygghetsaspekter • kunna jobba självständigt, uppföra sig vänligt och ansvarsfullt • eleven bereds möjlighet att organisera , leda och bedöma gruppen • eleven ges möjlighet att planera och leda delmoment i undervisningen	
Psykisk funktionsförmåga	• kunna fungera självständigt, målmedvetet och skilja på vad är moraliskt rätt och fel • undervisning som ger positiva upplevelser och vilja att utöva olika motionsformer och en hälsosam livsstil	• kunna fungera självständigt, målmedvetet och skilja på vad är moraliskt rätt och fel • undervisning som ger positiva upplevelser och vilja att utöva olika motionsformer och en hälsosam livsstil	• kunna fungera självständigt, målmedvetet och skilja på vad är moraliskt rätt och fel • undervisning som ger positiva upplevelser och vilja att utöva olika motionsformer och en hälsosam livsstil	

9.4.20 Huslig ekonomi

	åk 7
Mål	Eleven - får lära sig att planera, organisera och utvärdera sitt arbete - vägleds och motiveras att arbeta hygieniskt, säkert och ergonomiskt - bereds möjligheter att träna praktiska färdigheter och uppmuntras till kreativitet - får lära sig att välja och använda ändamålsenliga material, redskap, små hushållsmaskiner och digitala verktyg som gynnar - hållbar konsumtion - får lära sig läsa, tolka och bedöma anvisningar och instruktioner inom ämnesområdet - handleds att träna upp förmågan att lyssna, diskutera och argumentera på ett konstruktivt sätt vid planering och genomförande av olika uppgifter - bereds möjligheter att träna sociala färdigheter i samspel med andra - får lära sig grunderna i rådande näringsrekommendationer och sunda levnadsvanor
Centralt innehåll	
Matkunskap och matkultur	• näringsrekommendationer, måltidsrytm och de egna valens betydelse för hälsa och välbefinnande • hygien, matens kvalitet och säkerhet • kännedom om livsmedel, val och förvaring av livsmedel • grundläggande matlagnings-färdigheter • planering av måltider och olika måltidssituationer samt goda seder och bruk inom finländsk matkultur
Att bo och leva tillsammans	• skötsel av bostad och textilier på ett miljö- och kostnadsmedvetet sätt • renhet och säkerhet i köket, användning och skötsel av små hushållsmaskiner • goda seder, ansvarstagande och jämlikhet
Konsument- och hushållskunskap i hemmet	• konsumentens rättigheter och skyldigheter • hushållens penninganvändning • konsumtionens miljökonsekvenser

9.4.21 Elevhandledning

Åk 7

Centrala mål för undervisningen för årskursen	Innehåll som anknyter till målen	Kompetens som målet anknyter till
Att bekanta sig med skolans arbetsmetoder • skolvardagen • hur man påverkar den egna skolan • eget ansvar för skolarbete • gruppdynamik och dess betydelse	I1	K3, K7
Bedömning och målsättning • att sätta upp realistiska mål • självutvärdering/-bedömning • mellanrapportering • avgångsbetyg • bedömningens betydelse	I3, I4, I5	K1, K3
Självkännedom • växelverkan • egna styrkor och intressen • självkänsla och självkännedom • egna val • val av valfria ämnen	I3, I4, I6	K1, K2, K3, K7
Att lära sig lära • livshantering • inlärningsstilar • studieteknik	I2, I3	K1, K4
Utbildningssystemet i Finland	I6, I8	K4, K5

Utbildningsområden • andra stadiets utbildningar • egna begåvningar • skolornas kriterier och krav	I6, I7, I8	K4, K5
Att söka, hitta och bearbeta information	I9	K1, K4, K5
Yrkeskännedom • yrken i Finland och vilka krav de ställer • sysselsättningsgrad inom olika yrken • egna styrkor och intressen • möjlighet till Prao-period (max 3 dagar)	I6, I7, I8	K4, K5, K6

ÅK 8

På åk 8 kan Prao (1 vecka) genomföras och därtill några lektioner.

Åk 9

Centrala mål för undervisningen för årskursen	Innehåll som anknyter till målen	Kompetens som målet anknyter till
Arbetslivsinformation • unga i arbete • Prao (2 veckor) • kunskap om att söka jobb • jämlikhet i arbetslivet • yrken och arbetsmöjligheter i framtiden	I6, I7, I8, I10	K2, K6
Den egna studievägen • planering och ansökning	I5, I9	K1, K3, K6, K7
Att söka, hitta och bearbeta information	I9	K1, K4, K5

• om arbetslivet • om studier och skolor • källkritik		
Informations-, rådgivnings- och handledningstjänster • lokal och regional service • studieförmåner	I9	K6
Mångkulturalism och internationalism • studier och arbete utomlands • mångkulturalism inom det finska arbetslivet	I10	K2, K4
Information om skolor och utbildning • läroavtalsutbildning • alternativ inom andra stadiets utbildningar • förberedande undervisning • annan utbildning • högskolor och universitet	I8	K4, K5
Yrkeskännedom • yrken i Finland och vilka krav de ställer • sysselsättningsgrad inom olika yrken • egna styrkor och intressen	I6, I7, I8	K4, K5, K6

9.4.22 Valfria ämnen

Valfria konst- och färdighetsämnena i åk 4-9 :

- eleverna ska få studera minst två konst- och färdighetsämnena i åk 4 - 6
- konst- och färdighetsämnet slöjd ska i åk 4-6 studeras till lika delar teknisk slöjd och textil slöjd
- i skolan besluts om vilket konst- och färdighetsämne som erbjuds eleverna att välja mellan i åk 7
- eleverna studerar konst- och färdighetsämnena i åk 8- 9 enligt eget val; valet görs separat för studier i åk 8 respektive 9
- konst- och färdighetsämnena kan erbjudas eleverna i grupper som överskrider års-kursgränserna

Valfria ämnen i åk 5-9 :

Syftet med de valfria ämnena är att fördjupa och bredda elevernas kunskaper enligt elevens val. De valfria ämnena ska främja de mål som fastställts för den grundläggande utbildningen.

I skolorna besluts i övrigt om utbudet valfria ämnen utgående från samarbete mellan skolor 1-6 och 7-9 och med att beakta elevernas åsikter. Valfria ämnens innehåll synkroniseras mellan skolorna 1-6 och 7-9 så att kontinuitet i elevernas studier i valfria ämnen är möjliga. I skapandet av innehållet i de valfria ämnena inför läsåret hörs elevernas synpunkter och önskemål.

Valfria ämnen i årskurs 5 och 6 (2 åvh):

Eleverna väljer studier i valfria ämnen utgående från en ämnesbricka som är gemensam för stadens skolor. I skolan bestäms om eleverna väljer valfria ämnen omfattande 1 åvh per läsår, eller om eleverna väjer ett valfritt ämne omfattande 2 åvh per termin. Därmed studerar eleven sammanlagt fyra (4) valfria ämnen i årskurs 5 och 6.

Studierna i de valfria ämnena kan ordnas gemensamt för grannskolors elever, (även över språkgränsen). De valfria ämnena erbjuds som kurs 1 och kurs 2 (t.ex. utomhuspedagogik 1 och utomhuspedagogik 2) så att eleven har möjlighet att fördjupa studierna i ett valfritt ämne antingen under samma läsår eller med en kurs i åk 5 och kurs 2 i åk 6.

valfria ämnen omfattande 1 åvh per läsår

årskurs / termin	höst	vår
5	valfritt ämne 1	valfritt ämne 1
6	valfritt ämne 2	valfritt ämne 2

valfritt ämne omfattande 2 åvh per termin

årskurs / termin		
5	valfritt ämne 1	valfritt ämne 2
6	valfritt ämne 3	valfritt ämne 4

De valfria ämnena i årskurs 5 – 6 är följande:

kursens namn	Grafisk designer	centralt innehåll • skapa film, editera och sätta ljudeffekter • reklam (t.ex affisch/trailer för filmen) • använda ritprogram • fototeknik och bildredigering • programmering
mål	• utveckla digitala kunskaper ur ett konstnärligt perspektiv • planera, presentera och reflektera över den egna processen • "samla en digital portfölj"	
mångsidig kompetens	K1, K2, K5, K6	

kursens namn	Redaktören	centralt innehåll • jobba mångsidigt med tidningar, konsumera och producera innehåll • producera text/tidning
mål	• utveckla goda färdigheter att uttrycka sig i skrift, och kritiskt granska texter	
mångsidig kompetens	K2- K7	

kursens namn	Musikern	centralt innehåll Kurs I • skriva sånger • transponera sånger • orkesterspel Kurs II • Projekt: Musikal eller konsert Beroende på gruppen skapas och framförs en egen produkt/tar del av någon annans produktion Eventuellt samarbete med utomstående musiker
mål	• utveckla en starkare förståelse för musik • utveckla gehöret • våga ta egna initiativ	
mångsidig kompetens	K1, K2, K5, K6. K7	
kursens namn	Skådespelaren	centralt innehåll: • retorik, retorik/hålla tal • uppträda inför grupp • kroppsspråk, mimik • skriva och regissera egna pjäser • fotografering, filminspelning • problemlösning • rollspel, drama och textproduktion • arbeta med pjäser • drama • rekvisita
mål	• att lära känna sig själv • att våga och kunna visa och uttrycka känslor • att bli medveten om betydelsen av ett scenspråk • att utveckla och använda fantasin • att kunna samarbeta i grupp	
mångsidiga kompetenser	K1, K2, K3, K4, K5	

kursens namn	Bolltrollaren	centralt innehåll • traditionella bollsporter • hitta på en egen bollsport • fördjupning i invasionsbollsporter
mål	• utveckla bollkontroll • utveckla spelförståelse • få pröva på ett brett utbud av bollsporter • få insikt i olika bollsporters särdrag • utveckla sin samarbetsförmåga	
mångsidig kompetens	• K1, K2, K3, K5, K6	

kursens namn	Miljödetektiven	centralt innehåll • Vilka miljöproblem finns i närmiljön? (Klotter, nedskräpning, energibovar) • att bekanta sig med olika miljötyper i närområdet. • vissa praktiska färdigheter i skogen (äventyr och vildmarksliv) • respekt för naturen (Allemansrätten) • Östersjöambassadör kan kontaktas, miljöproblem och -projekt från land till hav. • hav och vattendrag
mål	• att identifiera olika slags miljöproblem i närmiljön och i Finland (Östersjön) • att bekanta sig med olika miljötyper i närmiljön	
mångsidig kompetens	• K7, K3, K1	

kursens namn	Dansaren	centralt innehåll • olika dansstilar (t.ex. modern dans, HipHop, latinamerikanska danser)
mål	Eleven ska • utveckla rytm och motorik • få pröva på olika dansstilar • få pröva på att uppträda med dans	
mångsidiga kompetenser	K1, K2, K3, K5, K6	

kursens namn	Uppfinnaren	centralt innehåll • experiment, bygga, laborera • experiment; hypotes - utförande
mål	• lära sig om fysik, kemi	
mångsidig kompetens	K1, K3, K6	

kursens namn	Artisten	centralt innehåll • sång i grupp • (teori)
mål	• utveckla sångrösten	
mångsidig kompetens	K1, K2, K3	

kursens namn	Akrobaten	centralt innehåll redskapsgymnastik, koordination, akrobatik, cirkelträning
mål	utveckla den egna fysiken	
mångsidig kompetens	K1, K3	

kursens namn	Hantverkaren	centralt innehåll - studiebesök till en hantverkare, se verkstaden och prova på. - konstens olika uttryckssätt - olika tekniker, arbetssätt och material - konstprojekt inom olika teman (t.ex. färg, form, återanvändning, foto o.s.v) - återanvändning och hållbar utveckling - reparationsarbeten - exempel på material som kan ingå i kursen: järn, glas, naturmaterial, vävteknik, processen från får till garn, betong, dreja med lera, traditionella julpynt; halm, kransar - finländsk design - Hur blir man en hantverkare idag? Hur ser vardagen ut? Hobby eller levebröd? - ekonomi och ekologi
mål	Att känna till traditionella hantverkstekniker och att lära sig att värdesätta genuint hantverk. Eget skapande med hjälp av olika tekniker. Eleven lär sig se hantverksprodukter omkring sig i vardagliga livet samt planera och tillverka egna produkter med tanke på användbarhet, resurser och livscykel.	
mångsidig kompetens	K1-K7	

kursens namn	Företagaren	centralt innehåll - Vägen till privatföretagare - Hur marknadsför man sig? (sociala medier, reklam) - Ekonomi och budget - Studiebesök/ dagsverke
mål	- att kunna planera och lägga upp en budget, t.ex. inför en klassresa - att bekanta sig med att ta in offerter - att tillverka produkter för att få inkomster	
mångsidig kompetens	K1, K5, K6	

kursens namn	Kompisen	centralt innehåll kurs I - självkännedom - samarbetsövningar - kommunikation - sociala färdigheter - vett och etikett - empati
mål	Att utveckla sociala färdigheter Eleverna får inblick i hur våra traditioner och vår kultur påverkar vår syn på andra.	

mångsidig kompetens	K1, K2, K3, K5, K7	kurs II • våra seder och bruk • våra traditioner • finsk kultur • vi är alla olika • kompis i ett annat land • hjälpa andra
---------------------	--------------------	--

kursens namn	Vandraren	centralt innehåll • överlevnad, klädsel, utrustning • upptäcka, uppleva • orientering • matlagning • tillverka användbara föremål av naturmaterial • artkännedom • hållbar utveckling • vandring med övernattnig
mål	Bli du med naturen, stärka det egna förhållandet till naturen	
	K1, K2, K3, K6, K7,	

kursens namn	Astronauten	centralt innehåll • Kursen kan innehålla något av dessa temaområden: 1)energi (i vilket kan ingå solen, solkraft (norrskan, förnyelsebar energi)näringsämnenas kretslopp, hälsosam livsstil) 2)stjärnhimlen (solsystem och grundämnen, spektrografi, avstånd i rymden) 3)Internationella rymdstationen ISS och rymdforskning (vilken nytta vi har av rymdforskning i vår vardag, lära känna ISS, "train like an astronaut")
mål	Få elementära kunskaper i naturvetenskap och astronomi.	
mångsidig kompetens	K1, K3, K6, K7	

kursens namn	Forskaren	centralt innehåll
mål	eleven kan ställa frågor/formulera problem av olika slag, hitta på en metod för att få svar, undersöka och rapportera	• olika typer av forskning tex. historisk (hur var det förr), biologisk (mikroskop) • undersökning av attityder/åsikter, observationer av företeelser eller beteenden (tex. mängden regn, antalet personer som inte har cykelhjälm/ reflex, kostvanor, acceleration, friktion osv) • medeltal och tolkning av statistiskt material, källors trovärdighet • rapportering

		hur påverkas vi av statistik och forskning
mångsidig kompetens	K 1-6	

kursens namn	Konstnären	centralt innehåll - konstens olika uttryckssätt - olika tekniker, arbetssätt och material - konstprojekt inom olika teman (t.ex. färg, form, återanvändning, foto o.s.v)
mål	Eleverna lär sig att planera och tillverka konstverk enskilt och i grupp. Eleven lär sig att mångsidigt uttrycka sig såväl konkret som abstrakt genom olika konstverk och arbetssätt.	
mångsidig kompetens	K1-K7	

Valfria ämnen i årskurs 8 och 9: (att tas i bruk fr.o.m. 1.8.2018)

Eleven väljer ett valfritt konst- och färdighetsämne (grupp A) som hen studerar i åk 8-9, två årsveckotimmar vardera året.

Eleven väljer övriga valfria ämnen (grupp B och C) för ett år i taget inför åk 8 och åk 9, B-språken undantaget som väljs för åk 8-9.

Eleven kan inte välja samma ämne ur grupp B som eleven valt ur grupp A.

I läsårsplanen fastställs vilka ämnen som förverkligas utgående från elevens val och tillgång på lärare.

A. Konst- och färdighetsämnena (4 åvt)

Musik	Åk 8	Åk 9
Mål	Eleven uppmuntras till en positiv inställning till olika musikstilar, och att via bekantskap med olika musikstilar vidga sina vyer över musikens bredd. Eleven uppmuntras även till att utveckla ett kritiskt tänkande kring musik och att kunna motivera sin egen musiksmak. Eleven bekantar sig med musikteori ur ett praktiskt perspektiv, och enligt principen att "veta vad man spelar". Målet är att eleven förstår hur den musik man spelar är uppbyggd och vilka rytmer och harmonier musiken består av.	Eleven uppmuntras till en positiv inställning till olika musikstilar. Eleven uppmuntras att tro på sin egen förmåga som musiker. Eleven ska vid årets slut ha fått en inblick i professionellt arbete kring musik och huruvida detta kan intressera denne i framtiden. Eleven bekantar sig med musikteori ur ett praktiskt perspektiv, och enligt principen att "veta vad man spelar". Målet är att eleven förstår hur den musik man spelar är uppbyggd och vilka rytmer och harmonier musiken består av.
Centralt innehåll	Det mest centrala momentet i undervisningen är samspel. Eleven bekantar sig med såväl pop- och rockmusik som	Samspel är det mest centrala momentet i undervisningen. Eleven bekantar sig med olika typer av såväl pop- och rockmusik

	folkmusik och musik från olika kulturer. Eleven bekantar sig med olika bandinstrument och i mån av möjlighet även andra instrument som till exempel ukelele och cajón. Eleven lär sig hur musikutrustning fungerar. Till dessa kan speciellt nämnas de olika delarna på ett trumset, PA/ljudsystem och olika typer av förstärkare. Eleven lär sig om korrekt mikrofonteknik samt 2-stämmig körsång. Repertoaren som spelas väljs ut och inövas med elevens musiksmak i beaktande, men bör innehålla klassiker från olika stilar och epoker för att bredda elevens allmänbildning. Till repertoaren hör även att lära sig några allmänbildande låtar på svenska utantill: Vårt land, Modersmålets sång och Den blomstertid nu kommer.	som folkmusik. Fördjupning i ett eget instrument eller musikstil uppmuntras i mån av möjlighet. Eleven bekantar sig även med olika musikrelaterade yrken. Eleven bekantar sig med filmmusik och dess roll i filmvärlden, och gör egen filmmusik till utvalda bildklipp. Under året bekantar sig även eleven med att skriva egen musik och att göra egna arrangemang på färdiga låtar. Repertoaren väljs ut med elevens musiksmak i beaktande, men bör innehålla klassiker från olika stilar och epoker för att bredda elevens allmänbildning. En fördjupning i en viss musikstil uppmuntras.
Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna

Bildkonst	Åk 8	Åk 9
Mål	Eleven fördjupar sig i skapandeprocesser och förstärker sin egna personliga stil i sitt bildframställande. Eleven fördjupar sig i den visuella världens språk för att bättre kunna iaktta och förstå och lösa de problem som uppstår i bildskapandet.	Eleven sporras att kreativt använda sig av bilduppbyggnad. Den personliga konstnärliga stilen stärks. Eleven fördjupar sitt kunnande genom att använda olika metoder för framställande av konst, samtidigt som eleven ges en inblick i de visuella yrkena.
Centralt innehåll	Eleven skall handledas och uppmuntras till självständigt skapande och ökad förståelse för det visuella, samtidigt som eleven uppmuntras till att använda sig av olika tekniker i sitt bildframställande. Eleven uppmuntras till att använda sig av olika stilar och bildsymbolik i sitt skapande. Eleverna ges verktyg för att kunna använda sig av de grundläggande kompositionsreglerna i sitt eget arbete och vid utvärdering av andras arbete.	Eleven skall handledas och uppmuntras till att fortsättningsvis stärka sitt självständiga, personliga skapande. Eleven arbetar själv eller i grupp. Media- och bildkommunikation samt områdesestetik, arkitektur och formgivning är delområden som eleven handleds i under tillvalskursen. Eleven förbereds på att inleda studier i andra stadiets skolor.
Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna

Slöjd	Åk 8	Åk 9
Mål	Eleven kan planera sitt arbete samt	Eleven kan planera sitt arbete samt ut-

	utveckla idéer, och med handledning undersöka och experimentera på ett företagsamt sätt. Vägleda eleven att ställa upp mål för sitt lärande och arbete och att utgående från målen genomföra en slöjdprocess i sin helhet samt utvärdera sitt lärande. Förmåga att lita på sina kunskaper, färdigheter och självutvärdering betonas. Handleda eleven att undersöka och mångsidigt använda olika redskap, material och ändamålsenliga metoder samt med handledning utveckla innovationer. Eleven kan använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler och att stärka elevens visuella, materiella och tekniska uttrycksförmåga. Eleven kan uppfatta, förutse och reagera på riskfaktorer i arbetet och att arbeta på ett tryggt och säkert sätt under slöjdprocessen. Handleda eleven att utnyttja informations- och kommunikations-teknikens möjligheter för planering, framställning och dokumentation samt för att producera och distribuera gemensam information. Vägleda eleven att förstå betydelsen av praktiska färdigheter, slöjd, teknik och teknologi i det egna livet, samhället, i företagsverksamhet och i arbetslivet. Vägleda eleven att tänka ekonomiskt och att i anslutning till slöjdprocessen göra val som främjar en hållbar livsstil.	veckla idéer, och med handledning undersöka och experimentera på ett företagsamt sätt. Vägleda eleven att ställa upp mål för sitt lärande och arbete och att utgående från målen genomföra en slöjdprocess i sin helhet samt utvärdera sitt lärande. Förmåga att lita på sina kunskaper, färdigheter och självutvärdering betonas. Handleda eleven att undersöka och mångsidigt använda olika redskap, material och ändamålsenliga metoder samt med handledning utveckla innovationer. Eleven kan använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler och att stärka elevens visuella, materiella och tekniska uttrycksförmåga. Eleven kan uppfatta, förutse och reagera på riskfaktorer i arbetet och att arbeta på ett tryggt och säkert sätt under slöjdprocessen. Handleda eleven att utnyttja informations- och kommunikations-teknikens möjligheter för planering, framställning och dokumentation samt för att producera och distribuera gemensam information. Vägleda eleven att förstå betydelsen av praktiska färdigheter, slöjd, teknik och teknologi i det egna livet, samhället, i företagsverksamhet och i arbetslivet. Vägleda eleven att tänka ekonomiskt och att i anslutning till slöjdprocessen göra val som främjar en hållbar livsstil.
Centralt innehåll	Eleven kan välja huvudsaklig inriktning teknisk eller textilslöjd. Färdigheter för formgivning och planering utvecklas och fördjupas. Färg, form, funktion, material och teknik ingår i formgivning och planering. Idén och planen visualiseras och presenteras. Presentationen innehåller numeriska och/eller begreppsliga förklaringar samt tecken och symboler vid behov.	Eleven kan välja huvudsaklig inriktning teknisk eller textilslöjd. Färdigheter för formgivning och planering utvecklas och fördjupas. Färg, form, funktion, material och teknik ingår i formgivning och planering. Idén och planen visualiseras och presenteras. Presentationen innehåller numeriska och/eller begreppsliga förklaringar samt tecken och symboler vid behov. Initiativ, företagsamhet och utvärdering

	Hållbar utveckling beaktas i produktplaneringen och tillverkningen tex. genom återanvändningsmaterial. Initiativ, företagsamhet och utvärdering betonas. Informations- och kommunikations-teknik används vid planering och informationsdistribuering vid behov. Tillverkning Eleven repeterar och fördjupar sina kunskaper och färdigheter i tidigare inlärd teknik och/eller i nya tekniker. Inom teknisk slöjd handlar det om tex. svets- och lödteknik, tekniker relaterade till träbearbetning eller elektronik. Inom textilslöjd t.ex. klädsömnad eller sömnad av miljötextilier och accessoarer, virkning, stickning, tovning, broderi eller annan tygdekorerings, tryck, färgning. Eventuella nya tekniker och material introduceras. Samarbete kontra individuellt arbete betonas och eleverna hjälper och stöder varandra i det individuella eller gemensamma slöjdarbetet. Positivt tänkande och positiv attityd till praktiska färdigheter och slöjd upprätthålls. Ämnesövergripande kunskaper och färdigheter medvetandegörs och utnyttjas. Programmerbara maskiner används i tillverkningen om möjligt. Eleven arbetar på ett tryggt sätt. Eleven arbetar målinriktat och tar själv initiativ till utvärdering av arbetsresultat och problemlösning. Kommunikation med rätta begrepp. Ekonomiskt tänkande ss. skötsel och underhåll samt återanvändning och reparationer. Vägjort arbete eftersträvas. Utvärdering och dokumentation Eleven gör val och motiverar sina val beträffande formgivning, tillverkning och tillverkningsresultat. Eleven utvärderar sitt arbete från formgivning till	betonas. Informations- och kommunikationsteknik används vid planering och informationsdistribuering vid behov. Tillverkning Eleven fördjupar sina kunskaper och färdigheter i tidigare inlärd teknik och/eller i nya tekniker. Inom teknisk slöjd handlar det om tex. svets- och lödteknik, tekniker relaterade till träbearbetning eller elektronik. Inom textilslöjd t.ex. klädsömnad eller sömnad av miljötextilier och accessoarer, virkning, stickning, tovning, broderi eller annan tygdekorerings, tryck, färgning. Eventuella nya tekniker och material introduceras. Samarbete kontra individuellt arbete betonas och eleverna hjälper och stöder varandra i det individuella eller gemensamma slöjdarbetet. Utomstående aktörer inspirerar eller deltar i tillverkningen. Positivt tänkande och positiv attityd till praktiska färdigheter och slöjd upprätthålls. Ämnesövergripande kunskaper och färdigheter medvetandegörs och utnyttjas. Programmerbara maskiner används i tillverkningen om möjligt. Eleven arbetar på ett tryggt sätt. Eleven arbetar målinriktat och tar själv initiativ till utvärdering av arbetsresultat och problemlösning. Eleven är medveten om sin inläring. Kommunikation med rätta begrepp. Ekonomiskt tänkande ss. skötsel och underhåll samt återanvändning och reparationer. Vägjort arbete eftersträvas. Eleven skapar sig en realistisk bild av sina färdigheter och utvecklingsmöjligheter. Utvärdering och dokumentation Eleven gör val och motiverar sina val beträffande formgivning, tillverkning och tillverkningsresultat. Eleven utvärderar sitt arbete från formgivning till färdig produkt med lämpliga metoder. Eleven utvärderar sitt lärande.
--	---	---

	färdig produkt med lämpliga metoder. Eleven utvärderar sitt lärande.	
Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna

Gymnastik	Åk 8	Åk 9
Mål	Uppmuntra eleven att röra på sig, att prova på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga. Handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer. Handleda eleven att agera tryggt och sakligt. Uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt. Se till att eleven får tillräckligt många positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen Göra eleven bekant med olika motionsmöjligheter samt ge eleven kunskaper och färdigheter som hör ihop med vanliga motionsformer så att hen ska kunna hitta lämpliga motionsformer som ger glädje och rekreation	Uppmuntra eleven att röra på sig, att prova på olika gymnastikuppgifter och träna efter bästa förmåga. Uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper; snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka Handleda eleven att agera tryggt och sakligt. Uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt. Hjälpa eleven att förstå betydelsen av tillräcklig fysisk aktivitet och en motionsinriktad livsstil för det totala välbefinnandet.
Centralt innehåll	Motionera mera: Eleverna fördjupar sina färdigheter i både individuella grenar och lagsporter. Eleverna breddar sina idrottsliga erfarenheter. Centralt innehåll • Bollspel • Muskelträning • Koordinations- och balusträning • Antistress	Fysisk träning: Eleverna handleds i att iaktta och följa upp sin egen kondition och hur de kan förbättra den. Eleverna uppmuntras till att aktivt delta i varje pass på sin maximala nivå för att höja sin kondition. Centralt innehåll Konditionsfrämjande aktiviteter: • Cirkelträning • Gym • Bollspel • Löpning • Muskelvård • Träningsdagbok/uppföljning av utveckling
Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna

Huslig ekonomi	Åk 8	Åk 9
Mål	Handleda och uppmuntra eleven att fördjupa och vidareutveckla sina praktiska färdigheter. Handleda och uppmuntra eleven att bli säkrare i planering, tidsanvändning och utvärdering av eget arbete. Uppmuntra eleven att välja arbetssätt och verktyg i arbetet som gynnar välbefinnande, hållbar utveckling och ekonomi. Uppmuntra eleven att kritiskt granska information och kreativt lösa olika problem. Vägleda eleven att kunna arbeta självständigt men också parvis och i grupp. Att uppföra sig respektfullt och ta hänsyn till olikheter . Vägleda och motivera eleven att kunna arbeta hygieniskt, säkert och ergonomiskt.	Handleda och uppmuntra eleven att fördjupa och vidareutveckla sina praktiska färdigheter. Handleda och uppmuntra eleven att bli säkrare i planering, tidsanvändning och utvärdering av eget arbete. Uppmuntra eleven att välja arbetssätt och verktyg i arbetet som gynnar välbefinnande, hållbar utveckling och ekonomi. Uppmuntra eleven att kritiskt granska information och kreativt lösa olika problem. Vägleda eleven att kunna arbeta självständigt men också parvis och i grupp. Att uppföra sig respektfullt och ta hänsyn till olikheter . Vägleda och motivera eleven att kunna arbeta hygieniskt, säkert och ergonomiskt.
Centralt innehåll	Matkunskap och matkultur - fördjupning av matlagningsfärdigheter och produkt- och livsmedelskännedom - reflektera över rådande näringsrekommendationer i teori och praktik - de nationella vardags- och festtraditionerna och de nordiska traditionerna Att bo och leva tillsammans - utvecklingen av färdigheter som behövs för att klara vardagen jämlikt tillsammans - skötsel av bostad och textilier - värdet av det egna arbetet jämfört med köpta tjänster Konsument- och hushållskunskap i hemmet - att kritiskt reflektera över konsumtionsvanor på individ- och samhällsnivå samt vilka miljökonsekvenser valet medför - att kritiskt ställa sig till information från olika källor - synliggöra hemmets ekonomi i teori och praktik	Matkunskap och matkultur - fördjupning av matlagningsfärdigheter och produkt- och livsmedelskännedom i Europa - de europeiska vardags- och festtraditionerna - hälsosamma och hållbara matval samt specialdieter Att bo och leva tillsammans - färdigheter som behövs för att klara vardagen jämlikt tillsammans - ekologiska val i vardagen - eleven fördjupar sig i olika länders etikett för att framgångsrikt kunna bemöta människor från andra kulturer Konsument- och hushållskunskap i hemmet - träna sin förmåga till kritiskt tänkande - planera sitt boende och sin närmiljö på ett hållbart och ändamålsenligt sätt

Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna
---------------------	---------------------------	---------------------------

B. Övriga valfria ämnen (2+2 åvt)

Konst- och färdighetsämnena musik, bildkonst, slöjd, gymnastik och huslig ekonomi erbjuds som valfritt ämne även inom grupp B. Övriga ämnen är franska, tyska, IT-kunskap, ekonomikunskap och vetenskap.

B2- språk

Studierna i franska och tyska som B2-språk betonar muntlig kommunikation i vardagliga situationer och möjliggör även fortsatta studier i franska på andra stadiet.

Inom ramen för studierna eftersträvas varierande arbetssätt, bl.a. pararbete, smågruppsarbete och drama. Medier och digitala verktyg används i undervisningen. Undervisningen i främmande språk kan integreras i undervisningen i olika läroämnen och i de mångvetenskapliga lärområdena och tvärtom.

Bedömningen i läroämnet är mångsidig. Lärandet bedöms också genom självbedömning och kamratbedömning. Som stöd för bedömningen används den Europeiska referensramen. Bedömningen är både formativ och summativ. Genom den formativa bedömningen blir eleven medveten om sin kunskapsnivå och sporras till fortsatt utveckling av språkkunskaperna. Bedömningen baserar sig på de olika delarna av språkkunskap, dock så att olika slags kommunikationssituationer hör till de mest centrala. Slutbedömningen sker efter två års studier (B2 lärokurs).

Franska	Åk 8	Åk 9
Mål	Väcka elevernas intresse för språkstudier och nyfikenhet för det franska språket. Öka elevernas språkliga medvetenhet och färdigheter för språkstudier. Uppmuntra eleverna att använda även begränsade språkfärdigheter utanför lektionerna. Jämföra franskan med andra språk de kan/studerar. Uppfatta och förstå enkla meddelanden och konversationer inom de teman som behandlats. Muntligt kunna svara och reagera på ett korrekt sätt i kommunikativa situationer inom de teman som behandlats. Tillämpa andra metoder att göra sig förstådd och kunna uttrycka sitt budskap om ordförrådet är begränsat. Kunna läsa enkla texter på franska och tillämpa strategier för att förstå	Upprätthålla elevernas intresse för språkstudier och nyfikenhet för det franska språket. Fördjupa elevernas språkliga medvetenhet och färdigheter för språkstudier. Uppmuntra eleverna att använda även begränsade språkfärdigheter utanför lektionerna. Utöka förståelsen för enkla meddelanden och konversationer inom de teman som behandlats. Breda förmågan att muntligt kunna svara och reagera på ett korrekt sätt i kommunikativa situationer inom de teman som behandlats. Tillämpa andra metoder att göra sig förstådd och kunna uttrycka sitt budskap om ordförrådet är begränsat. Kunna läsa enkla texter på franska och tillämpa strategier för att förstå innehållet i dem.

	innehållet i dem. Kunna producera enkla texter på franska och korrekt använda de strukturer som behandlats och behövs för en lyckad kommunikation.	Kunna producera enkla texter på franska och korrekt använda de strukturer som behandlats och behövs för en lyckad kommunikation.
Centralt innehåll	• karakteristiska drag för franska språket: bokstäver, uttal • jämförelse med tidigare språkkunskaper • franskspråkiga länder och städer • strategier för språkstudier • presentera sig själv och sin familj • tala om sin fritid och om skolan • vardagliga situationer, t.ex. att beställa något att äta, köpa biljetter • klockan • artighetsfraser och -uttryck • strukturer som stöder de kommunikativa färdigheterna	• naturligt uttal • franskspråkiga länder och städer • strategier för språkstudier • vardagliga situationer, t.ex. att skriva korta meddelanden, boka hotellrum, tala om musiksmak • uttrycka sin åsikt • kulturkännedom • strukturer som stöder de kommunikativa färdigheterna
Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna

Tyska	Åk 8	Åk 9
Mål	M1-7 med betoning på M1, M2, M3 M1: Kulturell mångfald och språkmedvetenhet. M2: Färdigheter för språkstudier. M3: Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera. M4: Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera. M5: Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera. M6: Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter M7: Växande språkkunskap, förmåga att producera texter	M1-7 med betoning på M5 och M6 (se centrala mål åk 8)
Centralt innehåll	Ämnesområden • eleverna bekantar sig med det tyska språket, kulturen samt områden där tyska talas. • teman som t.ex. jag själv, min familj, mina vänner, skolan, fritiden och livsmiljön i de tyskspråkiga länderna • artigt språkbruk • naturligt uttal Centrala strukturer • pronomen i nominativ • verb böjning i presens	Ämnesområden • eleverna fördjupar sina kunskaper om det tyska språket och de tyskspråkiga länderna. • fördjupad behandling av teman som t.ex. jag själv, min familj, mina vänner, skolan, fritiden och livsmiljön i de tyskspråkiga länderna • fortsatt tyngdpunkt på artigt språkbruk och naturligt uttal Centrala strukturer utöver det i åk 8: • ackusativböjning • personliga och possessiva pronomen

	• räkneord 0-100 • jakande, nekande och frågande meningar • tyskans genussystem med bestämd och obestämd artikel • substantiv i pluralis • introduktion till ackusativböjning av substantiv	men i ackusativ • perfektböjning • bisatser • introduktion till dativböjningen
Bedömningskriterier	Enligt läroplansgrunderna	Enligt läroplansgrunderna

Övriga

IT-kunskap	Åk 8	Åk 9
Mål	Eleven ska besitta en grundförståelse för hur en dator fungerar, i vilka former den finns och hur internet kopplar samman datorer. Eleven ska hantera bl.a. kontorsprogram och molntjänster. Via större projekt som t.ex. uppbyggande av dator kan eleven få använda många olika program och hårdvara för att skapa en större helhet. På så sätt får eleven en mångsidig kompetens som stärker elevens intresse för fortsatta studier.	Eleven ska besitta en grundförståelse för hur en dator fungerar, i vilka former den finns och hur internet kopplar samman datorer. Eleven ska hantera bl.a. stillbild och video samt grunder i programmering. Via större projekt som t.ex. hemsidor och film kan eleven få använda många olika program för att skapa en större helhet. På så sätt får eleven en mångsidig kompetens som stärker elevens intresse för fortsatta studier.
Centralt innehåll	Grunderna i IKT • hur data representeras i en dator • olika kategorier av datorer • principerna hur en persondator fungerar • persondatorns struktur och sammansättning • hur Internet och olika nätverk fungerar Datoranvändning och datahantering • hantera användargränssnitt • känna till Kontrollpanelen • använda tillbehörsprogrammen • använda urklipp • hantera kataloger, mappar och filer • lagringsmedia • förstå den egna datorn och nätmiljö • sökfunktionen • hjälpfunktionen Kontorsprogram • skrivprogram • kalkylprogram • presentationsprogram Molntjänster	Bildbehandling • grunderna i bildbehandlingsprogram • introduktion till bilder, några grundbegrepp • redigering, förbättring och manipulation av digitala fotografier Webbdesign • grunderna i HTML och CSS • copyright och etik • skapande av grafiskt material till sina hemsidor Introduktion till programmering • grunderna i datorlogik och datorprogrammering • loopar, if/else-satser, funktioner Mera avancerad programmering • t.ex. javascript eller python Videoredigering • grunderna i videoredigering • klippning och redigering av videomaterial • användningen av effekter, övergångar och textning

	• presentation av olika molntjänster • olika textbehandlings- och presentationsprogram i molnet • användningen av molntjänster i grupparbeten e-post • strukturen på ett e-postmeddelande • hantera e-postmeddelande • hantera bifogade filer • hantera e-postmeddelanden • upprätthålla e-postprogrammets adressbok Internet • säkerhet • netetikett • upphovsrätt • använda söktjänster • använda olika tjänster • använda bokmärken/favoriter • ange webbläsarens startsida • tömma cachen och adressfältets sidhistoria • använda sök- och hjälpfunktionen	
Bedömningskriterier	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete eller eget projektarbete. Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning. Eleven kan skapa och redigera dokument i de vanligaste kontorsprogrammen. Eleven kan själv kritiskt söka och behandla information från internet.	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete eller eget projektarbete. Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning. Eleven behärskar grundläggande bild- och videoredigering och kan skapa en hemsida. Eleven har insikter i datorprogrammering.

Ekonomikunskap	Åk 8	Åk 9
Mål	Eleven uppmuntras till ett intresse för sin ekonomi och får en förståelse för olika faktorer som inverkar på den egna ekonomin. Eleven får träna sig i att bli en prisedveten konsument och får bekanta sig med olika begrepp som hör ihop med förståelse för och skötsel av den egna ekonomin. Eleven kommer i kontakt med olika aktörer som har med skötsel av ekonomin och vardagen att göra. Eleven bekantar sig med hur man fyller i och skriver olika dokument och blanketter.	Eleven uppmuntras till ett intresse för företagsamhet och får en förståelse för hur marknadsföring används till att påverka konsumenten. Eleven får information om olika typer av företag och får bekanta sig med olika begrepp som hör ihop med företag och företagsamhet. Eleven kommer i kontakt med företagare från närmiljön och stiftar närmare bekantskap med ett valfritt företag. Eleven får en förståelse för begreppet turism och för turismens påverkan i olika länder samt i den egna närmiljön. Eleven vet hur/var man kan boka olika typer av resor på egen hand via nätet.
Centralt innehåll	Kärnan i undervisningen är olika delar som hör till den vuxna vardagen. Eleven får lära känna olika typer av inkomster och utgifter, får en förståelse för beskattningssystem och varför det är viktigt att sköta sin ekonomi. Eleven får också information om hur man bör hantera situationen om den egna ekonomin kommer i obalans. Eleven lär sig skillnader mellan olika betalningssätt och deras inverkan på kostnaderna. Eleven får fundera på innebörden av att vara en prisedveten konsument. Eleven bekantar sig med olika instanser som banker, post och försäkringsbolag och vilka tjänster de står till förfogande med. Eleven övar sig i hur man söker ett jobb, hur man hanterar situationen i en arbetsintervju och hur man skriver en arbetsansökan och en CV. Eleven får träna sig i att söka information om olika stipendier och skriva stipendieansökan. Eleven stiftar också bekantskap med konsumentens rättigheter och övar sig på att skriva reklamationer. Eleven tränar mötesteknik, skriver protokoll och utökar sin vokabulär med ord som hör ihop med mötesteknik.	Kärnan i undervisningen är företagsamhet, marknadsföring och turism. Eleven får lära känna olika typer av företag, får en förståelse för skillnaden mellan företagare och löntagare. Eleven får information om vad marknadsföring är och hur den används för att påverka konsumenten. Eleven väljer ett företag att fördjupa sig i och gör en presentation av företagets idé och marknadsföringsprinciper. Eleven funderar på turismens betydelse på olika håll i världen. Eleven får jobba med att se vad turismen innebär på olika håll i världen och hur turismen kan påverka den egna närmiljön. Eleven besöker den lokala turistbyrå. Eleven övar sig i hur man på nätet söker resor och information om resmål. Eleven får en inblick i för- och nackdelar med att boka själv i jämförelse med att anlita en resebyrå. Eleven får planera en resa och undersöka hur man kan få ner kostnaderna för resan. Vi samarbetar med lokala företag samt med stadens turistbyrå.

	Vi samarbetar med lokala banker och försäkringsbolag samt med utsökningsverket.	
Bedömningskriterier	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete eller eget projektarbete. Eleven kan själv kritiskt söka och behandla information från internet. Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning. Eleven förstår olika faktorer som inverkar på den egna ekonomin. Eleven känner till olika ekonomiska begrepp och kan skriva olika dokument. Eleven känner till var i vår stad vi har banker, post och försäkringsbolag och hen kan förklara några av de tjänster som erbjuds i de olika instanserna. Eleven känner till olika betalningsformer och skillnaden mellan dem.	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete eller eget projektarbete. Eleven kan själv kritiskt söka och behandla information från internet. Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning. Eleven känner till olika företagsformer och skillnader mellan dem. Eleven ser skillnader mellan att vara löntagare och företagare. Eleven förstår begreppet marknadsföring och dess påverkan på konsumenten. Eleven har stiftat närmare bekantskap med ett valfritt företag och dess marknadsföring. Eleven inser turismens betydelse på olika håll och känner till hur man på olika sätt kan boka resor. Eleven har satt sig in i en valfri stads turism.

Vetenskap	Åk 8	Åk 9
Mål	Utveckla elevens förståelse för den vetenskapliga metoden för att producera vetenskaplig fakta för att förklara naturliga fenomen. Utveckla självständig läs- och skrivkunighet i naturvetenskap. Utveckla förmågan att beskriva, förklara och förutse naturliga fenomen. Utveckla förmågan att uttrycka sina åsikter, lösa problem och fatta beslut som grundar sig på bevis. Utveckla förmågan att planera och genomföra samt samla och tolka data i egna experiment. Utveckla förmågan att använda tekniska hjälpmedel i experiment samt rapporter. Utveckla förmågan att bygga enkla tekniska konstruktioner för att göra experiment.	Utveckla elevens förståelse för den vetenskapliga metoden för att producera vetenskaplig fakta för att förklara naturliga fenomen. Utveckla självständig läs- och skrivkunighet i naturvetenskap. Utveckla förmågan att beskriva, förklara och förutse naturliga fenomen. Utveckla förmågan att uttrycka sina åsikter, lösa problem och fatta beslut som grundar sig på bevis. Utveckla förmågan att planera och genomföra samt samla och tolka data i egna experiment. Utveckla förmågan att använda tekniska hjälpmedel i experiment samt rapporter. Utveckla förmågan att bygga enkla tekniska konstruktioner för att göra experiment.

Centralt innehåll	Vetenskapliga rapporter • Den naturvetenskapliga metoden • Bevis • trovärdighet och validitet • Vetenskap och samhället • Vetenskapens begränsningar • Experimentets roll i bevisföring av lagar, principer och teorier • Att planera en undersökning • Rättvisa tester • Att utföra mätningar • Skillnaden mellan ackuratess och precision • Att presentera experimentell data • Att hitta mönster och att dra slutsatser • Utvärdera bevis Vetenskaplig läskunnighet • Läsa och förstå vetenskapliga artiklar i populärpress och kunna bedöma giltigheten av dragna slutsatser. Tekniska hjälpmedel och tekniska konstruktioner • Mätinstrument, dataloggers och program. • Konstruera enkla tekniska konstruktioner. Egna experiment • Planera och genomföra eget experiment genom att fråga, finna, eller besvara frågor som härstammar från nyfikenhet och vardagliga erfarenheter. • Brottlaboratoriet: ○ Kromotografi ○ Fingeravtryck ○ Blodanalys (syntetiskt blod) ○ Hur fungerar ett kriminaltekniskt laboratorium? • Hållbarhet hos broar.	Vetenskapliga rapporter • Den naturvetenskapliga metoden • Bevis • trovärdighet och validitet • Vetenskap och samhället • Vetenskapens begränsningar • Experimentets roll i bevisföring av lagar, principer och teorier • Att planera en undersökning • Rättvisa tester • Att utföra mätningar • Skillnaden mellan ackuratess och precision • Att presentera experimentell data • Att hitta mönster och att dra slutsatser • Utvärdera bevis Vetenskaplig läskunnighet • Läsa och förstå vetenskapliga artiklar i populärpress och kunna bedöma giltigheten av dragna slutsatser. Tekniska hjälpmedel och tekniska konstruktioner • Mätinstrument, dataloggers och program. • Konstruera enkla tekniska konstruktioner. Egna experiment (TekNatur) • Planera och genomföra eget experiment genom att fråga, finna, eller besvara frågor som härstammar från nyfikenhet och vardagliga erfarenheter. • Automation och konstruktion: ○ Robotteknik ○ Introduktion Lego NXT. ○ Enkel programmering med medföljande program. ○ Planering av robot. ○ Konstruerande och programmering av robot. ○ Problemlösning och produktutveckling • Kinematik (kroppens rörelser, grafisk presentation av rörelser) ○ Katapult ○ Vektorer och skalärer ○ Operationer med vektorer ○ Rätvinkliga vektorer ○ Att sönderdela vektorer
Bedömningskriterier	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete eller	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete eller

	eget projektarbete. Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning. Eleven kan planera och utföra experiment och skriva en vetenskaplig rapport. Eleven kan beskriva hur ett (kriminaltekniskt) laboratorium fungerar.	eget projektarbete. Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning. Eleven kan planera och utföra experiment och skriva en vetenskaplig rapport. Eleven kan planera och programmera en robot.
--	--	---

C. Valfria ämnesövergripande ämnen (1+1 åvt)

De valfria ämnesövergripande kurserna är skolspecifika och godkänns årligen med skolans läsårsplan.

Ordningsregler i Raseborgs stads grundskolor

Med dessa ordningsregler främjas den interna ordningen och en god atmosfär i skolan för studier i lugn och trygg studiemiljö.

- Du kommer i tid till lektionerna med de böcker och arbetsmaterial du behöver och har gjort dina hemuppgifter. Du följer lärarens uppmaningar under lektionerna och ger andra elever arbetsro.
- Du använder ett vårdat språk, visar andra hänsyn och uppför dig väl både på lektionstid, i matsal och på rasterna.
- Du följer de uppmaningar och anvisningar som lärare och annan personal i skolan ger.
- Du håller rent och snyggt och respekterar skolans och andra elevers egendom.
- Du tar inte med dig farliga eller olagliga föremål eller ämnen till skolan.
- Du använder mobiltelefon och annan elektronisk utrustning i skolan enligt de anvisningar som ges i skolan.
- Under skoldagen håller du dig på skolområdet.
- Du ställer din cykel/moped på anvisad plats på skolgården.
- Du tillkallar genast en lärare eller annan skolpersonal på plats om en olycka sker eller då någon är i fara eller blir illa behandlad.

Ordningsreglerna ska följas under skoltid och under sådan verksamhet som ordnas inom skolan. Reglerna är uppgjorda med stöd av Lag om grundläggande utbildning. Till övriga delar iakttas gällande lagstiftning. Vid förseelser kan läraren eller rektor tillämpa de disciplinära åtgärder som anges i lagen.

Bildningsnämnden 6.5.2014.

Förfaringssätt och struktur för fostrande samtal

Fostrande samtal är den första åtgärden att ingripa när en elev bryter mot ordningen i skolan, gör sig skyldig till fusk eller behandlar andra elever eller skolans personal respektlöst eller på ett sätt som kränker deras människovärde (Lag om grundläggande utbildning 35a §). Syftet med fostrande samtal är att förbättra elevens uppförande i skolan och hans välbefinnande. Det fostrande samtalet ska ordnas så snart som möjligt efter händelsen som föranleder samtalet.

Fostrande samtal 1

- Det fostrande samtalet genomförs av den lärare som iakttagit att en elev gjort sig skyldig till en handling som föranleder samtal, alternativt av klassläraren/klassföreståndaren.
- Under samtalet kommer man överens om åtgärder att förbättra uppförandet.
- Eleven (eller läraren) ringer vårdnadshavaren och redogör för orsakerna till det fostrande samtalet.
- Samtalet och den överenskommelse som gjorts antecknas i Wilma (fliken stöd/åtgärder).

Fostrande samtal 2

- Det fostrande samtalet genomförs av den lärare som iakttagit att en elev gjort sig skyldig till en handling som föranleder samtal och/eller av klassläraren/ klassföreståndaren.
- Under samtalet diskuterar man föregående fostrande samtal och den överenskommelse som då gjordes. Man gör en ny överenskommelse och bestämmer tid för uppföljning.
- Eleven ringer vårdnadshavaren och redogör för orsakerna till det fostrande samtalet. Läraren inleder och avslutar samtalet.
- Samtalet och den överenskommelse som gjorts med tid för uppföljning antecknas i Wilma (fliken stöd/åtgärder).

Fostrande samtal 3

- Det fostrande samtalet genomförs av klassläraren/ klassföreståndaren, rektor/vice rektor, och elevens vårdnadshavare.
- Skriftlig information om handlingen fås av den lärare som iakttagit att eleven gjort sig skyldig till handlingen eller förséelsen,
- Det fostrande samtalet genomförs i syfte att få eleven att förstå att en ändring i uppförandet är nödvändig.
- Vid behov hänvisas eleven till elevhälso-tjänster.
- Samtalet och den överenskommelse som gjorts antecknas i Wilma (fliken stöd/åtgärder).

Om elevens oönskade uppförande fortsätter efter ett tredje fostrande samtal tillrättavisas eleven med kvarsittning eller tilldelas disciplinär åtgärd.

Om elevens handling eller förséelse fortsätter tilldelas eleven kvarsittning eller bestraffas med disciplinär åtgärd.

(Vid kvarsittning kan eleven få utföra skriftliga eller muntliga uppgifter, övningar och uppgifter som stöder fostran, undervisningen och utvecklingen, står i rätt proportion till elevens gärning eller försummelse och är lämpliga för eleven med hänsyn till elevens ålder och utvecklingsnivå. Eleven kan även åläggas att sitta tyst under kvarsittningen.)

Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro

Frånvaron överstiger 30 h per termin

- Vid behov tar klassläraren/ klassföreståndaren elevens frånvaro till tals med vårdnadshavaren och/eller eleven i syfte att stödja skolgången och inlärningen.
- Skolkuratorn vidtalas om oro väcks om orsaken till elevens frånvaro.

Frånvaron överstiger 50 h per termin

- Klassläraren/ klassföreståndaren diskuterar elevens frånvaro med eleven och vårdnadshavaren.
- Klassläraren/ klassföreståndaren granskar elevens eventuella behov av stöd för skolgången.
- Beroende av orsaken till frånvaron vidtalas skolkurator att diskutera saken med eleven.

Frånvaron fortsätter

- För att trygga skolgången för eleven tillsätts en expertgrupp i elevens ärende. Om frånvaron trots stödåtgärder fortsätter (100 h), görs en begäran om utredning av barnskyddsbehov beroende av orsaken till frånvaron.

Förfaringssätt vid elevs olovliga frånvaro

Olovlig frånvaro

- Klassläraren/ klassföreståndaren ska omedelbart försöka utreda var eleven är om hen inte kommit till skolan och vårdnadshavaren inte meddelat om frånvaro.
- Klassläraren/ klassföreståndaren tar elevens frånvaro till tals med vårdnadshavaren när eleven varit olovligt frånvarande. Ett föstrande samtal genomförs och eleven hänvisas vid behov till skolkuratorn.

Uppskattning av det totala behovet av elevvård i skolan och tillgängliga elevvårdstjänster

MATRIS FÖR SKOLORNAS ELEV/STUDERANDEVÅRDSDGRUPPER ATT UPPSKATTA OCH UTVÄRDERA TILLGÅNGEN PÅ ELEV/STUDERANDEHÄLSOTJÄNSTER

UPPSKATTNING, datum ____ januari 20__

SKOLA: _____

UTVÄRDERING, datum ____ maj 20__

	skolkuratorstjänster	psykologtjänster	skolhälsovårdstjänster (skolhälsovårdare och skolläkare)
Nuvarande tillgång (h/v eller dag/v)			
Behov av tillgång på tjänster (h/v eller dag/v)			
motivering			
Uppskattningsvis hur många elever/ studerande har blivit utan elev/studerande- hälsotjänster?			
Nuvarande former av arbetsinsatser			
Önskade former av arbetsinsatser			
motivering			
Önskade övriga tjänster (barnskydds- tjänster, familjearbetartjänster, el.dyl.)			

Elevvårdsgruppens mötesfrekvens (h/v/mån)			
--	--	--	--

Tjänster som uteblivit och som skulle främjat det förebyggande arbetet: _____

Övrigt: _____

Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel

Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel :

Elev röker under skoltid

Rökning är förbjuden i skolans fastighet och på skolans område. Förbudet gäller alla som rör sig i skolan eller på skolans område, både vuxna och barn.

En elev påträffas med att röka under skoltid eller på skolans område

Första gången

- Klassläraren/klassföreståndaren kontakter vårdnadshavaren.
- Klassläraren/klassföreståndaren genomför ett fostrande samtal med eleven.
- Skolhälsovårdaren involveras för samtal med eleven.

Upprepad tobaksrökning

- Klassläraren/klassföreståndaren och vice rektorn kallar eleven och vårdnadshavaren till skolan för diskussion.
- Eleven tilldelas bestraffning i form av kvarsittning.
- Skolhälsovårdaren involveras för samtal med eleven.

Fortsatt tobaksrökning

- Vice rektor för samtal med eleven.
- Eleven tilldelas disciplinärt straff i form av skriftlig varning
- Vice rektor kontakter skolpolis och skolans yrkesutbildade personal inom elevvården.
- Skolhälsovårdaren involveras för samtal med eleven.

Om oro för elevens tobaksrökning fortsätter utreds elevens behov av annan service.

Elev misstänks för alkohol- eller drogmissbruk

Var och en i skolan som misstänker en elev för drogmissbruk (missbruk av alkohol eller narkotika) är skyldig att vidta åtgärder.

En elev misstänks för alkohol- eller drogmissbruk

- Misstanken meddelas skolans yrkesutbildade personal inom elevvården som tar ärendet vidare.
- Den yrkesutbildade personalen inom elevvården diskuterar misstanken med eleven.
- Den yrkesutbildade personalen kallar vid behov eleven och vårdnadshavaren till diskussion. I diskussionen kan även annan skolans elevvårdspersonal eller utomstående sakkunniga närvara.
- I diskussionen bestämmer man om stödåtgärder och uppföljning av situationen. Vidare bestäms om huruvida andra instanser eller myndigheter behöver kopplas in (t.ex. barnskyddet).

Elev är berusad eller narkotikapåverkad i skolan

Elev är berusad eller narkotikapåverkad i skolan

- Den som märker att eleven är berusad eller narkotikapåverkad kontaktar omedelbart rektor.
- Rektor kontaktar elevens vårdnadshavare som kallas till skolan.
- Rektor kontaktar polisen och gör barnskyddsanmälan.
- Vårdnadshavaren för eleven till hälsocentral för kontroll. Med vårdnadshavarens lov förs (i taxi) eleven till hälsocentral av skolpersonal.
- Om eleven medger berusning eller narkotikapåverkan och det inte finns behov av besök på hälsocentral, väntar eleven under övervakning tills vårdnadshavaren hämtar eleven.
- Vårdnadshavaren, eleven och medlemmar i skolans elevvårdsgrupp (för den gemensamma elevvården) möts för diskussion om situationen. I mötet bestäms om eventuell hänvisning till vård och annan uppföljning.
- Rektor beslutar om bestraffning utgående från att eleven brutit mot skolans ordningsregler.
- Skolans personal gör barnskyddsanmälan.

Skolans hälsovårdare, skolläkaren eller läkare vid elevens egen hälsocentral kan utreda missbruk. Test vid drogmissbruk kan göras med skolhälsovårdarens remiss till laboratorieprov och förutsätter elevens och vårdnadshavarens samtycke. Testresultatet införs i patientregister och är sekretessbelagt; de kan inte överlåtas till utomstående utan patientens skriftliga samtycke.

Misstanke om langning på skolans område

A) Langning av utomstående

Utomståendes vistelse på skolans område är i regel inte tillåten. Om utomstående rör sig på skolgården och det finns misstanke om att de langar, meddelas rektor som kontaktar polisen.

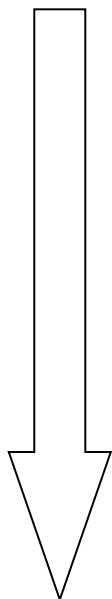
B) Elev (elever) langar

- Om man misstänker att någon av skolans elever langar, meddelas rektor.
 - Rektor kallar vårdnadshavaren till möte.
 - Om det efter mötet finns anledning att misstänka langning, kontaktar rektor polis och gör barnskyddsanmälan.

(Observera Lag om grundläggande utbildning 36 d,e,f,g §§)

Förfaringssätt vid våldsamt beteende

(Förfaringssätt tillämpas i enlighet med personalens bedömning av handlingens art och våldsamhet):

- Den händelse som föranlett det våldsamma beteendet eller slagsmålet utreds i ett fostrande samtal av den lärare som ingripit i situationen (lag om grundläggande utbildning 35 a§). Syftet med det fostrande samtalet är att få eleven att förstå att en ändring i uppförandet är nödvändig.
- Rektor beslutar om att förvägra rätt att delta i undervisningen för den återstående arbetsdagen. Rektor dokumenterar detta i Wilma.
- Eleven ringer hem. Läraren/rektor inleder och avslutar samtalet. Om vårdnadshavaren inte kan nå ansvarar den lärare som utrett händelsen eller rektor om att vårdnadshavaren får informationen.
- Om det våldsamma beteendet upprepas kallas eleven och vårdnadshavaren till samtal för att diskutera situationen. Syftet med det fostrande samtalet är att förbättra elevens uppförande i skolan och hens välbefinnande.
- Skolans yrkseutbildade personal inom elevvården involveras.
- Den lärare som utrett händelsen eller rektor dokumenterar det fostrande samtalet i Wilma.
- Beroende på handlingens art eller upprepad våldsam handling tilldelas eleven en bestraffning (kvarsittning) eller ett disciplinärt straff (skriftlig varning eller avstängning för viss tid).
- Polismyndigheten och barnskyddet kontaktas om handlingens art eller en upprepad våldsam handling så kräver

Lag om grundläggande utbildning 40 § 5 mom.:

Hemlighållande och behandling av personuppgifter Den som fullgör uppgifter som avses i denna lag har oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess rätt att till polisen anmäla uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa eller för förhindrande av en hotande gärning, om hen vid fullgörandet av uppgifterna har fått kännedom om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld.

Åtgärd vid ingripande vid misstanke om mobbning

- Läraren utreder situationen om misstanke om mobbning med eleven som upplever sig retad/ trakasserad och den elev som gör sig skyldig till att reta/trakassera.
- I samtalet gör läraren klart för eleverna att mobbning är förbjudet och vilka följder mobbning kan ha.
- Om trakasseriet fortsätter kontakter läraren skolans anti-mobbningsgrupp.
- Skolans anti-mobbningsgrupp vidtar åtgärder i enlighet med beskrivning i skolans läsårsplan.

SEKRETESSBELAGD
**DOKUMENTATION AV HÄNVISNING AV ELEV/STUDERANDE
TILL ELEV/STUDERANDEHÄLSOTJÄNSTER**

Hänvisningen ska uppbevaras inlåst i brandsäkert arkivskåp för elevhälsojournaler i skolan.

Lärare	namn	skola
Elev/Studerande	namn	skola, klass
Information till elevens vårdnadshavare om hänvisningen	vårdnadshavarens namn	datum då vårdnadshavaren informerats
Hänvisningen gjord till	☐ skolkuratorstjänster skolkuratorns namn	
	☐ psykologtjänster psykologens namn	

☐ Eleven har nekat till att ta kontakt till elevhälsans personal.

SAMTYCKE
till att sammankalla en expertgrupp för behandling av elevs ärende

Eleven	namn	födelseid
Vårdnadshavare	vårdnadshavare (mor)	vårdnadshavarens kontaktuppgifter
	vårdnadshavare (far)	vårdnadshavarens kontaktuppgifter
Medlemmar i expertgruppen(namn och profession)		
Datum för expertgruppens möte		

Jag

- ☐ samtycker till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt ärende
- ☐ samtycker inte till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt ärende

ort och datum:

elevens underskrift och namnförtydligande

Jag/Vi

- ☐ samtycker till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt/vårt barns ärende
- ☐ samtycker inte till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt ärende/vårt barns ärende

ort och datum:

vårdnadshavarens/vårdnadshavarnas underskrifter och namnförtydliganden